RERUM MOSCOVITICARUM COMMENTARII ACCEDUNT: SCRIPTUM...

Sigmund Freiherr von Herberstein, ...

63. B. 4.

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

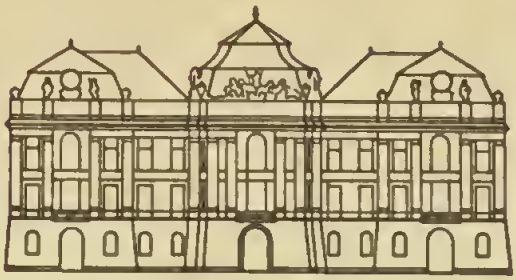

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

63.B.4

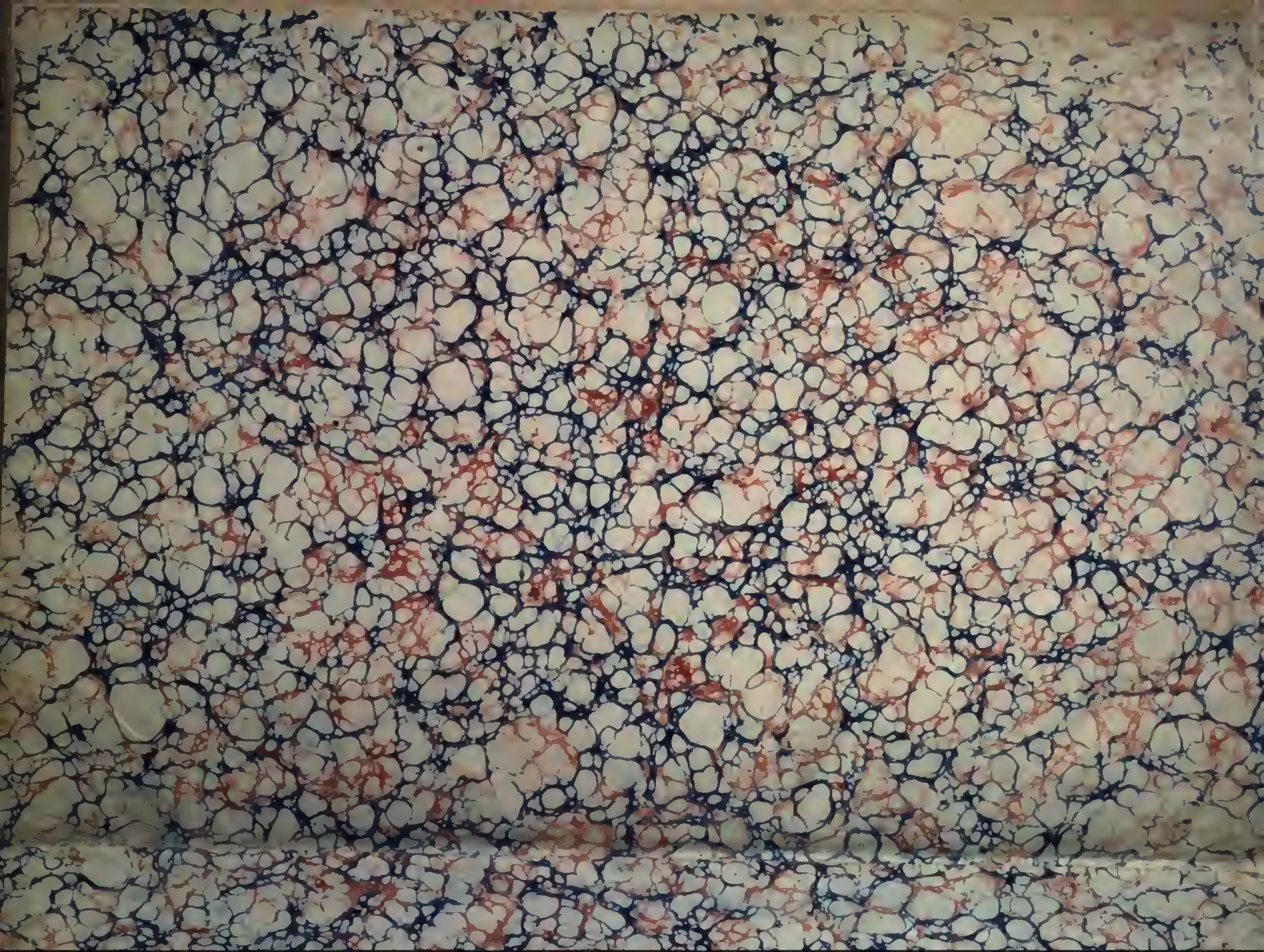

RERVM MOSCOVITICARVM COMmentarij Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain, Neyperg, & Guettenhag:

Quibus Russiæ ac Metropolis eius Moscouiæ descriptio, Chorographicæ tabulæ, Religionis indicatio, Modus excipiendi & tractandi oratores, Itineraria in Moscouiam duo, & alia quædam continentur.

HIS NVNC PRIMVM ACCEDVNT,

SCRIPTVM RECENS DE GRAECOrum fide, quos in omnibus Moscorum natio sequitur:

ET

COMMENTARIVS DE BELLIS MOSCORVM AduersUs finitimos, Polonos, Lituanos, Suedos, Liuonios, & alios gestis, ad annum usque LXXI. scriptus ab Ioanne Leuuenclato.

Cum Cæs. & Regiæ Maiest. gratia & priuilegio ad decennium.

BASILEAE, EX OFFICINA OPORINIANA. 1571.

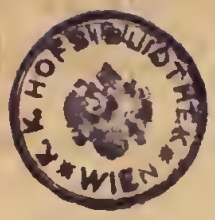
K.K. HOFBIBLIOTHEK
WIEN

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ROMANORVM, HVNgariæ & Bohemiæ, &c. Regi, Infanti Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ & Vuirtenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementiſsimo.

OMANOS olim ferunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miſerant, id etiam negotij dediſſe, ut mores, inſtituta, totamque uiuendi rationẽ eius gentis, apud quã legationis nomine uerſabantur, diligenter literis conſignarent. quod adeò deinceps ſolenne fuit, ut renunciata legatione, cõmentarij eiuſmodi in ædem Saturni, ad inſtituendam poſteritatem reponerentur. Quod inſtitutũ ſi fuiſſet à noſtræ, uel paulo ſuperioris memoriæ hominibus obſeruatũ, fortaſſe plus lucis in hiſtoria, certè minus uanitatis haberemus. Ego uerò, qui ab ineunte ætate externorum hominum conſuetudine domi foriſq; delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus, non ſolùm ab auo Maieſtatis ueſtræ, D. MAXIMILIANO, Principe prudentiſsimo, uerùm etiam à Maieſtate ueſtra requiri: cuius iuſſu non ſemel Septentriones perluſtraui, præcipuè uerò iterum Moſcouiam, unà cum dignitatis & itineris comite, tum Cæſareo oratore, LEONARDO Comite à Nugarola acceſsi: quæ regio inter eas quæ initijs ſacroſanẽti baptiſmatis tinctæ ſunt, moribus, inſtitutis, religione, ac diſciplina militari à nobis non mediocriter differt. Licet itaque uoluntate & mandato diui MAXIMILIANI, orator, Daniam, Hungariam, Poloniamq; acceſsiſſem: poſt obitum autem ſuæ Maieſtatis, patrio nomine ad potentiſſimum & inuictiſsimum D. CAROLVM V. Rom. Imperatorem, germanũ fratrem Maieſtatis ueſtræ, per Italiam, Galliam, terra mariq; uſque Hiſpanias profectus: iuſſu deinde Maieſtatis ueſtræ, denuò Hũgariæ & Poloniæ reges, poſtremò uerò cum NICOLAO Comite à Salmis, &c. ipſum Solymanum Turcarum principem adijſſem, multaq; aliàs non ſolùm obiter, ſed etiam accuratè inſpexiſſem, quæ dubio procul cõmemoratione ac luce digniſsima fuiſſent: nolui tamen in illo meo ocio, quod

à publicis consilijs succiditur, quicquã istarum rerũ in literas referre, quòd partim prius fuissent illa ab alijs luculẽtè ac diligẽter tractata, partim in oculis ac quotidiano cõspectu Europæ posita. Res uerò Moscouiticas multo interiores, ac cognitioni istius ætatis nõ ita obuias, prętuli, easq; describere aggressus sum, maximè duab. rebus fretus, perquirẽdi scilicet diligentia, ac linguę Sluonicæ peritia, quę magnũ mihi adiumentũ ad hoc qualecunq; scripti genus attulerũt. Et quamuis de Moscouia plures, plerique tamen alieno relatu scripserũt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quẽ summæ eruditionis ac incredibilis in me studij causa nomino) eleganter sanè, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletissimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cùm tabulas, tum commentarios reliquerint: nõnulli etiam nõ ex professo, sed dũ proximas regiones describunt, ex quorum numero est Olaus Gothus in Suetiæ descriptione, Matthęus Mechouita, Albertus Campẽsis & Munsterus, attigerint, me tamẽ illi quidẽ minimè à scribendi proposito deterruerunt: tum quòd earum rerum oculatus fuerim testis, tum quòd nonnulla ex fide dignis relationib. coràm præsens hauserim, deniq; quòd diu multũq; ijs de rebus cum plurib. ex quauis occasione differuerim. quo factũ est, ut copiosius fusiusq; (absit uerbis inuidia) nonnunquã ea explicare necesse habuerim, quæ ab alijs quasi per transennam proposita uerius quàm explicata sint. Accedit ad hoc, quòd ab alijs ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc uerò cogitationem meam ac studium, Maiestas uestra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & ultrò etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaq; Maiestatis uestræ negotia sæpissimè auocarũt, quo minus hactenus præstare, quod instituerã, potui. Nunc uerò, dum ad interceptum negotiũ quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotijs respirãs redeo, Maiestatiq; uestræ pareo, minus uereor in istius emũctissimę ætatis acumine parũ æquos lectores, qui maiorẽ dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me reipsa (uerbis enim paria facere non possum) uoluntatem utcunq; instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis uestræ iussis, quib. mihi æquè nihil antiquũ est, parêre uoluisse. Nuncupo itaq; Maiestati uestræ hos de Moscouia cõmentarios, à

tarios, à me ueritatis inueſtigandæ, ac in lucem proferendæ longè maiore, quàm dicendi ſtudiò ſcriptos: meq; in clientelam Maieſtatis ueſtræ, in cuius iam officijs conſenui, ſuppliciter dedico ac commendo: oroque, Maieſtas ueſtra dignetur ipſum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem ſemper complexa eſt. Viennæ Auſtriæ, prima Martij, M. D. XLIX.

Eiuſdem Maieſtatis ueſtræ

fidelis Conſiliarius Camerarius,
& Præfectus fiſci Auſtriaci,

Sigiſmundus Liber Baro
in Herberſtayn, Neyperg
& Guettenhag.

FERDINANDVS DEI GRATIA PRINCEPS
& infans Hiſpaniarum, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c.
Imperialis locum tenens generalis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBVS NOBIS DILECTIS, LEONARDO Comiti de Nugarolis, Sacræ Cæſareæ & Catholicæ Maieſt. &c. ac Sigiſmundo de Herberſtain, Equiti aurato, Conſiliarijs & Oratoribus noſtris ad Sereniſsimum Principem Moſcouitarum.

NOBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos ſubſtitiſſent Lubingę Moſcouitici oratores à Cęſare reuerſi, per Conſiliariũ noſtrum Doctorẽ Ioannem Fabrum ſciſcitati ſumus de fide & religione ac ceremonijs gentis. Quæ omnia idem Conſiliarius noſter, ut ab eis acceperat, in libellũ poſtea digeſsit. Quem ea potiſsimùm ratione hiſce adiunctũ mittimus, ut lectus à uobis ſuggerat, refricetq; memoriam, ſi quid eorum uel uideritis, uel obſeruaueritis, quod protinus ueſtro oculato teſtimonio, uel obſeruatione poſsit probari. Itaque iniungimus uobis, ut diligenter tam rationem fidei, quàm ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occaſionem. quam ipſi ad induſtriam & ingenium ueſtrum aſſumetis, ut certius de omnibus ſic informati, huius gentis religionem & ritum aſſequamur, quem & in ſacris & prophanis rebus ſoleant obſeruare. Quòd ſi quodpiam exemplar Miſſale, uel ceremoniarius alius liber, unde deprehendi facilè poſsit ſacrorum eorundem operatio circa Euchariſtiam, & alia, commodè in manus ueſtras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus ſcire ad amuſsim, ubi conueniant, uel diſcrepent, in articulis fidei, acceremonijs. Erit nobis hæc inquiſitio, & labor omnis ueſter, periucundus; neque uobis difficilis: quem ut omni ſtudio proſequi uelitis, noſtra eſt benegrata uoluntas. Datum Auguſtæ, die prima menſis Februarij: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.
Ad mandatum ſereniſsimi Domini Principis Archiducis proprium,
Iacob. Spiegl, &c.

D. M. S.

SIGISMVNDO LIBERO BARONI IN HERBERSTAIN, NEIPERG ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC MERITORVM ERGO IMMVNITATE DONATO, P. P.

TALA me primò tellus sub flore iuuentæ,
Aurata patrie donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Cæsar, uirtute, fideq;
Fortè mea adductus, Patrum me protinus Aulæ;
Consilio adscripsit. requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq; tuendæ
Accendi studio, latè quà Rhenus inundat,
Danubiusq; patet, uagus Albis, & Istula, quaq;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quaq; agmine lambit arenas,
Nauigijs penetrans lustraui cæca Rubonis,
Crononiscq; fluenta: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq; superbas
Accessi sedes: gemino subiecta Trioni
Balthea tranauis freta, magni Regia nostri
Danorum domini lætata salutis honore.
Queis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patriæ reddit, charisq; propinquis.
Pòst ubi mortalis defuncto munere uitæ,
Carolus acer auo successerat, hunc quoq; dulcis
Impulsus patriæ precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna
Hesperiæ. reducem dein Ferdinandus ab Aulâ
Consilijs statuit: latè quo Regna tenente,
Arctoos iterum reges, populosq; reuisi.
Hinc mihi pro meritis, serisq; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleuerit ætas.
At postquam inuasit Solymanus mœnia Budæ;
Accensum furijs, uim pernicieq; minantem
Pannoniæ. Orator compressi, diraq; retrò
Â nostru suasi iugulis auertere tela
His nunc defunctus curis, post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina sonum
Iudicis excutiat, dormiscam. Viue uiator;
Exemploq; meo patriæ seruire memento.

IO. ROSINVS.

On moror hanc Christo repetenti reddere uitam.
Et uixisse mihi satis, & uidisse superq; est
Tot maria & montes, tot flumina, totq; paludes,
Tot reges, dominosq; orbis, tot regna, tot urbes.
Nam mare conscendi, suprà, quodq; alluit infrà
Italiam, remis hinc præteruectus, & illinc.
Baliheaq; emensus freta, mox Balearica soluens,
Sardiniæ ingredior, gelidiq; Borysthenis oræ,
Rhaq; cauas tacito stringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq; supra caput osq; niuosi,
Nusquam Rhiphæos didici consistere montes.
Iamq; Albim & Rhenum, fluuiumq; binominis Istri
Nauigijs superans, Legati munus obiui:
Atq; Sigismundum moderantem iure Polonos,
Lituaniæq; ducem, mos est quem dicere Magnum,
Sæpe salutaui uerbis & nomine regis
Ferdnandi & toto diuisos orbe Mosynos
Non semel atq; iterum magnis de rebus adiui,
Moscouiaq; Ducem magnum sum affatus in urbe
Uuasilium: hinc Danis, Noruegis, atq; Suedis
Imperitantem adij Christernum, non satis æquo
Dissidio sancti turbantem fœdera lecti,
Libertius monui infami desistere cœpto:
Hæc mandata ferens à Cæsare Maximiliano,
Ipsum etiam Hungariæ regem, dominumq; Bobœmis
Luduicum accessi, Regno, & florentibus annis.
Iam uerò multis locuples Hispania regnis
Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
Carolo ubi Austriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in sede Leonem
Conspexi: Veneti dux Lauredane Senatus
Cognite porrò mihi es, notiq; fuere Dynastæ
Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
Ecce autem Hungaricis ubi rursus imminet oris,
Et nostros misera Solymanus clade peremit,
Nequicquam longa Budam obsidione prementes,
Ipsius horrifica subnixi sede tyranni,
Altius erectæ fixi stans oscula dextræ,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde mei gnatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: belliq; togæq;
Expertus casus uarios hæc inter, & olim

Militiæ emeritus ueterana ſtipendia, iuuî
Conſilio interea innocui compendia Fiſci.
Linguarumq; potens, in iura ac fœdera fidum
Præſto miniſterium, ſtudioq; ſeneſco laborum,
Publica priuatis præponens commoda lucris:
Reſpondente tamen fidei ſorte, atque fauore
Auſtriadum regum, domui rem linquo, decusq;,
Et priſci generis ſtemma haud inglorius orno.
Vita igitur plenus, quam ſum mihi conſcius actam
Grauiter in uitæ officijs, ſine labe, notaq;,
E' magno ueluti ſatur expletusq; theatro,
Cedo lubens, & noſtra do lampada geſta ſequenti.

IOANNES LVDOVICVS
Braſsicanus.

NVLLAM VIRTVS ALIAM MERCEDEM LABORVM periculorumq; deſiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid eſt, quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem ſocium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit enſem,
Doctrina at certam monſtrat ubiq; uiam.

IOANNES ALEXANDER
Braſsicanus.

Quos ady populos, quæ regna potentia uidi,
Expoſui luſtranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore uera ſuo ſtant inconuulſa, uigentq;.

IOANNES ROSINVS.

Sigiſmundum uarias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, unda, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occaſus, mediusq; dies, ſeptentrio & ortus,
Perluſtrata fero, rate ſunt, rhedaq;, rotaq;.
Sigiſmunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic uehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moſcos, Pannonas, Heſperios.

GEORG. VERNERVS.

EHNRICVS GLAREANVS P. L. ANNOTATIONIbus in Q. Curtium, ubi de duplici Scythia, Herodoto dicta, Ptolemæo uerò Sarmatia, in hæc uerba differit.

De quibus regionibus noſtra ætate inclytus ille uir D. Sigiſmundus in Herberſtein, Neiperg & Guottenhag Baro, inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi Conſiliarius, fiſci in Auſtria præfectus, duo iuſta uolumina edidit, plena omnis eruditionis, digniſſimum opus lectu, quod omnes qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum cùm in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine rectè traditorum. Oculatus hic teſtis, non auritus tantùm hæc ſcriptis prodidit, certa, non uana relatione: quippe miſſus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipſoq; Cæſare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moſchouiæ. Hæc ego, optime lector, haud ullo zelo motus, quàm ingenti ueritatis amore, de illo generoſo uiro ſcribo. neque enim eum unquam uidi: ſed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis nil æquè lubenter. Et confiteor, me multum inde fructus hauſiſſe: quando ex ijs planè uideam, ueteres de his rebus ita cæcutiſſe, ut Cimmerias tenebras nobis offudiſſe, meritò uideri queant.

Ruſſorum

Russorum Rex & Dominus sum, iure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quauis
Mercatus prece, uel precio: nec legibus ullis
Subditus alterius, sed Christo credulus uni,
Emendicatos alijs aspernor honores.

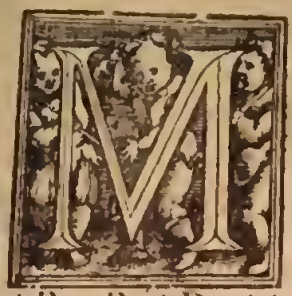

OSCOVIAM mihi descripturo, quæ Russiæ caput est, suamq; ditionẽ per Scythiam longe lateq; extendit, pernecessarium erit, cãdide Lector, multas in hoc opere Septẽtrionis partes attingere, quæ non solùm priscis, sed etiam nostræ ætatis authoribus non satis cognitæ fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum scriptis dissentire cogar. Ne cui tamen uel suspecta, uel arrogans uideatur mea, in hac re sententia, equidem fateor me nõ semel, sed iterum, dum diui MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moscouiam, tãquam in re præsenti (ut dici solet) uidisse ac perlustrasse: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognouisse: nec unius alterius ue relatu fuisse contentum, sed multorum constantibus sententijs fretum, ac etiam Slauonicæ linguæ (quæ cum Rhutenica & Moscouitica eadem est) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solùm ut auritum, sed etiam oculatum testem, non fucato orationis genere, sed aperto & facili persripsisse, ac posteritatis memoriæ prodidisse.

Cæterùm, quemadmodum quælibet natio suum quendã pronunciandi morem habet: ita & Rutheni facere, literasq; suas uariè connexas, coniunctas ue, nobis inusitata quadam ratione proferre solent: adeò ut, qui eorum pronunciationem non singulari diligentia obseruauerit, is neq; scisciari quicquam commodè, neque cognoscere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Russiæ descriptione, cùm Rhutenicis uocabulis in rerum, locorum, ac fluuiorũ appellatione non temerè usus sim, uolui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac uim paucis ostendere: qua animaduersa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquando plura fortasse inquirere poterit.

Basilius, etsi Rhuteni per Vu consonantem scribant & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per B scribi, & proferri, nõ uidebatur mihi per Vu scribendum.

Caspirationi præposita, non per Ci, uel schi, ut pleræq; nationes solent, sed per Khi, Germanorum quodammodo more, est exprimenda: ut in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovua, Chlopigrod, &c.

Præposita uerò Z duplæ, sonorius aliquanto proferenda: ut Czeremisse, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem, per h aspirationem, Bohemico propemodum more proferunt. ut cum Iugra, Vuolga scribunt: Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera ut plurimum uim consonantis obtinet: ut in Iausa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th ferè per ph proferunt: ita Theodorum ipsi Pheodorum, seu Feodorum appellant.

V quando uim consonantis habet, eiusdem loco Vu literã, quam Germani per duplex b, sc. ꝏ exprimunt, posui: ut in Vuolodimeria, Vuorothin, Vuedrasch, Vuiesma, Vuladislaus. Eadem uerò in medio uel fine dictionis posita, uim seu sonum obtinet literæ Græcæ phi, quæ est nobis ph, ut Ozakovu, Rostovu, Asovu, Ovuka. Diligenter igitur obseruabit Lector huius literæ uim, ne una & eadem dictione deprauatè prolatã, diuersas res interrogasse, intellexisse ue uideatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; gestis uertendis, non eo, quo nos, sed quo ipsi utuntur, annorum numero usi sumus: ne, dum ab ipsorum scriptis discreparemus, correctores uerius quàm fidi interpretes uideremur.

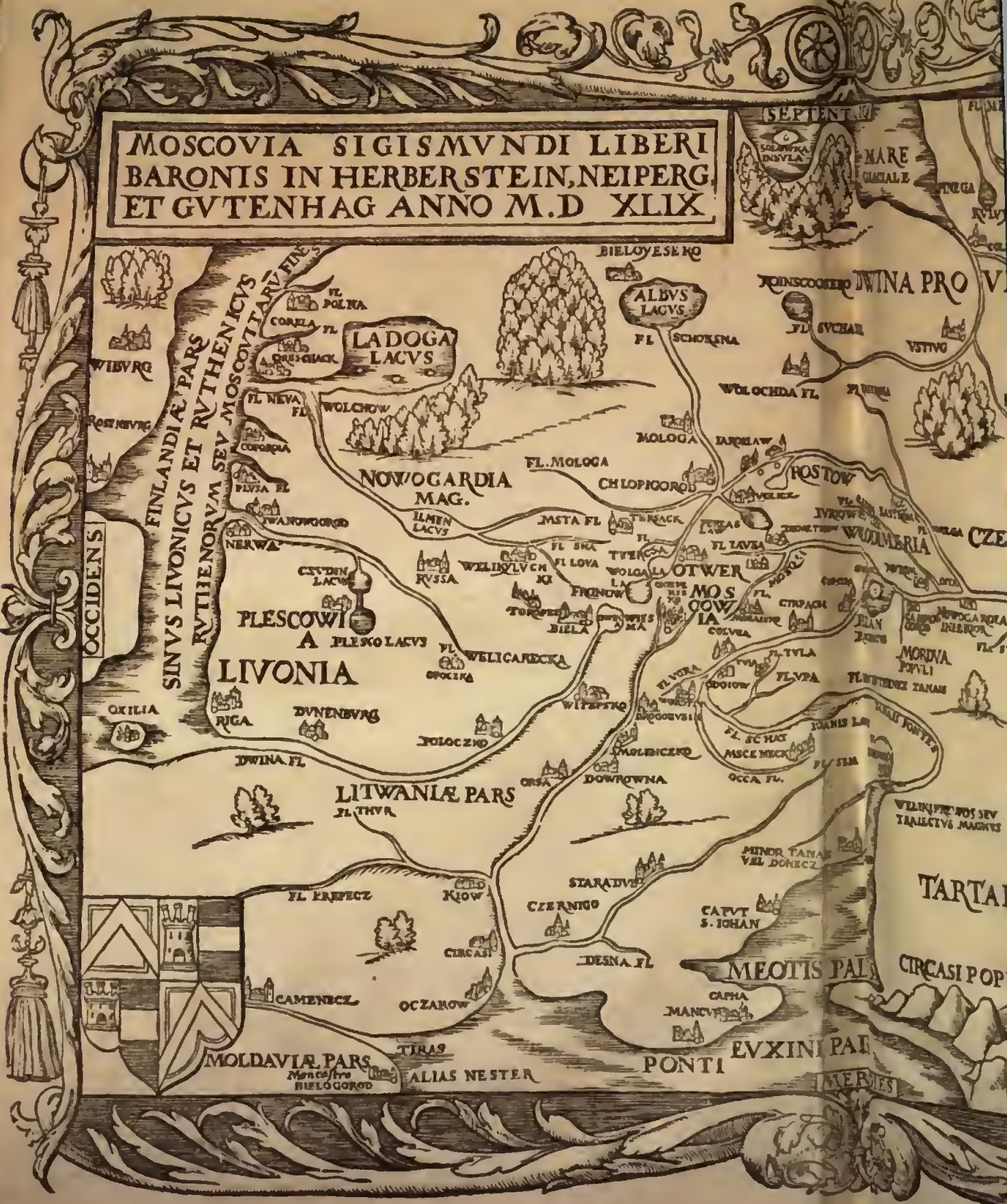
MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI
BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG,
ET GVTENHAG ANNO M.D XLIX
SEPTENTRIO
MARE GLACIALE
BIELOYESERO
ALBVS LACVS
DWINA PRO
LADOGA LACVS
WIBVRG
FINLANDIÆ PARS
SINVS LIVONICVS ET RVTHENICVS
RVTHENORVM SEV MOSCOVITARVM FINES
WOLCHOW
NOWOGARDIA MAG.
FL. MOLOGA
CHLOPIGOROD
ROSTOW
WOLOCHDA FL.
MOLOGA
ILMEN LACVS
MSTA FL
NERWA
OCCIDENS
PLESCOWIA
PLESCO LACVS
LIVONIA
RIGA
DVNENBVRG
OXILIA
DWINA FL
LITWANIÆ PARS
FL. THVR
WELICARECKA
POLOCZKO
WITEPSKO
OTWER MOSCOWIA
FL. LAVEA
FL. TVLA
FL. VPA
MORDVA POPVLI
DOWROWNA
ORSA
OCCA FL.
MINOR TANAIS VEL DONECZ
STARADVB
CZERNIGO
CAPVT S. IOHAN
DESNA FL
MEOTIS PAL
CIRCASI POPV
TARTAR
CAMENECZ
OCZAROW
CAPHA
MANCVP
EVXINI PAL
PONTI
MOLDAVIÆ PARS
TIRAS
ALIAS NESTER
BIELOGOROD
MERIES

SEPTENTRIO
MARE GLACIALE
FL. MESEN. PECZORA FL.
YSSA
CIRCO
PINEGA
KVLVYO
MESEN
COLMOGOR
MONTES DICTI
AVREA ANVS
SLATA BABA
IVHRA
INDE VNGARORV ORIGO
DWINA PROVINCIA
VSTIVG
FL. PINEGA PECZORA FL.
CINGVLVS TERRÆ
FL. SOSSA
FL. SIBVT
CVMBALICK
TVMEN
PERMIA PROVINCIA
FL. WISCHOROIA
PERMIA
FL. IVG
KITHAY LACVS
KASTROMA
VOLODIMERIA
CZEREMISSA POPVLI
FL. WIATKHA
CHOTELNICZ
FL. RECZICZA
MVROM
OCCA
BASILOWGOROD
CASAN
NOWOGARDIA INFERIOR
FL. SVRA
FL. WIAGLA
MORDVA POPVLI
FL. WIECZNA
9 18 27 36 45 54 63 72 81 90
DISTANTIA PER MILIARIA
ORIENS
TANAIS FONTES
RHA GRECÆ
FL. WOLGA RVTHENICE
EDEL TARTARICE
WELIKI PREWOS SEV TRAIECTVS MAGNVS
SIBIER PROVINCIA
NAGAYSKI TARTARE
TARTARIA
CIRCASI PETIGORSKI
CIRCASI POPVLI
ASTRACHAN
SCHAMACHI
MARE CASPIVM
MEOTISEVS
EVXINIPARS

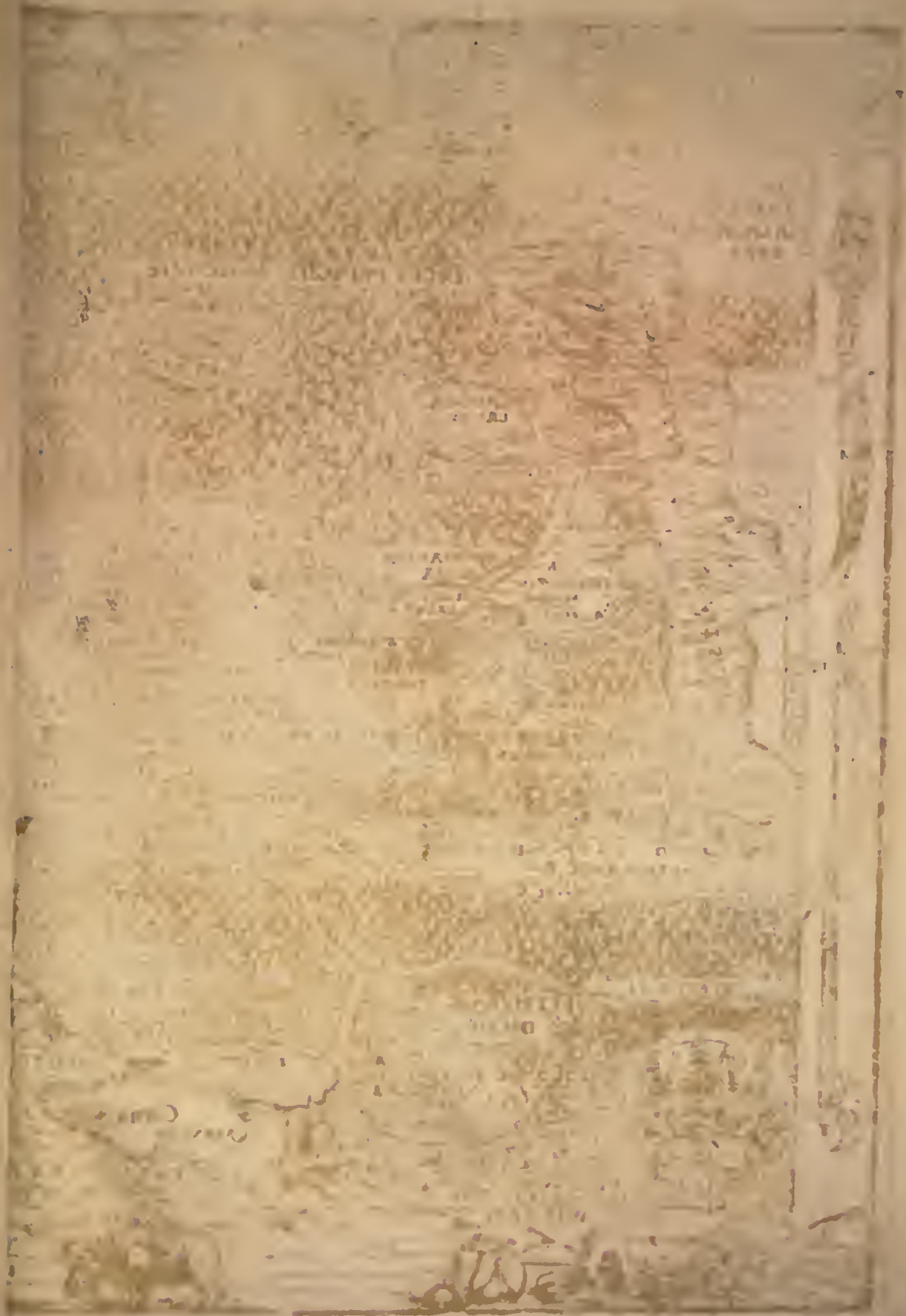

REGNVM SVECIÆ FINLANDIÆ PARS
DICIO PRINCIPIS MOSCOVIE
BIELOYESERO
POLNA
ALBVS LACVS
KOYNSCOOSER
DWINA PRO
WIBVRG
CORELA FL
LADOGA LACVS
ORESCHAK
SCHOKSNA
WOLOCHDA
NERVA FL
FL WOLCHOW
ROSENBVRG
MOLOGA
FL MOLOGA
NOVOGARDIA
CHLOPIGOROD
FL PLVSA
IWANOW GOROD
ILMEN LACVS
TERSAK
FEREA SLAW
VGLIOZ
DEMETROW
CZEREN
NERWA IDEM FL
CZVDIN
WELIKILVKI
LOWAT
WOLGA
OTWER
MOSCOWIA
FRONOW
TOROPECZ
PLESCOWIA
PLESCO
BIELA
FL WELICARECA
LIVONIÆ PARS
OPOCZKA
OXILIA
REVEL
RIGA
WITEPSCO
POLOTZKO
DVNENBVRG
DVNA FL
GERMANIC E
THVR FL
SMOLENSCO
DOBROWNA
MSCENEK
MORDWA POP
WELIKI PREWOS
TRAIECTVS
STARODVB
LITHVANIÆ DICIO
CZERNIGO
CAPVT S IOHAN
DESNA FL
CIRCASSI
POLONIÆ DICIO
PRECOP
MEOTIS PALVS
CAMENEC
OCZAKOW
CAPHA
MANCVP
BIELOGOROD
MONCASTRO
MOLDAVIE PARS
PONTVS EVXINVS
MERIDIES
OCCIDENS
SINVS LIVONICVS ET RVTHENICVS

SEPTRIO
MARE QVOD DICVT GLACIALE
PESCOYA FL
PINEGA
AVREA ANVS
SLATA BABA
IVGRA VNDE HVNGARI IVGRITZI POPVLI
GRVSTINCZI POPVLI
OBY FL
SCZYCHOGORA
KVLVYO FL
CILNO FL
MESEN
GOLMOGOR
DWINA PROVINCIA
ARTAWISCHA
SOSSA
GRVSTINA
CVMBALIK
REGIA IN CATAYA IDEM IN KITAY
VSTIVG
PECZORA FL
PINEGA
IRTISCHA FL
IEROM
TVMEN
CASTROMA
PERMIA PROVINCIA
PERMIA
IVG FL
KITHAY
LACVS
CZEREMISSA POPVL
KLINOWO
FL WIATKA
ORLOWO
KOTELNICZ
FL RECZICZA
BASILOWGOROD
NOWOGARDIA
CASSIMOW INFERIOR GOROD
FL SVRA
WIAGLA
FL WIECZNA
DVNCOW
MORDWA POPVLI
TANAIS FONTES
RHA GRECA
WOLGA RVTHENICE
EDEL TARTARICE
IAICR FL
SIBIER PROVINCIA
ORIENS
WELIKIPREWOS SEV TRAIECTVS MAGNVS
NAGAI SKI TARTARE
CIRCASSI TVINTVE MONTANI POPVLI CRISTIANI
MEOTIVS
ASTRACHAN
SARAITZIK
SCHAMACHIA
CHWALINSCO MORYE
CASPIVM MARE
CAPHA
EVXVS
INDIES

MOSCOVIA, QVATE

INCLVDITVR, ARX VOCATVR:

lignearum ædium numerus

HOC FLVVIO EIVSDEM NO

OCCAM, RHA, ET C

QVENVS MOENIBVS
X VOCAR: EXTRA MOENIA INGENS
mædium nerus, ciuitas dicitur.

O EIVSD NOMINIS NAVIGATVR IN
CAM, RHA CASPIVM MARE.

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII, SIGISMVNDO LIBERO BARONE in Herberstain, Neuperg & Guetenhag, autore.

A

VSSIA unde nomen habeat, uariæ extant opiniones. Sunt enim qui eam à quodam Russo, fratre seu nepote Lech, principe Polonorum, perinde ac si ipse Rhutenorum princeps fuisset, nomen accepisse uolunt. Alij autem à quodam uetustissimo oppido, Russo dicto, nõ longe à Novuogardia magna. Quidam uerò à fusco eius gentis colore. Plerique nomine mutato, à Roxolania Russiam cognominatam esse putant. Verùm eorum qui hasce asserunt opiniones, tanquã uero haud cõsonas, Moschi refutant, asserentes Rosseiam antiquitùs appellatã, quasi gentẽ dispersam, seu disseminatam: id quod nomen ipsum indicat. Rosseia etenim, Rhutenorũ lingua, dissemination, seu dispersio interpretatur. quod uerum esse, uarijs populi incolis etiam-
B num permixti, & diuersæ prouincæ Russiæ passim intermixtæ ac interiacentes, apertè testantur. Notum est autem historias sacras legentibus, dissemination uocabulo etiam Prophetas uti, cum de dispersione populorum loquuntur. Nec tamen desunt, qui Russorum nomen ex Græca, atque adeò ex Chaldaica origine, non multũ dissimili ratione trahant. à fluxu nimirũ, qui Græcis est ῥῶς. uel à quadã quasi guttulata dispersione, quæ Arameis dicitur Resissaia, siue Ressaia: quo modo Galli & Vmbri à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc est, à Gall & Gallim, item ab Vmber, Hebræis sunt appellati, quasi dicas fluctuãtes seu procellosos populos, uel seaturiginum gentem. Sed undecunque tandem Russia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica utuntur, ritum ac fidem Christi Græcorum more sequuntur, gentiliter Russi, Latinè Rhuteni appellati, ad tantã multitudinẽ excreuerunt, ut omnes intermedias gẽtes aut expulerint, aut in suum uiuendi morẽ pertraxerint: adeò ut omnes nuncuno & communi uocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porrò lingua, quæ hodierno die corrupto nõnihil uocabulo Sclauonica appellatur, latissimè patet: ut qua Dalmatæ, Bossnenses,
C Chroati, Istrij, longoque secundum mare Adriaticum tractu Forumiulij usque, Carni, quos Veneti Charsos appellant, item Carniolani, Carinthij, ad Drauum fluuium usque: Stirij uerò infra Gretzium, secundum Mueram Danubium tenus, indeque Mysij, Seruij, Bulgari, alijque Cõstantinopolim usque habitantes: Bohemi præterea, Lusacij, Silesij, Morauí, Vagique fluuij in regno Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni latissimè imperantes, & Circasi Quinquemontani ad Pontum, denique per Germaniam ultra Albim in septentrionem Vuandalorum reliquiæ sparsim habitãtes utuntur. Hi etsi omnes se Slauos esse fatentur, Germa-

ni tamẽ à solis Vuandalis denominatione sumpta, omnes Slauonica lin- A
gua utentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindisch, promiscuè appellant.

Cęterùm Russia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit: & secundum fluuium Tyram, quem incolæ Nistrũ uocant, ad Pontum Euxinum atq; Borysthenẽ usq; fluuium protẽdebatur: sed ante aliquot annos Albam, quæ aliàs Moncastro appellatur, quæq; ad ostia Tyræ sita, sub ditione Vualachi Moldauiensis erat, Thurca occupauit. Præterea rex Thauriciæ Borysthenẽ transgressus, lateq; omnia uastans, duo ibi castra exædificauit: quorum alterum Oczakovu nominc, non longè ab ostijs Borysthenis situm, nunc Thurca pariter occupat: ubi solitudines hodie sunt inter utriusque fluuij ostia. Porrò ascendendo iuxta Borysthenem, deuenitur ad oppidum Circas, occidentẽ uersus situm: atq; indc ad uetustissimam ciuitatem Chiovuiam, quondam Russiæ metropolim: ubi traiecto Borysthene, est prouincia Sevuera, adhuc habitata: ex qua rectà in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo deinde secundum Tanaim, ad cõfluxũ scilicet Occæ & Rha fluuiorũ, B
itinere emenso, transeundo denique Rha longissimo tractu in mare usque Septentrionale, postinde redeundo, circa populos regi Svuetiæ subditos, & ipsam Finlandiam, sinumq; Livuonicum, atque per Livuoniam, Samogithiam, Masovuiam deniq; & Poloniam usque reuertendo, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouincijs, Lithvuania scilicet & Samogithia, interiectis: quæ duæ prouinciæ licet Rhutenis intermixtæ sint, ac proprio idiomate rituq; Romano utantur, earum tamen incolæ ex bona parte sunt Rhuteni.

Principũ qui nunc Russię imperant, primus est, Magnus dux Moscouię, qui maiorẽ eius partem obtinet: secũdus, magnus dux Lithvuanię: tertius est rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvuaniæ præest.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infrà scriptos: gentem scilicet hanc Slauonicam esse ex natione Iaphet, atque olim consedisse ad Danubium, ubi nunc Hungaria est & Bulgaria, & tum Norci appellatam: tandem dispalatam, & per terras dispersam, nomina à locis accepisse, utpote Moravui à fluuio: alij Ozechi, hoc est Bohemi: i- C
tem Chorvuati, Bieli, Serbli, id est Seruij, Chorontani dicti, qui ad Danubium consedcrant, à Vualachis expulsi, ucnientes ad Istulam, nomen Lechorum à quodam Lecho Polonorũ principe, à quo Poloni etiam num Lechi uocantur, acceperunt. Alij Lithvuani, Masouienses, Pomerani: alij sedentes per Borysthenem, ubi nunc Chiovuia est, Poleni dicebantur: alij Drevuliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dvuinam & Peti, dicti Dregovuici: alij Poleutzani, ad fluuiũ Poltæ, qui influit Dvuinam: alij circa lacum Ilmen, qui Novuogardiam occupauerunt, sibique principem Gostomissel nomine constituerũt: alij per Desnam & Sulam fluuios, Sevueri, seu Scvuerski appellati: alij uerò super fontes Volhe & Borysthenis, Chrivuitzi nominati: horũ arx & caput Smolensco est. Hæc annales ipsorum testantur.

Qui ini-

A Qui initiò Rhutenis imperauerint, incertum eſt. characteribus enim carebant, quibus res geſtæ memoriæ mandari potuiſſent. Poſtea quam uerò Michael rex Conſtantinopolitanus, literas Slauonicas in Bulgariam anno mundi 6406. miſiſſet, tum primùm, non ea duntaxat quæ tum gerebantur, uerùm etiam quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, ſcribi, in'que Annales eorum referri cœpta ſunt: ex quibus conſtat, Coſeros populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aſpreolorum pelliculas de ſingulis ædibus exegiſſe, item Vuaregos ipſis imperauiſſe. De Coſeris, unde, aut qui nam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quicquam ab illis cognoſcere nõ potui. Cæterùm cum ipſi mare Baltheũ, & illud quod Pruſsiam, Livuoniam, indeq; poſt ditionis ſuæ partem a Svuetia diuidit, mare Vuaregum appellarent: putabam equidem, aut Svuetenſes, aut Danos, aut Prutenos, obuicinitatem, principes illorum fuiſſe. Iam uerò, cùm Vuagria, famoſiſsima quondam Vuandalo-
B rum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatui Holſatiæ finitima fuiſſe, mareq; hoc quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam ſententia, accepiſſe uideatur: illudq; ipſum, & ſinus ille qui Germaniam à Dania, item Pruſsiam, Livuoniam, maritimam denique Moſcovuitici imperij partem à Svuetia ſeparet, & adhuc apud Rhutenos nomen ſuum retineat, atque Vuaretzkoie morie, hoc eſt, Vuaregũ mare appelletur: ad hæc, quod Vuandali ea tempeſtate potentes erant, Rhutenorum denique lingua, moribus atq; religione utebantur: uidentur itaq; mihi Rhuteni ex Vuagrijs, ſeu Vuaregis potius, principes ſuos euocaſſe, quàm externis, & à religione ſua, moribus, idiomateq; diuerſis, imperium detuliſſe. Cum itaq; Rhuteni aliquando inter ſe de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis denique grauiſsimis ſeditionibus decertarent: tum Goſtomiſſel, uir & prudens, & magnæ in Novuogardia authoritatis, in medium conſuluit, ut ad Vuaregos mitterent, atq; tres fratres, qui illic magni habebantur, ad ſuſcipiendum imperium hortarentur. mox audito conſilio, legatis miſsis, principes ger-
C mani fratres accerſuntur: uenientesq; eò, imperium ipſis ultrò delatum, inter ſe diuidunt. Rurick principatum Novuogardiæ obtinet, ſedemq; ſuam ponit in Ladoga, XXXVI miliaribus Germanicis infra Novuogardiam magnam. Sinaus conſedit in Albo lacu. Truvuor uero in principatu Pleſcouienſi, in oppido Svuortzech. Hoſce fratres originem à Romanis traxiſſe, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præſens Moſcouuiæ princeps, ſe genus duxiſſe ſuum aſſerit. Horum autem fratrum ingreſſus in Ruſsiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus ſine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick ſuperſtes obtinuit, caſtra inter amicos & famulos diuiſit. moriens filium iuuenẽ Igor nomine, una cum regno commendat cuidam Olech propinquo ſuo: qui id deuictis multis prouincijs, auxit: arma in Græciam uſque transferens, Biſantium etiam obſedit. & cum triginta tribus annis regnaſſet, atq; in caput ſeu cranium

sui equi iam olim mortui, pede fortè impegisset, uermis uenenosi morsu A
læsus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Plescovuia uxore Olha,
imperare cœpit: qui cùm exercitu suo longius progrediens, Heracleam
& Nicomediam usq; peruenisset, tandem bello superatus aufugit. post
à Malditto Drevulianorum principe, in quodam loco Coreste nomi-
ne, ubi etiam sepultus est, occiditur. Filius autem Svuatoslaus, quem in-
fantem reliquit, cum per ætatem imperare non posset, interim mater Ol
ha regno præfuit: ad quam cum Drevuliani uiginti internuncios misis-
sent, cum mandatis, ut eorum principi nuberet; Olha nuncios Drevu-
lianorum uiuos obrui iussit: suosq; interim legatos ad eos misit, nimi-
rum si se principem & dominam expeterent, ut plures atq; præstantio-
res procos mitterent. mox alios selectos quinquaginta uiros ad se mis-
sos, in balneo combusit: alios q; legatos iterum misit, qui aduentũ suum
annunciarent, iuberentq; apparare aquam mulsam, aliaque ex more ad
parentandum marito defuncto necessaria. Porrò ad Drevulianos cum
uenisset, maritum deplanxit, Drevulianos inebriauit, quinq; millia illo- B
rum occidit. mox Chiovuiã reuersa, exercitum cõscripsit: contra Drevu
lianos progressa, uictoriam reportauit: fugientes in castrum persecuta,
obsidione ad integrum annum presit. post interpositis conditionibus,
tributum illis de qualibet domo, tres uidelicet columbas, totidemque
passeres imperat: acceptas q; in tributum aues, continuò alligatis sub a-
las igneis quibusdam instrumentis, dimittit. auolantes columbæ, ad æ-
des consuetas redeunt, reuolantque, castrum incendunt. inflammato
iam castro diffugientes, aut occiduntur, aut capti uenduntur. Occupa-
tis itaque omnibus Drevulianorum castris, ulta mariti mortem, Chio-
vuiam reuertitur. Dein anno mundi 6463 in Græciam profecta, baptis-
mum sub rege Ioanne Constantinopolitano suscepit: commutato q; no-
mine Olhæ, Helena uocata est: ac magnis post baptismum à rege mune-
ribus acceptis, domum reuertitur. Hæc prima inter Rhutenos Christia-
na fuit, ut Annales eorum testantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti e-
nim sol ipsum mundum illuminat, ita & ipsa Rusiam fide Christi illu-
strasse dicitur. Svuatoslaum autem filium ad baptismum nequaquam C
perducere potuit. qui cum adoleuisset, strenuus ac promptus statim om
nes bellicos labores, periculaq; consueta, non detrectauit: in bello nul-
la impedimenta, ne uasa quidem coquinaria, exercitui suo permisit. car-
nibus tostis duntaxat utebatur, humi requiescens, sella capiti subiecta.
Vicit Bulgaros, ad Danubium usque progressus: in que ciuitate Pereas-
lavu, sedem suam posuit, ad matrem atque consiliarios suos dicens: Hæc
enim sedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferun
tur Panodocki, aurum, argentum, uinum, uariiq; fructus: ex Hungaria,
argentũ & equi: ex Rusia, Schora, cera, mel, serui. Cui mater: Iam iam
moritura sum, tu me ubicunq; uolueris sepelito. itaque post triduò mo-
ritur, atque à nepote ex filio Vuolodimero iam baptisato in numerum
sanctorum refertur, diesq; undecimus Iulii sacer illi dicitur.

Svuatoſ

A Svuatoslaus, qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filijs: Ieropolcho Chiovuiam, Olegæ Drevulianos, Vuolodimero Novuogardiam magnam. Nam Novuogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobrinę, Vuolodimerum principem impetrarunt. erat enim Novuogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluſcham. Maluſcha erat in gynęcio Olhę, quam impregnauerat Svuatoslaus, & ex ea Vuolodimerum ſuſceperat. Svuatoslaus cum filijs proſpexiſſet, pergit in Bulgariam, Pereaslavu ciuitatem obſidet, capitq; Basilio & Constantino regibus bellum denunciat. at hi legatis miſsis pacem poſcebant, & quantum exercitum haberet, cognoſcere ab eo propterea cupiebant, quod tributum daturos ſe iuxta numerum exercitus, ſed falſo, pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum ſcripſerunt. Poſt cum uterque exercitus conueniſſet, Rhuteni Grę-
B corum multitudine terrentur: quos cum pauidos uideret Svuatoslaus, inquit: Quia locum non uideo, Rhuteni, qui nos tuto capere poſſet: terram autem Ruſsiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter cõtra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum eſt. Etenim ſi ſtrenuè pugnando occubuero, nominis immortalitatem: ſi uerò fugiam, perpetuam inde ignominiam ſum relaturus. & cum hoſtium multitudine circumuentus effugere non liceat, ſtabo ergo firmiter, caputq; meum in prima acie, pro patria, omnibus periculis obij ciam: Cui milites: Vbi caput tuum, ibi & noſtrum. Mox confirmato militè, in aduerſum hoſtem raptus, magno impetu facto, uictor euadit. Terram dein Græcorum uaſtantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (ut eſt in Annalibus) munera cum ſpreuiſſet, recuſaſſetq;, ueſtimenta autem & arma à Græcis iam denuò ſibi miſſa accepiſſet: tanta eius uirtute, Græciæ populi permoti, reges ſuos conuenientes: Et nos, inquiunt, ſub eiuſmodi rege eſſe cupimus, qui non aurum, ſed arma magis amat. Appropinquante Conſtantinopolim Svuatoslao, Greci magno ſe redimentes tributo, eum à finibus
C Græciæ auertunt. quem tandē anno mundi 6480, Cures princeps Piczenigorum, ex inſidijs interfecit. & ex cranio eius poculum faciens, auro circundato, literis in hanc ſententiã ſignauit: Quærendo aliena, propria amiſit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svuadolf nomine, Chiovuiam ad Ieropolchum profectus, maximo cum ſollicitans opere atq; ſtudio, quo Olegam fratrem regno expelleret, quòd filium ſuum Lutam necaſſet. Ieropolchus eius perſuaſione adductus, bellum fratri infert: exercitumq; eius, Drevulianos ſcilicet, profligat. Olegà autem fugiens in quoddam caſtrum, à ſuis excluſus, impetuq; facto, ex quodam ponte detruſus ac deiectus, multis ſuper eum cadentibus, miſerè adobruitur. Ieropolchus caſtro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad ſuum conſpectum allatum aſpiciens: Svuadolfe, inquit, ecce hoc tu concupiuiſti. poſt ſepelitur. Interfectum ſepultumq; Olegam, cum Vuolodimerus accepiſſet, relicta No-

vuogardia, ultra mare ad Vuaregos profugit. Ieropolchus autem No- A
vuogardiæ ſuum locum tenentem imponens, totius Ruſsiæ monarcha
efficitur. Vuolodimerus Vuaregorum auxilio comparato, reuerſus,
locum tenentem fratris Novuogardia expulit, fratrique bellum prior
denunciat. ſciebat enim, ipſum contra ſe arma ſumpturum. Interea tem-
poris mittit ad Rochvuolochdam principem Peſcovuiæ (nam & ipſe
ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam ſuam Rochmidam uxorem
petit. filia autem non Vuolodimero, quòd eum ex illegitimo thoro na-
tum ſciebat, ſed Ieropolcho fratri, quem breui ſe pariter expetiturum pu
tabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quòd repulſam paſſus eſſet, Roch-
vuolochdæ bellum infert: eumq; una cum duobus filijs occidit. Roch-
midam uerò filiam ſibi iungit, atque poſt Chiovuiam contra fratrem
progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet,
occluſit ſe Chiovuiæ. Vuolodimerus dum Chiovu oppugnat, occul-
tum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum conſiliа-
rium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fra- B
trem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud ſe-
met dominum ſuum interfecturum, conſulens Vuolodimero, caſtrum
ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in caſtro ne maneat, expo-
nens multos ex ſuis ad Vuolodimerum defeciſſe. Ieropolchus conſilia-
rio ſuo fidem habens, fugit Roden, ad oſtia Iurſæ, ſeque ibi aduerſus
fratris uim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chiovuia, Ro-
den exercitum transferens, longa & graui obſidione Ieropolchum pre-
mit. Poſt longa inedia exhauſti, cum obſidionem tolerare diutius non
poſſent, conſulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, ſe longè po-
tentiore, faciat: Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat,
ſe ſibi fratrem ſuum mox traditurum, adducturumque. Ieropolchus
ſecutus conſilium ipſius Blud, fratris ſe arbitrio atque poteſtati permit-
tit, conditionem hanc ultrò offerens, nempe, quicquid ex gratia ſua ſi-
bi rerum conceſſurus eſſet, in eo ſeſe gratum futurum. Vuolodimero
conditio oblata, haudquaquam diſplicet. Mox Blud monet dominum,
ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vueraſco pariter Ieropolchi C
conſiliarius prorſus diſſuadet. ſed huius conſilium negligens, ad fra-
trem pergit. ingrediens per portam, à duobus Vuaregis, Vuolodi-
mero interim ex quadam turri deſpiciente, occiditur. quo facto, fra-
tris uxorem natione Græcam ſtuprauit: quam Ieropolchus pariter,
priuſquam in uxorem duxiſſet, monialem imprægnauerat. Hic Vuo-
lodimerus multa idola Chiovuiæ inſtituit. primum idolum, Perum di-
ctum, capite argenteo, cætera lignea erant. alia, Vslad, Corſa, Da-
ſvua, Striba, Simaergla, Macoſch, uocabantur: quibus immolabat, quę
alias Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas. ex Rochmida
autem ſuſcepit Iſoslaum, Ieroslaum, Servuoldum, & duas filias. Ex Græ
ca, Svuetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svua-
toslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea
in alto

A in alto castro trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestovuo, Selvui ducentas. Vuolodimerus cum sine impedimento totius Russiæ esset monarcha factus, uenerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, ut se eorum sectæ adiungeret. Varias autem cum uideret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum. tandem cùm alijs omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetq́ꝫ, missis oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum reges, Annam sororem, uxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restituturum illis Corsun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. re impetrata, constituitur tempus, eligitur locus Corsun: quò cum uenissent reges, baptisatus est Vuolodimerus. commutatoq́ꝫ nomine Vuolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptijs celebratis, Corsun unà cum alijs, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt annò mundi 6469. à quo tempore Russia in fide Christi permansit. Anna mo-
B ritur XXIII anno post nuptias: Vuolodimerus uerò anno post obitum uxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Vuolham & Occam fluuios sitam condidit, quam à suo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamq́ꝫ Rhussiæ metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die uidelicet 15 Iulij, quotannis ueneratur. Mortuo Vuolodimero, dissidentes inter se filij eius, uariè de regno præsumentes, decertabant: adeò ut qui potentior esset, alios se inferiores imbecilliores ue opprimeret, regnoque pelleret. Svuatopolchus, qui principatum Chiovuiensem ui occupauerat, cōstituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille uerò Romanus uocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quib. etiam XXIIII dies Iulij sacer est constitutus. Fratrib. porrò sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi proditiones, insidias, simultates, intestinaq́ꝫ bella audire uelles. Vuolodimerus Sevuoldi filius, cognomento Monomach, uniuersam Russiā rursus in monarchiam redegit, relinquēs post se insignia quædā, quibus
C hodierno die in inaugurandis principibus utuntur. Moritur Vuolodimerus anno mundi 6633. nec post eum filij eius, neq́ꝫ nepotes quiequam posteritate dignum, usq́ꝫ ad tempora Georgij & Basilij, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello uicit, interemitq́ꝫ: Vuolodimeriam, Moscovuiam, atque bonam Russiæ partem exussit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. usque ad præsentem Basilium, omnes ferè Russiæ principes Tartarorum non solùm tributarij erant, uerùm etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de successione principatuum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscentesq́ꝫ decidebant, nihilominus tamē bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur: inter fratres aūt uarij tumultus, expulsiones & permutationes regnorū & ducatuū erant. Nā dux Andreas Alexandri,

impetrarat magnum ducatum: quem cum occupasset Demetrius, fra- A
ter Andreas impetrato Tartarorum exercitu, illum expulit, multaq; ne-
pharia per Russiam perpetrauit. Item dux Demetrius Michaelis, inter-
fecit apud Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum
rex, arrepto Demetrio, capitali eum pœna affecit. Contentio erat de
magno ducatu Tvuerensi, quem dux Simeon Ioannis, cum à Tartaro-
rum rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poscebat: quod
ne penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effece-
rant. Deinde anno 6886, magnus dux Demetrius uicit bello ma-
gnum Tartarorum regem, nomine Mamañ. Item tertio anno post, eun-
dem iam denuò usqueadeò fudit, ut plus quàm tredecim millibus pas-
suum terra cadaueribus obruta esset. Anno post eundem conflictum
secundo, superueniens Tachtamisch rex Tartarorum, Demetrium pro-
fligauit, Moscouiam obsedit & occupauit. interempti ad sepelien-
dum octoginta uno rublo redimebantur: summa computata 3000.
rublorum fuit. Magnus dux Basilius, qui præsidebat anno 6907, Bul- B
gariam, quæ ad Vuolhiam sita est, occupauit, Tartarosque eiecit. Is
Basilius Demetrij reliquit unicum filium Basilium: quem cum non dili-
geret, quòd Anastasiam uxorem, ex qua illum susceperat, adulterij su-
spectam haberet, magnum ducatum Moscouiæ non filio moriens, sed
Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio e-
ius, tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerent: animad-
uertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: supplicat regi, ut Basi-
lium accersat, atque utri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impul-
su cuiusdam consiliarij sui, qui partes Georgij fouebat, præsente Basi-
lio, cum sententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua regis
Basilius, orat, fas ut sit sibi loquendi. Mox annuente rege, inquit: Quan-
quam tu sententiam super literis mortuis tulisti, spero meas tamen, quas
mihi sigillo aureo communitas dedisti, quòd uelles me magno duca-
tu inuestiri, adhuc uiuas, longè maioris efficaciæ atque authoritatis es-
se. rogatque regem, ut uerborum suorum esset memor, promissisque
stare dignetur. Ad hæc rex, iustius esse respondit, uiuarum literarum C
promissa seruare, quàm mortuarum rationem habere. Tandem Basi-
lium dimittit, ducatuque inuestiuit. Molestè id ferens Georgius, exer-
citu congregato, Basilium expulit: quod Basilius susque deque tulit:
seque in principatum Vglistz, sibi à patre relictum, recepit. Georgius
magno ducatu, quoad uixit, quietè potitus est, quem testamento nepo-
ti suo Basilio legauit: quod Andreas & Demetrius, filij Georgij, ceu
priuati hæreditate, grauiter tulerunt, atque ideò Moscouiam obse-
derunt. Basilius, qui monasterium sancti Sergij ingressus erat, cum hæc
audiret, illico exploratores constituit: præsidijsque dispositis cauit, ne
ex improuiso opprimeretur. Quod cum animaduerterent duo illi fra-
tres, initò consilio, certos currus armato milite complent, ac ueluti mer-
cibus onustos eò mittunt. qui hinc inde ducti, demum sub noctem iuxta

uigilias

A uigilias constitêre. Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte subito se curribus expediês, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit, capitq; Capitur & Basilius in monasterio, atq; excæcatus ad Vglisez unà cum cõiuge mittitur. Post Demetrius, ubi infestã sibi cõmunitatem nobilium, eamq; ad Basilũ cæcum deficere uidet, mox Novuogardiã profugit, relinquens filium Ioannẽ: ex quo postea natus est Basilius Semeczitz, qui etiam me tum in Moscovuia existente, in uinculis detinebatur, de quo infrà plura. Demetrius autem dictus fuit cognomẽto Semecka, unde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominantur. Tandem Basilius cæcus, Basilij filius, quietè magno ducatu potitus est. Post Vuolodimerum Monomach, usq; ad hunc Basilium, Russia carebat monarchis. Filius autem huius Basilij, Ioannes nomine, felicissimus fuit. nam simul ubi Mariam, sororem magni ducis Michaelis Tvuerẽsis, uxorem duxisset, sororium expulit, & occupauit magnum ducatum Tvuerensem, deinde etiam Novuogardiam magnam: cui postea omnes alij prin-
B cipes, magnitudine rerum à se gestarũ commoti, seu timore perculsi, seruiebant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulũ magni ducis Vuolodimeriæ, Moscovuiæ & Novuogardiæ sibi usurpare, monarcham denique se totius Russiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldauiæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariæ, & Ioannem Albertum Poloniæ, reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Basilij alteram uxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, late quondam in Peloponneso regnantis: filij inquam Emanuelis, regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere; ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq; uiuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit, Gabrieli Novuogardiam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatu
C inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutissimam, cuius impulsu dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur, ut Demetrium nepotem monarchatu moueret, in quẽ eius locum præficeret Gabrielem. Persuasus nanque dux ab uxore, Demetrium in uincula conjcit, detinetq; tandem moriens, eidem ad se adduci iusso: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quod carceribus mancipatum te afflixi, tecq; iusta hæreditate spoliaui. iniuriam igitur à me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, iure que tuo utere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facilè condonat. Egressus autẽ, Gabrielis patrui iussu comprehenditur, incq; carceres conjcitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, uiuente Demetrio, gubernatorem se gessit: eo uero mortuo, principatũ tenuit, nõ inauguratus, Gabrielis duntaxat in Basilij nomine cõmutato. Erat Ioanni magno duci ex

Sophia,

Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithua- A
niæ, qui postea rex Poloniæ declaratus est. Sperabãt Lithuani iam grauis-
simas utriusq; principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at longè
grauiores inde exortæ sunt. In sponsalibus namq; conclusum erat, ut tem
plum Rhutenico ritu in castro Vuilnensi, destinato loco exædificaretur,
eiq; certæ matronæ ac uirgines eiusdem ritus iungerentur. quæ cùm ali-
quanto tempore fieri negligerentur, sumit socer causam belli contra Ale
xandrum: & triplici exercitu instructo, cõtra eum progreditur. primum
uersus prouinciam Sevueram in meridiem, secundum uerò in Occiden-
tem cõtra Toropecz & Biela instituit, tertium in medio uersus Drogo-
busch & Smolenczko collocat. ab ijs exercitum in subsidijs retinet, quo
ei maximè, contra quem Lithvuanos pugnaturos animaduerteret, suc-
currere posset. Postquam autem ad fluuium quendã Vuedrasch uterq;
exercitus uenisset, Lithuani duce Constantino Ostroskij maxima proce
rum & nobilium frequentia septo, ex quibusdam captiuis numerum ho B
stium ac ducum quoq; cum cognouissent, magnam spem profligãdi ho-
stem cõcipiunt. Porrò cum fluuiolus conflictu impediret, ab utrisq; trã-
situs seu uadũ quærit. Primi autẽ Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos
ad pugnam lacessunt: atq; illi haud timidi resistunt, eosq; insequuntur, fu
gant, ultraq; fluuiolum pellunt. mox utrinq; acies committuntur, præ-
liumq; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acri-
ter certarent, exercitus in insidijs collocatus, quem paucissimi Rhuteni
adfuturum sciebant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani me-
tu perculsi, dilabuntur: imperator exercitus una cùm plerisq; nobilibus
capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt: se & arces, Drogo-
busch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meri-
diem uersus processerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex
Casani, forte Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuai
vuodam uocant, comprehendit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo post
germani fratres, Basilij patrueles, alter de Staradub, alter uero Se-
meczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevueræ possidentes, alioqui
Lithvuaniæ ducibus obedientes, imperio Mosci se tradunt. Sic unico C
conflictu, & eodem anno adeptus erat Moscus, quę Vuitoldus magnus
dux Lithvuaniæ multis annis, maximisq; laboribus obtinuerat. Por-
rò cum hisce captiuis Lithvuanis, Moscus crudelius egit, grauissimis
cathenis uinctos detinuit: egitque cum Constantino duce, ut relicto
domino naturali, sibi seruiret. qui cùm aliam spem elabendi non habe-
ret, conditionem accepit. obstrictusq; grauissimo iuramento, liberatus
est. Huic porrò quamuis prædia possessionesque pro statu sui con-
ditione attributæ essent, ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat,
ut ad primam occasionem, per inuias syluas rediérit. Alexander rex
Poloniæ, magnus dux Lithvuaniæ, qui perpetuò magis pace quàm bel-
lo gaudebat, relictis omnibus prouincijs & castris à Mosco occupatis,
liberatione suorum contentus, pacem cum socero fecit. Is Ioannes Basilij

adeò

A adeo fortunatus erat, ut prælio Novuogardenſes, ad fluuium Scholona ſuperarit. uictos adegit, certis conditionibus propoſitis, ſe ut dominum & principem agnoſcerent: magnam eis pecuniam imperauit: unde etiam conſtituens prius ibi locum tenentem ſuum, abijt. quo, exactis tandem ſeptem annis, reuerſus, ciuitatem ingreditur auxilio archiepiſcopi Theophili: incolas ad miſerrimam ſeruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuiū bonis, inde ultra trecenta plauſtra bene onuſta abuexit. Ipſe ſemel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novuogardiæ & Tvuerenſis occupabantur, alias prælio nunquam adeſſe ſolebat, & tamen uictoriam ſemper reportabat: adeo, ut magnus ille Stephanus Moldavuiæ palatinus, crebro in conuiuijs eius mentionē faciens, diceret: Illum domi ſedendo & dormitando imperium ſuum augere, ſe uero pugnando quotidie uix limites defendere poſſe. Ille etiam reges Caſani ex uoluntate ſua conſtituit, aliquando captiuos reduxit, a quibus tamen poſtremo ſenex maxima ſtrage pro-
B fligatus eſt. Ille idem primus caſtrum Moſcovuiæ, ſuamque ſedem, ut hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porro uſque adeo infenſus erat, ut eius conſpectu, ſi quæ forte obuiam ſibi ueniſſent, tantum non exanimarentur. Pauperibus a potentioribus oppreſsis, iniuriaque affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerunque adeo ſe potu ingurgitabat, ut ſomno opprimeretur. inuitatis interim omnibus timore perculſis, ſilentibusque: experrectus, oculos tergere, actum primum iocari, & hilarem ſe conuiuis exhibere ſolebat. Cæterum etſi potentiſsimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namque Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eosque ſedentes ſtans audiebat. quam rem uxor eius Græca tam grauiter tulit, ut quotidie diceret, ſeſe Tartarorum ſeruo nupſiſſe: atque ideo hanc ſeruilem conſuetudinem, ut aliquando abijceret, marito perſuaſit, ut ægritudinem Tartaris aduenientibus ſimularet. Erat in caſtro Moſcovuiæ domus, in qua habitabant Tartari, ut omnia quæ Moſcovuiæ agerentur, intelligerent. quod cum ferre uxor pariter non poſ-
C ſet, certos Oratores inſtituit, munera ampla Reginæ Tartarorum mittit, ſupplicando, ut eam ſibi domum concederet, donaretque: uiſione etenim diuina commonitam, templum ſe eo loci ædificaturam: ita tamen, ut aliam domum Tartaris ſe aſsignaturam polliceretur. Conſentit hoc regina: diruitur domus, templumque eo loco extruitur. ſic caſtro electi Tartari, domum aliam nec uiuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus conſequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, poſtea Baſilius dictus, magnus dux ſucceſsit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis conſuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atque etiam mortuo poſtnepote, ſolenniter Baſilius creari monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus eſt: ea quæ ſibi reliquerat pater, integra

cuſtodi-

cuſtodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœli- A
cior, quàm induſtria, imperio ſuo adiecit. quemadmodũ pater Novuo-
gardiam magnã in ſeruitutẽ ſuam redegerat, ita & ipſe Pleſcovuiam, ſo-
ciam urbem: item inſignem principatũ Smolenczko, qui plus quàm cen
tum annis ſub ditione Lithvuanorũ fuerat, adeptus eſt. mortuo etenim
Alexandro rege Poloniæ, etſi belli cauſam contra Sigiſmundum regem
Poloniæ & magnũ ducem Lithvuaniæ nullam haberet, tamen quia re-
gem ad pacem magis quàm bellum inclinatũ, Lithvuanos uerò bellum
pariter abhorrentes uideret, occaſionem belli inuenit. Sororẽ uidelicet
ſuam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari:
Regem præterea Sigiſmundum inſimulabat, Tartaros contra ſe conci-
tauiſſe. Quare bellum indicit, Smolenczko obſidet, admotis tormentis:
nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum
Rhutenorum nobili ſtemmate & familia ortus, qui quondam ſummam
rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moſcovuiæ pro
fugit, quemadmodum infrà patebit: mox Baſiliũ ad arma hortatur, eíq; B
promittit, ſe Smolenczko, ſi iam denuò obſideretur, expugnaturum: ea
tamen lege, ut ſibi hunc principatũ Moſcus concedat. Poſt cum ad con-
ditiones à Michaele propoſitas aſſenſus eſſet Baſilius, atq; Smolenczko
graui iam denuò premeret obſidione, Lynczky pactionibus, ſeu largi-
tione uerius urbe potitus, militiæq; præfectos omnes ſecum in Moſco-
uiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum ſuum, nullo pro-
ditionis crimine ſibi conſcius, redierat. reliqui uerò centuriones corru-
pti pecunia & muneribus, redire in Lithvuaniam non audebant: & ut
culpæ ſuæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, di-
centes: Si Lithvuaniam uerſus iter arripiemus, paſsim aut ſpoliabimur,
aut occidemur. quo malo perculſi milites, omnes in Moſcovuiam profe
cti ſunt, ſtipendioq; Principis aluntur.

Hac uictoria elatus Baſilius, exercitũ ſuum continuò in Lithvuaniam
progredi iubet: ipſe uerò in Smolenczko manet. Dein cum aliquot pro-
pinquiora caſtra & oppida deditione capta eſſent, tum primùm Sigiſ-
mundus rex Poloniæ obſeſsis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, C
ſed tardius, miſit. mox occupato Smolenczko, ubi Lithvuaniam uerſus
Moſci exercitum ire animaduertit, ipſe Boriſovu iuxta fluuium Bereſi-
na ſitum, aduolat, atq; inde exercitum ſuum Conſtantino Oſtroskij du-
ce dimittit. qui cum attigiſſet Boryſthenem, circa Orſam oppidũ, quod
à Smolenczko XXIIII miliaribus Germanicis diſtat, aderat tum iam
exercitus Moſci circiter octoginta milia: Lithvuanicus autem non exce-
debat triginta quinq; milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis
tormentis. Conſtantinus menſe Septemb. die 8. anni 1514. ſtrato pon-
te, peditẽ ultra Boryſthenẽ, iuxta Orſam oppidum, transfert: equitatus
autem anguſtum uadum ſub ipſo caſtro Orſæ ſuperat. Mox ubi dimidia
pars exercitus Boryſthenem tranſiſſet, nunciatur Ioanni Andreæ Czela
din, cui ſummà rerum à Moſco erat commiſſa, ut hanc exercitus partem
inuade-

A inuaderet, contereretq;. At ille respondit: Si partem hanc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui forte aliæ iungi copiæ possent, atq; ita nobis maius periculum immineret. expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tãtæ enim sunt nostræ uires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscouiam usq;, ueluti iumenta agere possimus. Tandem, quod unicum restat, totam occupemus Lithuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cùm quatuor millibus passuum ab Orsa processisset, uterq; subsistit. Moscorum duæ alæ longius ab exercitu recesserant, ut hostem a tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdã in fronte, qui hostem ad pugnam lacesserent. Ex aduerso Lithuanus diuersas copias, ordine longo collocabat. singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant. atq; ita singulis suus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci classicum canẽtes, pri-
B mi in Lithuanos impetum faciunt. illi haud timidi restitũt, eosq; repellunt. quibus mox alij in auxilium missi, uicissim Lithuanos in fugam conuertunt. sic aliquoties utraq; pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremo maxima ui certatur. Lithuani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequẽtes conuertunt: extremamq; aciem eorum in subsidijs arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrentur: turbatiq;, primam aciem iamiam fusam putãtes, fugam capessunt. quos Lithuani cõuersi, omnibus copijs effusis insequũtur, fugãt, cædunt q;. Hanc cædem sola nox ac syluæ diremerunt. Est inter Orsam & Dobrovunam (quæ quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropivuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis fugiẽtes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consiliarij: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die lautissimè accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithuanica sunt distributi.
C Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingrauescentis iam ętatis ducibus, habebatur in ferreis compedibus Vuilnæ. hos ego, cum à Cæsare Maximiliano legatus in Moscouiam missus essem, permittẽte Rege Sigismundo, accessi, eosq; consolabar: aureos prẽterea aliquot, obsecrãtibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta suorum clade, Smolenczko continuò relinquẽs, in Moscouiam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithuani occuparent, incendi iubet. Lithuanicus exercitus recta Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam nõ potuit: quòd præsidijs impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obsidionem impediebat: tum quòd plurimi post conflictum præda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebãt: denicq; quòd nec q; Lithuani, nec q; Mosci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex

nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lith- A
uuaniam exercitus Moscus, atque intra meatus Dvuinæ fluuij & Po-
loczko castrum cõsedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvua-
niam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus
Gastold Poloczkij Vuayuoda una noctium egressus, flumine superato,
aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, in-
cendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, a-
lij capti, pauci euaserunt. cæteri, qui palantes Lithvuaniam uastabant,
pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucida-
ti sunt.

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quàm eque-
stri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus mili-
tibus rediit. Porrò princeps ille Basilius, etsi in bello esset infœliciss-
mus, nihilominus tamen à suis semper, tanquam res fœliciter gereret,
laudatur: & cum nonnunquam uix dimidia militum pars domum redi-
erit, tamen ne unum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, B
quod in suos exercet, omnes facilè uniuersi orbis monarchas superat,
& id quod pater incœperat, ipse perfecit: nimirum omnes principes,
& alios quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certè fratri-
bus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit. omnes iuxtà,
dura seruitute premit: adeò, ut quemcunque apud se in aula esse, aut in
bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis
sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filijs Boiaronum, hoc est,
tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis as-
sumeret, eosque inæquali stipendio proposito alere solet. Porrò quibus
in annum sex aureos numerat, ijs tertio quoque anno stipendium exol-
uitur: quibus autem in singulos annos dantur XII aurei, ij coguntur ad
quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse pa-
rati ac expediti. præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora offi-
cia obeunt, aut præfecturæ, aut uillæ, aut prædia, habita cuiusque & di-
gnitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen singulis cer-
tos annuos census Principi pendunt. mulcta duntaxat, quam à paupe- C
ribus aliquid fortè delinquentibus extorquent, & quædam alia illis
cedunt. Huiusmodi autem possessiones utendas plerunque ad sesqui-
annum permittit. si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia com-
plectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis
gratia, totoque sexennio gratis tibi erit deinceps seruiendum. Erat qui-
dam Basilius Tretyack Dolmatovu, charus Principi, & inter intimos
Secretarios habitus: quem cùm legatum ad Cæsarem Maximilianum
decerneret, seque ut præpararet, iuberet: ac cum is uiatico se ac sumpti-
bus carere diceret, mox in Bieloyessero captus, in que perpetuos car-
ceres coniectus, tandem miserrimè periit. cuius tam mobilia quàm im-
mobilia bona Princeps sibi uendicauit. & quamuis ter mille floreno-
rum in prompta pecunia reperterat, fratribus tamen ac hæredibus suis

ne terun-

A ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famam; Ioannes scriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos uitæ usus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosi reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens, aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, ut suprà dixi. Oratores enim, Knes Ivuan, Posetzen, Iaroslavuski; & Semen, id est Simeon, Trophimovu secretarius, à Cæsare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis; Hispanicâ & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriæ, Domino meo, argenteis pocuculis, aureis & argenteis pannis, Germanicâ aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscovuiam uenissent, Princeps continuò & cathe-
B nas & pocula, atque maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei ueritatem cum ab Oratoribus inquirerem, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter uerò dicebat, Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea uideat. Post cum sæpius eius rei meminissem, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si fortè ueritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate sua tam in spirituales quàm seculares utitur, liberè ac ex uoluntate sua de omnium & uita & bonis constituit: consiliariorum quos habet, nullus est tantæ authoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publicè, uoluntatem Principis, Dei esse uoluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex uoluntate Dei agere. ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique uoluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum
C Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua incerta & dubia quærit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq; dura crudelisq; reddatur.

A tempore Rurickh usq; ad hunc præsentem Principem, non alio titulo usi sunt principes illi, quàm Magnorum Ducum aut Vuolodimeriæ, aut Moscovuiæ, aut Novuogardiæ, &c. præter Ioannem Basilij, qui se dominum totius Russię, & magnum Ducem Vuolodimerię, &c. appellabat. Hic uerò Basilius Ioannis sibi uendicat & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Plescovuiæ, Smolenczkiæ, Tvueriæ, Iugariæ,

Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Novuo- A
gardiæ terrę inferioris, & Czernigovuię, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rscho-
vuiæ, Beloiæ, Rostovuiæ, Iaroslavuiæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ,
Cõdiniæ, &c. Porrò cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, ui-
detur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponã. Czar
Rhutenica lingua regem significat. cum autem communi Slauonica lin-
gua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam cõsonan
tia, ab ultima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar in-
telligatur: unde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent,
item Bohemi, Poloni, atque etiam Slaui regno Hungarico subditi, alio
nomine regem appellant, nempe Kral, alij Kyrall, quidam Koroll: Czar
autem solum Cæsarem, seu Imperatorem diei existimant: unde factum,
ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationi-
bus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare,
nomen'que Czar dignius esse quàm Regis (licet idem significent) exi-
stimant. Cæterùm si euoluas omnes eorum historias, atq; sacram scri- B
pturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris uerò Kessar reperi-
es. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen
non alio eminentiore quàm Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est u-
sus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem,
Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui
principem Moscouiæ Album Regem nuncupant. Egò quidem cau-
sam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum
nemo principum Moscouiæ eo titulo antea esset usus: imò consiliarijs
ipsis sæpe data occasione, & apertè dixi, nos non Regem, sed Magnum
ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regij nominis rationem es-
se putabant, quòd sub imperio suo reges haberet: Albi uerò rationem
nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubea tegu-
menta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput uocant: ita illos propter
alba tegumẽta, albos appellari. Regis porrò titulo utitur ad Romanum
Imperatorem & Pontificem, regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prus-
siæ, Liuoniæ: &, ut accepi, ad Turcarum principem. ipse uerò à nemine C
horum, nisi fortè à Liuonien. Rex appellatur. Titulis autem antiquitùs,
tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supre-
mo circulo hisce uerbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit
ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dij,
sed unus Deus in substantia. In secundo, titulus Imperatoris Thurca-
rum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus
Magni ducis Moscouiæ, quo se regem, & hæredem ac dominum to-
tius Russiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi for-
mulæ subiunctum uidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consilia-
rium. Ad regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Do-
minus Basilius, Dei gratia Dominus totius Russiæ, & Magnus dux
Vuolodimeriæ, Moscouiæ, Novuogardiæ, Smolenski, Tvueriæ, Iu-
gariæ,

A gariæ, Permiæ, Bolgariæ, &c. omisso Regis titulo, neuter enim horũ alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moscouiæ existentibus acciderat, cum regis Sigismundi literas ad se missas, atque titulo ducis Masouiæ auctas, Moscus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moscum à Pontifice Romano & à Cæsare Maximiliano nomen expetiuisse, & titulum Regium. Mihi ueri simile non uidetur: præsertim cum nulli homini infensior sit, quàm summo Pont. & quem nõ nisi Doctoris titulo dignatur. Cęsarem autem Romanum non maiorem se existimat: ut ex literis suis apparet, in quibus nomẽ suum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alij qui unicum principatum habebant, dicebãtur Knes: qui uerò plures principatus, atq; alios Knes subiectos sub imperio habebant, Vueliki Knesi, id est Magni Duces appellabantur.

B nec alium gradum seu dignitatem habent post Boiaros, qui more nostro locum nobilium (ut suprà dixi) seu equitum tenent. In Croacia uerò primores similiter Knesi uocantur: apud nos uerò, sicuti & in Hungaria, non nisi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarũt mihi uiri quidã principes dicere, imò ceu exprobrare, quòd modernus Moscouiæ princeps proferre soleat literas sanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum sit patri eius Gabrieli, qui postea mutato nomine Basilius uocari maluit: quòd q; affirmet, me eas literas ad illum pertulisse, eamq; ob causam factum est, ut in nouissimis cum regè Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas esse uoluerit. Etsi uerò his sermonibus, tanquam nec ueris, nec ueri similibus minimè deberem cõmoueri: tamen eos non tam mea, quàm optimi & clementissimi principis mei causa cogor refutare, cum uidęã etiam pijssimos eius manes temerè in inuidiam uocari. Non est obscurum, fuisse quandoque simultatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigismũdum Poloniæ regem, ea nimirum tem-

C pestate, qua Sigismundus ducebat Stephani comitis Scepusiensis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, ut frater sponsæ Ioannes, nuptijs Annæ filiæ Vuladislai regis Hungariæ, autoritate & operà Sigismundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritumq; fieret ius successionis, quod Maximiliano, eius ue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de causa sanè Maximilianus sua referre existimabat, Moschum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hostem, sibi habere coniunctum. At postea quam conuentu ad Posonium habito, de Annę nuptijs inter Maximilianum & Vuladislaum, præsente & fauente Sigismundo, conuenit, extinctis subitò & sublatis omnibus suspicionibus & simultatibus, tam arctè complexus est Sigismundum Maximilianus, ut non dubitaret quandoq; dicere, (quod alibi quoq; retulimus) se cum Sigismundo & ad superos & ad infetos esse iturum. Etsi igitur fuit tem-

pus, cum Maximilianus sibi Moschum fœderatum esse uellet: tamen ei A
regium nomen nunquam tribuit; quod literis & instrumentis utrinque
datis & acceptis, facilè cõprobari potest, si cui forte testimoniũ meum,
etsi uerum & fidele, minus ponderis habere uideatur. Cur uero hunc
titulum ab Imperatore Maximiliano oeteret Moschus, qui antequam
quicquam inter eos negocij esset, non modò se ei parem, sed etiam supe-
riorem uideri uoluit, nomen suum & titulum semper Imperatorio præ-
ponens, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, ut dictum
est, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem
regem scribens, post meum ex Moscouia reditum usurpauit. Hoc qui-
dem in confesso est, quòd ad Imperatorem, aut summum Pontificem
scribens, se Regem & Dominum totius Russiæ uocat. Quin ne Impera-
torio quidem nomine abstinet, si quas forte literas ex Ruthena linguà
in Latinam uersas adiungit: nimirum ipsis interpretibus uocem Czar,
quæ Regem significat, Imperatorem uertentibus. Atque hunc in mo-
dum idem se & regem & Imperatorem facit. Sed quòd ab Imperato- B
ribus, Maximiliano, eiusue nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniæ re-
gum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Re-
giam dignitatem, ut fama est, à summo Pontifice petere, si eam antea ab
Imperatoribus accepisset? Atque hæc quidem dicta sint pro Maximili-
ano Augusto, domino meo: qui Sigismundo regi, quoad uixit, certus &
syncerus amicus fuit.

De me uerò ipso quid dicam? Qua fronte quæso fuissem ausus, to-
ties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in regum Po-
loniæ Sigismundi patris & filij conspectum uenire, publicis Polono-
rum conuentibus interesse, uiros Principes intueri, si commodassem o-
peram hac in rè meam Principi meo, cuius nomine ac uerbis, fraternè,
amicè, benignè ac benèuolè, & Regi & Ordinibus omnibus frequentis-
simè detuli, quicquid à coniunctissimo, optimo, & clementissimo Im-
peratore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reuele-
tur: certè si quid indignum officio meo admisissem, id dudum in lu-
cem erupisset. Sed consolor me recti conscientia, qua nulla est con- C
solatio firmior. Et acquiesco suauiter in Regum Poloniæ gratia, ac cæ-
terorum Poloniæ ordinum benèuolentia, quam mihi nunquam defu-
isse recordor.

Fuerunt forte tempora, quibus talia minore quàm nunc inuidia spar-
gi potuissent. Sed hæc seri hoc tempore, quid est aliud, quàm quærere
modos, ad dissociãdas coniunctissimorum Principum uoluntates, quæ
omnibus studijs atq; officijs copulandæ & consolidandæ essent? Vide-
bantur acta tranfacta esse omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias
Hungariæ seruandas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum
esse habitura. Verùm quibus ea res & antè magno bono fuit, & am-
plius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati,
pactorum que & conuentorum obliti, res nouas & pernicioſas moli-

untur:

A untur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipsos, & uicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de uniuerso nomine Christiano quàm optimè meritam, sint adducturi.

MODUS INAUGVRANDI *Principes.*

MOrem, quo Principes Moscouiæ inaugurantur, sequens formula, quam non ita facilè consecutus sum, tibi depinget: & qua usus est Magnus Dux Ioannes Basilij, cum suum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnum ducē & monarcham Russiæ inuestiuerat.

In mèdio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai uocant: super quo Ducalis pileus, & Barma, hoc est ornamentum Ducale, ponuntur. Post, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, totus que conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos uni Duci magno Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant; qua finita, Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascendunt, in que sedilia collocata sedent; Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc uerba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina uoluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obseruata consuetudine, patres Magni Duces, filijs suis primogenitis consignabant Magnum Ducatum; & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magno Ducatu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina uoluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit unigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & post me, Magno Ducatu Vuolodimeriæ, Novubgardiæ, & cætera, super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconum que iubet orationes diaconorum recitare. ipse interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem prophetam elegisti Dauid seruum tuum, & inunxisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice à Sanctua-

rio tuo ad fidelem ſeruum tuum Demetrium, quem elegiſti, exaltare A
regem tuis gentibus ſanctis, quem redemiſti precioſiſsimo unigeniti
filij tui ſanguine: & inunge eum oleo lætitiæ, protege eum uirtute ex-
celſi, pone ſuper caput coronam de lapidibus precioſis, da illi longi-
tudinem dierum, & in dextram ſceptrum Regale: pone illum in ſe-
dem iuſtam, circunda illum omnibus armis iuſticiæ, fortifica illum in
brachio, & ſubijce illi omnes linguas Barbaricas: & ſit totum cor eius
in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum à fide mala, &
demonſtra illi ſaluum conſeruatorem mandatorum ſanctæ tuæ uni-
uerſalis Eccleſiæ, ut iudicet populum in iuſticia, & iuſticiam præ-
ſtet pauperibus, conſeruetq; filios pauperum, & conſequatur dein re-
gnum cœleſte.

Poſtea clara uoce loquitur: Sicuti eſt tua potentia, & tuum eſt re-
gnum: ita & laus & uirtus ſit Deo patri, & filio, & ſpiritui Sancto, nunc
& in ſecula ſeculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib.
Metropolitanus, ut ſibi barma porrigant, quæ una cum pileo, quodam B
tegumento ſerico (quod Schirnikoiu appellant) tecta erat. Mox hanc
tradit Magno duci, crucemq; nepotem ſignat. Magnus autem dux eam ſu
per nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui
diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi unico re-
gi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate uos nobiſ-
cum, inquit, & orate omnia regnantem: Conſerua illum ſub protectio-
ne tua, contine illum in regno, ut ſemper bona & decentia agat: fac cla-
reſcat iuſticia in diebus ſuis, amplificationemq; ſui dominij, & ut in trãquilli
tate eius quietè, ſine diſcordia uiuamus, in omni bonitate & puritate. &
hæc ſubmiſsius. Alta autem uoce: Tu es Rex mundi, & ſeruator anima-
rum noſtrarum: laus tibi patri, & filio, ſpiritui que ſancto, nunc & in ſe-
cula ſeculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus
mandato ſibi allatum, Magno duci porrigit: ad hæc, cruce nepotem in
nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti ſignat. pileum porro Magno du-
ce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primum, dein archiepi-
ſcopus & epiſcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine pera- C
ctis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem ſibi aſsidere iubẽt, pau-
liſperq; commorati ſurgunt. Interea diaconus Letaniam (ut uocant)
incipit, Miſerere noſtri Domine: nominans Ioannem magnum ducem.
rurſus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepo-
tem, & alios ſecundum conſuetudinem. Finita Letania, orat Metropo-
litanus: O ſanctiſsima domina uirgo Dei genitrix. & poſt orationem
Metropolitanus & magni duces conſident. Sacerdos ſeu diaconus lo-
cum demonſtrat, in quo legebatur Euangelium, altaq; uoce dicit: Mul-
tos annos Magno duci Ioãni, bono fideli Chriſti dilecto, Deo electo, &
Deo hõnorãdo, Magno duci Ioanni Baſilij Vuolodimeriç, Novuogar-
diæ & totius Ruſsiæ monarchæ, per multos annos. Sub hæc ſacerdotes
ante altare canunt: Magno duci multos annos. inidẽ in dextro ac ſiniſtro

choro

A choro diaconi canunt, Multos annos. tãdem rursus diaconus alta uoce, Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Christi dilecto, Deo electo & honorãdo: magno duci Demetrio Ioannis Vuolodímeriç, Novuogardiæ, & totius Rusiæ multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroq; choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archiepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorificè consalutant. accedunt & filij magni ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

INSTITVTIONES MAGNI

Ducis iam inaugurati.

SImon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne dux Demetri diuina uoluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magnò: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iustitiam, & iustum iu-

B dicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus rectè fidelibus ex toto cordè habeto. & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute, Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusq; filijs. tãdem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius uerò in ducali pileo & barma, ex æde diuæ Virginis, magna Boiaronum caterua, filijsque comitantibus, ad templum Michaelis archangeli pergit, ubi in uestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingresso, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dẽgis aureis aspergitur. Post recta in templum annunciationis Mariæ progreditur, ubi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aspergebatur. Peractis tandem ijs, ad auum & matrem se contulit Demetrius.

C Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

Tychon archiepiscopus Rostovuiẽ. & Iaroslavuiensis: Nyphont Susdaliensis & Toruski: Vuasian episcopus Tvuereñ. Prothasius, Resanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieusimi, Sarki & Podonski episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, prior monasterij ad sanctã Trinitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monasterij sancti Cyrilli: magnus deniq; conuentus religiosorum & Ecclesiasticorũ aderat. Inter prandendũ, muneris quasi loco oblatũ erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectũ, quo cingebatur. mox

Selgi

Selgi quoq; Pereaslavuski, hoc est, piscículi ex lacu Pereaslavuiensi, ha- M
lecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piscium putant afferri, quod Pereaslavu nunquam separabatur a Moscovuia, uel Monarchia.

Barmai est ueluti torques latæ formę, ex serico uilloso, extrinsecus tamen auro & omnis generis gemmis concinnè confectus: quem Vuolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Vuolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi quibusdam spirulis subinde sese uibrantibus, mirè concinnatum reliquit. hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Russiæ tenet.

Cæteras Russiæ partes nunc unus Sigismundus Poloniæ rex, magnusq; Dux Lithvuaniæ tenet. Cæterùm cum regum Poloniæ, qui originem suam ex Lithvuanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum quædam subiungenda uidentur.

Præfuit magno Ducatui Lithvuaniæ princeps quidam Vuitenen, S
quem cum famulus eius Gedemin, ut Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & uxore potitus est: ex eaque inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Vuitoldus, quem alias Vuitovudum appellant: & Anna, Ianusij ducis Mazovuiæ coniunx.

Vuitoldus reliquit unicam filiam Anastasiam, quæ Basilio duci Moscovuiæ in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata est: ex qua natus est Basilius, pater magni illius Ioānis, auus Basilij Rhutenorum principis, ad quem Orator missus fui.

Kestud porrò ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miserè perijt. Vuitoldus quoque, uir, quo maiorem Lithvuania non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex uxore Maria, principe Tvuerensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnādi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedvuigim quoq;, quæ tum diademate insignita regno præfuit, Vuilhelmoq; duci Austriæ desponsata fuit, O
atq; adeò parentibus primatibusq; utriusq; regni consentientibus, ante nubiles annos Regio more cum eo concubuisset, affectabat: missisq; mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedvuigim uxorem expetit. Vt autem Polonos in suam sententiam pertraheret, uotiq; compos fieret, inter alia fidem se Christi unà cum fratribus suis, ducatibus item Lithvuaniæ & Samogithiæ susceptum pollicetur: alijsq; id genus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, ut Hedvuigis horum authoritate adducta, atq; etiam inuita, rescisso priore matrimonij fœdere, illi nuberet. quo facto, Iagelo ipse continuò Vuladislai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptijsq; peractis Hedvuige uxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longè post primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit uxorem: ex

qua

A qua ſuſcepit unicam filiam Hedvuigim, deſponſatam Friderico iuniori Brandenburgenſi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhuteniam Andreæ Ioãnis ducis Chiovuienſis filiam Soncam, quę poſt aſſumpto ritu Romano, Sophia appellata eſt, duxit: ex eaq; ſuſcepit Vuladislaum & Caſimirum filios.

Vuladislaus patri in regno ſucceſsit, inq; Hungariæ regem, ſubmoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladislao poſthumo, coronatus, ad Vuarnamq; lacum poſt a Thurcis oppreſſus eſt.

Caſimirus, qui tum magnum Lithvuaniæ ducatũ tenebat, & qui Ladislao poſthumo ſimiliter regnum Bohemiæ, forte fratris exemplo ductus, adimere uoluit, fratri in regno Poloniæ ſucceſsit. dein eius Ladiſlai, Hũgariæ & Bohemiæ regis ſororem Eliſabetham in uxorem duxit: ex qua ſuſcepit filios, Vuladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem, Ioannem Albertum, Alexãdrum, Sigiſmundum, Poloniæ reges: Fridericum Cardinalem, & Caſimirum, qui in Sanctorum numerum relatus eſt.

B Vuladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regno ſucceſsit: Maria Philippi regis Caſtellæ, archiducis Auſtriq, filiã in uxorem ducta, a Thurcis in Mohacz anno 1526 oppreſſus eſt.

Anna FERDINANDO, Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Auſtriæ nupſit: quatuor filijs, & undecim filiabus ex ea ſuſceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547 moritur.

Ioannes Albertus ſine coniuge obijt.

Alexander Helenam, Ioannis magni ducis Moſcouiæ filiam, duxit uxorem: ſine liberis tamen deceſsit.

Sigiſmundus ex priore uxore Barbara, Stephani comitis Zepuſienſis filia, ſuſcepit Hedvuigin, Ioachimi Brandenburgenſis Electoris coniugem. Ex poſteriore Bona, filia Ioãnis Sfortiæ ducis Mediolani & Barij, ſuſcepit Sigiſmundũ ſecundũ Poloniq regem, magnũ Lithvuaniq ducem: qui Elizabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regis, &c. filiam, anno 1543. ſexta die Maij uxorem duxit. quæ tamen immatura morte, & ſine prole, anno 1545. die Iunij decimaquin-

C ta deceſsit.

Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ antè Gaſtoldo Lithvuano nupta fuerat, inuitis parentibus: & ſubditis hoc matrimonium tam indignè ferentibus, ut rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam ſeditionẽ abijſſet, ſi FERDINANDVS rex iniurias filiq illatas ulciſci, quàm earum memoriam deponere maluiſſet. Hac uerò mortua, idem Sigiſmundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuerſus, coniugio ſibi copulauit Catharinam, germanam ſororem Eliſabethæ, quam Franciſcus dux Mantuæ uiduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ ſunt Cracouiæ, 31 Iulij, anno 1553. Vtranq; ſororem ego, tanquam Magiſter ſeu Præfectus Curiæ, ad ſponſum deduxi.

Semouites Mazovuiq dux, ex Alexãdra Iagelonis ſorore ſuſcepit multos filios, filiasq. Filij ſine liberis deceſſerũt. Ex filiabus Czimburgis nu-

pſit Arneſto Auſtriæ archiduci, ex eoq; genuit Fridericum Romano- A
rum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus ge-
nuit Philippum, Hiſpaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FER-
DINANDVM, Romanorum Imperatores.

Ovuka Vuoleslao, Theſinenſi duci, in matrimonium collocata eſt.

Amulia, Vuoguslao Stolpenſium duci, qui nunc Pomeraniæ dux appellatur, nupſit.

Anna uerò, Michaeli duci Lithvuaniæ: Catharina innupta obijt.

Porrò Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotesq;, item filiarum eiuſdem liberos, Keſtudis denicq; Caſimiri, aliorumq; Regum poſteros, ſi quis ordine recẽſere uellet, in immenſum tam numeroſa proles excreſceret: quę tamen ut ſubitò aucta eſt, ita nunc in uno regis Poloniæ iam mortui filio, Sigiſmundo ſecundo Poloniæ rege, maſculinus ſexus reſidet.

Quoniam autem in mentionem poſteritatis Gedemini, & regum ex ea ſtirpe incidimus, haud abs re uiſum eſt, ſi quæ regnantibus Vuladiſlao Hungariæ & Boemiæ, aç eius fratre Sigiſmundo Poloniæ regibus (Caſimiri filijs) euenerunt, ſubijceremus. B

Poſteaquã Vuladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius ſucceſſionis ſibi reſeruante Maximiliano Romanorum Imp. potitus eſſet, & unicam tantùm filiam iam conſeneſcens haberet: Maximilianus, quo ius ſucceſsionis aliqua arctiore cõiunctione cõfirmaretur, cum Vuladislao de matrimonio inter alterum nepotum ſuorum ex filio ſuo Philippo Hiſpaniarum rege, & Anna Vuladislai filia contrahendo, tractare cœpit. Nam Annæ nuptias perdite ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis: cuius ſumma fuerat apud Mathiam regem, atq; adeò apud ipſum Vuladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre uidua, quæ primarios quoſq; uiros in Comitatibus & prouincijs Hungariæ, muneribus atq; ſtipendijs annuis (quæ ſua lingua largalaſs uocant) ineſcatos, & ad quæuis obſequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum ſtudijs & ſuffragationibus, & matrimonium iſtud filio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet. quibus mulieris machinationibus ingens deinde momentum addidêre nuptiæ, quæ inter eius C
filiam, Ioannis ſororem, & Sigiſmundum Poloniæ regem factę ſunt. His rebus animaduerſis, Maximilianus hoc magis ſibi, quod de matrimonio inter nepotem ſuum & Annam inſtituerat, urgẽdum eſſe ratus, cum exploratum haberet, Vuladislaum idem cupere, ſed factione & ſtudijs eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam ſibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam eſſe putauit. quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum ſtrepitu Ludouicũ Vuladislao naſci cõtigiſſet, interpoſitis primùm induciis, ad ſolidiorẽ pacẽ deuẽtũ eſt: quę deinde huc exijt, ut Vuladislaus cũ filio iã coronato, & filia, ac huius frater Sigiſmũdus Poloniæ rex Viennã ad Maximilianũ uenirent: ubi factis cum Anna ſpõſalibus, & extinctis omnib. ſimultatibus, & ſuſpicionibus, quibus ob ambitionem Ioãnis Zapolitani

indulge-

A indulgebatur, principes isti perpetuo fœdere sunt coniuncti. Sic autem Sigismundus rex tum Maximiliano Imp. satisfecit, seq; approbauit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc rege, quacunq; intendat, & ad superos, & ad inferos esse iturum. De Ludouico uulgo dictum est, quod immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoq; immaturus, immaturam mortem obierit. His uero addi potest, quod mors eius regno Hungariæ, & omnibus uicinis, non minus immatura quam acerba fuerit. Etsi uero salutaribus consilijs destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nam ubi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curiæ suæ magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patruum suum regem Sigismundum: summis precibus oratum atq; obtestatum, ut ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum
B consiliorum causa cõuenire grauaretur. Sed cum hoc præcise recusatum esset a Sigismũdo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum rex nunquã deinde uidebis, nec ullam ab eo legationem audies. Id quæ sic euenit. Nam rege Sigismundo ab Hungariæ finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prussiam abeunte, nepos eius una cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quam a loco Mohaciensem uocãt, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de uxore ducenda deliberanti, consultantiq; uisum tandem fuit, ut potius subditi alicuius filiam, quam externam duceret: tum ut maximis parceret sumptibus, simul ne uxorem peregrinis moribus diuersaq; religione imbutam haberet. Huius autem consilij Georgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam uxorem ducturum. Sed tandem publico de consilio, Boiaronum filiæ numero mille & quingentæ, cum in unum locum conductæ essent, ut ex illis quam uellet; eligeret: delecto princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis
C filiam, contra Georgij opinionem in uxorem elegerat. Ex ea porro cum ad unum & uiginti annos liberos non suscepisset, sterilitate uxoris offensus, eam eo anno quo nos Moscouiam ueneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit. huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulantiq;, capillis primum abscisis; cum cucullam porrexisset, eam sibi injici hæc adeo non patiebatur, ut apprehensam, in terramq; proiectam cucullam pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygona, unus ex primarijs consiliarijs, commotus, eam non solum acriter obiurgauit, sed flagello cęcidit, superaddens: Tu ne uolũtati Domini resistere audes? illiusq; iussa capessere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua se authoritate cæderet? Mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quod cucullam inuita atque coacta induat, protestatur, tantaq; iniuriæ sibi illatæ Deum ultorem inuocat. Salomea itaque in monasterium coniecta,

d cum prin-

cum princeps Helenam filiam Knes Basilij Lintzkij Cæci, iamq; uita de- A
functi, fratris inquam ducis Michaelis Lintzkij, qui tum captiuus detine
batur, uxorem duxisset: continuo fama exoritur, Salomeam grauidam,
propeq; partum esse, rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum
consiliariorum, Georgij parui thesaurarij, & Iacobi Mazur cubicula-
rij, uxores: aiebantq; sese ex ore ipsius Salomeæ audiuisse, ut quæ grau-
dam se, & prope partum esse fateretur. Qua re audita, grauiter commo-
tus princeps, utramq; à se repulit: alteram, Georgij uxorem, etiam uer-
beribus affecit, quod tempestiuius de hac re ad se non retulisset. Mox ut
rem compertam haberet, Theodericum Rack consiliarium, & Potat se-
cretarium quendam, ad monasterium in quo detinebatur, mittit: illisq;,
ut ueritatem rei diligenter inquirerēt, demandat. Quidā nobis tum Mo
scovuiæ existentibus, sancte affirmabant, Salomeam filium Georgiū no
mine peperisse: nemini tamen infantem ostendere uoluisse. Quin cogno
scendæ ueritatis gratia, quibusdam ad se missis, dicitur respondisse, indi-
gnos illos esse, quorum oculi infantem uiderent: dum in suam Maiesta- B
tem ueniret, matris iniuriam ulturum. quidam uero eam peperisse, con-
stanter negabant. Ambigua itaque ea de re est fama.

Basilij porro Linczkij ex Lithvuania profugi filiam, cur uxorē duxe-
rit princeps, duas causas, præterquam quod se ex ea liberos susceptorum
sperabat, fuisse accepi: tum quod socrus genus suum duxisset ex familia
Petrovuitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græco-
rumque fidem sequebatur: tum quod Michaelem Linczkij, singulari
dexteritate ac rara quadam fortitudine uirum, patruum liberi habituri
essent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres superstites, Ge
orgium & Andream: atque ideo si forte liberos ex aliqua alia uxore su-
sciperet, eos fratribus uiuentibus, parum tutos fore in regni adminis-
tratione putabat. Michaele autem in gratiam recepto, libertateq; donato,
filios ex Helena susceptos, authoritate patrui in maiore quiete futuros
non dubitabat, de cuius liberatione nobis præsentibus tractabatur:
quem etiam uinculis solutum, liberisq; custodijs honeste mandatum, ui
dimus tandem libertate donatum, interq; cæteros Knesos testamento a C
principe nominatum, tutorem denicq; nepotum suorū Ioannis & Geor-
gij institutum fuisse. Sed postea principe mortuo, cum uiduam regium
thorum continuo cum quodam Boiarone cognomento Ovuczina con
taminantem, inq; mariti fratres uinculis constrictos sæuientem, crude-
liusque imperantem uideret, eam, ut honestius & sanctius uiueret, ali-
quoties sola pietate ac honestate adductus admonuerat: sed huius illa
admonitionem adeo moleste impatienterq; tulit, ut mox qua ratione e
medio tolleretur, consilium quæreret. causaq; reperta, Michaelem aiunt
continuo proditionis crimine fuisse insimulatum, atque in carceres rur-
sus coniectum, misere tandem perijsse: uiduam quoque non ita diu post
ueneno sublatam, Ovuczina uero adulterum in partes dissectum
fuisse. Matre itaque e medio sublata, maior natu filius Io-
annes, 1528. anno natus, in regno successit.

RELI-

RELIGIO.

A RVssia ut cœpit, ita in hunc usq; diem in fide Christi ritu Græco perseuerat. Habuit Metropolitanum, quondam residentem in Chiovuia, dein in Vuolodimeria, nũc uerò in Moscovuia. Pòst, cùm Metropolitæ septimo quoq; anno Russiam Lithvuanorum imperio subiectã inuiserent, exactisq; nummis inde redirent, hoc Vuitoldus, ne uidelicet prouinciæ suę argento exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaq; episcopis, proprium Metropolitanũ constituit, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithvuaniæ, suam sedem habet: quę etsi Romanum ritum sequatur, plura tamẽ templa Ruthenici, quàm Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterùm metropolitæ Rhuteni authoritatem suam à patriarcha Constantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus suis apertè gloriantur, ante Vuolodimerum & Olham, terram Russiæ esse baptizatam & benedictã ab Andrea Chri
C sti apostolo, quẽ ex Græcia ad ostia Borysthenis uenisse ipsi affirmant: & aduerso flumine ad montes, ubi nunc Chiovuia est, nauigasse, atq; ibi o-
B mnẽ terrã benedixisse & baptizasse: crucẽ suam illic collocasse, prædixisseq; magnã ibi Dei gratiã, multasq; Ecclesias Christianorũ futuras. Pòst inde usq; ad fontes Borysthenis peruenisse in Vuolok lacum magnũ, & per fluuium Lovuat descendisse in Ilmer lacum: unde per fluuium Vuolchovu, qui ex eodem lacu fluit, Novuogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Hcua flu. atq; in mare usq; quod ipsi Vuaretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Vuinlandiã & Livuoniam, Romam nauigando peruenisse. Postremò in Peloponneso propter Christum, ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Hæc Annales ipsorum.

Eligebantur quondam Metropolitę, item Archiepiscopi, conuocatis omnibus Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus & Prioribus monasteriorum. inquirebatur uir sanctioris uitæ per monasteria & heremos, eligebaturq;. Hunc uerò principem aiunt ad se certos conuocare solere, atque ex eorum numero unum suo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæsaris Maximiliani Oratorẽ Moscovuiæ agerẽ, Bartholomæus Me-
C tropolita, uir sanctæ uitæ: cumq; princeps uiolasset iuramentum, per se & ipsum Metropolitam duci Semesitz præstitum, & alia quædam designasset, quæ uidebantur contra authoritatem illius esse, accesit princeps, & inquit: Dum omnem authoritatẽ tibi usurpas, ideo officio meo præesse non possum. Porrectoq; sibi baculo suo, quem in modum crucis ferebat, officium resignat. Princeps baculum cum officio sine mora suscipit, atq; pauperem cathenis uinctum, continuò Bielogesero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in uinculis fuisse: liberatum tamen pòst, priuatumque, in monasterio reliquum uitæ exegisse. Huic metropolitæ Daniel quidam XXX ferè annos natus, homo corpore robusto atq; obæso, facie rubenti, successit: qui ne uentri magis quàm ieiunijs, uigilijs ac orationibus deditus uideretur, quoties actum publicum esset celebraturus, sulphuris fumo tum faciem, ut impallesceret, inficere, atq; ita pallore imbutus, in publicum prodire solebat.

Sunt & alij duo Archiepiscopi in dominio Mosci, in Novuogardia, A
scilicet Magrici & Rostoff. item Episcopi Tvuerensis, Resanensis, Smo
lensis, Permiæ, Susdali, Columnæ, Czernigovuiæ, Sari. Hi omnes Me
tropolitæ Moscovuitico subiecti sunt. habent autē suos prouentus cer
tos ex prædijs, & alijs extraordinarijs, ut uocant, accidentalibus: castra
autem, ciuitates, aut ullam administrationē secularem (ut uocant) non
habent: carnibus perpetuò abstinent. Abbates duos tantùm in Mosco
uuia esse reperi: Priores uerò monasteriorum plurimos, qui omnes ar
bitrio ipsius Principis, cui nemo resistere audet, eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiusdam Varlami, Prioris Hutte
nensis monasterij, anno 7034. institituti, literis, ex quibus capita rerū dun
taxat excerpsi, apparet. Principiò fratres alicuius monasterij, Magno du
ci supplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis insti
tuat. Electus autem, priusquam confirmetur à Principe, cogitur se iura
mento atq; inscriptione obstringere, quòd uelit in eo monasterio iuxta
sanctorum patrum constitutionem piè & sanctè uiuere: omnes Officia- B
les iuxta maiorum consuetudinem, cōsentientibus etiam senioribus fra
tribus, assumere: singulis officijs fideles præficere, atque commodum
monasterij diligenter procurare: de negotijs & rerum causis, cum tri
bus aut quatuor senioribus deliberare, facta'que deliberatione, negō
tium ad totum Collegium fratrum referre, atq; eorum communi senten
tia de rebus decernere, constituereq;: non lautius priuatim uiuere, sed in
eadem mensa perpetuò esse, & communi cibo cum fratribus uti: omnes
census & reditus annuos diligenter colligere, ac in thesaurum monaste
rij fideliter reponere. Hæc sub magna pœna, quā sibi infligere Princeps
potest, item priuatione officij, seruaturum se promittit. Obstringunt se
iuramento quoque ipsi seniores fratres, prædicta omnia sese seruaturos,
ac Priori instituto fideliter & sedulò obtemperaturos.

Sacerdotes seculares ut plurimùm cōsecrantur hi, qui diu apud eccle
sias tanquam diaconi seruierunt. In diaconum autem nemo consecratur,
nisi coniugatus. unde plerunq; & nuptias celebrare, & in gradum Dia
conatus simul ordinari solent. Si uerò spōsa alicuius diaconi malè audit, C
tum in diaconum, nisi integræ famæ uxorem duxerit, non consecratur.
Mortua coniuge, sacerdos à sacris obeundis prorsus suspenditur: si ca
stè tamen uiuit, officijs aca lijs rebus diuinis, cum cæteris ecclesiæ mini
stris, choro tanquam minister interesse potest. Erat quidem antea con
suetudo, ut uiduj castè uiuentes, sine reprehensione sacra peragerēt. Sed
nunc mos inualuit, ut nullus uiduorum ad sacra facienda permittatur, ni
si monasterium aliquod ingrediatur, iuxta'q; regulam uiuat.

Quicunque sacerdos uiduus, ad secundas nuptias, quod cuique libe
rum est, transierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus sacer
dotum aut sacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere au
det, nisi diacono præsente.

Sacerdotes in ecclesijs primum tenent locum. Et quicunque illorum
contra religionem aut officium sacerdotale quauis ratione fecerit, iudi
cio spiri-

A cio ſpirituali ſubijcitur. Si uerò furti aut ebrietatis accuſatur, aut in aliud id genus uicij inciderit, à ſeculari magiſtratu, ut uocant, punitur. Vidimus Moſcouiæ ebrios ſacerdotes publicè uerberari: qui aliud nihil querebantur, quàm ſeſe à ſeruis, & non à Boiarone cæſos eſſe.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, ſacerdotem in furto deprehenſum, laqueo ſuffocari fecit. quã rem Metropolita grauiter ferens, ad principem defert. Accerſitus locumtenens, principi reſpondit: luxta antiquum patriæ morem, furem, non ſacerdotem ſe ſuſpendiſſe, atque ita ille impunè dimiſſus fuit.

Si ſacerdos queritur coram laico iudice, ſe à quopiam laico eſſe cęſum, (offenſiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad ſeculare iudicium ſpectant) tum iudex, ſi fortè cognouerit hunc ab illo laceſsitum, aut quauis iniuria prius affectum fuiſſe, ſacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium ſuſtinentur, aſsignantur que illis domunculæ cum agris & pratis, unde uictum ſuis aut
B famulorum manibus, inſtar uicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando eccleſiæ pecunia datur ad uſuram, de centum decem, eamq; ſacerdoti porrigunt, ne ſuis illum alere ſumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate principũ uiuunt. Certè non multæ parochiæ reperiuntur, prædijs ac poſſeſsionibus dotatæ: exceptis epiſcopatibus, & quibuſdam monaſterijs. Nulla parochia, ſeu ſacerdotium confertur cuipiam, niſi ſacerdoti. In ſingulis autem templis unicum tantùm altare, & in dies ſingulos unicum quoque ſacrum faciendũ putant. Rariſsimè templum reperitur ſine ſacerdote, qui ter in hebdomada tantùm ſacra peragere obſtringitur.

Veſtitum propè laicorum habent, extra piretum paruum, & rotundum, quo raſurã tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres ſuperimponentes: aut pileo oblongo ex caſtorũ pilis, colore griſeo, utuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Poſſoch dictos.

Monaſterijs præſunt, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos uerò Archimandritas uocant. Habent ſeuerisſimas le-
C ges ac regulas: quæ tamen ſenſim labefactæ, iacent. Nullo ſolatij genere uti audent. Cithara, aut aliud muſices inſtrumentum, ſi apud aliquem repertum fuerit, grauiſsimè punitur. Carne perpetuò abſtinent. Omnes, non ſolùm principis mandato, ſed & ſingulis Boiaronibus à principe miſsis parent. Interfui, quum prouiſor meus à Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuò non dediſſet, uerbera minabatur: quo audito, cuęſtigiò rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monaſterijs in heremum ſe conferunt, ibi que tuguriola faciunt, quæ aut ſoli, aut cum ſocijs incolunt: uictum ex terra & arboribus quærunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem anguſtas, & in altum erectas, columnis ſuſtinent.

Metropolita, Epiſcopi, & Archiepiſcopi, quamuis carnibus perpetuò abſtinent: tamẽ cum inuitant hoſpites laicos, aut ſacerdotes, eo tem-

pore quo carnibus ueſcuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis A
in ſuo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitũ eſt.

Mitras Archiepiſcopi, Epiſcopi, & Abbates nigras & rotũdas ferũt: ſolus aũt Epiſcopus Novuogardienſis albam bicornẽ, more noſtro fert.

Veſtes quotidianæ Epiſcoporum ſunt, ſicut aliorum monachorum: niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrum, quod habet à pectore in utramque partem tres fimbrias albas, inflexas inſtar riuuli fluentis: in ſignificationem, quod ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Poſſoch appellant, in modum crucis. Epiſcopus Novuogardienſis album fert pallium. Cæterum Epiſcopi dunta xat circa res diuinas, ac ipſam religionem piè procurandã ac promouendam ſunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus adminiſtranda commitunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter ſanctos uenerantur: alios uero, qui poſt illud ſchiſma fuerunt, execrantur, tan- B
quam eos qui ab Apoſtolorum ſanctorumq; patrum, & ſeptem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquã hæreticos & ſchiſmaticos appellant: eoſdemq; maiori odio proſequuntur, quam ipſos Mahumetanos. Dicunt enim, ſeptimo generali Concilio concluſum eſſe, ut ea quę in præcedentibus conſtituta ac determinata erant, in poſterum quoque firma, rata & perpetua eſſent: nec unquam poſthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, ſub pœna anathematis. & hoc ſeueriſsimè ſeruant. Erat quidam Metropolitanus Ruſsiæ, qui ad inſtantiam Eugenij Papę Synodum acceſſerat, ubi & Eccleſiæ erant unitæ: reuerſus in patriam capitur, omnibus bonis ſpoliatur, atq; in carceres conijcitur: ex quibus tandem euaſit.

Inter nos & illos fidei diuerſitatem eſſe, licet ex literarum exemplo cognoſcere, quas Ioannes Metropolita Ruſsiæ ad Archiepiſcopum, ut ipſi dicunt, Romanum, dederat, ut ſequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiſs. Apoſtolica ſede ac uo- C
catione digniſs. qui ex remotis reſpicis ad humilitatem & paupertatẽ noſtram, & alis dilectionis foues nos, & ſalutas nos ſicuti tuos ex charitate, & interrogas ſpecialiter de noſtra fide uera & orthodoxa: de qua etiam audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Epiſcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper ſaluto te, honorando caput tuum, & deoſculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à ſuprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis ſpiritualibus & nobis, ordinem bonum. Neſcio unde exortæ ſunt hæreſes, de uera ſalutis & redemptionis uia; & mirari ſatis non poſſum, quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam ueritati inimicus, ac mutuæ beneuolentiæ aduerſarius fuerit, qui fraternam noſtram charitatem à tota Chriſtiana congregatione alienauit, dicens, nos non eſſe Chriſtianos. Nos profecto, Chriſtianos uos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Chriſtianam non ſeruetis, & in multis diuer-

A tis diuersi sitis: id quod ex septem magnis Synodis ostendam, in quibus fides orthodoxa & Christiana instituta est, ac prorsus cõfirmata, in quibus etiam tanquam septem columnis sapientia Dei domum sibi ædificauit. In his præterea septem Synodis, omnes Papæ digni sunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiscum sentiebant. In primo autem Synodo erat Syluester Papa, in secunda Damasus, in tertia Cœlestinus, in quarta beatissimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in sexta Oaphanius, uir honorandus, & in Sacris scripturis doctus: in septima S. Papa Adrianus, qui misit primus Petrum Episcopum & Abbatem monasterij sanctæ Sabæ: unde postea exortæ sunt dissensiones inter nos & uos, quæ pullularunt præcipue in antiqua Rana. Sunt profecto mala multa, quæ à uobis contra leges diuinas ac statuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam scribemus. Primum, de ieiunio sabbathi, contra legem obseruato: secundo de ieiunio magno, in quo septimanam abscinditis, & carnes comeditis, ac propter carnium uoracitatẽ homines ad uos allicitis. Item,

B qui sacerdotes secundum legem ducunt uxores, illos uos reijcitis. Item qui à presbyteris in baptismate inuncti sunt, illos uos iam denuò inungitis, dicentes, illa simplicibus sacerdotibus facere non licere, sed solis episcopis. Item de azymis malis, quæ manifestè Iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, ut quæ confirmata sunt per S. Synodos, ea uos cœpistis permutare & peruertere, dicentes de spiritu sancto, quod non tantum à patre, sed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spirituale, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur isti errores, & ut unanimes essemus in concordia Spirituali. sicut dicit sanctus Paulus, informans nos: Oro uos fratres propter nomen Domini IESV CHRISTI, ut idem sentiatis, & dicatis, & non sit inter uos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad uos scripsimus: deinceps & de alijs scribemus

C charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiuimus, agnosces ipse nobiscum, transgredi per uos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes uestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quod uerbum uestrum esset unum. Et quod manifestè erretis, nunc palàm redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, uidetis quæ de isto S. Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maximè beatus Papa Clemens, primus post sanctum Petrum apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, ut est in Canone LXIIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, q̃ die Dominico uel sabbatho ieiunaret, prẽter sabbathũ magnũ, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod uos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum hæresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno utuntur. quis enim uerus Christianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa uester,

ca prohibet. Nos profecto, cum resciueramus, in Armenia, & alijs qui- A
busdam locis, ouis & caseo in magno ieiunio uesci, nostris illico manda-
uimus, ut ab eiusmodi cibo atque omni imolo dęmoniorum abstinerēt:
à quibus si quis non abstineret, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, à sa-
cris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum,
de coniugio sacerdotum, quòd ab illis qui uxores habent, sumere cor-
pus Domini renuitis: cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat
in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem, secundum legem uxorem
habentem, & dicit, quòd non liceat ex manibus eius accipere Sacramen-
tum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, uel sacerdos
dimittens propriam uxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum
erat inunctio, seu confirmatio. Non'ne ubique dicitur in Synodis: Con-
fiteor unum baptisma, in remissionem peccatorum? Si ergo est unum
baptisma, erit & unum chrisma, & uirtus eadem tam Episcopi quàm
sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est princi- B
pium & radix totius hæresis, sicuti demonstrabo. & quanquam neces-
se esset huc multas adducere scripturas, tamen id alias faciam, & in præ-
sentiarum hoc tantùm dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam
liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani su-
mus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæo-
rum de sabbatho, azymis, & circuncisione obseruationes, nobis obmit-
tendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur unum ex illis, sicuti di-
cit sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo di-
cente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis: quia Do-
minus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctifica-
uit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens, Accipite & manducate, &c.
Considera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, sed pa-
nem. Quòd illo tempore nec azymi erant, nec pascha fiebat, nec Do-
minus tunc comedebat Pascha Iudæorum, ut daret azyma Apostolis,
probabile est per hoc, quòd Iudæorum Pascha stando fit & comeditur:
quod in Christi cœna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbentibus C
eis cum duodecim. item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in
cœna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desideraui hoc Pascha manduca-
re uobiscum: Iudæorum pascha non intelligit, quòd antè semper co-
medebat eum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemo-
rationem, necessitatem faciendi, tanquam Iudæorum Pascha esset, im-
ponit: neque azymà illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem e-
go do uobis. similiter ad Iudam: Cui ego dabo panem intingens in sal,
ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quòd nos cele-
bramus in azymis, quia nulla est terrestreitas uel commixtio in diuinis:
cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes
in hęresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicensis, & Pauli
Syrij Samosatensis, & Eutychij, & Diasterij, aliorumque qui erant in se
xta Synodo deprauatissimi hęretici, diabolicoq; spiritu repleti? Sextus
denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in-
Deum pa-

A Deum patrem & filium, & spiritum sanctum, qui a patre & filio procedit? Mirabile est profecto, & horrendum dictu: quod audetis fidem pernertere: cum ab initio per uniuersum orbem, in omnibus Christianorum ecclesijs constanter canatur: Credo in spiritum sanctum, & Dominum uiuificantem, & a patre procedentem, qui cum patre & filio simul adoratur & glorificatur. Quare igitur uos non dicitis, sicuti alij Christiani omnes: sed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apostolus dicat: Si quis annunciauerit uobis, præter, ea quæ uobis diximus, anathema sit. Vtinam uos non incurratis istam maledictionem. Difficile est enim, & horrendum, Dei scripturam, compositam per sanctos, permutare & peruertere. Nescitis quam maximus sit error. Nam duas uirtutes, duas uoluntates, & duo principia de sancto spiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæresi Machidoniæ conformes estis: quod absit. Oro, & me inclino ad sanctos pedes tuos, ut ab huiusmodi erroribus qui inter uos sunt, cesses, & maxime ab azymis abstineas. Volui etiam aliquid scribere de suffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: B sed de his postea (si Deus uoluerit) scribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quod de his rebus ad te scripsi. An autem sunt facienda illa quæ fiunt, interroga scripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut scribas ad Dominum nostrum patriarcham Constantinopolitanum, & ad sanctos Metropolitas, qui uerbum uitæ in se habent, & sicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim potest, ut Deus per illos super huiusmodi erroribus inquirat, emendet & constituat. Deinde si tibi uidebitur, mihi minimo inter alios omnes, rescribas. Saluto te ego Metropolita Russiæ, & alios omnes tibi subiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Episcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas spiritus sancti sit tecum, & cum omnibus tuis: Amen.

SEQVVNTVR CANONES CVIVSdam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim ut potui adsequi, adiungere uolui.

C

PVERI in necessitate absque sacerdote baptisentur. Animalia, uolucres, ab auibus uel feris laceræ, non comedantur: qui uero comederint, aut in azymis celebrauerint, uel in septuagesima carne usi fuerint, uel animantium sanguinem uorauerint, corrigantur.

Aues, animalia suffocata, non comedantur.

Rhuteni cũ Romanis in necessitate comedant, celebrent aũt minime.

Rhuteni omnes Romanos non recte baptisatos, quia in aquã totinõ sunt immersi, ad ueram fidem conuertant: quibus conuersis, non statim Eucharistia, sicuti nec Tartaris, alijs ue a fide sua diuersis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, super quibus consecrationes fiunt, non comburantur: sed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, sepeliantur.

Si in loco sacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, uacuus A
relinquatur.

Maritus monasterium ingressus, si eius uxor alteri nupserit, in sacerdotem consecretur.

Principis filia, ei qui communione in azymis, & cibis utitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus uescuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confessi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non interfint.

Sacerdos si sciens, personam iam tertiò expetentem matrimoniũ coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uxore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupserit, ad communionem, nisi ad matrimonium redierit, non admittatur.

Nullus alienæ fidei uendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur. B

Vxor sacerdotis ab infidelibus capta, redimatur: & in matrimonium, quia uim passa est, reassumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiscentes, communione non priuentur: sed ad eandem, iniunctis quibusdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monasterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non nisi publicè, in Ecclesijs contrahatur.

SEQVVNTVR QVAESTIONES *Cyrilli cuiusdam, ad episcopum Niphontem Nouogardiensem.*

QVid si homo post communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? RESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem, uerùm ex nausea, C
XX diebus: si uerò alia leui ex causa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, XL diebus à diuinis & abstineat, & ieiunet: sin alia leui ex causa, per septimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abstineat. Si autem tertia aut quarta post communionem die euomerit, agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & uigin ti diebus pœniteat: si uerò in infirmitate euomerit, tribus diebus: uomitum uerò igni comburat, & centum Psalmos dicat: si autem canis uomitum deuoraret, centum diebus ieiunet.

Si uasa terrea, uel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendũ? R. Det grifnam unam pro quinque Missis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos uerò habeat uinum proprium.

Quid si

A Quid si monacho infirmo, Seraphica ueste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari uoluerit? R. Inter ecclesiam nostram VII diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsente dicantur deuotè: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactarijs abstineat, octaua die lotus ingrediatur ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis uestibus induatur, corona seu sertum super caput illi imponatur, chrismate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, procp nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, uel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies festus est, homo in ecclesiam eat: humanis uerò necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, per totum annum seruare liceat? R. Seruetur in uase mundo: sacerdos uerò id in-
B firmo porrigens, parum uini addat.

An aquam uino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit uinum tantùm.

An infirmis dæmoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantùm Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti uxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit uxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Græcia non seruatur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non uescantur: laici uerò eadem die deosculantes S. Crucem, carnes edere possunt, nisi fortè in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, manè ecclesiam ingredi licet? R. Lauet prius eam partem quæ sub umbilico est, ecclesiam ingrediatur, Euangelium legat: ad altare uerò accedere, uel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ cum uxore concumbere, & sic deinceps.

C An uxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodò perintegram quadrageſimã cum nupta alterius, aut bruto non coierit.

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut uespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore utendum? R. Dominicis & sabbatis diebus, piscibus: alijs uerò Ikhri, hoc est, piscium intestinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, & bibant kvuas: id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres uerò pro salute uiuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta uerò de pisis, fabis, & cicere, pariter coctis. condiantur melle, & zaccaro. adhibeantur etiam, si habentur, alij fructus. Kuthia autem hac, peractis exequijs, in ecclesia utantur.

Quando

Quando Bulgari, Polovuczi, & Czudi baptisandi? R. Si quadragin- A
ta diebus antè ieiunent, & orationes mundæ super illos dicantur: si uerò
Slauus fuerit, octo tantùm diebus ieiunet. Baptisans autem puerum, ma
nicas bene succingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptismatis
in uestè aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus,
templum non ingrediatur.

An mulier post menstrua, communicanda? R. Non communicetur,
nisi prius sit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum ubi mulier pe-
perit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia im-
munda uasa, diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus esse
prius mundandam.

An post occasum solis sepeliendum? R. Occaso iam sole, nemo sepe-
liatur: est enim hæc mortuorum corona, uidere solem antequam sepe-
liantur. Plurimùm autem meretur, qui ossa mortuorum & imagines an-
tiquas condit.

An liceat marito, circa festum Paschæ sumere Eucharistiã? R. Si cum B
uxore per quadragesimam non concubuerit. Item, qui dentibus die Pa-
schæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua sanguis manauerit, eadem die
à communione abstineat.

An liceat marito, proxima post communionem nocte cum uxore con
cumbere? R. Licet. diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, si de-
prauati ingenij conceperit puerum uxor, parentes pœniteant. Si autem
nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas sacerdo-
ti, ut pro eis oret.

Si fortè lacerata papyrus, quę aliquid sacrarum literarum continebat,
in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius uaccæ, eodem die quo uitulum edidit, uti? R.
Non, quia est sanguine mixtum: post biduum autem licebit.

Quando potest aliquis à sacris suspendi? R. Sacerdos tempore ieiu- C
nij feminę alicuius amore flagrans, inq; os eius linguam insertans, semen
denique genitale libidine inflammatus spargens, à diuinis per integrum
annum abstineat: si uerò ante sacerdotium tale quid commiserit, in sa-
cerdotem non consecretur.

Laicus uerò eiusmodi peccata ac flagitia designans, eo anno non com-
municetur.

An sit initiandus sacris is, ex quo aliqua uno duntaxat concubitu con-
cepit? R. Raro concipiunt ex primo coitu. decies autem si congressus
fuerit, non consecretur.

Præterea qui uirgini stuprum obtulit, aut uxorem suam uitiatam pri-
mo concubitu animaduerterit, in sacerdotem pariter non consecretur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuò ab Eucha-
ristia, nisi iamiam animam agens, abstineat.

Licebit ne cuipiam in uita, pro animæ suę salute exequias mortuorum
obire? R. licet.

An con-

A An coniunx coniugem, in perficienda pœnitentia iuuare potest? R. Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ ualetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, ubi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat rē habere cum uxore eo loci, ubi sunt imagines sanctorum? R. Accedens ad uxorem, non ne deponis crucem de collo? similiter nec in habitatione coram imaginibus, nisi bene reclusę & opertę fuerint, coire licebit.

An liceat illico à prandio, uel cœna, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Potest ne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq; porrigere Sacramentum? R. Potest.

Quomodo ducendę uxores? R. Volens uxorem ducere, quadraginta, aut minus octo diebus, se ab alijs mulieribus contineat.

An mulieri quæ facit abortum, pœnitēdum? R. Mulier nō casu aliquo, sed temulenta, faciens abortum, pœniteat. Item, quę uiro suo aquā, qua ipsa se lauit, ad bibendū, ut se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

An carne & lacte eius uaccæ, qua cum homo miscuit corpus, utendum? R. Omnes, præter excessorem, uti possunt.

An mulier consilio uetularum, quo concipiat, utatur? R. Mulieres, antiquarum uetularum consilio, herbis, ut concipiant, utentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis pœniteant; atq; sacerdoti tres griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita ut abortum faciat, medio anno pœniteat. Obstetrices quoq; octo diebus ab æde sacra abstineant, dum orationibus mundentur.

BAPTISMVS.

C BAptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacerdos, ante ianuam habitationis in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, puero q; nomē imponit. Dein XL communiter die, si forte puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod cōsecratum est in hebdomada magna. inungitur deniq; myrrha, ut ipsi dicunt. Aqua uero baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuo post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptisantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesset; neq; unquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, utuntur. Susceptores ex uolūtate parentum assumuntur! & quoties præeunte certis uerbis sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit, eos q; cerę etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neq; saliuam cum puluere.

SEQVITVR BVLLA ALEXANDRI

Papæ, ex qua Baptismus Rhutenorum abunde constat.

ALexander Episcopus, seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Altitudo diuini consilij, quod humana ratio nequit comprehendere, ex suæ immensæ bonitatis essentia, aliud semper ad salutem humani generis pullulans, tempore congruo, secreto mysterio, quod ipse Deus nouit, opportuno, producit & manifestat: ut cognoscant homines, ex suis meritis, tanquam ab ipsis, nihil proficere posse, sed eorum salutem & omne donum gratiæ ab ipso summo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non sine grandi & spirituali mentis nostræ lætitia accepimus, quòd nonnulli Rhuteni in ducatu Lithvuaniæ, & alij ritu Græco uiuentes, fidem tamen Christianam alias profitentes, qui Vuilnensem ac Chiovuiensem, Lutzeoriensem, & Mednicensem ciuitates & diœceses, ac alia loca eiusdem ducatus inhabitant, sancto spiritu cooperante illustrati, nonnullos errores, quos hactenus, ritu & more Græcorum uiuentes, obseruarunt, penitus ab eorum mentibus & cordibus abdicare, & unitatẽ fidei Catholicę & Latinę Romanę Ecclesiæ amplecti, & secundum ritũ eiusdem Latinę & Romanæ ecclesiæ uiuere desiderant & proponũt. Sed quia more Grecorũ, scilicet in tertia persona baptisati fuerunt, & nonnulli asserunt eos de nouo baptisari debere, prædicti qui ritu Greco hactenus uixerũt, & adhuc uiuunt, tanq; antea ritè baptisati, renuunt & recusant de nouo baptisma suscipere. Nos igitur, qui ex commisso nobis desuper, licet insufficientib. meritis, officio pastorali, cupimus singulas oues nobis commissas ad uerum ouile Christi perducere, ut fiat ex illis unus pastor, & unum ouile, & ne sancta Catholica ecclesia diuersa & deformia membra à capite discrepãtia, sed conformia habeat, attendentes quod per fœlicis recordationis Eugenium Papam quartum prædecessorem nostrum, in concilio per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atq; Armeni, unà cũ Romana ecclesia sentientes interfuerũt, definitum fuit, formam huius sacramẽti Baptismatis existere, Ego te baptizo in nomine patris & filij et spiritus sancti, amen: ac etiam per illa uerba, Baptizetur talis seruus Iesu Christi, in nomine patris & filij & spiritus sancti: uel, Baptizatur manib. meis talis, in nomine patris & filij & spiritus sancti: uerum perfici baptisma, quoniam eius principalis causa, ex qua baptisma uirtutẽ habet, sit sancta trinitas: instrumentalis autẽ sit minister, qui tradit exterius sacramẽtum, si exponitur actus qui per ipsum exercetur ministerium, eius sanctæ trinitatis inuocatione efficitur sacramẽtum: & propterea huiusmodi sacramenti, sic in tertia persona collati, reiterationem necessariã non existere: habita etiam super hoc cum fratribus nostris deliberatione matura, auctoritate Apostolica, nobis & alijs Romanis Põtificib. ab ipso Iesu Domino nostro per beatum Petrum (cui & successoribus eius Apostolatus, ministerij dispẽsationem commisit) tradita, tenore præsentium decernimus atq; declaramus, omnes & singulos sic in tertia persona baptizatos,

A zatos, uolentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & sanctæ Romanæ ecclesiæ uenire, simpliciter & sine alia cõtradictione, aut etiam obligatione, uel coactione, quòd iterum rebaptisentur: etiam cum intentione, quòd alias ritus per orientales ecclesias seruari soliti, hæreticam prauitatem non cõcernen. obseruari possint: facta prius tamen per eos omnium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana ecclesia, & illius ritu ac sanctis institutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fore. exhortan. etiam per uiscera misericordiæ Dei nostri, omnes & singulos qui prædicto modo baptizati sunt, & ritu Græco utuntur, ut abnegata omniũ errorum, quæ secũdum morem & ritum Græcorum hactenus obseruatũ, quiq; ab immaculata & sancta Catholica, Latina & Romana ecclesia, & illius sanctorum patrum institutionibus approbatis deuient, uelint eidem Catholicæ ecclesiæ, illiusq; salubribus documentis, pro animarum suarum salute & ueri Dei cognitione adhærere: & ne eorum sanctum propositum à quouis retardari possit, modò uenerabili fratri
B nostro Episcopo Vuilnensi, in uirtute sanctæ obedientiæ committimus
C & mãdamus, quatenus omnes & singulos sic baptizatos, & ad unitatem præfatæ Latinæ ecclesiæ uenire, & errores prædictos abiurare uolentes, ad præfatæ Latinæ ecclesiæ unitatem, errorum huiusmodi abiurationem per se uel per alium, seu etiam alios seculares Prælatos, ecclesiasticos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obseruãtiæ professores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit committẽdum, recipiat & admittat: ac tam sibi quàm illi, aut illis, cui uel quibus, quoties expedierit, id duxerit committendum, singulos præfatos, sic inueniãtes ab excessibus, propter obseruationem huiusmodi errorum, ac hæretica prauitate inde proueniente, nec non excommunicationis sententia, aliisq; censuris & pœnis ecclesiasticis, quos quomodolibet propter ea incurrẽt, dicta Apostolica auctoritate absoluendi, ac eis pro modo culpæ pœnitentiam salutarem iniungẽdi, aliaq; in præmissis necessaria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per
D præsentes. Verùm quia forsan difficile foret, præsentes nostras literas ad singula loca, ubi opus fuerit, referre; uolumus, & eadẽ authoritate Apostolica decernimus, quòd earũdem literarum trãssumptũ, manu alicuius notarij publici subscripto, & sigillo præfati Vuilnẽsis seu alterius alicuius episcopi, uel prælati ecclesiastici munito, eadẽ fides prorsus adhibeatur in iudicio & extra, & alias ubilibet, ubi fuerit exhibitũ uel ostẽsum, sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ uel ostensæ, non obstãtibus cõstitutionib. & ordinationibus apostolicis, ceteris q; cõtrarijs quibuscunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hãc paginam nostræ constitutionis, declarationis, exhortationis, cõmissionis, mãdati, cõcessionis, uoluntatis & decreti infringere, uel ei ausu temerario cõtraire. Si quis aũt hoc attentare præsumpserit, indignationẽ omnipotentis Dei, ac beatorũ Petri & Pauli apostolorũ eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ, apud S. Petrũ; Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimo primo, decimo Kal. Septem. Pontificatus nostri anno nono.

CONFESSIO.

Confessionem quamuis ex constitutione habent, uulgus tamen eam A
Principum opus esse, & præcipuè ad nobiles dominos & præstantiores uiros pertinere existimat. Confitentur circa Paschatis festum, magna cordis contritione ac ueneratione. Stat confessor, una cum confitente, in medio templo, uultu conuerso ad imaginem quandam, ad hoc costitutam. Finita dein confessione, pœnitentiaq; iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipsam imaginem subinde sese inclinant, signoq; crucis frontem pectusq; signant: magno deniq; gemitu clamant, IESV CHRISTE fili Dei, miserere nostri. Nam hæc communis illorum est oratio. Quibusdam pro pœnitentia ieiunia, nonnullis certæ quædam precationes (Dominicam etenim orationem perpauci sciunt) iniunguntur: quosdam, qui grauius aliquid commiserint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamq; consecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis seruant. Item peccatum die Sabbatho cõmissum, leuius iudicant, minusq; pœnitentię pro eo iniungunt. Sunt complures & leuissimæ causæ, pro- B
pter quas in templum non admittuntur: solent tamen excluſi plerunque portis & fenestris templi astare, atque inde non minus uidere & audire sacra, quam si in templo fuissent.

Is qui concubuerit cum uxore sua, & post constitutum tempus se non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMVNIO.

Communicant sub utraq; specie, miscentes panem uino, seu corpus sanguine. Sumit sacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigit quę communicanti. Quotiescunq; aliquis in anno uoluerit, modo confessus fuerit, sumere corpus Domini potest: alioqui tempus constitutum ad festum Paschatis habent. Pueris septem annorum porrigunt sacramẽtum: dicuntq;, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut forte animam agere cœperit, ut de pane sumere non possit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicandum, non nisi dum sacrum fit, con- C
secratur: pro infirmis autem conficeratur die Iouis, in maiori hebdomada, & conseruatur per totum annum. Cæterùm cum fuerit necesse, accipit inde portiunculam, quam uino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum, nec sacerdotum, horas Canonicas, ut uocant, orat, nisi habeat imaginem præsentem: quam etiam nemo, nisi magna ueneratione, attingit. qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quam omnes præterèuntes, aperto capite, cruce se signantes, inclinando, plurimùm uenerantur. Libros Euangelij non nisi in locis honestis, tanquam rem sacram reponunt: neque manibus tangunt, nisi prius cruce se munierint, & capite aperto inclinatoque honorem exhibuerint: post, summa cum ueneratione in manus sumunt. Panem quoque, antequam uerbis consuetis more nostro consecratus fuerit, et-

cumlatum

A cumlatum per ecclesiam, concœptis uerbis uenerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies uiri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & uestitu eleganti uenerantur: uulgus, domestici ac serui, plerunq; laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Ciues & mechanici, diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quam bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam uulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, utputa Natalis Domini, feriis Paschæ, Pētecostes, & aliis quibusdam potare illis permissum est: quibus sanè non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in feriis Pentecostes. In octauâ uerò Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi, more nostro non uenerantur.

B Iurando ac blasphemando, raro nomen Dei usurpant. cum autem iurant, per osculum crucis dicta uel promissa firmant. Blasphemiæ eorum, Hūgarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primùm, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quòd si quis aliter ducat manum, cum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PURGATORIUM.

Purgatorium nullū credunt: sed dicunt, unicuiq; uita defuncto, secundum meritum suum esse locum: piis quidem lucidum, cum angelis placidis: impiis autem obscurum, & cæca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extre-
C mum iudicium: aliæ contrà. Neq; animam à corpore separatam, pœnis obnoxiam esse putant: nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quòd autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queāt. Aquā benedictā nemo se aspergit, nisi à Sacerdote aspergatur. Cœmiteria pro sepeliendis corporibus non cōsecrant, aiunt enim, corporibus iunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

DIVORUM CULTUS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis uenerātur, deq; eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysaletzki, uir magnus & strenuus, in quodā conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi

cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. A
Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me
assequetur, nullum miraculum facies: si uero me alienum a tua fide, ab
illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnũ erit nomẽ tuum.
aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumq; elapsum. Tartarum quo-
que deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos uitæ suæ an-
nos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq; mensuras Michaeli pa-
riter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria ueste ex
pellibus Madauricis, misisse.

IEIVNIVM.

Ieiunãt in Quadragesima septẽ perpetuas septimanas. Prima lactariis
utũtur, quam Syrna, quasi caseacea, appellãt: sequentibus uero septima-
nis omnes (extra peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui
diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni
cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, ci B
bum sumunt, reliquis tribus quoq; abstineant. Reperiuntur etiam plu-
rimi, qui diebus Lunę, Mercurij & Veneris, panis frusto cum aqua sum
pto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita stricte obseruant:
ieiunant autem post octauam Pentecostes, quæ illis est dies omniũ San-
ctorum, usq; ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde
habent ieiunium Diuæ Virginis, a prima Augusti usq; ad Assumptio-
nem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domi-
ni, & dicitur Philippi: quod initium eius ieiunij contingit festum Phi-
lippi, secundum eorum Calendarium. Si deniq; festum Petri & Pauli,
item Assumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea
die carnibus uescuntur. Nullius sancti uigiliam ieiunio uenerantur, præ-
ter decollationem S. Ioannis, quam XXIX Augusti quotannis obser-
uant. Si deniq; in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, ut
Annũciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus utuntur. Monachis autem
multo grauiora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kvuas, hoc est C
potu acetoso, & aqua cum fermento mixta, contentos esse oportet. Sa-
cerdotibus quoq; aqua mulsa & ceruisia eo tempore sunt prohibita: li-
cet nunc omnes leges ac statuta diffluant, uitienturq;. Porro extra tem-
pus ieiunij, die Sabbato uescuntur carnibus, Mercurij uero abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilius magnus, Gregorius, & Ioan
nes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum os. Concionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Euangelij, Epistolarum, aliorumq; doctorum uerba, quæ uernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quod uarias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunq; oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciant, publicamq; cõfessionem recitant. Principem porro ipsum quicquid credere aut opinari uidẽt, id rectum, omnibusq; sequendum esse statuunt.

Accepimus Moscouuię, patriarchã Constantinopolitanũ ad petitionem ipsius

A nem ipſius Moſci, miſiſſe quẽdam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & ſingula ſtatuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum feciſſet, multisq; & grauiſsimis erroribus animaduerſis, coram Principe pronunciaſſet, eum planè eſſe ſchiſmaticum, qui Romanum aut Græcum non ſequatur ritum: hęc inquam ubi dixiſſet, non multo poſt (etſi eum ſumma proſequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuiſſe, ac multorum opinione ſubmerſum eſſe. Agebatur tertius annus, dum nos Moſcouiæ eſſemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixiſſe ferebatur: captumq; pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) ſublatum è medio fuiſſe. Georgius Græcus cognomento Paruus, Theſaurarius, Cancellarius, ſupremuſq; conſiliarius Principis, cum eandẽ cauſam quoq; foueret, defendereq;, ab omnibus continuò officijs remotus, gratiaq; Principis decciderat. Sedenim eius opera carere Princeps cũ haudquaq; poſſet, rurſus in
B gratiam receptus, ſed diuerſo erat officio præfectus. fuit enim uir ſingulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moſcouiam uenerat: quem tantopere Princeps ueneraba-tur, ut ęgrotũ ſemel cum ad ſe uocaſſet, primi nominis aliquot ſuis conſiliarijs demãdauerat, ut illũ in uehiculo ſedentẽ, in ſuam habitationem uſq; ferrent. Sed cum in aulam eſſet aduectus, ac tot tamq; altis gradibus portari ſe recuſaret, depoſitusq; uehiculo, paulatim ad Principem aſcenderet, hunc Princeps cum forte uideret, ſtomachari grauiter cœpit, inq; lectica collocatum ad ſe deferri iuſsit. tandem communicatis cum eo conſilijs, negotioq; confecto, in lectica uirum per gradus deferẽdum iubet, ſemperq; deinceps ſurſum ac deorſum portandum mandauit.

Religioſorum præcipua cura exiſtit, ut quoslibet homines ad fidem ſuam perducant. Monachi heremitę bonã iam olim idololatrarum partem, diu multumq; apud illos uerbum Dei ſeminantes, ad fidem Chriſti pertraxerunt. Proficiſcuntur etiamnum ad uarias regiones Septen-
C trionem uerſus & orientem ſitas, quò non niſi maximis laboribus, famæ ac uitę periculo perueniunt, neq; inde aliquid commodi ſperant, nec petunt: quin hoc unicum ſpectãt, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum deuio errore abductas (morte aliquando doctrinam Chriſti confirmantes) in uiam rectam reuocare, ac eos Chriſto lucrificare queant.

Eſt etiam in Moſcouia præcipuũ monaſterium S. Trinitatis, quod XII miliaribus Ger. Occidentem uerſus à Moſcouia ciuitate diſtat, ubi S. Sergius ſepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq; gentium ac populorũ cõcurſu pietate quę celebratur. Eò Princeps ipſe ſæpe, uulgus uerò quotannis certis diebus confluit, monaſterijq; liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi eſſe, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut ſiue pauci, ſiue multi eò uenerint, ſemper tamen cibi tãtum remaneat, quo eius monaſterij familia ſaturetur: adeò ut nihil unquam deſit, neq; ſuperfluat.

Gloriãtur Moſci, ſe ſolos uerè Chriſtianos eſſe: nos uerò dãnant, tan-

quã desertores primitiuæ Ecclesiæ,& ueterũ sanctarum cõstitutionum. Quòd si quis nostrę religionis homo ultrò ad Moscos transit,aut etiam inuito domino ad eos profugit,quasi discendę & complectendę religionis eorum causa,cum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi A
oportere:quod mihi etiam singulari quodã casu est cõpertum, quẽ huc inferendum putaui.Ciuis quidam Cracouiensis primarius,mihi in Moscouiam eunti cõmendarat,& penè inuito tradiderat,quendam ex honesta Bethmanorum familia natum,nomine Erasmum, adolescentem non indoctum:potationi tamen usq; adeò deditum,ut nõnunq; usq; ad insaniam inebriaretur:meq; frequẽti sua ingurgitatione quandoq; cogeret, ut ei cõpedes inijciendos curarem.Itaq; erroris sui cõscientia uictus,associatis sibi Moscis tribus,& auriga meo Polono, nocte quadam è Moscouia urbe aufugit:& Occa fluuio tranato,uersus Asoph iter intẽdit.Quo comperto,Princeps cõtinuò suos ueredarios, quos illi Gonecz uocant, quoquò uersum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt,incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent,ut ipsi quoque ad B
perquirendos fugitiuos obequitarent : in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinq; equites,qui eum rectum iter ad Asoph sibi commõstrare coegissent.Itaq; excubitores uestigijs illorum insistentes,cùm noctu ignem,quem incenderant,essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt,eosq; longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus,equos lõgius digressos reducere uellet,ex herbis in eum prosiliunt:eiq; mortem, si uel minimam edat uocem, minantur, atque ita uinctum tenent. Cumq; rursum equos longius propellerent,eosq; unus & alter & tertius reducere uellet, pari modo omnes ordine ex insidijs capiũtur,uno Erasmo excepto: qui se,cum in eum irruerẽt,stricta framea defendit,& Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inclamauit.At cum is se captum & uinctũ esse respõdisset,abiecta framea, Erasmus:Nec ego,inquit,uobis captis,liber esse,aut uiuere uolo. atq; ita sese dedidit,cũ ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis,cũ pe- C
tijssem à Principe,ut mihi mei restituerẽtur:respondit,Nõ licere cuiquã reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ ueræ religionis causa (quam,ut dictum est,se solos tenere prędicant) accesit. Aurigã tamen mihi mox restituit.Sed cum Erasmũ reddere recusaret,dixi dispensatori nobis adiũcto,quem illi Pristauũ uocãt,malè de Principe sensuros,& locuturos homines,si Oratoribus famulos suos adimat. Ne uerò uel Princeps,uel ego culpari possemus, rogaui ut eũ in cõspectũ consiliariorum suorũ nobis prẽsentibus uenire permitteret,ut illius uolũtas ab ipsomet intelligeretur.Hoc ubi assentiente Principe factum esset, percõtabar Erasmũ,an apud principẽ religionis ergò manere uellet? Cum annuisset, ego ei:Si,inquam,lectum tibi bene straueris, bene decumbes. Postea Lithuuanus quidã,qui se familię Comitis Nugarolis adiunxerat,cum eum à proposito dehortatus esset,hoc ab eo responsum tulit, quòd meam se-

ueritatem

A ueritatem timeret, Ibi cum Lithvuanus ei dixisset, Num redire uellet, si eum Comes in familiam suam reciperet? assensit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quæsisset, an consentirem? respondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipse effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porro ad Moscos raro cõfugere solet, nisi quibus alibi uiuendi locus & securitas non est. Qualis fuit nostris temporibus Seucrinus Nordvued, regis Daniæ Christierni præfectus maris, homo quidem militaris, sed quo duis negotiũ in nomine dæmonis auspicari solitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob suam immanitatem Holmiæ, quæ caput regni Suetiæ est, uernaculaq; ipsorum lingua Stockholm appellatur, incolis suis exosum esse, sua que sponte Daniæ regno cessisse uideret, munitum quendam locũ in Gotlandia insula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Balthicum diu infestabat, nemini parcens, æque amicos ac hostes spoliabat. Tan-
B dem, ubi contra se tanquam communem quandam pestem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab insidijs tutus esse posset, uideret: assumpto certo prædonum numero ad principem Moscouiæ cõfugit, ucnitq; certis nauibus in fluuiũ Narua, ad arcem Mosci Ivuanovugorod. Inde terrestri itinere Moscouiã, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæsaris autem Caroli Quinti intercessione dimissus, in obsidione Florẽtiæ Italiæ ciuitatis, in eius seruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

VOlodimerus mysteriq; uiuifici lauacri, Anno 6496 initiatus, decimas una cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas instituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, senes, aduenas, captiuos atq; pauperes sepeliendos: iuuandos etiam eos, qui numerosam haberent sobolem, quibus ue bona igni absumpta essent, ac subleuandam denique miserorum omnium inopiam, Monasteriorum pauperumq; Ecclesias, & in primis propter defunctorum & uiuorum refrigerium. Idem Vuolodimerus potestati & iurisdictioni Spiritualium subiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos,
C & totum statum clericorum: monachos, monialcs, & eas quæ proscurae ad Sacra cõficiunt, quas Proscurnicas uocant; item uxores filios que Sacerdotum, medicos, uiduas, obstetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, qui ue manumissi essent pro alicuius animæ salute: ministros denique singulos monasteriorum & hospitalium, & qui monachorum uestes conficiunt. Quicquid itaq; inter prædictas personas simultatis seu discordiæ exoritur, Episcopus ipse tanquam competens iudex, decernere & cõstituere potest. Si uero inter laicos & hos, aliquid controuersiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proscurnicæ sunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menses non patiuntur: & quæ panem ad sacrificandum, qui proscura dicitur, coquunt.

Episcopi etiam diuortia, tam inter Knesos quam Boiarones, atq; omnes secula-

nes seculares qui concubinas fouent, constituere debent. Item ad Epi- A
scopalem iurisdictionem pertinet, si quando uxor marito non obsequa-
tur, si quispiam in adulterio seu fornicatione deprehensus fuerit, si uxo-
rem consanguineam duxerit, si coniunx coniugi quippiam mali machi-
netur. Item diuinationes, incantationes, uenena, contentiones propter
hæresim uel fornicationẽ susceptas: aut si filius parentes, sorores ue acer-
bius increpauerit, læserit ue. Præterea Sodomitas, sacrilegos, mor-
tuorum spoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sanctorum,
aut statua Crucis quicquam auulserint: qui canem, auem, aut aliud ali-
quod animal immundum in ædem sacram duxerint, aut comederint,
punire. Ad hæc, singulas rerum mensuras ordinare, statuere que de-
bent. Nemo autem miretur, si prædicta Canonibus istis atque traditio-
nibus diuersa reperiantur. Sũt enim non tam uetustate ipsa, alia quidem
in locis alijs mutata, quàm pecuniæ studio pleraq; deprauata, uitiataq;.

Princeps si quando Metropolitam conuiuio accipit, solet ei primum B
in accubitu locum, absentibus fratribus suis, deferre. In funebri sacro, B
cum Metropolitam atq; Episcopos inuitauerit, eis ipse ab initio pran-
dij cibum potumq; porrigit: dein fratrem suum, uel principem aliquem
uirum, qui uices suas ad prandij usq; finem suppleat, constituit.

Cæremonias illorum, quibus solenni tempore in templis utuntur, ut
uiderem, equidem impetraueram. Atque ita utroq; legationis meæ tem-
pore, in festo Assumptionis Mariæ, XV videlicet die Augusti, cum ma-
ius templum in arce frondibus arborum stratum, ingressus fuissem, ui-
di Principem ad dextram portæ, qua ingressus erat, ad parietem aperto
capite stantem, Posochq; baculo (ut uocant) innitentem, ante se quen-
dam Colpaack dextra tenentem: Consiliarios uero ad columnas tem-
pli, quo loci & nos deducti eramus, stantes. In medio templi, super ta-
bulato, Metropolita solenniter uestitus, mitramq; rotundam superne
imaginibus Sanctorum, inferne uero hermellinis pellibus ornatam ge-
stans, stabat, Posochq; baculo (quemadmodum Princeps) innitebatur,
atq; mox cantantibus alijs, ipse cum ministris suis orabat. dein chorum C
uersus procedens, in læuam contra nostrum morem conuersus, per mi-
norem portã egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atq;
Diaconis: ex quib. unus in patena, super capite, panem iam ad sacrificã-
dum præparatum, portabat: alter uero, coopertum calicem: cæteri pro-
miscue, sancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi
circumstantis acclamatione ac ueneratione ferebant. Quidam porro
ex circumstantibus acclamabant, Domine miserere. alij fronte terram,
more patrio, tangebant, flebantq;. Varia denique ueneratione ac cultu
circumlata signa uulgus prosequebatur. Post finito circuitu, per me-
diam chori portam ingressis, Sacrum, seu summum (ut uocant) offi-
cium cœptum est fieri. Cæterum totum Sacrum, seu Missa, gentili ac
uernacula lingua apud illos peragi solet. Epistola præterea, Euangelium
pro tẽpore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo a-
stãti clara uoce recitantur. In priore mea legatione, eodẽ festo die, ultra

centum

A centum homines in fossa arcis laborantes uidi: quòd feriari non nisi Principes & Boiari, ut infrà dicemus, solent.

RATIO CONTRAHENDI *Matrimonium.*

INhonestum ac turpe est adolescenti, ambire puellam, ut sibi in matrimonium locetur. Patris est, iuuenem alloqui, ut ducat filiam suam. In hæc autem uerba plerunque proloqui solent: Cum mihi sit filia, uellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita uidetur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein si parentes & proximi assensi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filiæ dotis nomine dare uelit, tractant. Mox dote constituta, nuptijs dies præscribitur. Interea temporis sponsus ab ædibus sponsæ usq; adeò arcetur, ut si forte petierit, eam saltem ut uideret, tum parentes respondere solent: Cognosce ex alijs qualis sit, qui eam norunt. certè nisi sponsalia prius maximis
B pœnis firmata fuerint, ita ut sponsus non possit, etiam si uellet, sine graui pœna, eam repudiare, aliàs non datur illi accessus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, uestes, framea, pecora, serui, & similia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, seu donaria sponsæ mittunt, quæ singula sponsus diligenter notata reponit. Finitis nuptijs, deprompta rursus ordine conspicit: atque ex ijs, si quæ placent, sibiq; usui futura uidentur, ea mittit ad forum, iubetq; singula ab his qui rebus precia imponunt, æstimari: reliqua omnia & singula, singulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ seruauit, in anni spacio iuxta æstimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis ualoris compensat. Porrò si aliquis donum suum pluris fecerit, tum sponsus ad iuratos æstimatores continuò recurrit, illum'que horum æstimationi standum esse cogit. Item si sponsus post elapsum annum non satisfecerit, aut munus acceptum non restituerit, tum in duplo satisfacere tenetur. Denique si alicuius donum
C iuratis æstimandum dare neglexerit, ex uoluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem uulgus ipsum in omni liberalitate, seu donationis genere obseruare solet.

Matrimonium ita contrahunt, ut quartum gradum consanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hæreticum putant, germanos fratres, germanas ducere sorores. Item, nemo sui affinis sororem ducere in uxorem audet. Obseruant etiam seueriss imè, ne hi matrimonio implicentur, inter quos spiritualis cognatio baptismatis intercesserit. Si quis alteram uxorem ducit, fit'que bigamus, concedunt id quidem, sed uix legitimum matrimonium esse putant. Tertiã uxorem ducere, sine graui causa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuipiam, nec etiam Christianum esse iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudij: id tamen maximè celant, quòd contra religionem ac statuta esse sciunt. Principem ipsum Salomeam uxorem, propter sterilitatem repudiatam, in monasterium intrusisse, atque Helenam filiam Knes Basilij

Lynskĭ

Lynski duxisse, paulo ante diximus. Ante aliquot annos etiam quidam A
dux Basilius Bielski ex Lithuania in Moscovuiam profugerat: eius uxo-
rem iuuenē, & quam paulo ante duxerat, cum amici diutius apud se de-
tinerent, (putabant enim illum amore ac desiderio adolescentulæ rursus
rediturum) Bielski causam uxoris absentis in consilium Metropolitæ
refert, communicatoq; consilio Metropolita inquit: Quando non tua,
sed uxoris potius, atque adeo cognatorum culpa fit, ut cum ea esse tibi
non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq; ab ea absoluam. Qua
re audita, mox aliam ex principum Resanensium progenie natam duxit,
ex qua etiam filios suscepit, quos nunc in magna apud Principem autho
ritate uidimus.

Adulterium non appellant, nisi quis alterius uxorem habuerit. Tepi-
dus est utplurimum cōiugatorum amor, præsertim nobilium & princi-
pum uirorum: eo quod puellas nunquam ante uisas ducunt: ac seruitijs
Principis occupati, deserere eas coguntur; aliena interim turpiq; libidi-
ne sese contaminantes. B

Mulierum conditio miserrima est. Nullam enim honestam credunt,
nisi domi conclusa uiuat, adeoq; custodiatur, ut nusquam prodeat. Pa-
rum inquam pudicam existimant, si ab alienis externis'ue conspiciatur.
Domi autem conclusæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorsus iuris
aut negotij in ædibus habēt. Omnes labores domestici seruorum opera
fiunt. Quicquid mulierum manibus suffocatur, siue gallina, siue aliud a-
liquod animalium, id abhorrent tāquam impurum. Qui uero pauperio
res sunt, eorum uxores domesticos labores obeunt, & coquunt. Cæte-
rū cum uiris absentibus forte, & seruis, gallinas iugulare uolūt, stant pro
foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prætereuntesq;
uiros, ut ipsi interficiant, plurimum rogant.

Rarissime in templa, rarius etiam ad amicorū colloquia, nisi senes ad-
modum sint, omniq; suspicione careant, admittūtur. Certis tamen & fe-
stiuis diebus animi gratia concedunt uxoribus ac filiabus, ut in pratis a-
mœnissimis conueniant, ubi super quadam rota instar Fortunæ insiden
tes, alternatim sursum ac deorsum mouentur: aut alioqui funem apperi- C
dunt, quo suspensæ ac insidentes, hinc inde impulsę ferūtur, mouēturq;
aut denicq; quibusdam & certis cātilenis, manibus plaudētes se oblectāt,
choreas prorsus nullas ducunt. Est Moscovuię quidā Alemanus faber
ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat uxorem Rhutenā. ea cum
apud maritum aliquandiu esset, hunc ex occasione quadam amice sic allo
quitur: Cur me, coniunx charissime, non amas? Respondet maritus: E-
go uero te uehemēter amo. Nondum, inquit, signa habeo amoris. Quę-
rebat igitur maritus, qualia signa uellet? Cui uxor: Nunquam, ait, me
uerberasti. Mihi sane uerbera, inquit maritus, non uidebantur signa a-
moris: sed tamen nec hac parte deero. Atq; ita non multo post, cru-
delissime eam uerberauit: fassus que mihi est, longe maiore amore se a
sua uxore posthac obseruatum fuisse. quam rem sępius exercuit: nobisq;
tum Moscouiæ existentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit.

Omnes

A Omnes ſe Principis chlopos, id eſt ſeruos fatẽtur. Item præſtantiores, ex maiore parte emptos aut captos ſeruos habent: quos autem liberos in ſeruitio nutriunt, iis non eſt liberum quolibet tempore diſcedere. Si aliquis citra uoluntatem domini abit, nemo eum aſſumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neq; poſthac alios famulos aſſequi poteſt.

Gens illa magis ſeruitute, quàm libertate gaudet. nam morituri ut plurimùm certos ſeruos manumittunt: qui ſe tamẽ continuò aliis dominis, pecunia accepta, in ſeruitutem uendicant. Si pater filium, ut mos eſt, uendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumiſſus fuerit, pater hunc rurſus atque iterũ iure patriæ poteſtatis uendere poteſt. Poſt quartam autem uenditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo ſupplicio ſolus Princeps ſeruos, & alios afficere poteſt.

Princeps altero, aut tertio quoque anno, per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conſcribit: ut numerum illorũ, & quot quiſque e-
B quos ac ſeruitores habeat, cognoſcat. Dein ſingulis ſtipendia proponit, ut ſupra dictum eſt. Qui uerò per facultates rei familiaris poſſunt, ſtipendio militant. Raro illis datur quies: nam aut bellum infert Lithvuanis, aut Livuonienſibus, aut Suetẽſibus, aut Tartaris Caſanẽſibus. aut ſi nullum bellum gerit, præſidia tamẽ in ſingulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopenſium eruptiones ac depræ dationes, uiginti milia hominũ imponere ſolet. Solet etiam quotannis ex ſuis prouincijs ordine quoſdam uocare, qui Moſcouiæ ſibi omnia ac quælibet præſtant officia. Belli autem tempore, non ani uis ex ordine & alternis officijs inſeruire, ſed omnes & ſinguli, tam ſtipendiarij quàm gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, caſtratos, ſoleis carentes, leuiſsima frena: tum ephippia in eum uſum accommodata, ut ſe in omnes partes nullo negotio uertere, arcumq; intendere queant. Pedibus uſqueadeò attractis inſidentes equo, ut nullum haſtę aut teli paulo uehementiorem ictum ſuſti-
C nere queant. Calcaribus pauciſsimi, flagello plerique utuntur, quod ſemper minimo digito dextrę inhęret, ut id quoties opus ſit, apprehẽdant & utantur: rurſus ſi ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma ſunt, arcus, telum, ſecuris, & baculus, inſtar cœſtus, qui Rhutenicè Keſteni, Polonicè Baſſalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in uaginis adeò reconditos habent, ut uix ſupremam capuli partem attingere, aut neceſsitate cogente apprehendere poſsis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito ſiniſtro annectunt, ut arcum apprehẽdere, eoq; retento uti poſsint. Porrò quanquam ſimul & eodem tempore manibus teneãt frenũ, arcum, frameam, telum & flagellũ, iſtis tamen ſcitè & ſine ullo impedimento norunt uti.

Nonnulli ex præſtantioribus, lorica, thorace affabrè ceu ex quibuſdam ſquamis concinnato, & armillis: pauciſsimi autem criſta, inſtar pyramidis in ſummitate exornata, utuntur.

Sunt qui habent ueſtem bombycis lana ſuffertã, ad ſuſtinendos quoſ A
cunque ictus. Lanceis quoq; utuntur.

Peditatu uerò & tormentis in conflictu nunquam uſi ſunt. Etenim quicquid agunt, ſiue adoriuntur, ſiue inſequuntur, ſiue fugiunt hoſtem, id repentè & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta ſubſequi poſſunt.

Modernus tamen princeps Baſilius, cum rex Præcopenſis, nepotem ſuum in Caſanenſe regnum induxiſſet, & in reditu iuxta Moſcouiam tredecim millibus paſſuum caſtrametatus eſſet, anno inſequẽti circa Occam fluuium caſtra poſuerat. atque peditatu tum primùm & tormentis uſus eſt, fortaſſe ut potentiam ſuam oſtentaret: aut maculam ſuſceptam priori anno, ex turpiſsima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus ſub acer uo fœni delituiſſe, deleret: aut denique regem, quem ditionem ſuam rurſus inuaſurum putabat, à finibus ſuis arceret. Certè nobis præſentibus habuit ex Lithuuanis, uariaque hominum colluuie, mille & quingentos ferè pedites. B

Hoſtem primo impetu audaciſsimè aggrediũtur, nec diu perſeuerãt: ac ſi innuere uellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro ui, aut impreſsione acriore expugnare, ſed longa magis obſidione, homines fame aut proditione ad deditionem adigere ſolent. Quanquam Baſilius Smolentzko ciuitatem admotis tormẽtis, quę partim ex Moſcouia ſecum adduxerat, partim ibi in obſidione fuderat, oppugnabat, quaſſabatq; nihil tamẽ effecerat. Obſederat & Caſan magna militum ui, admotis pariter tormentis, quæ ſecundo fluuio eò portauerat: ſed tum quoq; uſque adeò nihil effecerat, ut dum arx incenſa fundituꝰ conflagraret, atq; ex integro rurſus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles aſcendere, occupareue auſus fuerit.

Habet Princeps nunc fuſores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiuſmodi & noſtri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quòd omnia in celeritate poſita habent, neq; ſciunt neq; poſſunt uti.

Omitto etiam, quòd tormentorum diſcrimen, ſeu, ut uerius dicam, uſum ignorare uidentur. Neſciunt inquam, quãdo uel maioribus, quibus muri demoliuntur: uel minoribus, quibus acies impetusq; hoſtium diſrumpitur, uti debeant. Id quod cùm aliàs ſæpe, tum maximè eo tempore accidit, quum Tartari Moſcouiam iamiam oppugnaturi ferebantur. tum enim Locumtenens tanquam in re ſubita, maius tormentum ſub portam caſtri, ridente bombardario Germanico, collocandum iuſſerat: cum id tamen uix tridui ſpacio eò deduci potuiſſet, ad hæc ſemel duntaxat exoneratum teſtudinem & portam diſsipaſſet. C

Magna eſt hominum, ut in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuerſitas ac uarietas. Moſcus enim quamprimùm fugam arripit, nullam ſalutem cogitat, præter eam quam fuga habere poteſt: aſſecutus, ſeu apprehenſus ab hoſte, nec ſe defendit, nec ueniam precatur.

Tartarus uerò deiectus ex equo, ſpoliatus omnib. armis, grauiſsimè etiam uul-

A etiam uulneratus, manibus, pedibus, dentibus, quoad & quacunq; potest ratione, ad extremum usq; spiritum se defendere solet.

Thurcus, dum uidet se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex ueniam petit, armis abiectis, ac iunctas ad ligandum manus uictori porrigit, speratq; captiuitate uitam se impetraturum.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, ubi præstantiores tentoria erigunt: alij uero ex arbustis ueluti arcum in terram figunt, penulisq; tegunt, quo ephippia, arcus, & id genus alia recondant, seque ab imbre defendant. Equos ad pascua pellunt, quorum causa tam late dissuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi forte locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibus ue munitus.

Posset forte cuipiam mirum uideri, quod se & suos tam exiguo stipendio, & tam diu, ut supra dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniam & frugalitatē paucis aperiam. Qui habet sex, aut aliquādo plures equos,
B ex ijs uno tanquam baiulo, siue clitellario, qui uitæ necessaria portet, utitur. In primis habet milium contritum in sacculo, longitudine duorum aut trium palmitum: deinde suillæ carnis salsæ libras octo, aut decem. habet & sal in sacculo: & si diues est, mixtum pipere. Præterea unusquisque secum fert securim, fomitem, lebetes, aut ollam cupream, ut si aliquo forte deueniat, ubi nihil fructuum, allij, cæpæ, aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollam que aqua replet, in quam coclear plenum milij, sale addito, inijcit, coquit que: eo cibo dominus & serui contenti uiuūt. Porro si dominus nimium famelicus fuerit, totum absumit: itaque serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregie ieiunant. Ad hæc, si dominus uult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis suillæ. Hoc nō loquor de præstantioribus, sed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus, & alij militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum post ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

C Item cum habēt fructus, aut allium, aut cępas, tum facile alijs omnibus carere possūt. Ingressuri pręliū, plus spei ponūt in multitudine, & quantis copijs hostem adoriantur, quam robore militum, ac instructo quam probe exercitu: feliciusq; eminus, quam cominus pugnant. atque ideo hostem circumuenire, & a tergo adoriri, præcipue student.

Tubicines multos habent, hi dum patrio more, omnes una tubas inflant, intonantq; mirum tum ac inusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musices, quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quando utuntur, tum una hora, plus minus, sine ullā respiratione, seu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primum aere implere solent: dein naribus spiritum identidem attrahere edocti, tuba uocem absque intermissione edere dicuntur.

Omnes uestitu, seu corporis cultu simili utuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum fere more, gestant: in quibus Christiani nodulos, quib. pectus cōstringitur in dextro: Tartari

uerò haud dissimili uestitu utentes, sinistro latere habent. Ocreas ferè ru A
beas, casq; breuiores, ut quæ genua non attingant, soleasq; ferreis clauiculis munitas gestant. Indusia omnes ferè uarijs coloribus circa collum exornata habent: eaq; monilibus seu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisq; ornamenti causa unionibus, constringunt.

Ventrem nequaquam, sed femora cingunt: atque adeò pubetenus, quo magis promineat uenter, cingulum demittunt. Quin & nunc Itali & Hispani, imò & Germani ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco amplo & celebri, unde uideri & exaudiri à pluribus queant, conuenire solent, quibusdam autem sibilis ceu signo dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusq; conserunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiscuè ac magno impetu faciem, guttur, pectus, uentrem, genitalia quatiunt: aut quacunque ratione possunt, alios alij inter se de uictoria cõcertantes prosternũt, adeò ut sæpe inde exanimati asportentur. Porrò quicunque plures uincit, diutius in arena durat, fortissimeq; uerbera tolerat, is præ cæteris laudatur, uictorq; celebris habetur. Hoc certaminis genus institutum est, ut assuescant adolescentes uerbera ferre, ictusq; quoscunq; tolerare. B

Iustitiam strenuè exercent in prædones: quibus comprehensis, calcanea primùm frangere, dein in biduum aut triduum usque, dum intumescant, quiescere: post, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, sociosq; scelerum indicandos, utuntur. Cæterùm si in quæstionem uocatus, supplicio dignus fuerit repertus, suspenditur. Alio genere pœnæ sontes raro puniuntur, nisi quid immanius commiserint.

Furta raro capitali pœna, imò homicidia raro, nisi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui uerò furem in furto deprehendit, & occidit, impunè id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Principis detulerit, & rem ut acta est exposuerit.

Cum brutis congredientes, ne illi quidẽ ultimo afficiuntur supplicio. C

Pauci ex præfectis habent authoritatem, ultimum supplicium irrogandi. Ex subditis nemo aliquem torquere audet. Plerique malefactorum Moscouiam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore ut plurimum in sontes animaduertunt: æstiuo enim, bellicis negotijs impediuntur.

SEQVVNTVR ORDINATIONES
à Ioanne Basilij Magno Duce, Anno mundi 7006 factæ.

QVVM reus fuerit in unum rublum condemnatus, soluat Iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si uerò partes rediunt in gratiam, priusquam in locum duelli uenerint, nõ minus Iudici & Notario soluãt, ac si iudiciũ factũ fuisset. Si uenerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere possunt,

A possunt, ibíq; forte in gratiam redierint, soluant ludici, ut supra, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & unam dengam. Si uero uenerint ad duellum, & alter uictus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma uicti, Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinam & quatuor altinos. Si uero duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam uel furtum, tunc accusator si uicerit, ab reo accipiat quod petit, Ocolniko detur poltina & arma uicti, Scribæ L. dengæ, Nedelsniko poltina, Vestono (est autem Vestor, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid uictus reliqui habuerit, uendatur, iudicibusq; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorũ suorũ, proditores castri, sacrilegi, plagiarij, itẽ qui res in alterius domũ clãculum inferũt, easdemq; furto sibi ablatas dicunt, quos Podmetzchek uocant, præterea qui incendio homines affligunt, quicq; manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntur.

B Qui primum furti cõuictus fuerit, nisi forte sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit unde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur cõuictus, nõ habeat, unde accusatori satisfacere posset, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis uir iureiurando affirmet, illum antea quoq; furti conuictũ, aut furti causa cuipiã reconciliatũ fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, ut supra.

Si aliquis uilis conditionis, aut suspectæ uitæ, furti insimuletur, uocetur in quæstionem. Si uero furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione unius rubli soluan-
C tur ludici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum unum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, deinde decretum ad ludices ordinarios mittant. quod si iustum ac æquitati consonum illis uidetur, tum de singulis rublis, singuli altini ludici, Secretario uero IIII dengæ soluantur.

Quicunque alterum furti, spolij, seu homicidij accusare uult, Moscouiam proficiscitur, petitq; ut talis in ius uocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundemq; Moscouiam perducit. Reus porro in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare uelint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit, dicens: Peto mihi decerni iura-

mentum, meque iustitiæ diuinæ permitto, petoq; campum & duellum. A
Atq; illis ita, iuxta patriæ consuetudinem, duellum decernitur.

Vterque quemuis alium, suo loco ad duellum constituere, armis item uterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas, galeam, lanceam, securim, & ferrum quoddam in manu, instar pugionis, in utraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita expedite utuntur, ut in quolibet congressu non impediat, neq; manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunq; utuntur.

Certamen primum ineunt lancea, dein alijs utuntur armis: cum multis annis Moſci cum externis aut Germanis, aut Polonis, aut Lithvuanis certantes, plerunque succubuissent. Nouissime autem cum Lithvuanus quidam XXVI annos natus, cum quodam Mosco, qui plusquam XX duellis victor euaserat, congressus, occisus esset: Princeps indignatus, illum ut uideret, continuo accersiri iubet. quo uiso, in terram expuit, & statuit, ne in posterum ulli externo duellum contra suos decerneretur. Mo- B
ſci plurimis ac diuersis armis se onerant uerius, quam armant: externi autem consilio magis quam armis tecti, congrediuntur. Cauent in primis, ne manus conserant: quod Moſcos plurimum brachijs lacertisq; ualere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos uincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis fudibus, quibus interdum utuntur. Etenim si alteri horum uidetur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt, mox etiam alterius: atq; ita utrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis, pugnis, fustibus, fudibusq; præustis.

Vnius nobilis testimonium plus ualet, quam multorum uilis conditionis hominum. Procuratores rarissime admittuntur, quisque causam suam exponit. Princeps, quanquam seueriſsimus sit, nihilominus tamen omnis iustitia, & palam fere, uenalis est. Audiui quendam consiliarium, qui iudicijs præerat, fuisse deprehensum, quod ab utraque partium in C
quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum, ad Principem delatus, non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atque ideo magis huic quam illi inopi & abiecto credendum. Tandem, quamuis Princeps sententiam reuocasset, ridens tamen, illum impune dimisit. Fortasse tantæ auaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas, qua suos cum sciat Princeps oppressos, ad illorum facinora atq; improbitatem, quasi impunitate proposita, conniuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum, & quidem difficillimus.

Ocolnick personam Prætoris, seu Iudicis a Principe constituti sustinet: alias supremus consiliarius, qui semper apud Principem uersatur, eo nomine uocatur. Nedelsnick, est commune quoddã eorum officium, qui homines in ius uocant, malefactores capiunt, carceribusq; coercent, atq; hi Nobilium numero continentur.

Coloni

A Coloni sex dies in septimana domino suo laborãt, septimus uero dies priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & a dominis suis attributos agros, & prata ex quibus uiuunt: reliqua omnia sunt dominorum. Sunt præterea miserrimæ conditionis, quod illorum bona, nobilium ac militum prædę exposita sunt: à quibus etiam per ignominiam Christiani, aut nigri homunciones uocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe sibi tamẽ ac ignominiosum esse putat, si manu laboraret. Hoc aũt turpenõ esse ducit, cortices, seu putamina fructuũ, & præsertim melonũ, allij, ac cæparũ, à nobis & famulis nostris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterum sicuti cibo parcè, sic potu, ubicũq; se occasio offert, immoderatè utũtur. Omnes ferè tardi ad iram, item superbi in paupertate: cuius grauem comitẽ habent, seruitutem. Vestes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta; qua penulas barbaricas confectas uidemus, solidosq; ex officina gestant. Vestibula ædium satis quidem ampla, & alta: fores uero habitationum humiB les habent, ita ut ingressurus quispiam demittere se & inclinare cogatur.

Manuario qui uiuunt labore, & operam suam uendunt, mercedem uniùs diei referunt dengam cum dimidia: artifex duas. neque hi strenuè laborant, nisi bene uerberati. Audiui seruitores aliquando conquestos, quod à dominis non essent probè uerberati. Credunt se suis dominis displicere: signumq; esse indignationis, si non uerberentur.

DE INGRESSV IN ALTERIVS DOMVM.

IN singulis ædibus & habitationibus habent imagines sanctorum, pictas, aut fusas, loco honorificentiore. & cùm alius alium accedit, ingressus habitaculum, continuò caput aperit, ac ubi imago sit, circumspicit: qua uisa, ter se crucis signo munit, caputque inclinans inquit: Domine miserere. Dein salutat hospitem, his uerbis: Deus det sanitatem. Mox porrectis manibus, deC osculantur se mutuò, capitaq; inclinant. dein continuò alter alterum intuetur, uter nimirum se magis inclinaret, demitteretq;: atque ita ter quaterq; alternatim caput inclinantes, honoremq; mutuò exhibentes, quodammodò concertant. Post sedent, negotioq; suo confecto, hospes rectà in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuersa: rursusque ter signo se crucis munit, priora quæ uerba inclinato capite repetit. Postremò data acceptaque prioribus uerbis salute, abit. Si est alicuius authoritatis uir, illum tum hospes sequitur ad gradus usque: sin præstantior, longius comitatur, habita & obseruata cuiusque dignitate. Mirabiles obseruãt cęremonias. nulli etenim tenuioris fortunę homini licet intra portam domus alicuius præstantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus est, etiam ad uulgares nobiles: qui uel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quò maiorẽ authoritatem suiq; obseruantiã retineant. Nullus etiã nobilis, qui paulo ditior est, ad quartam uel quintam domũ pedes progreditur, nisi subsequatur equus.

Hyemis tamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem, A
absq; periculo uti nō possunt: aut quādo aulam Principis, aut Diuorum
templa forte ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedent, raro aut nunquam in-
ambulando quicquā tractant. Mirabantur plurimum, dum nos deam-
bulantes in diuersoriis nostris, atque inter ambulandū negotia frequen-
ter tractare uiderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis
cum iusto equorum numero habet: ut cum cursor Regius aliquo missus
fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum,
ut quemcunque uoluerit, eligat equum. Mihi ex Novuogardia magna
celeriter Moscouiam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lin
gua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nōnunquam quadragin-
ta, quinquaginta ue adduci manè primo curabat equos, cum ultra duo-
decim opus non haberem. Vnusquisque igitur nostrum, equum qui si-
bi cōmodus uidebatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itine- B
re diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuò ephippio
& freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo uti equorum
cursu: & si forte aliquis concidat, aut durare non possit, tum ex proxi-
ma quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam forte oc-
currente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impunè quidem
licet. Equum porro in itinere uiribus exhaustum, relictumq; Iamschnick
requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, preciumq; ratione
itineris habita, persoluere solet. Plerunq; de X uel X X uerst, nume-
rantur sex dengæ. Eiusmodi porro ueredariorum equis, seruitor meus
ex Novuogardia Moscouiam, interuallo 600 uerst, hoc est C X X
Ger. miliar. L X X I I horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum
est, cum equuli tam parui sint, & longè negligentius quàm apud nos cu-
rentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscouiticam, No- C
uuogardensem, Tuuerensem, & Plescouiensem. Moscouiticus num-
mus non rotunda, sed oblonga & ouali quodammodo forma, Denga di
ctus, diuersas habet imagines. antiqua, in una rosæ: posterior, hominis
equo insidentis imaginem. in altera autem parte utraque scripturam ha-
bet. Illorum porro centum, unum Hungaricalem aureum: Altinum sex
dengæ, Grisnam uiginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt.
Noui nunc utrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti
ualent Rublum.

Tuuerēsis utrinq; scripturā habet, & ualore Moscouitico æquiparat.

Novuogardensis in una parte Principis in solio sedentis, hominisq;
ex aduerso sese inclinātis imaginem: in altera scripturam habet, atq; Mo
scouiticum ualore in duplo superat. Grisna porro Novuogardensis
XIIII, Rublus autem ducentas uinginti duas dengas ualet.

Plescouiensis, caput bouis coronatum, in altera uero scripturam ha-

bet. Ha-

A bet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani uocatur. horum sexaginta dengam Moscouiticam ualent.

Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricalibus ferè, interdum etiam Renanis utuntur: precium'que eorum sæpe mutant, præsertim cum externus auro aliquid mercaturus sit, tum continuò precium eius minuunt. si uerò aliquò profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibus'q; rublis utuntur propter uicinitatem, quorum unus ualet duos Moscovuiticos. Moneta Moscovuitica est ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiam animaduersum esse. Omnes ferè aurifabri Moscovuiæ nummos cudunt: & quicunque affert massas argenteas puras, nummos'que cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod ultra æquale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum uenden-
B tibus. Scripserunt quidam, prouinciam hanc rarissimè abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sanè argentum nullum habet, nisi quod (ut dictum est) importatur: nec Princeps usqueadeò efferre prohibet, sed cauet uerius. atque ideo permutationem rerum facere, & alia, ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro alijs rebus dare, recipereq; suos iubet, quo argentũ & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis utuntur moneta argentea, præsertim apud illos cusa. Initiò cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteę, sine imagine & scriptura, æstimatione unius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili ualore careret, euanuit. Porrò ante monetam, proboscide & auriculis aspreolorum, aliorum'q; animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: ijs'q; uitæ necessaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quascunq; per Sorogk, aut De-
C vuenosto, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, diuidant'q;. Numerantes itaq; subinde repetunt, multiplicant'q;, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta. aut bis, ter, quater Devuenosto, hoc est nonaginta. Mille, gentili lingua Tissutzæ: item decem millia, una dictione, Tma: uiginti millia, Dvuetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quisquis merces qualescunque Moscovuiam attulerit, eas continuò apud portitores, seu telonij prefectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi stata hora conspiciunt, æstimant'q;. æstimatas uerò, nemo nec uendere nec emere audet, nisi prius fuerint Principi indicatæ. Porrò Princeps si quicquam emere uoluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum est. quo fit, ut mercatores interdum diutius detineantur.

Neq; etiã cuiuis mercatori, præter Lithvuanos, Polonos, aut illorum imperio subiectos, Moscovuiam uenire liberum est. Nam Suetensibus,

Livuonien-

Liuonien ſibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novuogardiæ A
duntaxat: Thurcis uerò & Tartaris Chloppigrod oppido, quò nundi-
narum tempore diuerſi homines ex remotiſsimis locis confluunt, merca
turam exercere ac mercari conceſſum eſt. Quando uerò Legati ac Ora-
tores Moſcouuiam proficiſcuntur, tum omnes undecunque mercatores
in illorum fidem ac protectionem ſuſcepti, Moſcouuiam & liberè, & ſi-
ne portorijs ire poſſunt, ac etiam conſueuerunt.

Maior pars mercium ſunt maſſæ argenteæ, panni, ſericum, panni ſe-
ricei & aurei, uniones, gemmæ, aurum filatum. interdum uiles etiã quaſ-
dam res ſuo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sæpe
etiam accidit, ut rei alicuius deſiderio omnes teneantur: quam qui pri-
mus attulerit, plus iuſto lucratur. Dein cũ plures mercatores earundem
rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam uilitas conſe-
quitur, ut is qui res ſuas quamplurimo uendiderat, eaſdem rurſus uile-
ſcente precio emat, magnoq; ſuo commodo in patriam reducat. Merces
uerò quæ inde in Germaniam portantur, ſunt pelles, & cera: in Lithua- B
niam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ
ipſi Mors appellant, quæq; in mari ſeptentrionali degunt, ex quibus ma
nubria pugionum Thurci affabrè conficere ſolent. noſtrates piſcium
dentes eſſe putant, & nominant. In Tartariam uerò ſellæ, frena, ueſtes,
corium: arma autem & ferrum non niſi furtim, aut ex ſingulari Præfe-
ctorum permiſsione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septen
trionem. Panneas tamen & lineas ueſtes, cultellos, ſecures, acus, ſpecu-
la, marſupia, aut quid aliud eiuſmodi ducunt. Mercantur fallaciſsimè ac
doloſiſsimè: nec paucis uerbis, ut quidam ſcripſerunt. Quin dum pre-
cium afferunt, acrem minoris dimidio precio in fraudem uenditoris li-
centur: mercatores nonnunquam non uno tantùm aut altero menſe ſu-
ſpenſos ac incertos detinent, uerùm ad extremam deſperationem quoſ-
dam perducere ſolent. Cæterùm qui mores illorum tenet, doloſaq; uer-
ba, quibus precium rei imminuunt, tempusq; extrahunt, non curat, aut
diſsimulat: is res ſuas ſine aliquo diſpendio uendit.

Ciuis quidã Cracouienſis, ducentos cẽtenarios cupri aduexerat, quos C
Princeps emere uoluit, & mercatorẽ tã diu detinuit, ut is tandẽ faſtidio
affectus, rurſus uerſus patriam cuprũ reduceret. Porrò cum aliquot mi-
liaribus ab urbe abeſſet, ſubordinati quidã illum ſequũtur, eiusq; bona,
ac ſi portorium nõ ſoluiſſet, inhibent, interdicuntq;. Mercator reuerſus
Moſcouuiam, apud conſiliarios Principis de iniuria ſibi illata conque-
ritur. illi audita cauſa, mox ſe ultrò conſtituunt medios: ac negotium ſeſe
tranſacturos, ſi gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui ſcie-
bat Principi ignominioſum fore, ſi eiuſmodi merces ex ditione ſua redu-
cerentur, ac ſi nõ reperiretur quiſpiã qui tãtas merces mercari & exolue-
re poſſet, nõ ullam gratiam petit, ſed iuſtitiam ſibi adminiſtrari poſtulat.
Tandem cum uiderent adeò obſtinatum, ut qui abduci à propoſito non
poſſet, neq; illorum dolo aut fraudi cedere uellet, cuprum Principis no-
mine emunt: ac perſoluto iuſto precio, hominem dimittunt.

Externis

A Externis singulas res carius uendunt: ita ut quę uno ducato alioqui emunt, ea quinq;, octo, decem, interdum uiginti ducatis indicent. Quanquam ipsi uicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercentur, quæ uix unum aut alterum ualet florenum.

Porrò cõtrahendis rebus, si quid fortè dixeris, aut imprudentius promiseris, eorum diligenter meminerunt, præstandaq; urgent: ipsi uerò, si quid uicissim promiserint, minimè præstant. Item, quam primùm iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse. animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam consiliarium Principis, ut mè in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuaret: qui ut facilè operam mihi suam erat pollicitus, ita rursum diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. ad hæc alij ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicẽtes, si eorũ merces bono mihi uẽderet precio. Ea est enim mercatorum consuetudo, ut in emptione ac uenditione medios se constituant, atque utrique partium acceptis separatim muneribus, operam suam fidelem polliceantur.

B Est ampla & murata domus non longè ab arce, Curia dominorũ mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, merces;q; suas reponunt: ubi sanè piper, crocus, sericij panni, & id genus aliæ merces, longè minoris quàm in Germania, uenduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioqui uili precio comparatas, plurimi æstimant: externi uicissim, fortè illorum exemplo, merces suas paruo quoq; emptas opponunt, cariusq; indicant. quo fit, ut utrique æquali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & sine lucro uendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obseruatur, capiantur, precium augent. Citra Vstyug & Dvuinam prouinciam rarissimè, circa Peczoram uerò sæpius & præstantiores reperiuntur.

Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex Sevuera bonę, ex Heluetijs
C meliores, ex Svuetia uerò optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, aliquando Moscovuiæ repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliæ XXX, aliæ uerò XX aureis uenditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui uidere.

Hermelinorũ pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersæ afferuntur, quibus tamen plerisq; emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellisque inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tẽpore captum fuerit, pellisque ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (ut dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscatur, euellunt, extrahũtq;, atque ita emptores decipiunt. singulę autem tribus ferè, quatuor ue dengis uenduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet

Vulpinæ,

Vulpinæ,& præsertim nigræ, ex quibus plerunq; tegmina capitis fa- A
cere solent,plurimi fiunt.decem enim nonnunquam X V aureis uenduntur. Aspreolorũ pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex Sibier prouincia: nobiliores uerò alijs quibuslibet, ex Schvuuaij, non longè à Cazan. Porro ex Permia, Vuiatka, Vstyug, & Vuolochda, fasciculis semper X numero colligatæ afferuntur: quarum in singulis fasciculis duæ sunt optimæ,quas Litzschna appellant:tres aliquanto deteriores,quas Crasna uocant:quatuor,quas Pocrasna:una,& ea quidẽ ultima,Mololschna dicta, omniũ est uilissima. Harum singulæ una,aut duabus dengis emuntur.Ex his meliores & selectas, in Germaniam & alias prouincias,mercatores magno suo commodo portant.

Lyncium pelles,parui: luporum uero, ab eo tempore quo in Germania ac Moscovuia in precio esse cœperunt,plurimi fiunt. Luporum præterea terga longè in minore,quàm apud nos,sunt precio.

Castorum pelles apud illos habẽtur in magno precio: omnesq; iuxtà ex his,quòd nigro,eoq; natiuo sint colore,fimbrias uestium habent. B

Pellibus domesticorum catorum,mulieres utuntur. Est quoddã animal,quod gentili lingua Pesset uocant:huius pelle,quòd plurimum caloris adferre corpori solet,in itinere,seu profectionibus utuntur.

Vectigal,seu portorium omnium mercium,quæ uel importantur,uel exportãtur,in fiscũ refertur.De qualibet re,æstimatione unius rubli,penduntur septem dengæ: extra ceram, de qua non solùm iuxta æstimationem,sed pondus quoq;,uectigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter Pud appellant,quatuor dengæ penduntur.

De mercatorũ itineribus,quibus in importandis ac exportandis mercibus, ac per diuersas Moscovuiæ regiones utuntur, infrà in Chorographia Moscovuiæ,copiosè explicabo.

Vsura cõmunis est:quam licet magnũ peccatũ esse dicant,ab ea tamen nemo ferè abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinq; semper unum: hoc est, de centum uiginti. Ecclesiæ mitius,ut dictum est,uidentur agere,quæ decem pro centum (ut uocant) accipiunt. C

NVNC CHOROGRAPHIAM PRINCIPATVS et dominij magni Ducis Moscouuiæ aggrediar, puncto in Moscouuia principali ciuitate constituto: ex qua progressus, circumiacentes atq; celebriores duntaxat principatus describam. Etenim in tanta uastitate, prouinciarum omnium nomina exactè indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contentus sit Lector.

RBS Moscovuia itaque, Russiæ caput & metropolis, ipsaq; prouincia,& qui hãc præterlabitur fluuius,unum idemq; nomen habent, uernaculaq; gentis lingua Mosqvua appellantur. Quodnam autem cæteris nomẽ præbuerit,incertũ. Verisimile tamen est, ea à fluuio nomen accepisse. Nam etsi urbs ipsa olim caput gentis non fuerit,Moscorum tamẽ nomen ueteribus non ignotũ fuisse constat. Porrò

Mosqvua

A Moſqvua fluuius in Tvuerenſi prouincia, L X X ferè ſupra Moſaisko vuerſt (eſt autem vuerſt, Italicum ferè miliare) haud procul à loco qui Oleſchno dicitur, fontes ſuos habet: indeq; emẽſo L X X X X vuerſt ſpacio, ad Moſcovuiam ciuitatem decurrit: receptisq; in ſe aliquot fluuijs, Orientem uerſus, Occam fluuium illabitur. Cæterùm ſex ſupra Moſaisko miliaribus, primùm nauigabilis eſſe incipit: quo loco materia ad fabricãdas domos, aliosq; uſus ratibus impoſita, Moſcovuiam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaq; quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio, atq; difficilis, propter gyros, ſeu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio eſt: præſertim inter Moſcovuiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius oſtijs paſſuũ millibus in littore ſitam: ubi C C L X X vuerſt ſpacio, flexionibus multis longisq; nauigantium curſum impedit atq; remoratur. Fluuius non admodum piſcoſus, ut qui præter uiles & uulgares, nullos piſces habeat. Moſcovuia quoq; prouincia, nec lata nimis, nec fertilis eſt: cu-
B ius fœcunditati, ager ubiq; arenoſus, qui mediocri ſiccitatis aut humiditatis exceſſu ſegetes enecat, plurimùm obeſt. Accedit ad hæc, immoderata aſperaq; nimis aeris intemperies, qua hyemis rigore ſolis calorem ſuperante, ſata quandoq; ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intenſa ibi nonnunquam ſunt frigora, ut quemadmodum æſtatis tempore apud nos æſtu nimio, ſic ibi frigore immenſo terra in hiatum diſcedat: aqua etiam tum in aerem effuſa, ſputumque ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelãtur. Nos ipſi, cum anno 1526 eò peruenijſſemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorſus perijſſe uidimus: quæ eo anno adeò dura fuit, ut complures ueredarij (quos ipſi Gonecz uocant) in uehiculis gelu concreti, reperti ſint. Fuere qui tum pecora Moſcovuiã, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: uiq; frigoris oppreſsi, una cum pecoribus pericrunt. Præterea multi circulatores, qui cum urſis, ad choreas edoctis, in illis regionibus uãgari ſolent, tum mortui in uijs reperti ſunt. Quin &
C urſi ipſi, fame eos ſtimulante, relictis ſyluis, paſsim per uicinas uillas diſcurrebant, inq; domos irruebant: quorum conſpectum atque uim cum ruſtica turba fugeret, frigore foris miſerè peribat. Atq; tanto frigori, æſtus quoq; nimius quandoq; reſpondet, ut anno Domini 1525, quo immoderato ſolis ardore omnia ferè ſata exuſta fuerunt, tantaq; annonæ caritas eam ſiccitatem conſecuta eſt, ut quod tribus antea dengis emebatur, id X X, aut X X X poſt emeretur. plurimi pagi & ſyluæ, frumentaque nimio æſtu incenſa conſpiciebantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, ut prodeũtium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & abſq; fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porrò regionem non ita diu admodum ſyluoſam fuiſſe, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum ſtudio ac operâ ſatis culta ſit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eò afferuntur. nam frumento quidem, oleribusq; communibus abũdat: cerâſa

dulciora, nuceśq; (auellanis tamen exceptis) in tota regione non repe- A
riuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, uerum insuaues. Melones autem singulari cura ac industria seminant, terram simo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inq; eas semen cõdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æque succurritur. Nam si fortè æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per simum terræ mixtum faciũt: in frigore uerò nimio, lætaminis calor seminibus reconditis præstat auxilium.

Mesle Moscouia prouincia, ferisq; (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longè minora sunt, neq; tamen cornibus (ut quidam scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, uaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam uerò ciuitas Moscouia, inter alias ciuitates Septẽtrionales, Orientem uersus multum porrigitur: quod nobis in profectione nostra, obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Viẽna egressi, rectà Cracouiam, atq; inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionẽ progressi fuissemus, itinere tandẽ in Orientem reflexo, Moscouiam, si non B
in Asia, tamen in extremis Europæ, quà maximè Asiam cõtingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infrà in Tanais descriptione plura dicam. Vrbs ipsa lignea est, satisq; ampla: quæ procul etiam amplior, quàm re ipsa sit, apparet. nam horti, areæq; in qualibet domo spacioſæ, magnam ciuitati accessionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq; opificum igni utentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porrò non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium uillæ, ubi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exædificauit, propterea quòd cum alijs Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, ijs solis bibẽdi potestas à Principe sit permissa: atq; eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperẽtur, ab reliquorum cõsuetudine sunt seiuncti. Haud procul ab urbe sunt aliquot Monasteria, quæ uel sola procul spectantibus una quędã ciuitas esse uidẽtur. Porrò uasta ciuitatis magnitudo facit, ut nullo certo termino cõtineatur, nec muro, fossa, propugnaculiśue cõmodè sit munita. Plateæ tamẽ quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq; custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, ut nemini noctu aditus post statam horam illàc pateat: post quam quí deprehensi fortè fuerint à custodibus, aut uerberantur, spoliantuŕque, aut in carcerem conijciuntur, nisi fortè noti honestí́que uiri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ quaq; liber in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam urbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa urbe, lausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas raro uadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis usum constructa sunt. hiśque fluuijs ciuitas nonnihil munita esse uidẽtur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ædiũ in ea urbe numerũ uix credibilem referunt. Aiebãt enim, sexto an-

A sexto ante aduentum nostrum in Moscouiam anno, Principis iussu ædes cõscriptas fuisse, eorumque numerum 41500 superasse. Ciuitas hæc tam lata ac spacioſa, admodum lutosa est. quamobrem in uicis ac plateis, alijsq; celebrioribus locis, põtes passim extructi sunt. Est in ea castrum, ex lateribus coctis constructum, quod ab una parte Mosqua, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibusdam manat, qui ante ciuitatem circa superiorem castri partẽ ita obstruitur, ut in stagni formam exeat: indeq; decurrẽs, fossas castri replet, in quibus sunt molendina: tandemq; sub ipso castro, ut dixi, Mosquę fluuio iungitur. Castrum autem tanta magnitudine est, ut præter amplissimas ac magnificè extructas ex lapide Principis ędes, Metropolitanus episcopus, item Principis fratres, Proceres, alinq; quàm plurimi, spacioſas in eo ædes ligneas habeant. Ecclesiæ ad hæc in eo multæ, ut amplitudine sua ciuitatis propemodum formam referre uideantur. Hoc castrũ roboribus tantùm initiò circundabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filij,
B tempora usq;, paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitæ suasu, primus sedem Imperij eò transtulit. Nam Petrus amore Alexij cuiusdam, qui ibi sepultus claruisse miraculis dicitur, eò loci sedem sibi prius elegerat: eoq; mortuo, atq; ibidem sepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipse religionis ac sanctitatis quadam opinione adeò celebris factus est, ut posteri Principes omnes, Ioannis successores, ibi Imperij sui sedem habendam esse duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiusdem nominis filius, sedem ibi retinuit: ac post eum Demetrius, post Demetrium Basilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Basilium Cæcum post se reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus castrum muro cingere cœpit) natus est: cui operi tricesimo fermè anno post, supremam manum eius posteri imposuere. Eius castri propugnacula basilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propositis magnis præmijs Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa sunt. Multæ autem, ut dixi, in
C hoc sunt ecclesiæ, ligneæ fermè omnes: duabus tamen insignioribus, quæ ex lateribus extructæ sunt, exceptis: quarum altera diuæ Virgini, altera diuo Michaeli est sacra. In templo diuæ Virginis sepulta sunt duorum Archiepiscoporum corpora, qui, ut Principes eò suam Imperij sedem transferrent, ibiq; Metropolim constituerent, autores fuere: eamq; maximè ob rem in diuorum numerum sunt relati. In altero templo principes uita defuncti humantur. Construebantur, nobis præsentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeò salubre est, ut ibi ultra Tanais fontes, præsertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem uersus, memoria hominum, nulla unquam pestis sæuierit. Habent tamen interdum intestinorum & capitis morbum quendam, pesti haud dissimilem, quem ipsi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Mosconia nobis existentibus, grassabatur, unumque ex familiaribus nostris absumpsit. atq; cum in tam salubri regione degant, si quando in Novuogardia, Smo-

lentzko, & Plescovuia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se uenientes, regi- A
one sua metu contagij excludunt.

Gens Moscovuiæ cæteris omnibus astutior & fallacior esse perhibetur, fluxa in primis in cõtractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, si quando cum externis commercia habent, quo maiorem fidem obtineant, non Moscovuitas se, sed aduenas esse simulant.

Longissimus in Moscovuia dies in solstitio æstiuali XVII horarum, cum tribus quartalibus, esse dicitur. Certam poli eleuationem tum ex nemine potui cognoscere: quamuis quidam LVIII graduum se accepisse, incerto tamen autore, diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo, utcũq; solem nono die Iunij in meridie obseruaui LVIII graduum. Ex qua obseruatione, cõputatione hominum harum rerum peritorum, deprehensum est, altitudinem poli L. graduum esse: longissimum autem diem, XVII horarum, & unius quartalis.

Moscovuia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Mo- B
scovuiæ subiectas prouincias progrediar, ordine primum Orientem uersus seruato: dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes, recta in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Vuolodimeria ciuitas magna primum occurrit, quæ castrũ ligneum sibi cõiunctum habet. Hæc a tempore Vuolodimeri, qui postea Basilius dictus est, usq; ad Ioannem Danielis filium, Russiæ metropolis fuit. Est autem inter Vuolgam & Occam, magna duo flumina, triginta sex a Moscovuia in Orientẽ miliaribus Ger. sita, loco adeo fertili, ut ex uno tritici modio sæpe XX, nõnunq; XXX modij proueniãt. Eã Clesma fluuius alluit, cætera syluæ magnę uastæq; cingunt. Clesma porro quatuor a Moscovuia miliaribus Ger. oritur, multisq; ibi molendinis celebris accõmodus est: qui infra Vuolodimeriã, usq; ad Murom oppidum, in Occæ littore situm, spacio duodecim miliarib. nauigatur, Occęq; fluuio iũgitur. A Vuolodimeria uiginti quatuor miliariũ recta in Orientem, in uastis syluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani uocabãtur, animalium pellibus, melle & piscibus abundantes. C

Novuogardia inferior ciuitas, ampla & lignea, cum castro, quod Basilius præsens monarcha ad Vuolgę & Occę fluuiorũ confluxũ ex lapide in scopulo exædificauit. Aiũt quadraginta miliaribus Ger. eã a Murom abesse, in Orientem. quod si ita est, cẽtum miliarib. Novuogardia a Moscovuia distabit. Regio fertilitate, rerũq; copia Vuolodimeriam æquat. Atq; hic Christianæ religionis hac quidem parte terminus est. nam licet princeps Moscovuiæ ultra Novuogardiam hanc, castrum, cui Sura nomen est, habeat: tamen interiectæ gentes, quæ Czeremissæ appellantur, non Christianam, sed Machumeti sectam sequũtur. Porro ibi & alię gentes sunt, Mordvua nomine, Czeremisis permixtę, quę cis Vuolgam, ad Suram, bonam regionis partem occupant. Czeremissę enim ultra Vuolgam in Septentrione degunt: ad quorum differentiam, qui circa Novuogardiã habitant, Czeremissæ superiores, seu mõtani, non a mõtibus quidem, qui ibi nulli sunt, sed a collibus potius, quos accolunt, nũcupantur.

Sura flu-

A Sura fluuius Moſci & Caſanenſis regis dominiũ diuidit, qui ex Meridie ueniens, uigintiocto miliarib. infra Novuogardiam, curſu in Orientem flexo, Vuolgam influit. in quorum cõfluxu, ad alterum littus, ijs Baſilius princeps caſtrum erexit, idq; à ſuo nomine Baſilovugorod nominauit: quod poſtea multorum malorum ſeminarium extitit. Haud procul inde eſt Moſcha fluuius, qui & ipſe ex Meridie profluens, Occam ſupra Murom illabitur, nõ longè ab oppido Caſsimovugorod, quod Moſcus Tartaris habitandum concẽſit. Horum mulieres arte quadam ungues, decoris cauſa, nigro colore inficiunt: ac aperto capite, paſsiſq; crinibus perpetuò incedunt. A' Moſcha fluuio Orientem & Meridiem uerſus, ingentes occurrunt ſyluæ, quas Mordvua populi, qui proprio idiomate utuntur, ac Principi Moſcovuiæ ſubiecti ſunt, inhabitant. Eos quidam idololatras, alij Mahometanos eſſe uolunt. Hi in pagis paſsim habitant, agros colunt, uictum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant precioſis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantes
B ſæpe fortiter à ſe propulſarunt, pedites ferè omnes, arcubus oblõgis cõſpicui, ſagittandiq; peritia præſtantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium ſita, ciuitatem lignèam non longè à ripa Occæ habet. Erat in ea caſtrum, quod Iaroslavu uocabatur: cuius nunc, præter ueſtigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius inſulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini ſubiectus erat. Columna ex Moſcovuia inter Orientem & Meridiem, ſeu (ut alij uolunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moſcovuia triginta ſex miliaribus Ger. diſtat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moſcovuię prouinciis fertilior eſt: in qua, ut aiunt, ſingula grana frumenti binas quandoque, pluresue ſpicas proferunt: quarum culmi tam denſe accreſcunt, ut nec equi facilè tranſire, nec coturnices inde euolare poſsint. Mellis, piſciũ, auium, ferarumq; ibi magna copia, arborumq; fructus lõgè Moſcovuiæ fructibus nobiliores: gens audaciſsima, bellicoſiſsimaq;.

C Ex Moſcovuia ad hoc uſq; caſtrum, ultraq; ſpacio XXIIII ferè miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Aſoph, Capham, & Conſtantinopolim euntes, naues ſuas onerant: quod plerunq; fit in autumno, pluuioſa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Baſilius magnus dux, qui ſororem Ioannis Baſilij magni ducis Moſcovuiæ duxerat, ex eaq; Ioannem & Theodorum ſuſceperat. Mortuo Baſilio, Ioannes filius ſuccedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Baſilium, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quiſque ſibi imperium uendicare nititur, in campis Razanenſibus congreſſi, armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo poſt, qui victor fuerat, in eiſdem cãpis moritur. in cuius rei memoriam, ſignum crucis ex robore ibi erectũ eſt. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc ſupererat, cognita fratrum ſuorum morte, adiunctis ſibi Tartaris, prin-

cipatu,pro quo fratres decertauerant, quemq; mater adhuc possidebat, A
ui potitur:quibus peractis, cum Duce Moscouiæ agit,ut quemadmodum maiores sui nemini obstricti, cum principatum libere tenuissent, possedissentq;,ita se quoq; imperare sineret. Dum hæc paciscerentur, ad magnum Principem delatus est,quòd regis Tauricæ, quo cum Principi bellũ erat, filiam uxorem expeteret. quam ob rem cum à Principe uocatus fuisset,metu aduentum tardat, protrahitq;. tandem à Simeone Crubin,uno ex consiliarijs suis persuasus,in Moscouiam proficiscitur: ubi Principis iussu captus,liberis custodijs mãdatur.Subinde Princeps matreillius eiecta,& in monasterium intrusa, castrum cum principatu occupat:& ne aliqua quandoq; secessio Rezanẽsium fieret, bonam eorum partem per diuersas distribuit colonias. qua re totius principatus uires labefactatæ corruerunt. Porrò cùm anno Domini 1521 Tartari prope Moscouiã castra posuissent, Ioannes per tumultum è custodia elapsus, in Lithvuaniam profugit:ubi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. à Rezan distat, à B
Moscouia uerò in Meridiem triginta sex: estq; ultimum oppidum ad campestria deserta, in quo Basilius Ioannis castrum ex lapide cõstruxit, quod fluuius eiusdem nominis præterlabitur, Vppa uerò alius fluuius, ab ortu castrũ alluit: Tullæq; fluuio iunctus, Occam supra Vuorotinski uiginti ferè miliaribus Ger. influit. à cuius ostijs haud ita procul, Odoyovu castrum situm est. Porrò oppidum Tulla, etiam Basilij tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famosissimus,qui Europam ab Asia disterminat, octo fermè à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo,oritur,non ex Ripheis montibus,ut quidam prodidere: sed ex Ivuanovuosero, hoc est, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500 vuerst patet:inq; sylua,quam quidam Okonitzkilies, alij Iepiphanovulies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina,emergunt.Schat in Occidentem, Vppa fluuio in se recepto,Occam inter Occidentem & Septentrionem influit.Tanais au- C
tẽ primo cursu rectà in Orientem fluit, atq; inter Casan & Astrachan regna sex uel septem miliaribus Ger.à Vuolga fluuio labitur: dein reflexo in Meridiem cursu paludes facit, quas Mæotidis uocant. Ad eius porrò fontes proxima ciuitas est Tulla, supra ostia uerò tribus ferè in littore miliaribus Asoph ciuitas, quæ prius Tanas uocabatur. supra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum est, ad eundem fluuium sitũ, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piscium copia singulari, item amœnitate, quod utraq; fluminis ripa diuersis herbis, radicibusq; suauissimis,ad hæc arboribus fructiferis plurimis,uarijsque in modum horti,quasi industria quadam exculta atque consita sit, satis laudare non possunt. Et quòd tanta ferarum, quæ paruo negotio sagittis conficiuntur,ibi sit copia:ut per ea loca iter facientes, ad uitam sustentandam nulla alia re,igni tantùm saleq; excepto, indigeãt. In his partibus non miliaria,sed dierum itinera obseruantur. Ego quantum coniectura assequi potui,à

A potui, à fontibus Tanais ad eius ostia usq; , terrestri itinere rectà eundo, sunt octuaginta ferè miliaria Ger. A' Dõco ; quo loco Tanaim primùm nauigabilem esse dixi, uix uiginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turcis tributariam : quæ quinque, ut aiunt, diætis ab Isthmo Tauricæ, quem aliàs Præcop uocant, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentium insigne est emporium : quò ut omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber patet accessus, libera etiam uendendi emendíq; cuilibet datur copia: ita ciuitate egressis omnibus, quidlibet impunè facere licet. De aris autem Alexandri & Cæsaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, uel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, alijsque qui ea loca sæpissimè peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præsidijs habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se unquam tale uel uidisse, uel audiuisse responderunt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph di-
B ætis, iuxta locum Velikiprevuos ad S. montes, statuas imagines q; quasdam marmoreas & lapideas uidisse se, non negabant. Minor porrò Tanais in Sevuerski principatu oritur, unde Donetz Sevuerski uocatur, tribusq; diætis supra Asoph in Tanaim illabitur. Cæterùm qui ex Moscovuia in Asoph terrestri itinere proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco, uetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostijs linea ad eius fontes ducatur, Moscovuiam in Asia, non in Europa sitam reperies.

Msceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum uestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis habitant, qui necessitate imminente, in paludes illas, ceu castrum refugiunt. Ex Moscovuia in Msceneck, meridiem uersus eundo, sexaginta ferè miliaria Ger. sunt: ex Tulla ferè triginta. A' Msceneck decem & octo ferè miliaribus ad partem sinistram, Occa fluuius oritur : qui primùm in Orientem, dein in Septentrionem, postremò in Orientem æsti-
C ualem (ut ipsi uocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Msceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multaque subinde oppida, Vuorotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corsira, Columna, Rezan, Casimovugorod, & Murom alluit : tandemque Vuolgam infra Novuogardiam inferiorem ingreditur, syluisque utrinque clauditur, quæ melle aspreolis, hermelis & martibus plurimum abundant. Campi omnes quos alluit, fertilissimi sunt : nobilissimus in primis piscium copia fluuius, cuius pisces cæteris Moscovuiæ fluminibus præferuntur, maximè qui circa Murom capiuntur. Habet præterea pisces quosdam peculiares, quos ipsi sua lingua uocant Beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevurgia, Osseter: postrema tria Sturionũ genera: & Bielaribitza, hoc est, album piscículum nobilissimi saporis. horum maximam partem ex Vuolga eò deuenire putant. Ex Occæ porrò fontibus duos alios fluuios oriri aiunt, Sem & Schosna : quorum Sem, Sevuera principatum perfluit: oppidumq; Potivulo prę-

terlapsus, in Desna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque A
infra Chiovuiam in Borysthenem fertur, influit: Schosna autem recta in
Tanaim defertur.

Corsira in ripa Occæ fluminis oppidum est, sex miliaribus supra Co-
lumnam. Habebat aliquando sui iuris dominum: qui cum ad Principem
Basiliũ, tanquam qui in necem eius conspirasset, delatus fuisset, eamq; ob
rem sub uenationis prætextu à Principe uocatus fuisset, illeque armatus
(nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem
in uenatione uenisset, neq; tum admissus esset, sed cum Michaele Geor-
gij Principis Secretario ad uicinum oppidum Czirpach ire, ibiq; se ope-
riri iussus esset: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, idq;
(ut solet) pro Principis sui incolumitate, cum in eas insidias quas nul-
lo modo euitare posset, se prolapsum esse sentiret: accersito sacerdote,
hausto q; poculo moritur. atq; ita nephario hoc facinore, Basilius Czir-
pach oppido, octo miliaribus à Corsira ad Occam fluuiũ sito, ubi etiam
loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus est. B

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta sex miliaribus à Mosco
uuia abest, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula li-
gnea, aliaq; è ligno res ad cultum domesticum pertinentes: quæ inde in
Moscouiam, Lithuaniã, aliasq; circumiacentes regiones passim defe-
runtur. Solet ibi Princeps quotannis præsidia sua contra incursiones
Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiusdẽ nominis, cum ciuitate & castro, tribus
supra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ sito, nomen ha-
bet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuorotinski cognomento pos-
sidebat, uir bellicosus, ac multarum rerum experientia excellens, quo
duce Basilius princeps præclaras sæpe ex hostibus uictorias reportaue-
rat. Sed anno 1521, quo tempore ex Thauricæ Occa traiecto, magno e-
xercitu Moscouiam, ut supra dictum est, inuaserat, ad eumq; coercen-
dũ & reprimendũ Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exerci-
tu à Principe missus fuisset, isq; Ioãnis Vuorotinski, aliorũq; sanis con- C
silijs neglectis, uiso hoste turpi se fugæ mandasset: Principeq; post Tar-
tarorum discessum, de fugæ autoribus diligenter inquirente, Andrea
Principis fratre (qui reuera eius fugæ autor fuerat) alijsque absolutis,
Ioannes Vuorotinski non solùm in summam uenit Principis indigna-
tionem, sed captus etiam, atq; principatu suo exutus est. Postremo di-
missus quidem fuit ex custodia, ea tamen conditione, ne Moscouia un-
quam egrederetur. Hunc nos quoq; inter primarios uiros Moscouiæ,
in aula Principis uidimus.

Sevuera magnus principatus est, cuius castrum Novuogrodek, haud
ita diu Sevuerẽsium principum, priusquam hi ab Basilio principatu exu
erentur, sedes erat. eò ex Moscouia dextrorsum in Meridiem, per Co-
lugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta milia-
ribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Borysthenem usque proten-
ditur. Vastos desertosque passim campos habet: circa Branski autem

syluam

A ſyluam ingentem. Caſtra oppidaq́, in eo ſunt complura: inter quæ Starodub, Potivulo, Czernigovu, celebriora ſunt. Ager quatenus colitur, fertilis eſt. Syluæ hermellis, aſpreolis & martibus, melleq́ plurimum abundãt. Gens propter aſsidua cum Tartaris prælia, ualde bellicoſa. Cæterum Baſilius Ioannis, ut alios pleroſq́, ita hunc quoq́ principatum ſibi ſubiecit, hoc modo. Erant duo Baſilij ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, caſtrum Novuogrodek: alter uero Staradub ciuitatem tenebat. Potivulo autem Demetrius quidam Princeps poſsidebat. Porro Baſilium Semetzitz, cum ſtrenuus in armis, eamque ob rem Tartaris terrori eſſet, tanta regnandi libido inuaſerat, ut principatum ſolus expeteret. neque quieuit, donec Baſilium Staradubski afflictiſsimum redderet: eoq́ depulſo, prouinciam ſuam occuparet, quo eiecto, Demetrium alia uia aggreſſus eſt: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Quare Princeps commotus, Baſilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad
B ſe Moſcouiam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in uenatione circumuentus fuit. Præmiſerat enim Baſilius equites quoſdam ad caſtri ſui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moſcouiam deductus, atque in uincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeo moleſtè tulit, ut ad Tartaros confeſtim confugeret. Vtque patri illatam iniuriam celerius grauiusq́ ulciſceretur, Chriſtiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam uenuſtiſsimam deperiret: qua cum alias potiri non poſſet, inuitis eam parentibus clàm abduxit. Eam rem ſerui, qui cum eo circumciſi fuerant, puellæ propinquis clàm indicarunt: à quibus quadam nocte ſubitò oppreſſus, cum puella ſagittis confictur. Baſilius Princeps audita filij ipſius Demetrij fuga ad Tartaros, ſenem arctioribus uinculis conſtringi iubet. qui non multo poſt morte filij apud Tartaros cognita, carcere mœrore que confectus, eodem anno qui à
C nato Chriſto MDXIX erat, obijt. Atq́ hæc omnia Baſilio Semetzitz autore facta ſunt: cuius impulſu antea quoque Princeps & Corſiræ dominum, & germanum ſuum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterum quemadmodum ſæpe fieri ſolet, ut qui alijs inſidias ſtruunt, in eaſdem tandem ipſi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipſe quoque apud Principem defectionis crimine inſimulatus eſt. Eam ob rem cum Moſcouiam uocatus fuiſſet, illeq́, niſi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatę, ſibi prius mitterentur, eò ſe uenturum pernegaret: miſsis acceptiſq́ ex ſententia literis, XVIIII Aprilis, MDXXIII anni Moſcouiã cum ueniſſet, honorificè muneribus etiam oblatis à Principe exceptus fuit: ſed paucos poſt dies captus, in carcerem conijcitur, ubi & tunc detinebatur. Cauſam captiuitatis ſuæ hãc fuiſſe aiunt, quòd literas ad regẽ Poloniæ, quibus ſe ad eum deficere uelle ſcripſerat, præfecto Chiouienſi miſiſſet: qui reſignatis literis, cum iniquum eius erga principem ſuum animum cognouiſſet, continuò eas Principi

Moſcouiæ

Moſcouiæ miſit. Alij uerò rationem magis ueriſimilem afferunt. So- A
lus enim Semetzitz in toto Moſci Imperio ſupererat, qui caſtra & prin-
cipatus poſsidebat: quibus, ut facilius hunc eijceret, tutiuſq; imperaret,
perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum eſt.
Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moſcouiam ingrediebatur, ſcopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid ſibi hoc apparatu uellet? Imperium principis nondum prorſus purgatum eſſe, reſpondit: nūc uerò commodum tempus uerrendi adeſſe, quo feces omnes eijciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Baſilij, Alexandri magni Ducis Lithuaniæ exercitu ad Vuedroſch fluuium profligato, primus imperio ſuo adiecit. Porrò Sevuerenſes principes genus ſuū à Demetrio magno Duce Moſcouiæ ducunt. Erant Demetrio filij tres, Baſilius, Andreas, & Georgius. Ex his Baſilius natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno ſucceſsit. Ex alijs duobus, Andrea uidelicet & Georgio, Sevuerenſes principes generis ſui originē traxerunt.

Czernigovu triginta miliaribus à Chiovuia, totidē uerò à Potivulo B
abeſt. Potivulo uerò diſtat à Moſcouia centum quadraginta miliarib:
Ger. à Chiovuia ſexaginta, à Branski triginta octo. Hęc ultra ſyluam magnam, quæ uigintiquatuor miliaribus in latitudinē protenditur, ſita eſt.

Novuogrodech decem octo miliaribus diſtat à Potivulo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potivulo triginta duobus miliaribus.

Eūtibus ex Potivulo in Tauricam, per ſolitudinem fluuij Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus poſteriores duo latiores, profundioreſq; ſunt: in quibus traijciendis dum uiatores diutius nonnūquam detinentur, à Tartaris ſæpe circūueniuntur, capiūturq;. poſt hos Koinskavuoda & Moloſcha fluuij occurrūt, quos nouo quodam traiectionis genere ſuperant: reſectas arbuſculas in faſces colligant, quibus ſe ſuaq; imponunt, atq; ita remigantes ſecundo fluuio in alterum littus deferuntur. Alij huiuſmodi faſces equorum caudis alligant, qui flagris impulſi, natantes in ulterius littus, homines ſecum trahunt, transferuntq;.

Vgra fluuius profundus & lutoſus, non longè à Drogobuſch in ſylua C
quadam oritur, interq; Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Lithuaniam à Moſcouia diuidebat.

Demetriovuitz oppidum & caſtrum inter Meridiem & Occidētem, decem & octo miliaribus abeſt à Vuieſma, à Vuorotim circiter uiginti.

Smolentzko ciuitas Epiſcopalis, ad Boryſthenem fluuiū ſita, caſtrum in ulteriore fluminis littore Orientem uerſus habet, roboribus conſtructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc quà in collem porrigitur (nam parte alia Boryſthene alluitur) foſsis, ad hæc ſtipitibus acutis, quibus hoſtium incurſus arcetur, munitum: Baſilius Ioannis ſæpius grauiſsimè oppugnauit, nunquam tamen illud ui capere potuit. At poſtremò militum, præfectiq; cuiuſdam Bohemi, de quo ſuprà in hiſtoria Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus eſt. Ciuitas in ualle ſita, colles circūquaq; fertiles habet, ſyluiſq; uaſtiſsimis cingit, ex quib. pelliū diuerſarū magnus prouēt⁹. Templū in caſtro

diuæ Vir-

A diuæ Virgini sacrum, alia uero ædificia lignea: in ciuitatis suburbio Monasteriorum è lapidibus constructorum ruinæ complures uidentur. Ex Moscouuia porro ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Mosaisko primum occurrit: inde uiginti sex, Vuiesma: post decem & octo, Drogobusch: atque inde totidem, in Smolentzko peruenimus, totumq; hoc iter octuaginta miliaribus Ger. constat: quamuis Lithvuani & Moscouuitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obseruaui. Hunc principatum Basilio imperante, Vuiltoldus magnus Dux Lithvuaniæ Moscis anno 1413 ademerat. Eundem Basilius Ioannis anno 1514, die xxx Iulij, Sigismundo regi Poloniæ eripuit.

Drogobusch & Vuiesma, castra & oppida lignea sunt, ad Borysthenem sita, quæ olim sub dominio Principum Lithvuaniæ erant. Est sub oppido Vuiesma eiusdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus uidelicet vuerst, in Borysthenem fertur: solentq; oneratæ mercibus naues inde Borysthenem deuehi, atque post uicissim aduerso Borysthene Vuiesmam usq; portari.

B

Mosaisko quoq; castrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuersicolorum copia leporum est: soletq; Princeps quotānis uenationes suas ibi habere, atq; nonnunquā diuersorū Principū Oratores audire: sicuti nobis in Moscouuia existentibus, Lithvuanos Oratores audiuit: nosq; eo pariter ex Moscouuia accersitos, ubi mādatis Principū nostrorū confectis dimissi fuimus. Porro imperiū principū Moscouuiæ, tēpore Vuitoldi, quinq; aut sex miliaribus ultra Mosaisko protendebatur.

Biela principatus, cum castro & ciuitate eiusdem nominis, ad fluuium Opscha, in uastis syluis sexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moscouuia distat: à Smolentzko triginta sex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erant: sed Casimiro rege Poloniæ imperante, Iagellonis filij hunc principatum obtinebāt. quo tempore, Basilius princeps Bielæ, qui alias Bielski appellatur, ad Ioannem patrē Basilij defecit, se suaq; illi subdidit: uxoremq; suam in eo motu in Lithvuania relicta, aliam, ut supra dictum est, in Moscouuia duxit: ex qua tres suscepit filios, quos nos apud Principem uidimus, è quorum numero Demetrius propter patris sui authoritatē in magno precio honoremq; habebatur. Porro hi tres fratres, quāuis ex Bielski paterna hæreditate uiuebāt, eiusq; annuis redditib. alebātur, eo tamen ire nō audebāt. nā Moscouuiæ princeps, Bielski principatū illis ademit, titulumq; sibi usurpabat.

C

Rsovua Demetrij ciuitas, cum castro, recta in Occidentem uiginti tribus miliaribus abest à Moscouuia: castrum, à quo Princeps titulum sibi usurpat, ad fluuium Vuolga situm est, habetq; latissimam ditionem. Est & alia Rsovua centum quadraginta miliaribus à Moscouuia, à Vuelikiluki uiginti, totidem à Plescouuia, quæ deserta appellatur. Vltra Rsovuam Demetrij, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, est sylua Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea sylua est palus, quæ Fronovu uocatur: ex qua fluuius nō ita magnus duobus fere

miliaribus

miliaribus in lacum quendam Vuolgo influit: unde rursus aquarum A
multitudine adauctus emergit, Vulgaque sumpto à lacu nomine uocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, uiginti quinque, uel (ut alij uolunt) septuaginta ostijs in mare Caspium, à Ruthenis Chvualinsko morie appellatum, & non in Pontum, ut quidam scripsit, exoneratur. Porro Vuolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha uocatur: tantaque inter hunc & Tanaim in campestribus est uicinitas, ut septem duntaxat miliaribus distare affirment. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur, suo loco referemus. In eadem sylua decem ferè à palude Fronovuo miliaribus est Dnyeperskò pagus: circa quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper uocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eo loco est monasterium sanctæ Trinitatis, ubi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuij inter fontes Borysthenis & paludem Fronovuo confluunt, quo loco Moscovuitarum & Chloppiensium merces nauibus impositæ, in Lithvuaniam deferuntur: solentque mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuertere. Porro quòd Rha & Borysthenes non ex ijsdē fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriantur, cùm ex alijs, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, ut primùm Vuiesmā Meridiem uersus alluat: mox reflexò in Orientem cursu, oppida Drogobusch, Smolenczko, Orscham, & Mogilef prætetlabatur: indeque rursus in meridiem tendens, Chiovuiam, Circassos & Otzakovu contingit. ubi deinceps in pontum exoneratur, uidetur eo loco mare formam lacus habere: & Otzakovu quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolenczko uenimus, ubi impedimenta nostra nauibus usque Vuiesmam deduximus: & tantum inundabat, ut Monachus Comitem à Nugaroli, & me scapha piscatoria per syluas lōgè deuexerit: equi uerò natando pluries superarunt itinera. B

Dvuina lacus à fontibus Borysthenis decem ferè miliaribus, & totidē à palude Fronovuo distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis uersus Occidentem, qui à Vuilna uiginti miliarib. abest, ac dein in Septentrionem decurrit, & prope Rigā metropolim Livuonię mare Germanicū (quod Rutheni Vuareczkoie morie uocāt) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Plescovuiam, ut quidam scripsit. Livuonienses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant. C

Lovuat quartus fluuius, cæteris tribus minimè comparandus, oritur inter lacum Dvuina, & paludem Fronovuo, aut ex ipsa paludè. non potui equidem eius fontes, etsi haud procul à Borysthenis fontibus distāt, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, ut eorum Annales habent, in quem S. Andreas apostolus ex Borysthene per siccum nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit, inq; Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem uiginti quatuor

A quatuor miliaribus distat à Moscouia, à Mosaisko duodecim ferè, à Tvuer uiginti. Huius loci titulum Princeps sibi usurpat, soletq; quotannis ibi animum, falconibus lepores insectando, relaxare.

Vuelikiluki castrum & ciuitas in Occidentẽ à Moscouia centũ quadraginta miliaribus, à Novuogardia magna sexaginta ferè, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat · hac etiam itur ex Moscouia in Lithvuaniam.

Toropecz est castrum, cum ciuitate, inter Vuelikiluki & Smolenzko, ad confinia Lithvuaniæ: distat à Luki decem & octo ferè miliaribus.

Tvuer, siue Otvuer, amplissima olim ditio, una ex magnis Russiq; principatibus ad Vuolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem uersus, distat à Moscouia: habetq; ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvuer Moscouiã spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvuertza fluuius Vuolgã influit: quo equidem in Otvuer nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigaui. Por
B ro ciuitas hæc Episcopalis sedes erat, uiuẽte Ioãne Basilij patre, quo tempore Tvuerensem Principatũ magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam princeps Moscouiæ Ioannes Basilij uxorẽ duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitũ, ut suprà dictum, susceperat. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscouiæ principatu depulsus, exul in Lithvuania moritur.

Tersack oppidum decem mil. à Tvuer: eius dimidia pars sub Novuogardiæ, altera Tvuerensi dominio erat, duoq; ibi Locum tenentes imperabant. Oriũtur ibi quoq;, ut suprà dixi, duo fluuij, Tvuertza & Sna: hic Novuogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novuogardia magna, amplissimus totius Russiq; principatus est, patrio sermone Novuigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vuolchovu fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu uix duobus uerst suprà
C ciuitatẽ emergens in lacum Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novuogardia porrò in Occidentem æstiualem, à Moscouia centũ uiginti miliaribus abest · quanquam sunt qui centum duntaxat cõputant: à Plescouia triginta sex, à Vuelikiluki quadraginta, ab Ivuanovuogorod totidem. Cæterùm ciuitas hæc olim dum floreret, suiq; iuris esset, latissimam ditionẽ in quinq; partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solùm de publicis aç priuatis rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, uerùm in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunq;, ac commodè cum alijs ciuibus suis conficere poterat: nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunq; in re prouocare. Eoq; tempore totius Russiæ maximum ibi erat emporiũ. ingens enim mercatorũ turba undiq; ex Lithvuania, Polonia, Svuetia, Dania, ipsaq; Germania eò cõfluebat, ciuesq; ex tam frequenti multarũ gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempe-

ſtate licet Germanis ſuos ibi habere quæſtores, ſeu rationarios. Imperiũ A
eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Liuuoniam, Finlandiam, atq; Nordvuegiam ferè contingebat. Eius loci mercatores, cùm uno eodemq; uehiculo Auguſta Vindelicorũ profectus eò peruenisſem, me impenſe rogarunt, ut uehiculum quo tam longum iter emenſus fuiſſem, in æde ipſorum ſacra perpetuę memorię ergò relinquerem. Habuit etiã Novuogardia principatus ad Orientem, Dvuinam & Vuolochdã: ad Meridiem uerò dimidiam partem Terſack oppidi, non longè à Tvueria. Et quamuis hæ prouinciæ, quòd fluuijs & paludibus oppleantur, ſteriles ſint, commodéq; habitari non poſsint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piſcium copia magnum quæſtum faciunt. Principes porrò, qui ipſorum Reipub. præeſſent, ſuo arbitrio ac uoluntate conſtituebant, imperiumq; augebant, uicinas gentes quauis ſibi ratione deuinciendo, ac ſtipendio tanquã autoramento quodã propoſito in ſui defenſionem obſtringentes. Ex eiuſmodi gentium, quarum opera Novuogardenſes in conſeruanda Republica ſua utebantur, ſocie- B
tate factũ eſt, ut Moſci ſuos ſe ibi Præſides habere gloriarentur, Lithvuaniq; uiciſsim eos ſibi tributarios aſſererent. Hunc principatum dum Archiepiſcopus ipſe conſilio ac autoritate ſua adminiſtraret, Ioãnes Baſilij Moſcovuiæ Dux inuaſerat, ſeptem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandẽ menſe Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuiũ Scholona conflictu Novuogardenſes ſuperans, certis quibuſdam cõditionibus ad deditionem eos compulit, prefectumq; ſuo nomine urbi impoſuit. Cùm autem abſolutũ in hoſce imperium nondum ſe habere putaret, neq; ſine armis id ſe aſſequi poſſe cerneret, ſub religionis prætextu, ac ſi à Rutheni coritu deficere uolentes, in fide contineret, Novuogardiã uenit, eamq; hac ſimulatione occupauit, inq; ſeruitutem redegit: Archiepiſcopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis ſpoliauit: trecentosq; currus inde auro, argento, gemmisq; onuſtos, ut quidã ſcripſere, Moſcovuiam abduxit. Equidẽ Moſcovuię diligenter de hac re percontabar, accepíq; C
longè plures currus præda onuſtos inde abductos fuiſſe. Neq; mirum. Nam capta ciuitate Archiepiſcopũ, ditiores & potentiores omnes, ſecũ Moſcovuiam abduxerat, inq; horum poſſeſsiones, ſubditos ſuos quaſi nouas colonias remiſerat. Ex illorum itaq; poſſeſsionibus, præter communes redditus, maximum quotannis uectigal in Fiſcum percipit. De Archiepiſcopatus quoq; prouentibus, cuidam Epiſcopo tum à ſe conſtituto, paruã duntaxat reddituum portionem conceſſerat: quo mortuo, ſedes Epiſcopalis diu uacabat. Tandem ad maximam ciuium ac ſubditorum petitionem, ne perpetuò Epiſcopo carerent, rurſus quendam, nobis tum præſentibus, inſtituerat.

Novuogardenſes olim idolũ quoddam, nomine Perun, eò loci quo nunc eſt monaſteriũ, quod ab eodem idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, uenerabanturq;. Dein baptiſmate aſſumpto, id loco motum, cum in flumen Vuolchovu deiecisſent, aduerſo dicitur fluuio nataſſe: & circa pontem auditam fuiſſe uocem, Hęcuobis Novuogardenſes

gardenſes in mei memoriam.ſimulq; cum dicto, fuſtem quendam mox in pontem proiectũ fuiſſe.Solet etiamnum contingere,ut certis anni diebus hæc uox Perun audiatur: qua audita, ſubitò eius loci ciues concurrunt,ſeq; fuſtibus mutuò cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oboriſ tur,ut uix magno Præfecti labore ſedari poſsit. Accidit præterea,ut Annales eorum referunt,dum Novuogardenſes Corſun Græciæ ciuitatem ad ſeptem perpetuos annos graui obſidione permerent,interim uxores eorum moræ pertæſæ,tum etiam de ſalute ac aduentu maritorum dubitantes,ſeruis nuberent.Expugnata tandem ciuitate,quum uictores mariti ex bello reuerſi,æreas portas ſuperatæ urbis, ac magnam quandam campanam, quam ipſi in cathedrali eorum Eccleſia uidimus,ſecum attuliſſent:ſeruiq; dominos,quorum uxores duxerant,ui repellere conarentur:domini indignitate rei commoti, depoſitis,cuiuſdam cõſilio, armis, lora & fuſtes tanquam in mancipia arriperent: quibus ſerui territi, inq; fugam conuerſi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc eſt Seruorum caſtrum dicitur,ſe reciperent,defenderentq;. Verùm uicti, meritis à dominis ſupplicijs affecti fuere.Habet Novuogardia in ſolſtitio æſtiuali longiſsimum diem XVIII horarũ,& ultrà.Regio multo frigidior eſt, ipſa Moſcouia. Gentem quoq; humaniſsimam ac honeſtam habebat:ſed quę nunc proculdubio peſte Moſcouitica,quam eò commeantes Moſci ſecum inuexerunt,corruptiſsima eſt.

B

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum ſcriptis Ilmer uocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, eſt ſupra Novuogardiam duobus uerſt:in longitudinem XII,in latitudinem uerò VIII milliaribus Germanicis patet:duosq;,præter alios,celebriores fluuios excipit,Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit.unum uerò emittit Vuolchovu, qui Novuogardiam interlabitur:emẽſisq; triginta ſex miliaribus,Ladoga lacum ingreditur.Is in latitudinem ſexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus,inſulis tamẽ quibuſdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa,qui occidentem uerſus in Germanicum mare ſex ferè mil. decurrit. ad cuius oſtia, ſub dominio Moſci,in medio flumine ſitum eſt caſtrum Oreſchak,quod Germani Nutemburg appellant.

C

Ruſs,olim antiqua Ruſsia dicta, antiquũ oppidulum eſt,ſub ditione Novuogardiæ,à qua duodecim,ab Ilmen uerò lacu tredecim miliaribus diſtat. Habet ſalſum fluuium, quem ampla foſſa in modum lacus ciues cocrcent,indeq; aquam per canales pro ſe quiſq; in ædes ſuas deriuant, ſalq; coquunt.

Ivuanovugorod caſtrum Ioannes Baſilij, à quo etiam nomẽ accepit, ad ripam Nervuæ fluuij,lapide exædificauit.Eſt ibi quoq; ex aduerſo in altera ripa Livuonienſium caſtrum, quod ab eodem fluuio Nervua appellatur.Hæc duo caſtra Narvua fluuius interlabitur,dominiumq; Novuogardẽſium ab Livuonienſi diuidit.Porrò Narvua fluuius nauigabilis,ex eo lacu quem Rutheni Czutzko,ſeu Czudin,Latini Bicis,ſeu Pelas,Germani uerò Peipſues appellãt,emergit:duobusq; in ſe receptis fluuijs,Pleſcovuia & Vuelikareca,qui uenit ex Meridie,Opotzka oppidũ

Plescovuia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plescovuia in A
mare Baltheum esset nauigatio, nisi scopuli quidã, non longè ab Ivuano-
vugorod & Narvua, impedimento essent.

Plescovuia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius
emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Ru-
theni Czutzko uocãt, exoneratur. Sola autem Plescovuia, in toto Mosci
dominio, muro cingitur: estq; in quatuor partes diuisa, quarum singulæ
suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præ-
buit, ut eam quadruplici muro cinctã esse dicerent. Huius ciuitatis ditio,
seu principatus, gentiliter Pskovu, seu Obskovu uocatur. Olim ampliss-
sima, suisq; iuris erat: sed eam tandẽ Ioannes Basilij anno Domini MDIX.
quorundam sacerdotum proditione occupauit, atq; in seruitutem rede-
git. item campanã, ad cuius pulsum Senatus ad rempublicam constituen
dã cogebatur, abstulit: ipsisq; per colonias alio deductis, introductisq;
in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde fa-
ctum, ut pro cultioribus, atq; adeo humanioribus Plescovuiensium mo B
ribus, corruptiores in omnibus ferè rebus Moscovuiensium mores sint
introducti. Tanta enim in contractibus Plescovuiensium erat integri-
tas, candor & simplicitas, ut omni uerbositate in fraudẽ emptoris omis-
sa, uno tantùm uerbo res ipsas indicarent. Plescovuienses autem, ut e-
tiam hoc obiter adijciam, in hunc usque diem cæsarie non Ruthenorum,
sed Polonorum more, bifurcata utuntur. Distat autem Plescovuia in Oc
cidentem triginta sex miliaribus à Novuogardia, ab Ivuanovugorod
quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoq; ciuitatem ex Mo-
scovuia & Novuogardia itur Rigam, Livuoniæ metropolim, quæ sexa-
ginta miliaribus à Plescovuia distat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem sita, uiginti sex,
aut ad summum triginta miliaribus abest à Novuogardia, inq; sinistra
castrũ Ivuanovugorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refer-
tur: animalia, cuiuscũq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in
albedinem mutare. Locus hic postulare uidetur, ut rationem locorum & C
fluuiorum circa mare, usq; ad fines Svuetiæ perstringã. Nervua fluuius,
quemadmodum suprà dixi, Livuoniam à Mosci ditione diuidit: à quo si
ab Ivuanovugorod secundum littus maris, Septentrionem uersus pro-
grediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia Iamma castrum situm est.
Duodecim miliaribus ab Ivuanovugorod, à Iamma totidem, spacio qua
tuor miliarium, occurrit castrum & fluuius eiusdem nominis Coporoia:
inde ad fluuiũ Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerantur: ab
Oreschak uerò ad fluuiũ Corela, unde ciuitas nomẽ accepit, sunt septem
miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad
fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlãdia, quã Rutheni Chainska
Semla uocant, quæ sub ditione Regum Svuetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præteriam nominatã, prouincia, quæ suum territo-
rium atq; idioma habet, sexaginta ferè & amplius miliaribus à Novuo-
gardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam genti-
bus tri-

A bus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svuetiæ item, & Moscо, ratione dominij Novuogardensis, tributaria est.

Solovuki insula in Septentrionem, inter Dvuinam & Corelã prouinciam, à continenti octo miliaribus in mari sita est: quę quantum à Moscо vuia distet, propter crebras paludes, syluas, & uastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300 miliaribus à Moscovuia, à Bieloiesero autem 200 abesse dicãt. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estq; ibi monasterium, in quod mulierem aut uirginẽ ingredi, grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi uocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuali Solstitio perpetuo, duabus tantùm horis exceptis, splendere.

Dimitriovu ciuitas cum castro, à Moscovuia, ab Occidente in Septẽtrionem parũ deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc possidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porrò Sest Dubnã, qui in Vuolgã exonera-
B tur, excipit. Vnde tanta fluuiorum cõmoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Vuolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atq; adeò Moscovuiam usq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacũ eiusdem nominis sita est. Sonat autem Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porrò ciuitas nõ est in ipso lacu sita, ut quidam retulerunt: paludibus tamen ita undequaq; cingitur, ut inexpugnabilis esse uideat. Quare ducti Principes Moscovuiæ, thesauros ibi suos recõdere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centũ miliarib. à Moscovuia, totidemq; à Novuogardia magna. Duę uerò uiæ sunt, per quas ex Moscovuia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavu altera. Vtraq; autem uia, propter crebras paludes, & syluas fluuijs obsitas, haud cõmodè, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatẽ, ut propter crebras paludes, syluas, ac undiq; concurrentes fluuios, loca inculta
C sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinẽ patet: in quem trecenti, ut fertur, & sexaginta fluuij exonerantur. Vnus aũt Schocksna tantùm ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavu, & quatuor infra Mologã oppida, Vuolgam influit. Pisces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacũ perueniunt, meliores fiunt: imò tanto nobiliores, quanto diutiùs in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, ut pisces in Vuolgam reuersos, captosq;, quanto tẽpore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenę propriũ habent idioma: quamuis nunc fermè omnes Ruthenicè loquantur. Longissimum hi diem in Solstitio æstiuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud paruí nominis uir, se primo uere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovuia Bieloieserum contendisse: superatoq; Vuolga fluuio, reliquum itineris, quòd omnia ibi niuibus glacieq; oppleta essent, uehiculis confecisse. Et quãquam longior ibi hyems sit, fruges tamen eo,

quo in Moſcouia, tempore & matureſcunt, & colliguntur. A lacu Bie- A
loieſero, intra teli iactum, eſt alius lacus ſulphur proferens: quod fluuius quidam ex eo manans, ceu ſpumas ſuper natantes, affatim ſecum defert. Inſcitia tamen populi, eius ibi nullus uſus eſt.

Vglitz ciuitas cum caſtro, ad littus Vuolgæ ſita eſt: diſtatq; à Moſcouia uiginti quatuor, à Iaroslavu triginta, à Tvuer quadraginta miliaribus. Cæterum hæc prædicta caſtra ſunt in meridionali Vuolgæ ripa, ciuitas uero ex utraq; parte.

Chloppigrod locus, in quem Novuogardenſium ſeruos confugiſſe ſupra dixi, duobus miliaribus diſtat ab Vglitz. Haud procul inde caſtrum nunc demolitū conſpicitur, ad fluuiū Mologa, qui ex Novuogardiæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Vuolgam ingreditur, in cuius oſtijs eſt eiuſdem nominis ciuitas & caſtrum, à quo duobus miliaribus in eiuſdem fluminis ripa Chloppigrod eccleſia tantum ſita eſt. Eo loci nundinæ in toto Moſci dominio, quarum etiam alias memini, ſunt frequentiſsimæ. eo etenim, præter Svuetenſes, Livuonienſes, atq; Mo- B
ſcouitas, Tartari, aliæq; quam plurimę gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusq; partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarus enim, ac ferme nullus apud has gentes eſt auri, argentiue uſus. Veſtes factas, acus, cultellos, cochlearia, ſecures, aliaq; eiuſmodi, ut plurimum pellibus permutant.

Pereaslau ciuitas & caſtrum, à Septentrione aliquantum uergens in Orientem, uigintiquatuor miliaribus abeſt à Moſcouia: ſita autem eſt ad lacum, in quo, ut in inſula Solovuki, Selgi piſciculi, quorum ſupra meminī, capiuntur. Ager ſatis fertilis eſt, & copioſus, in quo perceptis frugibus, Princeps uenatione tempus fallere ſolet. Eſt in eodem agro lacus, ex quo ſal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiſcūtur, quibus Novuogardiam inferiorem, Caſtroma, Iaroslavu, & Vglitz eundum eſt. In his partibus uera itinerum ratio propter crebras paludes & ſyluas haberi non poteſt. Eſt etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui ſupra Vglitz Vuolgam influit. C

Roſtovu ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes, cum Bieloieſero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Ruſsiæ principatus, poſt Novuogardiam magnam habetur. Eo ex Moſcouia, recta per Pereaslavu itur, à qua decem miliarib. diſtat. Sita eſt ad lacum, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavu præterlabitur, emergit, Vuolgamq; influit. Soli natura fertilis eſt, piſcibus in primis ac ſale abundans. Regio hæc olim ſecundogenitis magnorum Ducum Ruſsię propria erat: quorum poſteri nouiſsimè per Ioannem Baſilij patrem ea depulſi, exutiq; ſunt.

Iaroslavu ciuitas & caſtrum ad ripam Vuolgę, diſtat à Roſtovu duodecim mil. rectà itinere ex Moſcouia ſumpto. Regio ſatis fertilis eſt, ea præſertim parte, qua uergit ad Vuolgam; quæ etiam, quemadmodum Roſtovu, ſecūdogenitorū Principū erat: quas monarcha ipſe uí oppreſſit. Et quanquā prouinciæ Duces, quos Kneſos appellant, adhuc ſuperſint; titulum tamen Princeps, Kneſis, uelut ſubditis regione conceſſa,

ſibi

A sibi usurpat. Tres autem Knesi secundogenitorũ posteri, quos Rutheni Iaroslauuski appellant, eam regionem possident. Primus est Basilius, is qui nos ex hospitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon Fœderouuitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo senex, sobrietate singulari, ac ipsa uitę rigiditate, qua ab ineunte ętate usus est, ualde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantùm diebus uescebatur: Lunæ uerò, Mercurij & Veneris, ab eisdem ieiunij tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremum Imperatorem mittebat. qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit: quibus dissolutis, reliquum itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram transgressus. Vltimus est Ioannes cognomento Possetzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolum Cæsarem in Hispanijs agebat, & nobiscum reuersus est: qui adeò pauper erat, ut uestes, & Kolpackh (quod capitis
B tegumentum est) aliunde (quod certò scimus) pro conficiendo itinere commodato sumeret. Quare multum erraſſe uidetur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunq; necessitate triginta milia equitum ex ditione, seu patrimonio suo mittere posse.

Vuolochda prouincia, ciuitas & castrum, in qua Episcopi Permiæ sedem quidem suam, sed sine imperio habent, ab eiusdem nominis fluuio nomen accepere. sita est inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moscouia per Iaroslauu itur. Abest aũt à Iaroslauu quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloiesero ferè quadraginta. Regio tota palustris & syluestris est. unde fit, ut exactam itineris rationẽ propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco uiatores obseruare non possint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuię paludes, fluuij ac syluę occurrũt. Porrò Vuolochda fluuius in septẽtrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinżki nomen est, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atque inter
C Septentrionem & Orientem labitur. Vuolochda prouincia olim sub ditione Novuogardiæ magnæ erat: quæ cum castrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partẽ thesauri sui illic reponere solere. Eo anno quo nos Moscouiæ eramus, tanta illic erat annonę caritas, ut unus quo ipsi utuntur frumenti modius, X t I I I dengis uenderetur: qui alioqui in Moscouia I I I I, v, aut sex dengis emi solet.

Vuaga fluuius piscosus, inter Bieloiesero & Vuolochdam, in paludibus densissimisq; syluis oritur, ac Dvuinam fluuium influit. Fluuij accolæ, quòd panis usu ferè careant, uenatione uiuunt. Capiuntur autem ibi uulpes nigræ, & coloris cinericei. Porrò compendiario itinere inde ad prouinciam & fluuium Dvuina peruenitur.

Vstyug prouincia, à ciuitate & castro, quæ ad fluuium Suchana sita sunt, nomen accepit. à Vuolochda abest cẽtum miliaribus, à Bieloiesero centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci cõmoditatem, ad dimi

dium ferè miliare supra ostia posita est, uetus'que nomen adhuc retinet. A
Nam Ruthenis Vsteie ostium est: unde Vstyug, quasi ostiū Iug dicitur.
Hæc prouincia olim subiecta erat Novuogardiæ magnę, in qua rarus & propemodum nullus panis usus: piscibus & feris pro cibo utuntur. Sal ex Dvuina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico magis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamen ferarum pellibus abundant, uulpinis præsertim nigris.

Dvuina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu Dvuinæ nomen accepit. nam Dvuina Ruthenis duo, uel bini sonat. Is fluuius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quà Svuetiam & Nordvuegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hęc prouincia in ipso Septentrione sita, olim Novuogardensium ditionis erat. Numerãtur aũt à Moscovuia ad Dvuinę ostia trecenta miliaria: quamuis ut antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam sunt, propter crebras paludes, fluuios, ac uastas syluas, itineris ratio obB seruari nõ potest: cõiectura tamen ducimur, ut uix ducenta miliaria esse putemus. quãdoquidem ex Moscovuia in Vuolochdam, ex Vuolochda in Vstyug, in Orientem aliquantulum: ex Vstyug postremò per Dvuinam fluuium rectà in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, prętter Colmogor castrum, & Dvuinam ciuitatem, quæ inter fontes & ostia in medio propemodum sita est, castrumq; Pienega in ipsis Dvuinę ostijs situm, oppidis & castris caret. Pagos tamen cõplures habere dicitur, qui propter terræ sterilitatem lõgè lateq; distant. Victum hi ex piscibus, feris, ferarumq; pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, ursos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moscovuiam sæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moscovuiam legatione, reportaui. Regio hæc sale abundat.

ITINERARIVM AD PETZORAM, C
Iugariam, & Obi usq; fluuium.

PRincipis Moscovuiæ ditio longè in Orientem, & aliquanto in Septentrionem, ad loca quæ sequuntur, protenditur: super qua re scriptum quoddam, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatũ fuit, quod & transtuli, & hic certa ratione subiunxi. Quanquam qui ex Moscovuia eò profici scuntur, ab Vstyug & Dvuina, per Permiam, usitato magis & cõpendiario itinere utuntur. A Moscovuia ad Vuolochdam quingenta vuerst numerantur, à Vuolochda ad Vstyug dextrorsum secundo fluuio, & Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quingenta vuerst, quibus sub Streltze oppido duobus vuerst, sub Vstyug coniungitur fluuio Iug, qui fluit ex Meridie: à cuius ostijs usque ad fontes, ultra quingenta vuerst computantur. Cæterùm Suchana & Iug postquam confluxerint, amissis prioribus nominibus, Dvuinę nomen assumunt. Per Dvuinã deinceps

quingenta

A quingenta vuerſt, ad Colmogor peruenitur: à quo infrà itinere ſex dierum, Dvuina ſex oſtijs Oceanū ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione conſtat. nam itinere terreſtri à Volochda uſq; ad Colmogor, traiecto Vuaga, ſunt mille vuerſt. Haud procul à Colmogor, Pienega fluuius, qui ab Oriente à dextris fluit: emenſiſq; ſeptingētis vuerſt, Dvuinam illabitur. Ex Dvuina ad locum qui dicitur Nicolai, per Pienegam fluuiū ducenta vuerſt, peruenitur, ubi itinere dimidij vuerſt naues in fluuiū Kuluio transferuntur. Kuluio uerò fluuius ex eiuſdem nominis lacu in Septentrione oritur, à cuius fontibus iter ſex dierum eſt, uſque ad oſtia, ubi Oceanum ingreditur. Nauigatione ſecundum dexterum littus maris, ſequentes poſſeſsiones præterleguntur: Stanuvuiſche, Calunczſcho, & Apnu. Circumnauigata'que Chorogoski Noſz promontorio, & Stanuvuiſche, Camenckh & Tolſtickh, tandem in fluuium Mezen, quò ſex dierum itinere ad eiuſdem nominis pagum in oſtijs fluuij Piesza ſitum peruenitur. per quem rurſus à ſiniſtra Orientem æſtiualem
B uerſus aſcendendo, trium hebdomadarum itinere Pieſcoya fluuius occurrit. Vnde translatis per quinque vuerſt, in duos lacus nauibus, geminæ patent uiæ: quarum altera, parte ſiniſtra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czircho peruenitur, ducit. Alij uia altera, & breuiore, ex lacu naues rectà in Czircho deferunt: à quo niſi tempeſtate detineantur, trium hebdomadarum ſpacio in fluuium oſtia'que Czilme, magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum vuerſt latitudine extenditur, influentem deueniunt: quò delapſi, ſex dierum itinere ad oppidum & caſtrum Puſtooſero, circa quod Petzora ſex oſtijs Oceanum ingreditur, peruenitur. Huius loci accolę, ſimplici ingenió homines, anno Domini M. D. XVIII. primùm baptiſmum ſuſceperunt. A' Czilmę oſtijs, uſque ad oſtia fluuij Vſſa, per Petzoram eundo, eſt iter unius mēſis. Vſſa autem fontes ſuos habet in monte Poyas Semnoi, qui ab ortu æſtiuali ad læuam eſt, fluit'que ex ingenti eiuſdem montis ſaxo, quod Camen Bolſchoi uocant. Ab Vſſæ fontibus, uſq; ad eius oſtia, ul-
C tra mille vuerſt numerantur. Porrò Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit, à quo ex Vſſæ oſtijs aſcendendo, uſq; ad oſtia Stzuchogora fluuij, eſt iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conſcripſerant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzſcheriema fluuiorum oſtia ſe quieuiſſe: atq; ad uicinum caſtrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram ſitum eſt, comeatum, quem ex Ruſsia ſecum portauerant, depoſuiſſe. Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoias, item mare, inſulas uicinas, caſtrum'que Puſtooſero, uariæ & innumerę gentes ſunt, quæ uno ac communi nomine Samoged (quaſi diceres ſeipſos comedentes) nuncupantur. Apud hos magnus prouentus auium, diuerſorum'q; animalium, ut ſunt zabellini, martes, caſtores, hermelli, aſpreoli, & in Oceano Mors animal, de quo ſuprà, præterea ueſs. Item albi urſi, lupi, lepores, equivuoduani, cete, piſcis'que nomine Semſi, alij'que quàmplurimi. Hæ uerò gentes in Moſcovuiam non ueniunt: ſunt enim feræ, quæ aliorum hominum cœtum,

uitæq;

uitæq; ſocietatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ oſtijs aduerſo flumine A
uſque ad Poiaſſa, Artavuiſche, Cameni, maioremq; Poiaſſa, iter trium hebdomadarum. Porro ad montem Camen trium dierum aſcenſus eſt, a quo deſcendendo ad fluuium Artavuiſcha, inde ad Sibut fluuium, a quo caſtrum Lepin, a Lepin ad Soſſam fluuiũ peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nuncupantur. Soſſa autem a dexteris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem uix uno die & celeri curſu traiecerunt, adeo uaſta huius fluuij latitudo eſt, ut ad octoginta ferè uerſt extendatur. Hunc quoq; Vuogulici & Vgritzſchi gentes accolunt. Ab Obea caſtello ſecũdum Oby fluuium aſcendendo, uſq; ad Irtiſche fluuium, in quem Soſſa ingreditur, oſtia, eſt trium menſium iter. In his locis duo caſtra ſunt, Ierom & Tumen, quib. præſunt domini Kneſi luhorski, magno Duci Moſco (ut aiunt) uectigales. Multa ibi animalia, pelleſq; quamplurimæ.

Ab Irtiſche fluuij oſtijs ad caſtrum Gruſtina, duorum menſium iter: a quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes ſuos in hoc lacu habere dixi, eſt plus quam trium menſium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis ſermonis expertes, ueniunt: merces uarias, in primis autem uniones, lapides precioſos, ſecum adferẽtes, quas populi Gruſtintzi & Serponovutzi mercantur, hi a caſtro Serponovu Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus ſitę nomen habent. Lucomoryę autẽ hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ perſimile aiunt accidere, quos in ſingulos annos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio ſacra eſt, mori aiunt: ac uere inſequenti, maximè ad XXIIII Aprilis, ranarum inſtar, denuo reuiuiſcere. Cum his quoq; Gruſtintzi & Serponovutzi populi noua, & alias inconſueta habent cõmercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzi & Serponovutzi, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiore æſtimatione abductas eſſe uiderint, rurſus repetunt: unde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte ſiniſtra C
deſcendendo, ſunt Calami populi, qui ab Obiovua & Pogoſa eo commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, ubi Obi Oceanum ingreditur, fluuij ſunt, Soſſa, Berezvua, & Danadim, qui omnes ex mõte Camen, Bolſchega, Poiaſſa, ſcopulisq; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quę cunq; ad Auream anum uſq; gentes habitant, uectigales dicuntur Principi Moſcovuiæ.

Slata baba, id eſt Aurea anus, idolum eſt, ad Obi oſtia, in prouincia Obdora, in ulteriori ripa ſitum. Secundũ Obi littora, uicinisq; circũ fluminib. multa paſſim caſtra ſita ſunt, quorũ domini omnes Principi Moſcovuiæ (ut ferunt) ſubijciuntur. Narrant, ſeu, ut uerius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum ſtatuam eſſe, in formam cuiuſdam anus, quæ filium in gremio tenet: atq; ibi iam denuo alterum cerni infantem, quem eius nepotẽ eſſe aiunt. Præterea inſtrumenta quædã ibi poſuiſſe, quæ perpetuũ ſonum in modum tubarũ edant. Quod ſi ita eſt, equidem

uentorum

A uentorum uehementi & perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.

Cosin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius ostijs Cosin castrum est, quod olim Knes Vuentza, nunc uero illius filij possident. Eò à Cosin magni fluuij fontibus, est iter duorū mensium. Porrò ex eiusdem fluuij fontibus alter fluuius Cassima oritur, emensáq; Lucomorya in magnum fluuium Tachnin influit: ultra quem prodigiosæ formę homines habitare dicūtur, quorum alij ferarum more, toto corpore pilis horrēt: alij caninis capitibus, alij prorsus sine collo pectus pro capite habēt, longasq; sine pedibus manus. Est & in Tachnin fluuio piscis quidam, capite, oculis, naso, ore, manibus, pedibus, alijsq; humana prorsus forma, nulla tamen uoce: qui, ut alij pisces, suaue ex se præbet obsonium.

Hactenus, quæcunq; retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad uerbum traducta sunt: in quibus etsi fabulosa quædam, uixq; credibilia esse uideantur, ueluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiscentibus, Aurea anu, monstrosis hominum formis, piscéque humana effi-
B gie: de quibus etsi ipse quoque diligenter inuestigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis suis uidisset (quamuis omnium fama rem ita se habere prædicarent) cognoscere potui: tamen ut alijs ampliorem harum rerum præberem inuestigandi occasionem, nolui quicquam obmittere. unde & locorum uocabulis ijsdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, usus sum.

Nos, Ruthenis nasus dicitur: quo nomine promontoria ad nasi similitudinem in mare prominentia, uulgò appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id est Cingulus mūdi uel terræ uocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum significat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chathaia, quem Mosci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem sonat.

Lucomoryę loca maritima sylueſtria sunt, quę ab accolis sine ullis ædibus habitantur. Quāuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryæ gentes principi Moscouiæ subiectas esse referebat: tamen cum in pro-
C pinquo Regnum Tumen sit, cuius princeps Tartarus est, & uernacula eorum lingua Tumēski Czar, id est Rex in Tumen appellatur, magnaq; damna haud ita pridem principi Moscouiæ intulit: ueri simile est, propter uiciniam has gentes ipsi potius subiectas esse.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & castrū Papin, seu Papinovugorod situm est: huius accolæ Papini, qui diuersum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altissimi montes ad ripas usq; protenduntur, quorum uertices ob continuos uentorum flatus omni prorsus materia gramineq; ferè carent. hi etsi uarijs in locis uaria habeant nomina, communiter tamen Cingulum mundi uocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infrà, cum de Principis uenatione uerba facturus sum. Crescunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moscouiæ ditione hi montes soli uisuntur, qui ueteribus Rhiphæi fortè, uel Hyperborei montes uisi sunt: & quòd perpetuis niuibus

ac glacie

ac glacie rigeant, transiríq; facilè non possint, Engroneland prouinciam A incognitam faciunt. Basilius Ioānis filius Moscouiæ dux, aliquando ad exploranda ultra hos montes loca, gentesq; debellandas, duos Præfectos ex suis per Permiam & Petzoram miserat, Simeonem Pheodorouuitz Kurbski à patrimonio suo ita nūcupatum, ex Iaroslauuski genere oriundū: & Knes Petrum Vschatoi. quorum Kurbski me in Moscouuia existente, adhuc in uiuis erat: mihíq; de hac re percontanti, decē & septē in ascendēdo monte dies se consumpsisse dicebat: neq; tamen mōtis uerticē, qui patrio nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare potuisse. Extenditur mons ille in Oceanū, usq; ad ostia Duuinę & Petzora fluuiorum. Et hæc de Itinerario satis.

AD PRINCIPATVS MOSCOuiæ redeo.

Vsdali principatus, cum eiusdem nominis castro & ciuitatę; in qua sedes Episcopalis est, inter Rostouu & Vuolodimeriā B sita est. Quo tēpore Mosci imperij sedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarū adiacentium urbium metropolis erat. Crescente post imperio eius, sede Moscouuiam translata, Principū secūdogenitis est attributus: quorum tandem posteri, ex quibus Basilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moscouuiæ essemus, adhuc uiuebant) per Ioannem Basilij eo sunt exuti. Insigne in ea urbe Vestalium monasteriū est, in quo Solomea à Basilio repudiata, erat inclusa. Inter omnes Principis Moscouuię principatus ac prouincias, ubertate soli, rerūq; omnium copia, Resan primas sibi uindicat: secundum hanc sunt, Iaroslauu, Rostouu, Pereaslauu, Susdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Castromouugorod ciuitas cum castro, in Vuolgę littore ad orientem æstiualem uiginti ferè miliaribus abest ab Ioroslauu, Nouuogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit. C

Galitz alius principatus cum ciuitate & castro, ex Moscouuia in Oriē tem per Castromouugorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuiū, in Orientem æstiualem centum quinquaginta ferè miliaribus abest à Moscouuia: ad quam itinere breuiore quidem, sed difficiliore, per Castromouugorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quę inter Galitz & Vuiathkam sunt, iterq; impediunt, Czeremissę populi passim ibi uagantes latrocinā tur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vstyug longiore, sed faciliore tutioreq; eò proficiscantur. Distat aūt Vuiathka ab Vstyug centū uiginti miliaribus, à Cazan sexaginta. Regioni eiusdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore sunt Chlinouua, Orlo, & Slouuoda. Et Orlo quidē quatuor miliaribus est infra Chlinouuam. Dein sex miliaribus Occidentem uersus descendendo, Slouuoda. Cotelnitz aūt octo à Chlinouua miliaribus, ad Rhecitzan fluuiū, qui ex Oriente fluens inter Chli-

nouua

A novua & Orlo, in Vuiathkā exoneratur. Regio paluſtris & ſterilis eſt, ſeruorum fugitiuorum uelut aſylum quoddā: melle, feris, piſcibus, aſpre oliſq; abūdans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeo ut adhuc hodie ultra citraq; Vuiathkam, maximè in oſtijs quibus Kamam fluuiū ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic cōputātur per Czunckhas. Czunckhas autem continet quinq; vuerſt. Kama fluuius exoneratur in Vuolgā duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, à Moſcovuia ducētis quinquaginta (ſeu, ut quidam uolunt, trecentis) miliaribus recta inter Orientem & Septētrionem diſtat. Ciuitatem eiuſdem nominis ad Viſchora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eo propter crebras paludes & fluuios, terreſtri itinere uix, niſi hyeme, peruenitur: æſtate uero per Vuolochdam, Vſtyug, Vitzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vſtyug miliaribus Dvuinam influit, nauigijs iter hoc facilius cōficitur. Cęterum qui ex Permia in Vſtyug proficiſcuntur, ijs aduerſo Viſchora na-
B uigandum eſt: eam enſiſq; aliquot fluuijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vſtyug tandem trecētis ab Permia miliaribus deueniunt. Rariſsimus in ea prouincia panis uſus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus epiſcopus, qui eos in fide Chriſti uacillantes cōfirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, epiſcopum quendam idē attentantem excoriauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus poſtea Demetrio Ioannis filio imperante, apud Ruthenos in numerum deorum relatus eſt. Superſunt adhuc ex ijs in ſyluis paſsim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eo proficiſcētes, non ceſſant ab errore uanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach ferè, quemadmodum in plurimis Ruſsiæ locis, iter faciunt. ſunt autem Artach, ligneæ quędam & oblongæ ſoleæ, ſex fermè palmarum longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hunc uſum magnos habēt, pro iumētis utūtur, quibus ſarcinas, quēadmodum
C infrà de ceruis dicetur, uehiculis circūuehunt. Aiūt eam prouinciā Orientē uerſus, Tartarorū prouincię quæ Tumē dicitur, eſſe conterminam.

Iugariæ prouinciæ ſitus ex ſupradictis patet. Rutheni per aſpirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici uocāt. Hæc eſt Iuharia, ex qua olim Hungari progreſsi, Pannoniam occupārunt, Attilaq; duce multas Europæ prouincias debellarūt. Quo nomine Moſcovuitæ multum gloriantur, quòd eorum ſubditi magnā Europæ partem olim ſint depopulati. Referebat Georgius paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione, inter tractatus uolēs ius Principis ſui deducere ad magnū Ducatū Lithvuaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos ſubditos magni Ducis Moſcovuiæ extitiſſe, & ad paludes Mæotidis conſediſſe: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hūgariæ accepiſſe: demum Moravuiā, ex fluuio ſic nominatam: & Poloniam à Polle, quod eſt planicies, occupaſſe: de fratris Attilæ nomine Budam nominaſſe. Relata ſaltem uolui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate

i uti. quod

uti. quod an uerum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquisierim, neminem A
tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus lin-
guæ Hungaricæ peritus colloqui potuisset. Hi quoq; pelles pro tributo
Principi pendunt. Quamuis uniones gemmæq; illinc in Moscovuiam
afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præci-
pue uero à littoribus Oceani, ostijs Dvinæ uicinis, afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Vuiathkam contingit, quæ an castra &
ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iaick flu-
uius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionem propter uiciniã Tar-
tarorum desertam, aut si qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occu
patam esse aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate utuntur. quæstum
faciunt maximè ex aspreolorum pellibus, quæ aliarum prouinciarum a-
spreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarũ tamen copiam
in Moscovuia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Novuogardia inferiore in syluis habitãt. pro-
priam hi linguam habent, Machumeticq; dogma sequuntur. Regi Caza- B
nensi nunc parent, quamuis maxima eorum pars duci Moscovuiæ olim
tributaria esset: unde subditis Moscovuiæ adhuc annumerantur. Addu-
xerat inde Moscovuiam Princeps illorũ multos, defectionis crimine su-
spectos: quos ibi uidimus. Hi autem cum ad fines Lithvuaniã uersus mis-
si fuissent, tandem in uarias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Vuiathka &
Vuolochda, ad fluuiũ Kamã usq;, lõgè lateq; sine ullis ædibus habitant.
Omnes tã uiri quàm fœminę cursu sunt uelocissimi, sagittarij porro pe-
ritissimi omnes, arcu nunquã è manibus depositò: quo àdeò oblectãtur,
ut etiam filijs cibum non præbeãt, nisi præfixum scopum sagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novuogardia inferiore plurimæ erant domus
ad ciuitatis oppidiq; similitudinem, ubi sal decoquebatur. Hæ paucos
ante annos à Tartaris exustæ, Principis iussu restitutæ sunt.

Mordvua populi ad Vuolgam sunt, infra Novuogardiam inferiò-
rem in littore Meridionali, Czeremissis, nisi quòd frequentiores domos
habent, per omnia similes. Atq; hic nostrę digressionis, Mosciciq; im- C
perij terminus esto.

Nunc de uicinis ac conterminis populis certa quædã subiungam, eò-
dem quo ex Moscovuia egressus sum ordine in Orientem seruato. Hac
autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam
ad peculiaria ipsorum perueniam, in genere quædam referenda sunt.

DE TARTARIS.

De Tartaris, eorumq; origine, præter ea quæ in Annalibus Polono-
rum, & duobus de Sarmatijs libellis cõtinentur, multi passim multa scri
psere: quæ hoc loco repetere, magis tedioſum quàm utile esset. Quæ au-
tem ipse in Ruthenorum annalibus, multorumq; hominũ relatione co-
gnoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Moabitenos populos, qui po-
stea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habituq; à reliquorum
hominum ritu cõsuetudineq; dissidentes, ad fluuium Calka peruenisse:
qui unde uenissent, quo religionis dogmate uterentur, omnibus ignotũ
fuisse:

fuisse. Quanquam à quibusdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio nomine appellarentur. Methodius Patanczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septentrionem & Oriẽtem eos proeesisse dicit, causamq; migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis uirum, terrorem ipsis de fine mundi, quẽ imminere dicebat, quandoq; iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplissimæ orbis opes cũ mundo simul interirent, innumera cũ multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quic quid ab Oriente ad Euphratem, sinumq; Persicum eõtinetur, crudeliter diripuisse. atq; ita prouincijs passim uastatis, Polovutzos gẽtes, quæ adiunctis sibi Ruthenorũ auxiliaribus eopijs, solę occurrere ausę erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatijs, de Polovutzis populis, quas uenatores interpretatur, errasse elarum est. Polovutzi enim campestres dicuntur. nam Polle, campus est: Lovuatz, & Lovutzi, uenatores. adiuncta autẽ tzi, uel ksi syllaba, non mutat significationem: neq; enim ab ultimis, sed primis syllabis significatio deducenda est. Et quo'd eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adijci solet, ea res homini imposuit: atq; ita Polovutzi, campestres, & non uenatores interpretari oportet. Polovutzos Ruteni Gotthos fuisse perhibẽt: quorum tamen sentẽtię non accedo. Qui Tartaros describere uelit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hõc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longè ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Vuolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745, sequutus uictoriam, in Moscouiam usq; peruenit, urbem Regiã aliquandiu obsessam per deditionem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cæsis, ultrà progressus, uicinas prouincias, Vuolodimeriam, Pereaslavu, Rostovu, Suidali, complura q; castra & oppida, cæsis, aut in seruitutem abductis inhabitatoribus, exusit: Georgiũ magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occidit. Basilium item Constantini, captiuum secum abduxit, interemit que. quæ omnia, ut suprà dictum est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tẽpore omnes fere Russiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illis que parebant, usq; ad Vuitoldum magnum Lithuaniq; Ducem, qui prouincias suas, & quæ in Russia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, uicinis q; omnibus terrori fuit. Magni autem duces Vuolodimeriq; & Moscouiæ, usq; ad modernum Basilium Ducem, semper in præstita semel Tartarorum Principũ fide & obedientia permanserunt. Hũc Bathi, annales referunt, ab Vulaslavu Hungarorũ rege, qui post baptismum Vuladislaus dictus, in q; diuorũ numerũ relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororem, quã in regni depopulatione forte nactus fuerat, secũ abduxisset, rex q; & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetu q; in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero eõtra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem una cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipſi Bathi in imperio ſucceſsit, moriturq; anno mundi 6834. A cui filius Zanabeck ſuffectus eſt: qui fratribus ſuis, ut ſolus ſine metu regnaret, occiſis, moritur anno 6865. Huic Berdebeck ſequutus, q fratribus duodecim pariter occiſis, obijt 6867. Poſt quem Alculpa, à Naruſs quodam regulo, cum liberis ſtatim ab inito imperio occiſus, non ultra menſem imperauit. Ad hunc regnum iam poſsidentẽ, omnes Principes Ruſſiæ conuenerunt, imperandiq; in ſua quiſque prouincia poteſtate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno ſuccedens, à filio Themerhoſcha occiſus eſt: qui regno per ſcelus parto, uix ſeptem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Vuolgam fugiſſet, ab inſequentibus militibus occiſus eſt, anno 6869. Poſt hos Thachamiſch imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Auguſti egreſſus, Moſcovuiam ferro igniq; uaſtauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnum Lithvuaniæ ducem profugit. Themirkutlu porro regno Sarai anno mundi 6906 præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio ſucceſsit. poſt quem Themiraſſack, cum exercitum maximum in Retzan, ad depopulandam Moſcovuiam duxiſſet, tantum terrorem principibus Moſcovuiæ iniecit, ut deſperata uictoria, abiectis armis, ad diuorũ tantùm auxiliũ cõfugerent. In Vuolodimeriam ſtatim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quę cum in Moſcovuiam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorificè illi obuiam procedit, eaq; primùm ut hoſtem auerteret humilimè implorata, maxima ueneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu ſe impetraſſe dicunt, quòd Tartari ultra Retzan non fuerint progreſsi. In cuius rei perpetuam memoriam eò loci, ubi imago expectabatur, ſuſceptaq; fuit, templum exædificatum eſt: dieſq; is quem Rutheni Stretenne, id eſt obuiationis diem uocant, XXVI Auguſti quotannis ſolenniter celebratur. Acta ſunt hæc anno 6903. B

Narrant Rutheni, hunc Themiraſſack obſcuro genere natum, ex latrocinijs ad tantum dignitatis gradum peruenisſe, furemq; in adoleſcentia egregium fuiſſe, indeq; nomen acquiſiuiſſe. Et quòd aliquãdo ouem furatus, deprehenſusq; à domino ouis, iactu lapidis uehementiore crus illi fractum fuiſſet: idq; cùm ferro quodam colligaſſet, à ferro & claudicatione nomẽ ſibi inditum fuiſſe. Themir enim ferrum, Aſſack claudum ſignificat. Is Conſtãtinopolitanis à Turcis grauiter obſeſsis, filium ſuum cũ auxiliaribus copijs miſit: qui profligatis Turcis, ſoluta obſidione, ad patrem uictor reuerſus eſt, Anno 6909. C

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savuolhenſis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquę hordę omnes ex ea originem traxiſſe dicuntur. horda autem illis conuentum, ſeu multitudinem ſignificat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, ſcilicet Savuolhenſium, Prę copenſium, Nahaiſenſium, & aliæ multę, quæ omnes Mahometani ſunt: Turcas tamen ſe uocari ægrè ferũt, probríq; loco ducunt, ſed Beſermani appellari gaudent, eóque nomine &

Turci

A Turci se appellari uolunt. Vt autem uarias longè latéq; prouincias Tartari incolunt, ita etiam moribus, ipsóq; uitæ genere non in omnibus conueniũt, homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & concauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantũ uiri crines contortos, eosq; nigerrimos secundum aures habẽt, corpore ualido, animo audaci: in Venerem, eamq; præposteram, putres equis, alijsq; animalibus quoquo modo interemptis suauiter uescũtur: demptis porcis, à quibus lege abstinent. inediæ somnóq; adeò patientes, ut toto nonnunq; quatriduo ea perferant, laboribus necessarijs nihilominus intenti. Rursus aliquid fortè ad uorandum nacti, supra modum se ingurgitãt, eaq; crapula priorem inediam quodãmodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atq; ita cibo laboribusq; obruti triduò, quatriduóue perpetuo dormiũt. quos sic altùm dormientes, Lithvuani & Ruteni, in quorum regionem sæpẽtè irruũt, prædasq; inde abigunt, insequuti, omni amoto metu passim sine excubijs, ordine, cibo, somnóq; sepultos, opprimũt ineautos. Equi-
B tantibus porrò si fames sitisq; molesta fuerit, quibus insident equis, uenas solent incidere, haustóq; eorum sanguine famem pellũt, atq; iumẽtis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferè uagantur sedibus, stellarũ, in primis ucrò poli arctici, quem ipsi sua lingua Seleſnikoll, hoc est ferreum clauum uocãt, aspectu eursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quòd eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quãplurimis, præsertim ijs quæ circa Tanaim crescunt, uescuntur. sale paucissimi utuntur. Horum reges si quandò suis commeatum distribuant, quadraginta hominibus uaccam unam aut equum dare solent: quibus mactatis, intestina præstantiores tantùm fumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, ut adhærentia stercora decuti possint, abstergíque, uorant. Non solùm autem digitos pinguedine unctos, sed etiam cultrum lignumue, quo stercus detersum fuerat, suauiter lingunt, fugũtq;. Capita equorum, ut apud nos aprorum, in delicijs habentur, præstantioribusq; tantùm apponuntur. Equis ceruice
C depressa, pusillisq;, sed fortibus abundant. qui æquè inediam laborem q; bene ferre possunt: ramisq; & cortic ib. arborũ, herbarumq; radicibus, ungulis è terra exeusis, euulsisq; alũtur. His ità ad laborem assuefactis, Tartari commodissimè utuntur: aiũtq; Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub alijs esse. Hoc genus equorum Pachmat uocãt. Sellas, stapedesq; ligneas habent, nisi si quas alias à uicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa atterantur, gramine, seu arborum foljs eas suffulciunt. Flumina transnatant: qui si fortè fugientes insequentium hostium uim extimuerint, sellis, uestibus, alijsq; impedimẽtis omnibus abiectis, armis tantũ retentis, effusissimè fugiunt. Porrò arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hostibus eminus audacissimè ineunt: in qua tamen nõ diu perseuerant, sed simulata fuga, hostibus insequentibus, occasione data primùm in eos à tergo tela torquent: dein conuersis derepentè equis, in dissipatos hostium ordines denuò impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum

est, hostemq; intra teli iactum habent, non structa acie prælium ineunt, A
sed sinuoso agmine in gyrum, quo certior & liberior hostem iaculandi
uia pateat, circumferuntur. Estq; euntium & redeuntium mirus quidam
ordo, in quam quidem rem ductores, quos sequuntur, harum rerum pe
ritos hab ẽt: qui si uel hostium telis icti succubuerint, aut forte metu per-
culsi, in ducẽdo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit cõfusione,
ut nec amplius in ordinẽ reduci, nec tela in hostẽ torquere possint. Hoc
genus certaminis ipsi a rei similitudine choream appellant. In angustijs
autem si forte decertandum est, nullus huius strategematis est usus, atq;
ideo fugæ se mandant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti
sunt, ut hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitãdo hunc mo
rem seruant, ut contractis in sellam sedeant pedibus, quo facilius in u-
trumq; latus se possint conuertere: & si quid forte delapsum, de terraq;
tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo negotio tollũt. in quo adeo ex-
ercitati sunt, ut etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Hastis im-
petiti, in alterum latus ad declinandum ictum aduersarij subito se demit B
tunt, altera duntaxat manu pedeq; equo adhærentes. Dum uicinorum
prouincias infestãt, quisq; duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit,
ut uno scilicet defatigato, altero terno ue uti possit: lassos interim ma-
nu ducunt. Frena leuissima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Ca-
stratos tantùm equos habent, quod tales arbitrantur plus laboris inedi-
æq; ferre posse. Vestimentis ijsdem tam uiri quam fœminæ utũtur, nec
in cultu a uiris quicquam differunt, nisi quod caput uelo lineo tegunt, ca
ligisq; itidem lineis nautarum maritimorum instar utũtur. Eorum regi-
næ dum proceduntin publicum, facies solent obtegere. Reliqua turba,
quæ in campis passim degit, uestes ex ouium pellibus confectas habent:
quas non mutãt, nisi longo usu prorsus attritæ, laceræq; fuerint. Vno in
loco non diu cõmorantur: rati grauem esse infelicitatem, diu in eodẽ lo-
co hærere. Vnde irati quandoq; liberis, graue malum imprecãtes, solẽt
dicere: Vt eodẽ in loco perpetuo tanquã Christianus hęreas, propriũq;
fœtorem haurias. quare depastis uno in loco pascuis, cum armentis, uxo C
ribus & liberis, quos in plaustris secum circumferũt, alio migrant. quam-
uis hi qui in oppidis & urbibus degunt, aliam uiuendi rationẽ sequãtur.
Si bello aliquo grauiore implicantur, uxores, liberos, senesq; in loca col
locant tutiora. Iusticia apud illos nulla. nã ut quisq; re aliqua indiguerit,
eam ab altero impune rapere potest. Si quis apud iudicem de ui, illataq;
iniuria conqueritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit.
tum iudex huiusmodi proferre solet sententiam: Si tu uicissim re aliqua
indigueris, rape ab alijs. Sũt qui dicũt, eos non furari. an uero furentur,
aliorum esto iudicium: certe homines rapacissimi sunt, nẽpe pauperrimi
ut qui alienis semper inhiant, aliorum pecora abigũt, homines spoliant,
abducuntq;, quos Turcis alijsq; quibuscũque aut uendunt, aut redimẽ-
dos cõcedũt, puellis tãtũ seruatis. Ciuitates & castra raro oppugnãt: uil-
las, pagosque cõburunt; adeoque de illatis damnis sibi placent, ut quo
plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse pu-
tent. Et

A tent. Et cum quietis impatientissimi sint, mutuo se tantē nō interimunt; nisi reges inter se dissideant. Si in dissensione aliqua quispiam occidatur, autoresq; sceleris capti fuerint, equis, armis, uestibus tantū ablatis, dimittuntur. Homicida porro, accepto uili equo & arcu, his uerbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq; apud illos usus, extra mercatores, ferè nullus: rerum tantùm permutatione utūtur. Quòd si quid pecuniæ ex rebus uenditis uicini corraserint, ea Moscouuiæ uestes aliaque uitæ necessaria emūt. Fines inter se (de campestribus Tartaris loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moscis pinguis Tartarus quidam captus, cui cum Moscus dixisset, Vnde tibi, canis, tāta pinguedo, cum non habeas quod edas? Cur non habeā, inquit Tartarus, quod edam, cū tam uastam ab Ortu usq; ad Occasum terram possideam: ex qua nonne affatim nutriri possum? tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contendis, deesse puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & castrū eiusdē nominis, ad Vuolgā, in ulteri-
B ore fluminis ripa, septuaginta ferè miliarib. Ger. infra Novuogardiā inferiorem sita sunt: secundum Vuolgam, in Oriētem & Meridiē desertis cāpis terminatur: ad Orientem autē æstiualē Tartaros, quos Schibanski & Kosatzki uocant, cōterminos habent. Huius prouinciæ rex exercitum triginta miliū habere potest, pedites præsertim, in quibus Czeremissę & Czubaschi sagittarij peritissimi sunt. Czubaschi aūt, nauigādi arte excellunt. Cazan urbs à Vuiathka principali castro sexaginta miliarib. Ger. abest. Porrò Cazan Tartaris ollā cupream bullientē sonat. Cultiores hi Tartari reliquis sunt, utpote qui & agros colāt, in domibus degāt, mercaturasq; uarias exerceāt: quos Basilius Moscouuiæ princeps eò adegit, ut se sibi subijcerent, atq; eius arbitrio reges acciperēt: quod illis partim ob opportunitatē fluuiorū, qui ex Moscouuia in Vuolgam influūt, partim ob mutua cōmercia, quib. illi carere non poterāt, factu haud difficile fuit. Cazaneusib. quondā rex erat Chelealeck: qui cū relicta uxore Nursultan sine liberis decessisset, Abrahemin quidā ducta uidua regno potitur. Ex
C hac Abrahemin duos suscepit filios, Machmedemin & Abdelativu. Ex priore autē uxore, quæ Batmassa soltan uocabatur, Alegam filiū habuit. Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum successit: cumq; mandatis Moscì nō ubiq; obtemperaret, à Moscì consiliarijs, quos ibi ut regis animū obseruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atq; in uehiculum, ac si domū uehcretur, positus, ea nocte ductus est Moscouuiam uersus. quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Vuolochdam misit, ubi reliquum ætatis peregit. Eius aūt matrem cum Abdelativu & Machmedemin fratribus, Bieloiesero relegauit. Codaiculu unus ex Alegæ fratribus baptisatus, nomen Petri accepit: cui post Basilius, modernus princeps sororem suam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegæ fratribus, in sua, quoad uixit, secta permansit: pluresq; genuit liberos, qui post decessum patris cum matre omnes baptisati & mortui sunt: uno Theodoro, qui nobis in Moscouuia existentibus adhuc supererat, excepto. Alega porrò ita in Moscouuiam abducto, Abdelativu

sufficitur: qui cum pari ratione, ut Alega, regno amotus fuisset, Machme A
demin ex Bieloiesero emissum, Princeps in eius locum substituit. Is regno usq; ad annum Domini 1518 præfuit. Nursultan, quam Chelealeck & Abrahemin regum uxorem esse dixi, post Alegæ mortẽ Mendligero regi Præcopiensi nupsit. Hæc deinde cum ex Mẽdligero prolem nõ haberet, priorumq; filiorũ desiderio teneretur, ad Abdelativu uenit in Moscoviam. Inde progressa, ad Machmedemin alterũ filium in Cazan regnantem profecta est, anno Domini 1504. Cazanẽses à Principe Moscouiæ defecerunt. Eam defectionem cum multa bella secuta sint, uariéq; à Principibus, qui se in societatem huius belli iunxerant, diu utrinq; pugnatum, neq; in hunc usq; diem finis bello impositus sit, altius huius belli rationem repetere uisum est. Cum Cazanensium defectio Basilio Moscouiæ Principi innotuisset, rei indignitate & ulciscẽdi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos misit. Cazanenses, quibus pro uita & libertate cum Moscis pugnandum erat, audito terribili Principis in se apparatu, cum hostibus in pugna stataria se haud pa B
res fore uiderent, astu eos circumueniendos censuere. Quare collocatis palam contra hostem castris, optima copiarum suarũ parte locis opportunis in insidias abdita, ipsi ueluti terrore perculsi, relictis derepente castris, fugæ se mandarunt. Mosci, qui non ita procul aberãt, cognita Tartarorum fuga, solutis ordinibus, citato cursu in hostium castra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; suarum securi essent, Tartari cum Czeremisis sagittarijs, ex insidijs progressi, tantam in eos stragem ediderũt, ut Mosci relictis tormentis, machinisq; bellicis, aufugere cogerentur. In ea fuga machinarum magistri duo relictis tormẽtis, cum alijs euasere. quos princeps in Moscouiam reuersos beneuole accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui assumpta post Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento sibi commisso: seque magnam & solidam apud Principem gratiam initurum, seruato diligenter & reducto tormento, sperabat. C
quem princeps iurgijs adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto exposueris periculo, aut fugere uolebas, aut te cum tormento hostibus dedere, quorsum ista præpostera in seruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili facio, dummodo homines mihi supersint, qui ea fundere ijsque uti sciant. Cæterum Machmedemin rege, sub quo Cazanenses defecerãt, mortuo, Scheale ducta eius uxore uidua, Principis Moscouiæ & fratris uxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantũ annis, magno subditorũ & odio & inuidia præfuit. Augebant hęc turpis & mollis corporis cõstitutio. erat enim homo uẽtre prominenti, rara barba, facie penè muliebri: quæ cum bello haudquaquam idoneum esse ostenderent. Accedebat ad hæc, quòd contempta ac neglecta subditorum suorum benuolẽtia, Principi Moscouiæ plus æquo faueret, ac externis plus quàm suis fideret. Quibus reb. Cazanẽses ducti, Sapgirei, Mendligeri filio, uni ex Tauricæ regibus, regnũ deferũt. quo aduenien-
te, Scheale

A te, Scheale regno cedere iussus, cũ seuiribus inferiorem, infestosq; suorum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cũ uxoribus, cõcubinis, omniq; supellectili in Moscouuiã, unde uenerat, rediit. hęc acta sunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiẽte, Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrẽ magno exercitu in Cazan introducit: firmatisq; Cazanensiũ erga fratrẽ animis, Tauricã rediens, traiecto Tanai, Moscouuiã uersus cõrendit. Eo tẽpore Basilius rerũ suarum securior, nihilq; tale metuẽs, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tẽpore exercitu, cui Demetriũ Bielski ducẽ præfecit, ad Occã fluuiũ, ut Tartarorum transitum impediret, præmittit. Machmetgirei uiribus superior, Occa celeriter traiecto, ad piscinas quasdam tredecim uerst ab ipsa Moscouuia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiisq; compleuit. Sub id temporis Sapgirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Vuolodimeriam & Novuogardiam inferiorem depopulatus est. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueni-

B unt, uiresq; coniungunt. Basilius cum ad tantum hostem propulsandum imparem se esse uideret, Petro sororio suo, ex regibus Tartarorum oriundo, aliisq; nonnullis proceribus, in castro cum præsidio relicto, ex Moscouuia fugit: adeò timore perculsus, ut rerum suarũ desperatione, aliquãdiu sub aceruo fœni, ut quidam referunt, latuerit. Vicesima nona Iulij, Tartari ultrà progressi, latè omnia incẽdijs cõpleuerãt: tantũq; terrorẽ Móscis incusserãt, ut se in castro & in ciuitate parũ tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliaq; imbelli ętate, qui curribus, uehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, ut nimia festinatione se inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tantum fœtorem in castro fecerat, ut si hostis triduò aut quatriduò sub urbe permansisset, etiam peste obsessis pereundum fuisset. nam in tanta hominum colluuie, ut quisque locum occuparat, ita naturæ satisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moscouuiæ Oratores Liuuonienses: qui cum conscensis equis fugæ se mandassent, & cir-

C cumquaq; nihil præter ignes & fumum uiderent, seq; à Tartaris circundatos esse arbitrarentur, adeò properarunt, ut una die in Tvuer, quæ triginta sex miliaribus Ger. à Moscouuia abest, peruenirẽt. Magnam tum laudem meruerunt bombardarij Alemanni, præsertim Nicolaus, prope Rhenũ, non longè à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à præfecto, aliisq; consiliarijs, qui nimio timore iam ferè confecti erant, tuendæ urbis negotium blandissimis uerbis committitur: orantibus, ut tormentis maioribus, quibus mœnia deijci solent, sub portam castri deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam uasta erat magnitudo, ut uix tridui spacio eò perduci potuissent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus uel semel maius tormentum exonerari potuisset. Solent enim Mosci perpetuò hunc morem seruare, ut omnia in recõdito, nec quicquam tamen præparatum habeant: uerùm urgente necessitate, omnia tum demum celeriter conficere studeant. Visum est ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul à castro

erant

erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. A
Iis dum detinerentur, clamor derepentè exoritur, Tartaros adesse: quæ
res tantum timorem oppidanis incussérat, ut proiectis per uicos bõbar-
dis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quod si tum
centum hostium equites impetum in ciuitatem fecissent, paruo negotio
eam funditus igni consumpsissent. In ea trepidatione, præfectus, quí que
cum eo in præsidio erãt, optimum rati, ut Machmetgirei regis animum,
missis muneribus plurimis, in primis autem medone, placarent, & ab
obsidione auerterẽt: acceptis muneribus, Machmetgirei se obsidionem
soluere, & prouincia uelle decedere respondit, si datis literis Basilius sese
obstringat, perpetuum se tributarium regi fore, quemadmodum eius pa
ter & maiores sui fuissent. Quibus literis pro uoluntate scriptis, acce-
ptisq́, Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moscis re-
dimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione
uendidit. Erat tum temporis in Tartarorum castris Eustachius, cogno-
mento Taskovuitz, qui regis Poloniæ subditus, cum auxiliaribus co- B
pijs ad Machmetgirei uenerat. Nam inter regem Poloniæ ac Mosco-
uiæ ducem nullæ tum induciæ erãt. Is spolia quædam ad castrum sub-
inde deferebat uenalia, eo consilio, ut data occasione, una cum ementí-
bus Ruthenis in castri portas irrueret, idque depulsis inde custodibus
occuparet. Huius conatum rex simili astu adiuuare uoluit. Ad præfe-
ctum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui Præfecto
tributarij sui seruo mandet, ut ea quæ petebat, sibi administret, atque ad
se ueniat. Præfectus autem Ioannes Kovuar, rei bellicæ eiusmodí que
artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, ut castro exiret: ue-
rùm simpliciter respondit, se nondum edoctum esse, principem suum
Tartarorum tributarium & seruũ esse. quod si edoceretur, scire se quid
facto opus foret. Quare illico Principis sui literæ, quibus se regi ob-
stringerat, proferuntur, atque exhibentur. Interim dum ostensis líte-
ris præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suum agens negotium,
castro magis ac magis appropinquabat: quo ue magis fucus latéret, C
Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alijque complures Ruthe-
ni, qui in Moscouiæ depopulatione in hostium manus deuenerãt, cer-
ta pecunia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negli-
gentius seruati, ac de industria quodammodo dimissi, in castrum eua-
serant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine castro ap-
propinquassent, Ruthení metu perculsi, profugos denuo restituissent,
Tartarí que nihilominus à castro adeo non recederent, ut pluribus sub-
inde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Ruthení propter
imminens periculum, in magno terrore; summa que rerum desperatio-
ne erant, neque quid facto opus esset satis uidebant. Tum Ioannes Ior-
dan, natione Alemanus, ex ualle Oeni oriundus, machinarum magi-
ster, periculi magnitudinem magis quàm Mosci perpendens, ex suo ar-
bitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithuanos exonera-
uit: eosq́ ita terruit, ut relicto castro omnes diffugerẽt. Rex per Eusta-
chium

A chium, huius technæ artificē, de illata iniuria cum præfecto expostulat: qui quū se inscio ac incōsulto bōbardariū machinas exoncrasse dixisset, omnemq; huius facinoris culpam in illum trāstulisset, mox bombardarium tradi sibi rex postulat. atq; ut plerunq; in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kovuar præfecto renuente. atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam rex siue moræ impatiens, siue quòd milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subitò (literis etiam Moscovuiæ Principis, quibus se tributarium perpetuò sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discessit. Porrò tantam captiuorum multitudinem ex Moscovuia secum duxerat, ut ea uix credibilis esse uideatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excessisse, quam in Capha partim Turcis uendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui uendi magno non possunt, adq; laborē perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus, non secus ac catulis le
B porcs, quo primæ militiæ tyrocinia indè addiscant, aut lapidandi, aut in mare præcipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciuntur. qui autem uenduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non audent. Sapgirei rex Cazan, quoscunq; ex Moscovuia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longè ab ostijs Vuolgæ sito, Tartaris uendidit. Tartarorum regibus ita ex Moscovuia profectis, Basilius princeps rursus Moscovuiam redijt: atq; cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligentia castrū seruatū fuisse dixi, in ipsa castri porta, quò ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, stantem uidisset, clara uoce; Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quā in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusq; officij gratiā cumulatè tibi reponemus. Alteri quoq; Alemano, Ioāni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repētè machinis depulerat, aduenienti: Saluus ne es? inquit. Deus nobis uitam dedit, hāc tu denuò nobis conseruasti: magna e-
C rit erga te gratia nostra. Vterq; se liberaliter donatū iri à principe sperabat: nihil tamē illis datum est, quāuis Principē hac de re sæpe fatigassent, promissorūq; admonuissent. Qua principis ingratitudine offensi, dimissionē, ut patriam, à qua diu abfuissent, cognatosq; suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, ut decē priori stipendio cuiq; floreni, iussu Principis, adijcerētur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius autor extitisset, cōtentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus ducem, hominem iuuenē, à quo consilia sua spreta fuissent, omnē culpā transferebāt, eiusq; incuria Tartaros Occam transijsse: cōtrà ille depulsa à se culpa, Andreā iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam inijsse, cæteros q; hūc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne seuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse uideretur, ex præfectis unū, qui unà cū fratre profugerat, inie ctis cathenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, ut acceptā à Tartaris cladē ulciscereturBasilius, ignominiamq; quā fugiens

& sub

& sub fœno latitans susceperat, deleret, coacto ingẽti exercitu, adiuncto A
etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nũquam usi fuerant, profectus ex Moscovuia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamq; ciuitatem consedit. inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamẽ eum prouocat. superiore enim anno, se, nõ indicto bello, ex insidijs, furum latronumq; more oppressum fuisse. ad ea rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscovuiam satis multas uias patêre: bella non magis armorum, quàm temporum esse: proinde ea se suo magis quàm alieno arbitrio, gerere solere. Quibus uerbis irritatus Basilij animus, tum etiam quòd ulciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523, in Novuogardiam, inferiorem scilicet, ut inde Cazan regnũ depopularetur, occuparetq;, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanẽsium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: neq; tũ ultrà progressus, exercitũ reduxit. Sequenti uerò anno Michaelẽ Georgij, unũ ex prȩcipuis consiliarijs suis, maioribus quàm prius copijs, ad subigendũ Cazan regnũ mi- B
sit. Eo apparatu adeò terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, rege Tauricę, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno prȩesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq; imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovuosero, id est insulam quæ mercatorum dicitur, intra Vuolgæ meatus, non longè à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificèq; à regni principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac ueneratione est, ut etiam reges aduenienti occurrant, stantesq; huic equo insidẽti manũ porrigant: capiteq; inclinato, quod solis cõcessum est regib. tangãt: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles uerò pedes, plebeij uestes tantùm, aut equũ manu attingut) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilij partes clàm foueret, sequereturq;, iuuenem capere, & Moscovuiam uinctũ mittere satagebat: sed deprehensus, captusq;, cultro in publico occiditur. Michael interea dux exercitus, coactis in inferiore C
Novuogardia ad machinas commeatumq; deferendũ nauibus, quarum tãta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplus, nauigantium multitudine opertus undiq; esse uideretur: ad Cazanum cum exercitu properabat. cumq; ad mercatorum insulam Gostinovuosero peruenisset, locatis septima die Iulij castris, uiginti diebus, dum equitatũ expectat, ibi cõmoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructũ erat, per quosdam à Moscis subornatos incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditus exuritur. Tanta occupãdi castri occasio, adeò formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum castri collem eduxerit, nec Tartaros id denuò ædificantes impediuerit: uerùm uigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem qua castrum situm est, Vuolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu consedit, uiginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longè ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq; Czeremissis peditibus, Ru-

A bus, Ruthenos sæpius, frustra tamẽ, infestat. quẽ Scheale rex, qui quo cꝫ ad id bellum nauibus uenerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis, age ferro decernamus utriꝫ. id cui fortuna dederit, habeat. Dum Ruthenii ita frustra moras trahunt, absumpto quẽ abduxerant cõmeatu, fame laborare incipiũt. nam Czeremissis omnia circumquaꝫ uastantibus, hostiumꝫ itinera diligenter obseruãtibus, nihil adferri poterat: adeò ut nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere, nec ipsi quicꝫ illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat: unum, Knes Ioannem Paliczki, qui ex Novuogardia instructis commeatu nauibus, secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictoꝫ ibi commeatu, statu etiam rerum præsenti considerato, ocyus ad se reuerteretur. alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat, qui à Czeremissis, in quos inciderat, cũ suis cæsus est, uix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus grauiter saucius, tertio
B postdie in manibus hostium obijt. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset, tãta in castris consternatio, quam uanus de toto equitatu ad internecionem cæso subitò obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduerso ne fluuio, quod difficillimum erat, redirent, an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerẽt, ex quibus postterrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente, essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi, fortè superueniunt, Ioãnemꝫ Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret, sinistra tamen fortuna usus, maiore parte nauium amissa, cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus, una nocte quietis causa in Vuolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuò magno accurrentes clamore, quis nam præternauigaret, sciscitantur: quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgijs increpantes, flagris se
C postero die cæsuros minantur, quòd domini sui somnum ac quietẽ importunis uociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquiunt, aliud nobis uobiscum negotium erit: nam uinctos uos omnes Cazan ducemus. Manè igitur sole nondum apparente, cùm densissima nebula totum littus occupasset, Czeremissæ derepentè in naues impetu facto, tantum terrorem Ruthenis incussérant, ut Palitzki præfectus classis, relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus, in quibus singulis triginta uiri erant, soluta à littore naui, medium Vuolgæ teneret, nebulaꝫ tectus ferè nudus ad exercitum peruenirent. Atqꝫ indè postplurium nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna usus, in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur, amissis, ipse uix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostilíque ui undequaqꝫ urgentur, à Basilio missus equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuolgam influit, octòque miliaribus à Cazan abest traiecto, ad exercitũ contenderet, à Tartaris & Czeremissis bis ex

cipitur: cum quibus congressi, multis utrinq; desideratis, Tartaris deinde cedentibus, se reliquo exercitui coniunxerunt. atq; ita exercitu equitatu firmato, Cazan castrū quintadecima Augusti obsideri cœptum est. Qua re cognita, regulus ad alterum oppidi latus in conspectu hostium, sua quoq; castra locauit: emissoq; subinde equitatu hostium, castra obequitare, eosq; lacessere iubet. atq; ita crebrę utrinq; uelitationes fiebant. Narratum est nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerunt, sex aliquādo Tartaros in planiciem ad Mosci exercitū processisse: quos cum rex Scheale centum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi uellet, à duce exercitus prohibitum fuisse: duobusq; milibus equitum ante eum collocatis, occasionem rei bene gerendæ pręreptam sibi fuisse. Hi cū Tartaros circūuenire, & quasi concludere, ne fuga elaberētur, uellent: Tartari eorum conatū hoc astu eludere, insequentibus Moscis paulatim cedere, parūmq; progressi subsistere. Idem Mosci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos torquebant: inq; fugam conuersos persequuti, complures sauciabant. B Moscis denuò in se conuersis, paululum cedere, iterumq; subsistere, atq; ita hostem simulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu prostrantur, illæsis tamē equitibus, quos reliqui quatuor saluos ac incolumes, duobus milibus Moscorum spectantibus, ad suos reduxere. Dum equites se ita mutuò ludificant, magna ui interea admotis tormentis, castrum oppugnabatur: neq; obsessi segnius, exoneratis pariter in hostem tormentis, se defendebant. In eo certamine bombardarius, quem unicum in castro habebant, ex Ruthenorum statione sphærula bombardica ictus, occubuit. Qua re comperta, mercenarij ex Germanis & Lithvuanis milites, magnam spem ad occupādum castrum concipiunt: quibus si pręfecti animus respondisset, haud dubiè eo die castro potiti fuissent. Verùm is cum suos inedia, quæ quotidie etiam magis adaugebatur, premi cerneret, priusquam per internuncios de ineundis inducijs clàm cum Tartaris egisset, adeò militum conatum non probauit, C ut eos etiam cum iracundia corriperet, uerberaq; minaretur, quòd se inscio & inconsulto castrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum angustia Principis sui rebus consultum fore putabat, si initis cum hoste quibuscunq; inducijs, tormenta & exercitum saluum reportaret. Tartari quoq; cognita præfecti uoluntate, in spem bonam adducti, conditiones quas præfectus offerebat, scilicet ut missis in Moscouiam legatis, pacem cum Principe transigerent, libenter susceperūt. quibus ita constitutis, Palitzki pręfectus soluta obsidione, cum exercitu in Moscouiam reuersus est. Fama erat, præfectū à Tartaris muneribus corruptum, obsidionem soluisse. quam quidam natione Sabaudiensis adauxerat: qui cum tormento sibi commisso, ad hostes deficere uoluisset, deprehensus in itinere, atq; seuerius examinatus, confessus est, se deficere uoluisse: atq; ut plures ad hanc defectionem sollicitaret, argenteos se nummos & pocula Tartarica ab hostibus accepisse. in quem tamē in tam manifesto scelere deprehensum, Præfectus nihil durius statuit. Reducto ita exercitu,

quem

A quem centum octoginta millium fuisse perhibẽt, Cazan regis Oratores ad pacem firmandam ad Basilium ueniunt. qui etiam tum, dum nos Moscouiæ essemus, aderant: neq; adhuc ulla tũc futuræ pacis spes inter eos erat. nam & nũdinas, quę circa Cazan in mercatorum insula fieri consueuerant, in Cazanensium iniuriam Basilius Novuogardiam trãstulit: graui indicta pœna, si qui in posterum ex suis ad mercatũ in insulã proficiscerentur. eamq; nundinarum translationem magno Cazanensibus incõmodo futuram sperabat: atq; uel salis (cuius Tartari illis tantùm nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verùm huiusmodi nundinarum translatione non minus incommodi sensit Moscouia, quàm ipsi Cazanenses. Plurimarum enim rerum, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio, ad hæc Persiæ & Armenia per Vuolgam importabantur, cõsequuta est caritas ac penuria: maximè autem nobilissimorum piscium, ex quorũ numero Beluga est, qui citra & ultra Cazan in Vuolga capiuntur.

B Hactenus de bello Principis Moscouię cum Tartaris Cazanensibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occurrunt, qui ultra Vuolgam, circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrentem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem uersus, cum adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam, Iaick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & omnem circũiacentem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, uel potẽs. Atq; hæ quidem regiones omnes ferè syluosę sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick uergit, quæ campestris est.

Inter Vuolgam & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabãt quon-
: dam Sauuolhenses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem ad-
C mirandam, & uix credibilem, Demetrius Danielis, uir (ut inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscouiæ ad Zauuolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semen quoddam in ea insula, melonũ semini, paulo maius ac rotũdius, alioqui haud dissimile, uidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succrescere: id quod eorum lingua Boranetz, quasi agnellũ dicas, uocaretur. nam & caput, oculos, aures, cætera; omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimã habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta uterentur. eiusmodi pelles uidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illã, si tamen planta uocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: uerùm carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem. ungulas porrò nõ ut agni corneas, sed pilis quibusdã ad cornu similitudinẽ uestitas: radicem illi ad umbilicũ, seu uentris medium esse. uiuere aũt tãdiu,

donec depastis circum se herbis, radix ipsa inopia pabuli arescat. Miram huius plātæ dulcedinem esse: propter quam à lupis, cæterisq; rapacibus animalibus multum appeteretur. A

Ego quamuis hoc de semine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à uiris minimè uanis auditum retuli: & nunc tanto libentius refero, quòd mihi uir multæ doctrinę Guilhelmus Postellus narrauit, se audiuisse à quodā Michaele, apud rempub. Venetā publico Turcicę & Arabicę linguæ interprete, quòd uiderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caspium respiciūt, usq; in Chalibontidem, deferri quasdam pelles delicatissimas, plantæ cuiusdam in illis regionibus nascentis, quæ aliqui Mussulmani ad capita sua rasa fouenda mediis pileis inserere, ac pectori quoq; nudo applicare soleant. Plantā sibi tamen nō uisam esse, nec homē se scire, nisi quòd illic Samarcādeos uocetur: eamq; esse ex animali instar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorū narratione non dissideant, mihi (inquit Postellus) penè persuadent, ut hanc rem minus fabulosam esse putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia sunt possibilia. B

A Principe Schidack, progrediendo in Orientem uiginti diebus, occurrunt populi quos Mosci appellāt Iurgēci, quibus Barack Soltan, magni Cham seu regis de Cataia frater imperat. A domino Barack Soltan, decem diætis itur ad Bebeid Chan. Hic est ille magnus Chan de Cataia.

Astrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Vuolgæ ripa, ad eius ferè ostia sita est. Quidā hanc non ad Vuolgę ostia, sed aliquot dierum itinere inde distare aiunt. Equidem eo loco quo Vuolga fluuius in multos ramos, quos quidem septuaginta esse aiunt, scinditur, pluresq; insulas facit, totidemq; ferè ostijs Caspium mare tanta aquarū copia ingreditur, ut procul spectātibus mare esse uideatur, Astrachan sitam esse puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Vuiatkam & Cazan, ad Permię uiciniam Tartari habitant, qui Tumenskij, Schibanskij, & Cosatzkij uocantur. ex quibus Tumēskij in C
syluis habitare, decemq; milium numerum aiunt non excedere. alij præterea Tartari trās Rha fluuium sunt, qui quòd soli capillos nutriant, Kalmuchi uocantur: & ad mare Caspium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis sericeis uestibus excellentes, quorum ciuitas sex dierū itinere abest ab Astrachan, quam una cum regione rex Persarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Asoph ciuitas ad Tanaim, de qua suprà, septem dierum itinere distat ab Astrachan: ab Asoph autem, Taurica Chersonesus, præcipuè autem Pręcop ciuitas, abest quinq; dierum itinere. Inter Cazan autem & Astrachan, longo secūdum Vuolgam tractu, ad Borysthenem usq;, campi deserti sunt, quos Tartari nullis certis sedibus inhabitant: præter Asoph & Achas ciuitatem, quæ est duodecim miliaribus supra Asoph ad Tanaim: & minori Tanai uicinos Tartaros, qui terram colunt, certasq; sedes habent. Ab Asoph ad Schamachiam sunt duodecim diætæ.

Ab Ori-

A Ab Oriente Meridiem uersus reflectẽdo, circa Mæotidis paludes & Pontũ, ad fluuium Cupa, qui paludes influit, Aphgasi populi sunt, quò loci usq; ad Merula fluuium, qui Pontũ illabitur, montes occurrũt, quos Circassi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamẽ Christianos esse, suis legibus uiuere, in ritu & cæremonijs cum Græcis cõuenire, lingua Slavuonica (qua utuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nã fluuijs, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt spoliant: eos præsertim, qui ex Capha Cõstantinopolim nauigant. Vltra Cupa fluuiũ est Mengarlia, quã Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidã Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit, qui priusq; mare illabatur, haud procul ab ostijs Satabellum insulã facit: in qua fama est, Iasonis naues quõdam stetisse. Vltra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostijs Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promon-
B torium, quà in arctum coeunt, duo tantùm miliaria Italica continent. In ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricę sedes: à qua Krijmskij nominabantur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ formam perfosso, reges non Krijmskij, sed Præcopskij, ab illa nimirum perfossione sumpto uocabulo, nomen accepere. Præcop enim, lingua Slavuonica perfossum sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam errasse, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porrò tota Chersonesus, sylua quadam per medium scinditur: eaq; pars quæ Pontum respicit, in qua Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta, Genuẽsium colonia, tota à Turca possidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Constantinopoli, Græcorum imperium destruxit, Genuensibus ademit. Alteram peninsulæ partem Tartarus possidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ reges, originem suam ex Savuolhensibus regibus ducunt: & cùm domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec usquam in uicinia firmam sedem habere possent, hanc Europæ partem occupauere:
C ueteris'que iniuriæ haud immemores, diu cum Savuolhensibus dimicabant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro magno duce Lithvuaniæ in Polonia imperante, Scheachmet rex Savuolhensis in partes Lithvuaniæ uenit, scilicet ut inito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis uiribus Mahmetgirei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem uterque quidem princeps consensit. Cum autem Lithvuani iuxta eorum consuetudinem longius quàm par est, bellum differrent, uxor Savuolhensis regis, eius'que quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniæ rege, ut in tempore rebus suis prouideat. Quod cum illi persuadere non possent, uxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius impulsu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Savuolhensis copias mittit. quib. dissipatis, Scheachmet Savuolhensis rex infœlicitatem suã uidens, sexingẽtis ferè equitibus comitatus, Albã ad Thijrã fluuium

sitam, spe auxilij à Turca implorandi cõfugit. In ea ciuitate cum structas A
sibi, ut caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, uix media parte equitum assumpta, Chiovuiam peruenit. ubi à Lithvuanis circũuentus, captusq; cùm regis Poloniæ iussu Vuilnam deduceretur, obuiam sibi rex progressus, honorifice susceptum, ad Polonorum conuentum secum duxit: quo quidem conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur. Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quàm par erat, extraherent, Tartarus uehementer offensus, denuò de fuga cogitare cœpit: in qua deprehensus, ad Trokij castrum, quatuor à Vuilna miliaribus retractus est. quem ego ibi uidi, unáq; cum eo prãsus sum. Atq; hic Sauuolhensium regum imperij finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui quoq; ex eisdem regibus originem traxerunt, una perierunt. quibus ita oppressis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorem in modũ adaucta, uicinis gentibus terrori erat, adeò ut & regem Poloniæ ad certum stipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera quauis urgente necessitate utatur. Quin & Moscouiæ Princeps, missis sub- B
inde muneribus illum sibi deuincire solebat. quod ideo fit, quia cùm mutuis assiduè bellis implicentur, utercq; Tartarorum ope armisq; alterum se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus utrũq; uana spe lactabat. id quod uel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscouiæ Principem de pace cum rege Poloniæ incunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscouiæ Princeps ad æquas pacis conditiones induci non posset, rex Poloniæ Præcopensem regem pecunia conduxit, ut Moscouiam cum exercitu ab una parte adoriretur, se quoque ex altera Opotzkam uersus impetum in Mosci ditionem facturum. qua arte Poloniæ rex Moscum ad tolerabiles pacis conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis Oratoribus suum uicissim apud Tartarum egit negotium, ut scilicet in Lithvuaniam, quam tum omni metu uacuam ac præsidio destitutam esse dicebat, uires suas conuerteret. Cuius consilium Tartarus, sui com- C
modi duntaxat ratione habita, secutus est. Atq; is eiusmodi Principum dissensionib. potentior factus, cum imperij augendi libidine teneretur, neq; quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamaíque Nahaicensi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem, cùm ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitq; uictor in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicensium quoq; princeps, fratrem suum Mamai increpat, quòd tam potentem uicinum suis copijs iuuaret. Præterea cum monet, ut Machmetgirei regis indies crescẽtem potentiam suspectam haberet. posse enim, ut insanabili ille animo esset, fieri, ut conuersis in se fratremq; armis, utrũq; regno depulsum aut interimat, aut in seruitutem deducat. Quibus uerbis Mamai permotus, fratri nunciat, eũq; hortatur, ut quàm magnis posset copijs ad se properaret. posse enim nunc, cum Machmetgirei magno rerũ successu elatus, securius ageret, utroscq; eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præscriptum

tempus

A tempus se cum exercitu, quem ad defendēdas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Qua re intellecta, Mamai continuo regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrumperetq; sed urbe relicta, in cāpis potius, ui mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cū exercitu, secq; fratri iungit: atq; hi non ita multo post Machmetgirei regem nihil tale timentē, cum Bathir Soltan filio, uigintiquinq; annos nato, prandentem, facto derepentè impetu obtruncant, eiusq; maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam uertunt: ac ultra Tanaim, Tauricā usq; insequentes, cędunt, fugantq; Præcop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisq; omnibus, cum ea nec ui nec deditione potiri posse uiderent, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: uiresq; regni Tauricæ, cū Machmetgirei fortissimo & felicissimo rege, qui potenter aliquādiu imperauit, conciderūt. Machmetgirei occiso, tra
B ter eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruiebat) auxilio Præcopē se regnū occupauit: qui cum Turcarū moribus imbutus, rarius præter Tartarorum morē in publico uersaretur, neq; subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitā rem in Principe ferre non poterant, eiicitur, inq; eius locum ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotē, ne cæde in se sæuiat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suæ misereatur, deniq; ut priuatus reliquū uitæ in castro aliquo deducere, nomenq; dūtaxat regium, tota regni administratione nepoti permissa, retinere possit, supplex orat, & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros hæc ferè sunt. Chan, ut suprà dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bēj, dux: Mursa, filius ducis: Olboud, nobilis, uel consiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo uerò priuatus, Ksi. Officiorum uerò, Vlan, secunda à rege
C dignitas: nam reges Tartarorum quatuor uiros, quorum consilio in rebus grauibus potissimum utuntur, habent. ex his primus, Schirni uocatur: secūdus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvuania, Moscovuiæ uicina, dicendum est.

DE LITHVVANIA.

Lithvuania Moscovuiæ proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quæ sub Lithvuaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circasis, quod ad Borysthenem situm est, in Livuoniam usq; protenditur. Porrò Circassi, Borysthenis accolæ, Rutheni sunt, alij ab his quos suprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate præficiebatur Eustachius Tascovuitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscovuiam una profectum fuisse, suprà dixi) uir belli peritissimus, astutia singulari: qui cùm crebra cum Tartaris commercia haberet, sæpius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna sæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscouiæ eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaq; mihi res uisa est, quæ hoc loco ascriberetur. Tar

taros quosdam habitu Lithvuanico in Moscovuiam deduxit, in quos, A
ceu Lithvuanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis
loco opportuno insidijs, Moscos ulciscentes præstolatur. Tartari depo-
pulata parte Scvueræ prouinciæ, Lithvuaniam uersus iter arripiunt: in-
deq; mutato itinere, cum Lithvuaniam tenuisse cognouissent, Mosci Li-
thvuanos esserati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithvua-
niam irruunt. qua uastata, cùm prœda onusti redirent, ab Eustachio ex in-
sidijs circumuenti, ad unum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moscus
Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata sibi iniuria cõquererentur, mi-
sit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriã ultos esse, respõdit. Ita Mo-
scus utrinq; delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthe
nis ostia, Otzakhovu castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Cir-
cassis, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam possidebat.
Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovu ad Albam, circa ostia Thiræ,
quæ ueteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Ot- B
zakhovu, in Præcop quatuordecim miliarib. A Circassis circa Borysthe-
nem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circassos septem mil. per
Borysthenem ascendendo, Cainovu oppidum occurrit: à quo decem &
octo miliarib. est Chiovuia, uetus Russiæ metropolis: quam magnificam
& planè regiã fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, monumentaq;, quæ in ruderib.
uisuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus eccleſia-
rum, monasteriorumq; desolatorum uestigia, præterea cauernæ multæ,
in quibus uetustis. sepulchra, corporaq; in his nondum absumpta uisun
tur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra septimũ annũ ra-
rò castitatem seruare. rationes uarias audiui, quarum nulla mihi satisfa-
cit: quibus, mercatoribus abuti quidem, sed abducere minimè licet. Nam
si quis abducta puella deprehensus fuerit, & uita & bonis, nisi Principis
clemẽtia seruatus fuerit, priuatur. Lex etiã ibidẽ est, qua externorũ merca
torũ (si qui ibi fortè decesserint) bona aut regi cedũt, aut eius præfecto:
id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovuiensib. apud se mortuis ob- C
seruatur. Ad Chiovuiam monticulus quidam est, per quem mercatori-
bus uia aliquanto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si fortè
currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fisco uin-
dicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Vuilnensis regis
in Lithvuania uicegerens, mihi retulit. Porrò à Chiovuia ascendendo
per Borysthenem triginta miliaribus, Mosier ad fluuiũ Prepetz, qui duo
decim miliarib. super Chiovu Borysthenem influit, occurrit. Thur flu-
uius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobranzko, triginta.
Inde ascendendo uigintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilevu,
à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Bory-
sthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore sita sunt, regi Polo-
niæ: Orientali uerò, Moscouiæ principi subijciuntur: præter Dobro-
vunam, & Mstislavu, quæ Lithvuaniæ ditionis sunt. Traiecto Bory-
sthene quatuor miliarib. Dobrovunam, indeq; uiginti Smolenzko deue

nitur. Ex

A nitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolentzko, & tum Moſcouiam uſq;:
Boriſouuo oppidū uiginti duobus ab Orſa in Occidentem miliarib: abeſt, quod Bereſina fluuius, qui infra Bobrātzko Boryſthenem influit, præterlabitur. Eſt autem Bereſina, ut oculis conſpexi, amplior aliquanto Boryſthene, ad Smolentzko. Planè puto hunc Bereſinam, id quod etiam uocabuli ſonus indicare uidetur, ab antiquis Boryſthenem habitum fuiſſe. nam ſi Ptolemęi deſcriptionem cōſpexerimus, Bereſina fontibus magis quàm Boryſthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithuuania porrò quos Principes habuerit, quādo Chriſtianiſmo initiata fuerit, ab initio ſatis dictum eſt. Huius gentis res ad Vuitoldi uſq; tempora, ſemper florebant. Si bellum aliūde ipſis immineat, ſuaq; aduerſus hoſtium uim defendere debeāt, uocati quidem, ad oſtentationem magis quàm ad bellum inſtructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito, citò dilabuntur. Quòd ſi qui remāſerint, hi equis ueſtibusq; melioribus, quibus inſtructi nomina dederunt, domum remiſsis, cum pau-
B cis quaſi coacti, ducem ſequuntur. Cæterùm magnates, qui certum militum numerum ſuis ſumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, ſe redimentes, domi remanent: eaq; res adeò dedecori non eſt, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in conuentibus caſtriſq; proclamari faciāt, ſi qui uelint, numerata pecunia exautoratos domum redire poſſe. Tanta autem inter hos quidlibet agendi eſt licentia, ut immodica libertate non uti, ſed abuti uideantur, Principūq; bona impignorata poſſideant: adeò, ut Principes in Lithuaniam uenientes, ſuis, ni prouincialium ope ſubleuentur, uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, haſtam uerò & ſcutum Hungarico more gerunt. equis bonis, ñſdemq; caſtratis, ſine ſoleis ferreis, quos mollibus coercent lupatis, utuntur.

Vuilna eſt caput gentis: ciuitas ampla, intra colles ſita, ad confluxum fluuiorum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grod-
C no, nomine haud ita diſsimili, prętерlabitur, Prutenoſq; populos quondam ordini Teutonicorum ſubiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgenſis, poſteaquam ſe regi Poloniæ ſubdidit, crucemq; & ordine depoſito, hæreditarius præeſt) à Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabitur, dirimit: ubi eſt oppidum Mumel. nā Germani Crónonem Mumel, patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vuilna porrò nūc eſt muro cincta. multa templa ædesq; lapideæ in ea exædificantur, in qua epiſcopalis ſedes eſt, quā tūc Ioānes regis Sigiſmūdi filius naturalis, uir ſingulari humanitate præditus, tenebat, nosq; in reditu noſtro humaniter excepit. Prętерea parochialis eccleſia, & aliquot monaſteria, & pręcipuū Frāciſcanorū de obſeruātia cœnobiū, maximis ſumptibus extructū, excellit. Multo plura tamē ſunt Ruthenorū tēpla in ea, quàm Romanæ obediētię. In Lithuanię principatu ſunt tres Romanę obediētiæ epiſcopatus: Vuilnēſis ſcilicet, Samogithię, & Chiouuiēſis. Rutheni uerò epiſcopatus in regno Polonię & Lithuuania, aut ſuis incorporatis princi-

patibus,

patibus,ſunt,archiepiſcopus Vuilnæ nunc degens, Polocenſis, Vuolo- A
dimerienſis,Lucenſis,Pinski,Chomenſis, Præmiſsienſis.Lithvuani mel
le,cera,cinere,quibus potiſsimum abundant,quæſtum faciunt,quæ ma-
gna ab eis copia Gedanum,deinde in Holandiã deferũtur. Picem quoq;
& aſſeres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithvuania abunde
præbet.Sale caret,quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Chri-
ſtiernus Daniæ regno eiectus,mareque piratis infeſtum eſſet, ſal non ex
Britannia,ſed ex Ruſsia portabatur: quo etiamnum utuntur apud Lith-
vuanos. Noſtra tempeſtate apud Lithvuanos duo potiſsimum uiri
bellica laude elari fuere: Conſtantinus Knes Oſtroski, & Knes Michael
Linzki. Conſtantinus utplurimum Tartaros fudit: non occurrendo
multitudini prædantium, ſed præda onuſtos ſequebatur. cumque redi-
rent ad eum uſq; locum,in quo ſe omni metu ſolutos,reſpirandi & quie-
ſcendi commodum ſpacium habere putabant (is locus erat illi notus)
cumq; eos inuadere conſtituiſſet,monuit ſuos, ut ſibi ea nocte cibaria pa
rarent,nam ſe eis nullam ignis copiam in noctem futuram,eſſe facturum. B
Itaq; ſequenti die continuato itinere, cũm Tartari noctu nulla flãma aut
fumo apparente, putarent hoſtes regreſſos, aut dilapſos, eoq; & equos
in paſcua dimitterent,mactarent, uorarent, & ſe ſomno dederent: Con-
ſtantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes
uero Michael Linski,qui cum adoleſcens adhue in Germaniam ueniſſet,
& apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Friſia bellum geren-
tem ſtrenue ſe geſsiſſet, ac per omnes militiæ gradus magnum ſibi no-
men peperiſſet, Germanorumq; apud quos adolcuerat moribus imbu-
tus, in patriam rediiſſet, apud Alexandrum regem magna authoritate
ac ſummo loco fuit:adeo ut rex arduas quaſque res ex eius iudicio ac ar-
bitrio conſtitueret. Accidit autem, ut cum Ioanne Savuerſinski Pala-
tino Trocenſi, regis cauſa in diſſenſionem ueniret, ubi compoſitis tan-
dem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo
rege, manebat Ioanni altamente repoſitum odium. nam ex eo priuatus
erat Palatinatu. Tum ipſe & complices,atq; amici, apud Sigiſmundum C
regem, qui Alexandro ſucceſſerat, crimine affectati imperij, ab æmulis
quibuſdam delatus eſt, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ
Knes Michael impatiens,cum ſæpe regem appellaſſet, rogaſſetq; ut com
muni iudicio,quo tantum crimen à ſe depellere poſſe dicebat,cauſam in-
ter ſe & Savuerſinski actorem diſcerneret: cumque rex illius petitioni
locum non daret, in Hungariam ad Vuladislaum regis fratrem profi-
ciſcitur:à quo literis & Oratoribus,quibus ad cognoſcendam ſuam cau-
ſam rex admonebatur, impetratis,tentatisque omnibus,cum cauſæ ſuæ
cognitionem à rege impetrare non poſſet, indignitate rei permotus Mi-
chael, tale facinus ſe aggreſſurum, regi dixit, quod ipſi ſibique aliquan-
do foret mœrori. At cum domum iratus ſe receipiſſet, quendam ex ſuis
hominem ſibi fidum, cum literis mandatisq; ad Moſcouiæ Principem
mittit. Scripſerat autem, ſi Princeps ſecuram liberamque ad ſe uiuendi
copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, ſibi promitte-
ret,eaq;

A ret, eaq; res honori emolumentiq; sibi apud Principem foret, se castris quę in Lithvuania possideret, alijsq; ui aut deditione occupatis, ad se deficere uelle. Eo nuncio Moscus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, omnia quæ à se Michael peteret, datis ut uolebat literis, iuramentoq; addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sententia confectis, Michael ulciscendi libidine flagrãs in Ioannem Savuersinski, qui tum in ulla sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctaui) toto impetu fertur, eumq; ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientẽ opprimit, obtruncatq; : qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppidaque aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq; illi longè imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscouiam se contulit: ubi à Principe honorificè exce-

B ptus est. nam Lithvuaniam illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem conceperat, se eius consilio, opera, industria, uniuersam Lithvuaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consilijs, Smolenzko insignem Lithvuaniæ principatum denuò obsedit, & eam uiri huius industria magis quàm uiribus cepit. Vnus enim Michael, militibus qui in præsidio erant, omnem urbis defendendæ spem, sua præsentia ademit: eosq; & metu & pollicitationibus, ut castrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; studio faciebat, quoniã Basilius, si Michael Smolenzko quacunq; arte potiri posset, se castrũ cum prouincia adiacẽte perpetuò sibi cõcessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeò ille postea non stetit, ut Michaelem de pactione se appellantem, uana tantùm spe lactaret, atq; illuderet. Quare uehementer Michael offensus, nõdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facilè consequi posse sperabat, ex suis quendam

C sibi fidum ad regem mittit, seq;, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; continuò publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verùm cum Michael literis regijs non prorsus fideret, quo tutius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq; consiliarios esse sciebat, ut regem uel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauitq;. Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusq; esset, re patefacta, Principiq; celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaelem Moscouiam missus erat: qui ut mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoq; haud meliore fortuna usus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neq; sibi fides adhibcretur, adeò arcani continens fuit, ut etiã grauiter tortus, id non reuelaret. Porrò cum Michael captus, in

ptus,in cõſpectum Principis in Smolenzko adductus fuiſſet:Perfide,in- A
quit,digna te pro meritis pœna afficiã.ad quæ ille:Perfidiæ crimẽ,quod
mihi impingis,non agnoſco.nam ſi tu mihi fidem promiſſa ſeruaſſes,fi
deliſſimum me in omnibus ſeruitorem habuiſſes. ſed cùm te eam floccifacere,meq; à te inſuper eludi uiderem, graue mihi in primis eſt, ea quæ
animo in te conceperam, me exequi non potuiſſe. mortem ego ſemper
contempſi,quam uel ea cauſa libenter ſubibo, ne uultum tuum Tyranne
amplius conſpiciam. Deinde Principis iuſſu in magnã populi frequentiam in Vuieſma abductus, ubi ſupremus belli Præfectus, proiectis in
medium grauibus,quibus uinciendus erat,cathenis:Princeps te, inquit,
Michael maxima (ut ſcis) dum fideliter ſeruires, gratia proſequebatur.
Poſtquam autem proditione fortis eſſe uoluiſti, hoc te ſecundum meri-
ta tua munere donat. ſimulq; cũ dicto, cathenas illi inĳci iubet. qui dum
ita ſpectante multitudine cathenis conſtringeretur, ad populum conuer
ſus:Ne captiuitatis,inquit,meæ falſa apud uos fama ſpargatur,quid fece
rim,curq; captus ſim,paucis aperiam:ut uel meo exemplo, qualem Prin- B
cipem habeatis, quidq; quiſq; ueſtrûm de eo ſperare debeat, aut poſsit,
intelligatis.Ita orſus,totius ſui in Moſcouuiam itineris rationem, quæq;
Princeps ſcriptis literis,addito iuramento,ſibi promiſiſſet, neque ulla ex
parte promiſsis ſtetiſſet,referebat. Cumq; ſua de Principe expectatione
falſus eſſet,uoluiſſe denuò in patriã redire: ideo ſe captũ eſſe.qua iniuria
cum præter meritum afficeretur,mortẽ ſe nõ magnopere refugere, præ-
ſertim cum ſciret,communi lege naturæ omnibus æquè moriendum eſ-
ſe. Et cùm corpore ualido,ingenioq; ad omnia uerſatili eſſet, multum e-
tiam ualebat conſilio,ſerĳs iocoſisque rebus æquè idoneus, planeq; (ut
aiunt) omniũ horarum uir:qua animi dexteritate multum ſibi gratiæ au-
thoritatisq; apud omnes,Germanos prĳſertim,ubi educatus fuerat,con
ciliauerat.Tartaros, Alexãdro rege imperante, inſigni clade profligaue-
rat:neq; à Vuitoldi morte, Lithuuani tam præclaram à Tartaris uicto-
riam unquã reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michael
uocabant:qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab ini- C
tio, eoq; poſt omiſſo, Romanũ ſequutus fuiſſet,quo Principis in ſe irã
indignationemq; leniret,mitigaretq;, in uinculis denuò Ruthenicum aſ-
ſumpſit. De eius liberatione, nobis in Moſcouuia exiſtentibus, multi
præclari uiri, in primis autem Principis coniunx, quæ ſibi ex fratre ne-
ptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæſar
Maximilianus,litterasq; ſpeciales in priore mea legatione ad Principem
nomine ſuo dederat:quibus tamen uſq; adeò nihil effectum eſt, ut mihi
tum nec aditus ad ſe patêret: imò ne uidendi ſui copia dabatur. In altera
uerò legatione,cum fortè de liberatione eius tractaretur, ſæpius à Mo-
ſcis interrogabar,an hominem nouiſſem: quib.equidẽ, quod in rẽ ſuam
fore putabã,nomen me duntaxat eius aliquando audiuiſſe,reſpõdi. Atq;
Michael tũ liberatus ac dimiſſus fuit:cuius neptim Princeps,uiuente ad-
huc priore uxore cum duxiſſet,tantã ſpem in eo ponebat, ut filios ſuos il
lius uirtute à fratrib.in regno tutos fore crederet:tutorẽ deniq; filiorum
ſuorum

A suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, uiduam lasciuientem cum identidem increparet, proditionis crimine ab ea insimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longè post, ipsam quoq; ita fœuientem, ueneno sublatam: adulterum uerò Ovutzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Vuolinia, inter Lithvuaniæ principatus, gentem bellicosiorem habet.

Lithvuania admodum syluosa est, paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem uersus Borysthenem illabuntur. alij uero, ut Boh, Cronon, & Narevu, Septentrionem uersus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges raro ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quid uis facere, res ad uitæ usum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonũ uerberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq;
B muneribus aditus non patet. quod si etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, constituunt ue. Neq; uerò hæc solùm tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à procerib. impetrare quippiã uolunt. Audiui à quodã primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithvuania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter censum, hebdomadatim sex dies laborare: Parocho deniq; ducta, uel mortua uxore, liberis similiter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò seruitute à Vuitoldi tempore in hunc usq; diem detinentur, ut si quis fortè capite dãnatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisq; manibus se suspendere cogatur, quod si fortè facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atq; immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si Iudex aut Præfectus in re præsenti constitutus, reo moram fortè
C nectenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima uerbera extimescens, laqueo uitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithvuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos syluestres. Bisontem Lithvuani lingua patria uocant Suber: Germani improprie Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinã formam habet, cum bisontes specie sint dissimilima. Iubati enim sunt bisontes, & villosi secundum collum & armos, barba quadam à mento propendente, pilis muscum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunq; sic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus alijs se nõ minorib. sibi adiũctis.

Tergum ipsum ceu gibbo quodã attollitur, & priore & posteriore cor- A
poris parte demissiore. Qui uenantur bisontes, eos magna ui, agilitate
& solertia præditos esse oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo
sint arbores iustis diremptæ spatijs, truncis nec crassis nimis, ut facilè cir-
cumiri possint: nec paruis, ut ad tegendum hominem sufficiant. Ad has
arbores singuli uenatores disponuntur, atque ubi canibus persequenti-
bus exagitatus bisons eum in locum propellitur, qui primus ex uenato-
ribus sese profert, in eũ magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese
tuetur, & quà potest percutit uenabulo ferã: quæ ne sæpius quidem icta
cadit, sed incẽsa magis ac magis rabie, non tantùm cornua, sed etiã linguã
uibrat: quam ita scabrã & asperã habet, ut uenatorẽ solo uestis eius attac-
tu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quòd si
quis fortè circumcursitando & feriendo delassatus respirare cupit, is ferę
obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus sæuit. Si uerò al- B
teri in idem certamen non confecta fera descendere libet, ut fieri neces-
se est, si salui illinc abire uelint: is eam facilè in se prouocat, si uel semel sono
barbaro Lululu succlamarit.

Vros sola Masouuia Lithuuanię cõtermina habet: quos ibi patrio no
mine Thur uocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim ue-
rè boues syluestres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quòd omnes
nigri sunt, & ductum quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum
habent. Non est magna horũ copia: sunt́q; pagi certi, quibus cura & cu-
stodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibusdã seruan-
tur. Miscentur uaccis domesticis, sed non sine nota. Nam in armentum
postea, perinde atq; infames, à cęteris uris non admittũtur: & qui ex eius-
modi mixtione nascuntur uituli, non sunt uitales. Sigismundus Au-
gustus rex mihi apud se oratori donauit exenteratum unum, quem uena-
tores eiectum de armento semiuiuum cõfecerant: recisa tamen pelle, quę
frontem tegit. quod non temerè factum esse credidi: quanquã cur id fieri
soleret, per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum
est, in precio haberi cingulos ex uri corio factos. & persuasum est uulgo, C
horum præcinctu partum promoueri. Atq; hoc nomine regina Bona,
Sigismundi Augusti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit:
quorum alterum serenissima Domina mea Romanorum Regina, sibi à
me donatum, clementi animo accepit.

Quę fera Lithuuanis sua lingua Los est, eam Germani Ellẽd, quidam
Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc est asinum agrestem
esse, non respondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam &
quæ solidas haberent, repertæ sint. sed id perrarum est. Animal est altius
ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuer-
sis, colore item magis ad albedinem tendente. Cursus est uelocissimi: non
quo cætera animalia modo, sed gradarij instar. Vngulæ, tan-
quam amuletum, contra morbum caducum
gestari solent.

VRVS

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BISONT: IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

In

A In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ouis syluestris, quam Poloni Solhac, Moſci Seigack appellãt, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Moſci manubria cultellorum transparentia faciunt: uelociſsimi cursus, & altiſsimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithvuaniæ est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Pruſsiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Livuonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithvuania à Principe Præfectus, quem sua lingua Staroſta, quasi seniorem appellant, præficitur. neq; temerè is, niſi grauiſsimas ob causas, officio mouetur: sed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius regionis homines procerà utplurimum statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpuſillos, ac planè nanos, ueluti uiciſsitudine quadam, procreare solent. Samo-
B githæ ueſtitu uili, eoq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus caſis, ijsq; oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio cõseruatur: ad quem cum paterfamiliâs sedet, iumenta, totamq; domus suæ supellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipſi habitant, tecto, sine ullo interſtitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro poculis etiam utuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loricis, alijsq; plurimis armis, præcipuè aũt cuſpide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent, ut uix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere poſſe: quibus foris in bello, domiq; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, sed ligno proſcindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenoſa sit, quaque pinus nunquam creſcit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoq; uomeris utuntur, secum portare solent: scilicet, ut uno fracto, aliud atq; aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
C tos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusq; aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, uulgusq; agrorum suorum ſterilitatem ferreo uomeri adſcriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus ueritus seditionem, amoto ferro, suo eos more agros colere permiſit. Prouincia hæc nemoribus, syluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; uiſiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui serpentes quoſdam quatuor breuibus, lacertarum inſtar, pedibus, nigro obœſoq; corpore trium palmarum lõgitudinem non excedentes, Givuoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosq; luſtrata domo ſtatis diebus ad appoſitũ cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam uenerãtur. Quod ſi aduerſi quid illis accideret, serpentẽ Deum domeſticum malè acceptum ac saturatum esse credunt. Cùm priori ex Moſcouuia itinere rediens, in Troki ueniſſem, referebat hoſpes meus, ad quem fortè diuerteram, se eodem

quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpentis cultore aliquot aluea A
ria apum emisse: quem cum oratione sua ad uerum Christi cultum ad-
duxisset, utq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto
post cum ad uisendas apes suas eo reuersus fuisset, hominem facie defor-
matum, ore aurium tenus miserabilem in modū ducto offendit. Tanti
mali causam interrogatus, respondit, se, quod serpenti deo suo manus ne
pharias iniecisset, ad piaculū expiandū, luendamq; pœnā, hac calamitate
puniri: multaq; grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, eum pati
oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithvuania sunt acta,
pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobiliusue, quodq;
minus ceræ habeat, albumq; sit, quàm in Samogithia, reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidā Germani-
cum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticū: Germani uero alludentes Bal-
theo, Pelts appellant: Sinus proprie dicitur. interluit namq; Cimbricam
Chersonesum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani:
Latini uero, nomine inde pariter sumpto, Iuciam uocant. Alluit & Ger- B
maniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam
contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magno
polensium Ducum ciuitates, totumq; Pomeraniæ tractum, id quod no-
men eius loci indicat. Pomoriæ enim Slavuonica lingua idem est, ac si
diceres, Iuxta mare, seu maritimum. Inde Prussiam, cuius metropolis est
Gdanum, quod & Gedanū & Dantiscū appellatur, alluit. Porro Ducis
Prussiæ sedes est, quam Germani Regium montē appellant. Eo loci certo
anni tempore, succinum mari innatans, magno hominum periculo, pro-
pter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogi-
thiam uix IIII miliaribus contingit: atq; longo tandem tractu Livuo-
niam, & eam partē quā uulgo Khurland, Curetos absq; dubio uocant, &
regiones quæ Mosco subsunt: Vuinlandiā deniq;, quæ Svuetensiū ditio
nis est, unde etiam Venedicū nomen originē duxisse arbitrātur, circum-
luit. Ab altera autē parte Svuetiā contingit. Totū autem Daniæ regnū, C
quod insulis maximè constat, in hoc sinu cōtinetur: exceptis Iucia & Scā-
dia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoq; insula regno Daniæ sub-
iecta, in hoc sinu est: ex qua plerisq; Gotthos prodijsse putabant: cum ta-
men lōgè angustior sit, quàm quę tantam hominum multitudinē caperé
potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia
in Svuetiam, & iterū reflexo per Scandiā itinere (quod rationi minimè
cōsentaneū est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Vuisby
ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantiū lites ac con
trouersiæ cognoscebantur, ac constituebantur: eo etiam ex longinquis
illis maritimis locis causæ ac negotia deferebantur, prouocabanturq;.

Livuonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Hu-
ius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister præest. In ea, præ-
ter Rigensium archiepiscopum, Riualiensis & Osilienſis episcopi sunt.
Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem Rigam ad fluuium
Dvuina, non longè ab ostijs: item Revualiā & Derbteñ ciuitates, Revua

liam

A liam Ruthcni Rolivuan: Derbt uero Iuryovugorod appellant. Riga nomen ſuum utraq; lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Nervuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes ſunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines ſeu tribus eſt diuiſa. In Livuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacenſi, Geldrenſi; & Monaſterienſi, quotannis noui & ſeruitores & milites deducuntur: quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quaſi manumiſsi in patriam redeunt, ſuccedunt. Inſigni equorum copia adeò abundãt, firmiq; ſunt, ut hactenus tam regis Poloniæ, quàm magni Ducis Moſcouuiæ hoſtiles & frequẽtes in agros eorum incurſiones fortiter ſuſtinuerint, ſeq; ſtrenuè defenderint.

Anno Domini 1502, menſe Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnuſq; Lithvuaniæ Dux, Magiſtrum Livuonienſem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibuſdam induxit, ut ipſe inſtructo exercitu Mo-
B ſcouuiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, ubi is hoſtilẽ terram attigiſſet, cum magno ſe exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad conſtitutum tempus, ſicuti receperat, non ueniſſet, Moſciq; cognito hoſtiũ aduentu, ingenti multitudine magiſtro occurriſſent, iſq; cùm ſe deſertũ uideret, neq; ſine ſumma turpitudine periculoq; retrocedere poſſet, ſuos primùm pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormẽtis, ſtrenuè hoſtem aggreditur: primoq; impetu Ruthenos diſsipat, atq; in fugã conuertit. Cum autem pro numero hoſtium pauciores eſſent uictores, grauioreq; armatura præpediti, hoſtem longius perſequi non poſſent: Moſci re cognita, receuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atq; Plctenbergij peditatum, qui circiter mille quingenti inſtructa phalange hoſti ſe oppoſuerunt, aggreſsi ſtrenuè cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schuuartz, periere. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur. nam cùm hoſtium telis obrutus, confectusq; diutius ſtare non poſſet, priuſquam occũ-
C beret, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à ſe reciperet, inclamabat. ad cuius uocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex Braunſuicenſibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accurrens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, ſiue quòd ſuſpectam haberet illius fidem, ſiue quòd tanto honore indignum eſſe arbitraretur, tradere recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo amputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditis quepeditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum eſt, ut quadringenti ferè pedites ab hoſtibus miſerè trucidarentur: relíqua turba cum equitatu, ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atq; in Moſcouuſam miſſus, in aula principis aliquãdiu honeſto loco fuit. Verùm is acceptę à Moſcis iniuriæ impatiẽs, ex Moſcouuia clàm ad Chriſtiernũ Daniæ regẽ poſtea

profugit, à quo tormẽtis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaserant, in Daniam elapsi, illius proditionem Regi indicassent, nec cum eo unà militare uellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatoq; post regni statu, Iostericus, aliàs Gustaus Suetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium suorum ascribit, & Vuiburgo oppido præficit: ubi cum nescio cuius criminis se insimulari cerneret, ueritus grauiora, denuò in Moscouiam se recepit: ubi ego illum honorificè uestitum, inter Principis stipendiarios uidi. A

Svuetia imperio Mosci contermina, Nortvuegiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: mariq; Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaq; ferè alluitur. Svuetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockolm, Rutheni Stecolna appellant, amplissimum regnum, multas & uarias nationes complectitur: inter quas uirtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indeq; progressi, toti orbi, ut plerique scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere. B

Nortvuegia, quam quidam Nortvuagiam appellant, longo tractu Svuetiæ adiacet, mariq; alluitur. Atq; ut hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis uernacula nomina indidere, prouinciasq; his adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: unde Austria, quam Germani propriè exprimunt, Osterreich. Vuest, Occidentem: à quo Vuestualia. ita à Sud & Nort, ut dictum est, Svuetia & Nortvuegia.

Scandia uerò non est insula, sed continens, Svuetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Cæterùm cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Svuetia fecerint, ex eaq; Gotthos & Longobardos progressos fuisse retulerint: uidentur, mea quidem sententia, hæc tria regna ueluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendisse: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæq; adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atq; parum cognita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis insulam, uno Scandiæ nomine appellarent. C

De Corela suprà dictum est, eam & regi Svuetiæ, & principi Moscouiæ, quòd ditioni utriusq; Principis interposita est, tributariam esse. eaq; re uterq; suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale usque protenduntur. Cæterùm cum de Glaciali mari uaria multaq; à plerisque scriptoribus tradantur, haud abs re fore uisum est, si illius maris nauigationem paucis subiungam.

Nauiga-

A

NAVIGATIO PER MARE Glaciale.

QVo tempore Sereniſsimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moſcouiæ agebam, aderat forte Gregorius Iſthoma, Principis illius interpres, homo induſtrius, q̃ apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496, à ſuo Principe cum magiſtro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ miſſus, totius itineris ſui rationem nobis compendio retulit: quod cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laborioſum uideretur, paucis, ſicuti ab eo accepi, deſcribere uolui. Principio dicebat, ſe cum Dauid iam dicto oratore, à Principe ſuo dimiſſos, Novuogardiam magnã peruenisſe. Cum aũt eo tempore regnum Svuetiæ à rege Daniæ defeciſſet, ad hęc Moſcus cũ Svuetenſibus diſſideret, atq; adeo cõmune & conſuetũ iter illi propter tumultus bellicos tenere
B non poſſent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingreſſos fuiſſe: ac primum quidem ex Novuogardia ad oſtia Dvuinę ac Potivulo, difficili admodum itinere peruenisſe. Dicebat aũt iter hoc, quod ob moleſtias & labores nunquã ſatis deteſtari poterat, eſſe ſpacio trecentorũ mil. Conſcenſis denicq; in Dvuinæ oſtijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrũ ſe nauigando tenuiſſe, ibicq; montes altos & aſperos uidiſſe: tandem confectis XVI. mil. ſinucq; quodam traiecto, littus ſiniſtrum adnauigaſſe, atq; mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nomen habet, ad Finlappiæ populos peruenisſe: qui etſi humilibus in caſis paſsim ſecundum mare habitant, ferinamq; propemodum uitã ducant, feris tamen Lappis ſunt mãſuetiores. Eos Moſco uectigales eſſe dicebat. Relicta poſtea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svuetiæ ſubiectam, attigiſſe. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos uero Kaycni appellãt: inde emenſo ac ſuperato littore flexuoſo, quod in dextrũ protendebatur,
C ad promontorium quoddam, quod Sanctum Naſum appellant, ſe peruenisſe dicebat. Eſt autem Sanctus Naſus, ſaxum ingens, ad naſi ſimilitudinem in mare prominens: ſub quo antrũ uorticoſum conſpicitur, quod ſingulis ſex horis mare abſorbet, ac alternatim magno ſonitu reddit euomitq; eiuſmodi uoraginem. Alij umbilicũ maris, alij Charybdim dixere. Tantam autem huius gurgitis uim eſſe, ut naues aliasq; in propinquo res attraheret, inuoluerat atq; abſorberet: neq; ſe unquam in maiori periculo fuiſſe aiebat. Nam gurgite ſubito ac uiolenter nauem, qua uehebantur, ad ſe attrahente, uix magno labore renitentibus remis ſeſe euaſiſſe. Superato S. Naſo, ad quendam montem ſaxoſum, quem circumire oportebat, peruenisſe: ubi cum uentis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod niſi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facile præteribimus. quem Iſthoma, ob uanam ſuperſtitionem ſe increpaſſe aiebat. increpatus nauta ſubticuit, totoq; illic quatriduo ui tempeſtatis retentos, uentis

poſtea

postea quiescẽtibus, soluisse. Cunq; secundo iam flatu ueherẽtur, naucle A A
rum dixisse: Vos admonitionẽ meam de placando Semes saxo, tanquam
uanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clàm ascẽso scopulo,
Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interro-
gatus, quid Semi obtulisset: auenæ farinam butyro permixtam, super la-
pidem quem prominere uidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita naui-
garent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulæ spe-
ciem ipsis occurrisse: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præ-
sidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvuegiæ,
ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promon-
torij lõgitudinem in mare esse dicebat, ut uix octo diebus circumiri pos-
set. qua mora ne impedirẽtur, & nauiculas & sarcinulas per Isthmum di-
midij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in
Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locũ Dront nomine,
qui ducentis à Dvuina in Septẽtrionem miliaribus abest, nauigasse. atq;
eò usq; Moscouiæ Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Re B B
lictis porrò ibi scaphis, reliquũ itineris terra trahis confecisse. Referebat
præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, esse, qui Nordvue-
gorum lingua Rhen uocantur, nostratibusq; ceruis aliquanto maiores
sunt; quibus Loppi uice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in
scaphę piscatoriæ formã facto, ceruos iungũt: in quo homo, ne citato cer
uorũ cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorũ cursum mo-
deratur, sinistra: dextra uerò manu baculũ tenet, quo uehiculi, si fortè in
aliquã partẽ plus æquo uergeret, casum sustineat. atq; eo uehendi genere
uiginti miliaria se uno die confeciisse, ceruumq; tandem dimisisse: quem
ad dominũ suum stabulaq; consueta sponte redijsse, dicebat. Eo tandem
itinere cõfecto, ad Berges ciuitatẽ Nordvuegię, rectà in Septentrionem
inter montes positam, indeq; equitatione in Daniam peruenisse. Ce-
terùm apud Dront & Berges in solstitio æstiuali, dies uigintiduarum
horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante
annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuer- C
sam, magisq; cõpendiariam itineris sui rationẽ nobis exposuit. Dicebat
enim, cum ad Ioannem regem Daniæ missus fuisset ex Moscouia, Ro-
stovu usq; pedes uenisse: conscensisq; nauibus Pereaslavu, à Pereaslavu
per Vuolgam in Castromovu: indeq; septem vuerst terrestri itinere ad
fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Vuolochdam pri-
mùm, Suchanam deinde, & Dvuinã, ad Berges usq; Norvuegiæ urbem
nauigasset, omniaq; pericula & labores quos Isthoma supra retulit, na-
uigando superasset, rectà tandem Hafniã Daniæ metropolim, quæ Ger-
manis Koppenhagen dicitur, peruenisse. In reditu uterq; se per Livuoniã
in Moscouiam reuersos fuisse, illudq; iter annuo spacio confecisse dice-
bat. quamuis alter, Gregorius Isthoma, se media huius tẽporis parte tem
pestatibus in pleriscq; locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Vterq;
tamen constanter affirmabat, se mille & septingẽta vuerst, hoc est 340 mi
liaria hoc itinere peragrasse. Demetrius itẽ ille, qui nouissimè apud sum-
mum

A mum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscouiã suam descripsit, perq; hoc ipsum ter in Nordvuegiam & Daniã missus uenerat, omnia supra dicta ita se habere confirmauit. Cæterùm hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum uehementi & copioso in fluxu maria longis spaciis ab ipsis littoribus propelluntur, uidisse, eosque ab ipsis littoribus per certa spacia unà cũ mari congelari: uti fit in Liuuonia, aliisq; Svuetiæ partibus. quamuis enim concurrentium uentorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen raro, uel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glacies tum congesta eleuatur, aut frangitur. nam glacierum frusta, fluuiorũ ui in mare delata, per totũ ferè annum supernatant: adeoq; frigoris uehementia denuò cõcrescunt, ut aliquando plurium annorum glaciem in unum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à uentis in littus propelluntur, facilè cognoscitur. Equidem & Bal-
B theum mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuali solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radij illius non appareant, uideri: tantumq; luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Moscouia ctant, se ex illis feris Loppis habere uectigal. quod etsi uerisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios uicinos ab ipsis uectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Persoluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui que se iuris esse gloriantur. Loppi quamuis pane, sale, aliisque gulæ irritamentis careant, solis que piscibus & feris utantur, multum tamen proni in libidinem esse perhibentur. Sagittarij porrò peritissimi omnes, adeò ut si quas nobiliores in uenatione feras nanciscantur, eas quò pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, alioq;
C que hospites peregrinos, domi cum uxore, uenatum cuntes relinquunt: reuersi, si uxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eò commeant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno uestes, item secures, acus, cochlearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idq; genus alia ipsis afferuntur: ita ut coctis iam cibis uescantur, humaniores q; mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarũ pellibus cõsuunt, utuntur, eoq; habitu in Moscouiam aliquãdo ueniunt: paucissimi tamẽ caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, utuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monetæ usus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti prope modũ esse uidentur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis uno loco feris ac piscibus, alio migrant. Narrabant etiam prædicti

Mosco-

Moſcouiæ Principis Oratores, ſe in eiſdem partibus altiſsimos mõtes, A
ad Ætnę ſimilitudinẽ flammas ſemper eructantes uidiſſe: & in ipſa Nort-
vuegia multos mõtes perpetua cõflagratione corruiſſe. Qua re adducti
quidam, purgatoriũ ignem ibi eſſe fabulãtur. de quibus montibus, dum
legatione apud Chriſtiernum Danorum regem fungerer, eadem ferè ab
Nordvuegię Præfectis, qui tum forte aderãt, accepi. Circa oſtia Petzorę
fluuij, quæ ſunt dextrorſum ab oſtijs Dvuinę, uaria magnaq; in Oceano
dicuntur eſſe animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudine
bouis, quod accolæ Mors appellant. Breues huic, inſtar caſtorum, ſunt
pedes: pectore pro reliqui corporis ſui proportione aliquanto altiore, la
tioreq;, dentibus ſuperioribus duobus in longũ prominẽtibus. Hoc ani-
mal ſobolis ac quietis cauſa, cum ſui generis animalibus, Oceano relicto,
gregatim montes petit: ubi antequam ſomno, quo natura profundio re
opprimitur, ſe dederit, uigilem, gruum inſtar, ex ſuo numero conſtituit:
qui ſi obdormiſcat, aut forte à uenatore occidatur, reliqua tum facilè capi
poſſunt: ſin mugitu, ut ſolet, ſignũ dederit, mox reliquus grex excitatus, B
poſterioribus pedibus dentibus admotis, ſummą celeritate, tanquã uehi
culo per montẽ delapſi, in Oceanum ſe præcipitãt: ubi in ſupernatãtibus
glacierũ fruſtis pro tẽpore etiã quieſcere ſolent. Ea animalia uenatores,
ſolos propter dentes inſectantur: ex quibus Moſci, Tartari, & in primis
Turci, gladiorum & pugionum manubria affabrè faciunt: his q; pro
ornamento magis, quàm ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus eſt) in-
cutiant, utuntur. Porrò apud Turcos, Moſcos & Tartaros hi dentes põ-
dere ueneunt, piſciumq; dentes uocantur.

Mare Glaciale ultra Dvuinam, ad Petſchora, & Obi oſtia uſq;, longè
lateq; protenditur. ultra quæ Engronelandt regionẽ eſſe aiũt. Eam cum
ob altos montes, qui perpetuis niuibus obſiti rigent, tum perpetuam gla
ciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculoſamq; fa-
ciat) à conuerſatione ſeu commercio noſtrorum hominum ſeiunctam,
atque ideo incognitam eſſe audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET tractandi Oratores. C

ORator in Moſcouiã proficiſcens, eiusq; limitibus appropin
quans, nuncium ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciui-
tatis Præfecto indicet, ſe Oratorem talis Domini, limites Prin
cipis ingreſſurum. Mox Præfectus, non ſolùm à quo Principe
mittatur, ſed cuius etiam conditionis, dignitatis ue ſit ipſe Orator, item
quotus ueniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comi-
tatu, habita tã Principis à quo mittatur, dignitate, quàm Oratoris ratio-
ne, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam ma-
gno Duci, unde & à quo ueniat, cõtinuò ſignificat. Miſſus, ex itinere pa-
riter aliquem ex ſuis præmittit, qui Oratori ſignificet, Magnũ hominem
aduenire, qui eum certo loco (locum deſignans) excepturus ſit. Porrò
Magni hominis titulo propterea utuntur, quòd illud prædicatum Ma-
gnus,

A gnus,tribuitur omnibus excellentioribus personis.neq; enim quẽquam strenuum,aut nobilem,aut Baronem,illustrem aut magnificum uocant, aut alio denicp id genus titulo ornant. Cæterũm in congressu,missus ille adeo nõ cedit loco,ut niuem hyberno tempore,ubi subsistit,uerrere,seu terere ita iubeat, quo Orator præterire queat: ipse interim uia trita,seu publica non cedit. Præterea in eõgressu & hoc obseruare solent.mittunt nuncium ad Oratorem,qui eum admoneat, ut ex equo aut uehiculo descendat:si autem aliquis aut lassitudinem,aut ægritudinem causatus fuerit,cũ respondent:quod nec proferre, nec audire uerba Domini,nisi stando liceat. Imo missus diligenter cauet, ne prior ex equo aut uehiculo descendat,ne uideatur hac re derogare domino suo.quin ubi Oratorem ex equo descendere animaduertit,tum primum & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrẽti extra Moscouiam, me fessum esse de uia,& ut in equis expediremus expedienda. At sibi id faciundum (repetita priore causa) nequaquã uidebatur. Interpretes & alij
B iam descenderant,monentes me,ut & ego descenderem.Quibus respondebam,quam primum Moscus descendet, me quoq; descẽsurum. Equidem cum uiderem ipsos eam rem tãti facere, decsse ipse quoq; Domino meo,eiusq; minuere authoritatem,pariter nolui.Sed enim prior descendere cum renueret, illaque superbia aliquantisper protraheretur, finem facere uolens,moui pedem ex subjice ephippiario, tãquam descensurus. qua re animaduersa, missus continuo ex equo descendit: ego uero lente me ex equo detuli,ita ut illum a me illusum esse pœnituerit.

Sub hæc accedẽs,aperto capite inquit:Magni domini Basilij,Dei gratia regis & domini totius Rusiæ,& magni ducis,&c. (recitando potiores principatus)Locũtenens & Capitaneus N. prouinciæ, &c. iussit tibi significare. Postquam intellexit te Oratorẽ tanti domini, ad magnum dominum nostrum uenire,misit nos tibi obuiã, ut te ad se deduceremus. (repetendo titulum principis,& Locũtenentis.)Præterea nobis demandatũ est, ut inquireremus,quam sane equitaueris. (is enim modus est in
C excipiẽdo, Quam sane equitasti?)Dein Oratori dextram missus porrigit;neq; rursus honorem prior exhibet, nisi uideat Oratorẽ caput suum aperire.Sub hæc,humanitatis forte officio adductus,ultro Oratorẽ compellat,quærẽs,quam sane equitasset.Postremo dat signũ manu innuens, Ascende & uade. Conscensis tandem equis, aut uehiculis,subsistit loco una eũ suis:neq; uia cedit Oratori,sed postremus a longe sequit, curatq; diligẽter ne quisq; retrocedat,aut subsequatur:procedẽte Oratore,mox scisscitãtur,primũ nomen Oratoris,& singulorũ seruitorũ: item nomina parentum,& ex qua quisq; prouincia oriundus sit, qualem quisq; calleat linguam,& cuius sit eõditionis,an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum prouincia fuerit.quæ singula ad magnum ducem per literas cõtinuo referunt.Porro cum paululum progressus est Orator,occurrit homo, mandatum dicens se a Locumtenẽte habere,ut sibi de omnibus necessarijs prouideat.

Dobrouna igitur,oppidulo Lithuanię,ad Borysthenẽ sito,egressi,

octoq; eodem die miliaribus confectis, cum limites Moscouiæ attigis- A
semus, sub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte
strauimus, ut post mediam noctem inde progredi, & Smolentzko per-
uenire possemus. Nã ab ingressu, seu limite, in principatũ Moscouiæ,
Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantũm Germanicis distat. Ma-
nè cum ad unum ferè miliare Ger. progressi essemus, honorificè suscipi-
mur: atq; inde uix ad dimidiũ miliare progressi, loco sub diuo nobis con
stituto patiẽter pernoctauimus: postero die rursus ad duo miliaria pro-
gressis, locus pernoctandi constitutus fuit, ubi à deductore nostro pro-
lixè & lautè accepti sumus. Cæterũm sequenti die (quæ erat dies Palma-
rum) quamuis seruitoribus nostris mandaueramus, ut nullibi subsiste-
rent, quin cum sarcinis rectà Smolentzko contenderent: eos tamen, uix
ad duo miliaria Ger. progressi, in loco ad pernoctandum constituto de-
tentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes uiderẽt, obsecra-
bant, ut saltem ibi prandium sumeremus. quibus parendum erat. Ea ete-
nim die deductor noster, Oratores sui domini ex Hispania à Cæsare no- B
biscum reuertentes, Knes loãnem Posetzen Iaroslavuski, & Simeonem
Trophimovu secretarium inuitauerat. Ego qui sciebam causam, cur nos
tam diu in his solitudinibus detinerent (miserant etenim ex Smolentz-
ko ad magnum Ducem, nunciando aduentum nostrum, expectantes re-
sponsum, an liceret nos ducere in castrũ, necne) uolui experiri animum
illorum, ingrediorq; uiam Smolentzko uersus. Id alij procuratores cum
animaduertunt, eu estigio ad deductorem currunt, discessum nostrum
nunciant: mox reuersi, orant, miscentes etiam precibus minas, ut mane-
remus. Sed illis interea huc atq; illuc cursitantibus, cum ad tertium ferè
pernoctandi locum peruenissemus, meus procurator inquit: Sigismun-
de quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinatio-
nem domini progrederis? Cui respondi: Equidem non sum assuetus in
syluis, more ferarũ, sed sub tectis & inter homines uiuere. Oratores do-
mini uestri transierunt per regnum domini mei pro arbitrio suo, & de-
ducti sunt per ciuitates, oppida & uillas. Hoc idem & mihi liceat. Neq; C
est mandatum domini uestri, neq; causam necessitatem ue tantæ moræ
uideo. Postea aiunt sese parum deflexuros, causantes noctem iam immi-
nere: præterea serò castrũ ingredi haudquaquam cõuenire. Horum aũt
nos causas, quas prætendebant, contẽnentes, rectà Smolẽtzko cõtendi-
mus: ubi tã angustis tuguriolis, procul à castro accepti fuimus, ut equos,
nisi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rursus
per Borysthenem traducti, ex opposito ferè castri ad Borysthenem per-
noctauimus. Tandem Locumtenens per suos nos excipit, atque quin-
tuplici ferè potu honorat: Maluatico scilicet, & Græco uino, cætera e-
rant medones uarij, item pane & certis ferculis. Mansimus in Smolentz-
ko decem dies, expectantes responsum magni Ducis. Venerant autem
duo nobiles à magno Duce, ut nostri curam haberent, nosq; Moscouia-
am deducerent. Ædes uerò utriusq; nostrũm ingressi, ornati commo-
dis uestibus, nequaquã caput aperientes, putabant id nos priores facere
oportere:

A oportere: quod tamen negleximus. Postremò, cum mandatum Principis utrinq; referendum & audiendum esset, prolato Principis nomine, honorem exhibuimus. Cæterùm quemadmodum uarijs in locis detenti tardius Smolentzko ueneramus: ita ibi quoq; diutius quàm par fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipsi desiderio quodammodo nostro deesse uideremur, semel atq; iterum nos accesserant, dicentes, Cras manè discedemus. Nos itaq; manè equos celeriter adornauimus, accinctiq; tota die expectauimus. Tandem uesperi cum quadam pompa ueniunt, seq; eo die haudquaquam expedire potuisse respondent. Cras manè tamen rursus, ut antea, iter sese ingressuros pollicentur: quod pariter distulerunt, nam uix tertia die post, circa meridiem discesseramus, eaq; tota die ieiunauimus. Sequenti quoq; die longius iter constituerant, quàm quò currus nostri peruenire possent. Interea tẽporis omnes fluuij hybernis niuibus dissolutis, aquarum multitudine redundabant. Riuuli quoq; nullis coerciti ripis, ingẽtem aquarum
B uim uoluebant: adeò ut tutò, citraq; maximos labores transiri non possent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabãt. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæsaris Orator, altera die post discessum à Smolentzko, submersus fuisset. Equidem dum in ponte iamiam natante starem, curaremq; ut impedimenta transportarentur, equus sub eo conciderat, eumq; in cæca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem auxilij ferẽdi gratia mouissent: adeò ut nisi alij à lõgè accurrissent, eumq; iuuissent, actum de eo fuisset. Veneramus eo die ad quendam pontem, quem Comes cum suis maximo periculo transierat. Ego, qui currus sciebam haud subsequuturos, citra pontem mansi, & uillici cuiusdã domum sum ingressus. Et cum procuratorem negligentius cibũ curare uiderem, propterea quòd sese commeatum præmisisse responderet: ipse à matrefamiliâs cibum, quem libenter & iusto precio dabat, comparabam. Hoc ille ubi resciuit, matronæ illico inhibuit, ne quicq; mihi uenderet. Quod
C cum animaduerti, nuncium illius accersi, mandauique ut procuratori diceret, ut aut cibum tempestiuè ipse curet, aut emendi copiam permittat. quod nisi faciat, caput sim illi diminuturus. Noui, inquam, morem uestrum: multa conquiritis ex mãdato domini, & hoc nostro nomine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut nostris sumptibus uiuamus. minatus sum, hæc me Principi dicturum. His uerbis minui illius authoritatẽ, ita ut deinceps me non solùm obseruaret, sed quodammodo uneraretur. Postuenimus ad confluxũ Voppi & Borysthenis fluuiorum, ibiq; onerauimus Borysthenẽ farcinulis nostris, quæ Mosaisko usq; aduerso flumine portabãtur: nos uerò Borysthene superato, in quodam monasterio pernoctauimus. Sequenti die equi nostri in spacio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, alios q; plurimos riuulos redũdantes, non sine periculo natare cogebãtur. Nos illos per Borysthenem scalmis piscatorijs à monacho quodam uecti circũiuimus, atq; tandẽ XXVI Aprilis Moscouuiã attigimus. A qua cùm dimidio mil. Ger. abessemus,

occurrit nobis festinabundus, sudoreq; diffluens, senex ille secretarius, A
qui in Hispanijs legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiam
mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarentur, excep-
turiq; essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus,
& stantes uerba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulaba-
mur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox al-
ta uoce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiẽdi apud dominum no
strum, quàm tuum. Porrò dum ita progredimur, uidemus longo ordi-
ne, ueluti exercitum quendam, stantes: atq; mox, nobis appropinquan-
tibus, ex equis descendentes: quod & ipsi uicissim fecimus. Cæterùm in
ipso congressu, quidam initio ita orsus est: Magnus Dominus Basilius,
Dei gratia rex & dominus totius Russiæ, &c. (totum titulum recitans)
intellexit, uos Oratores fratris sui Caroli electi Rom. Imp. & supremi re-
gis, ac eius fratris Ferdinandi, adueniſſe: misit nos suos consiliarios, no-
bisq; iniunxit, ut à uobis inquireremus, quàm sanus esset frater suus Ca
rolus Rom. Imp. & supremus rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Se- B
cundus ad Comitẽ: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (to
tum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq; in hospi
tium usq; deducerem, tibiq; de omnibus necessarijs prouiderem. Ter-
tius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinq; cum dicta & audi-
ta essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum)
iussit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerẽ, quàm sanè equitasses. Hoc
idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus
det sanitatem magno Principi. Clemẽtia autem Dei & gratia Magni du-
cis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus dux, &c. (subinde titu-
lum repetens) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium
quoq; equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias e-
gissemus, porrigunt nobis manus, & uterq; utrumq; nostrùm ordine
interrogant, quàm sanè equitassemus. Tandem dicebant, Decere ut do-
minum eorum honoremus, equosq; donatos conscendamus: quod qui-
dem fecimus. atq; fluuio Moscua traiecto, præmissisq; alijs omnibus, C
subsequimur. In ripa porrò est monasteriũ: inde per planiciem, perque
medias hominum turbas, quæ undiq; accurrebant, in ciuitatem, atq; a-
deò diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes uacuę
& habitatoribus, & omni supellectile. Vterq; uerò procurator indica-
bat suo Oratori, se unà cum illis procuratoribus qui nobiscum ex Smo-
lentzko uenerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus
necessarijs prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes
illum cõstitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortan
tur deniq;, ut si quid usquam nobis deesset, illis id significaremus. Dein-
ceps singulis ferè diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes.
Habent autem constitutam sustinẽdi rationem, aliam pro Germanis, ali-
am pro Lithuanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent inquam cer
tum numerum, & eum quidem præscriptũ, cõstituti procuratores, quã-
tum uidelicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium
rerum,

A rerum, iuxta numerum singularum personarum. Sciunt quãnam lignorum ad culinã, item quantum ad uaporaria calefacienda, quantũ salis, piperis, olei, cępe, aliarumq; minimarũ rerũ in singulos dies dare debeant. Eandẽ rationem quoq; obseruant procuratores, qui oratores deducunt & reducũt ex Moscouia. Cæterũm quãuis satis superq; tam cibi quàm potus suppeditare solebant, tamẽ omnia ferè quę petieramus, prioribus commutata dabãt. Quintuplicem potum semper afferebãt, triplicẽ medonem, duplicem ceruisiam. Aliquãdo pro certis rebus mea pecunia ad forum miserã, præcipuè uerò pro uiuis piscibus. id grauiter ferebant, dicentes, domino eorũ inde magnam fieri iniuriã. Indicabam etiã procuratori, me nobilibus, quorũ quinq; numero mecum habui, lectulos curare uelle. At ille mox respondebat, non esse cõsuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui respõdi: Me non petere, sed uelle emere: atq; ideo secum communicare, ne posthac, ut antea, irasceretur. Sequenti itaq; die reuersus inquit: Retuli ad consiliarios domini mei, de quibus heri colloquebamur. Iniunxerunt mihi, ut tibi dicerẽ, ne nũmos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum nostros homines in partibus uestris tractastis, eadem ratione sese & uos tractaturos pollicẽtur. Cum autem per biduum quieuissemus in hospitio, quæsiuimus à procuratoribus nostris, qua die Princeps nos accersurus, auditurusq; esset: Quandocunq; uolueritis, respondent, referemus ad consiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis constitutus terminus, sed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei, uenerat ipse procurator, dicens: Consiliarij nostri domini mandarunt mihi, ut tibi nunciarem, te cras ad Principem nostrum iturum. Porrò quotiescunq; nos uocarunt, semper interpretes secum habuerũt. Eodem uespері reuertitur interpres, & dicit: Præpara te, quia uocaberis ad conspectum domini. Item manè reuertitur rursus commonens: Hodie eris in conspectu domini. Dein uix quartali unius horæ elapso, similiter utriusq; nostrũm uenit procurator dicens: Iam iam magni homines pro uobis uenient, atq; ideo decet uos in eadem conuenire ædes. Cum itaq;

C Cæsareum oratorem accessissem, continuò interpres aduolat, & magnos homines, eosq; præcipuos apud Principẽ uiros, qui nos in aulam essent deducturi, nunc adesse ait. Erat autem quidã Knes Basilius Iaroslauuski, magno Duci sanguine iunctus: alter, unus ex ijs qui nos nomine Principis exceperãt: quos comitabãtur plurimi nobiles. Interim procuratores nostri monebant nos, ut illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus respondimus, scire nos debitum officium nostrum, atque etiam facturos. Cæterũm cum iam illi ex equis descẽdissent, atq; hospitale diuersorium Comitis ingrederentur, procuratores subinde nos urgebant, ut illis obuiam procederemus, eorumq; Principem in deferendo honore, nostris dominis quodammodo præponeremus. nos uerò interim dum illi ascenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum simulantes, occursum tardamus, atque recta in medijs gradibus in illos incidimus: eosque ut aliquantisper respirarent, in habitationem ducere uoluimus. sed id facere renuebant. Ipseque Knes

inquit, Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit uos ad A
se uenire. Mox conscensis equis, magna comitante caterua progressi, in
tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas uix magno sa-
tellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consue-
tudo, ut quotiescunque insignes externorum principum ac regum Ora-
tores in aulam deducendi sunt, tum uulgus nobilium stipendiarij ac mi-
lites ex circumiacentibus ac uicinis regionibus, iussu Principis conuo-
centur, urbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur,
uendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique undiquaque con-
ueniant. Hoc autem eò fit, ut ex tam immensa hominum multitudine,
subditorumq; turba, Principis apud alenigenas potentia: ex tantis au-
tem externorum principum legationibus, maiestas apud omnes appa-
reat. Porrò arcem ingredientes, diuersis in locis ceu regionibus, diuersi
ordinis homines collocatos uidimus. Iuxta portam stabant ciues: mili-
tes uerò & stipendiarij aream tenebant: qui pedes nos comitabantur,
antecedebant, & stando impediebant, ne ad gradus usq; perueniremus, B
ibiq; ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descende-
re, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, ut maior Prin
cipi honor exhibitus uideatur. Primùm autem, ut ad medios gradus ue-
nimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarij, porrigentes manum
& osculum, nosq; ulterius deducunt. Mox superatis gradibus, occur-
runt & alij, maioris autoritatis consiliarij: cedentibusque prioribus
(est enim mos, ut priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordi-
ne cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salutando
dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo uulgus no-
bilium circumstabat, primarij similiter consiliarij occurrunt, nosque
ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quod
Knesis, aliisque generosioribus, ex quorum ordine ac numero consilia-
rij leguntur, septum erat: atque inde ad Principis usque conclaue (ante
quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita de-
ducti sumus, ut interim nemo prorsus ex circumstãtibus, uel minimum C
honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum
prætereuntes, fortè salutaremus, aut alloqueremur, adeò ille non respon
debat quicquam, ut perinde se exhiberet, ac si nũquam quenq; nostrũ
nouisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum
ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si fortè adsunt, non
assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarij. atq; unus ex prima-
rijs ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine,
in hæc uerba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frõtem
percutit: & rursus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem per-
cutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Primum significat,
quasi, inclinat se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia
accepta. Nam frontẽ percutere accipiunt pro salutatione, gratiarũ actio
ne, & aliis id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquã petit, uel gra-
tias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tũ ita se de-
mittit,

A mittit, ut terram manu contingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam uolũt, tum usq; adcõ se inclinant, demittuntq;, ut fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagine diui cuiusdam splendente, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra uerõ baculum cum cruce Posoch, atq; peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impositoq; mãtili. aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atq; ideo, eo dimisso, continuõ manus lauare. Erat ibi quoq; ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eõ Princeps ipse, exhibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & uerbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quõ loci cum ordine salutaremus Principem, aderat interpres, qui uerbum uerbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem usq; salutatione: Frater (inquit)
B noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanus ne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hęc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinãdo quærebat. Dein utrũq; nostrũm ordine ad se uocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum. qua data, subiungit, Sanus ne equitasti? ad quæ uterq; nostrũm, iuxta illorum morem respondit: Deus det, ut tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, ut sederemus. Nos uerõ, priusquam id fecimus, iuxta illorum cõsuetudinem, Principi in primis, dein consiliarijs & Knesis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad utramque partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, præsertim qui ex Lithvuania, Livuonia, Svuetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, unà cum comitatu ac seruitoribus, singuli singula munera offerre.

Porrõ consuetudo offerẽdi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is qui Oratores ad Principẽ introduxit, sur-
C gẽs, clara & aperta uoce omnibus audientib. ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontẽ percutit, N. tali munere: hoc idẽ de secũdo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruitorũ, eodẽ modo & nomina & munera exprimit. Constituit denicq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autẽ munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddã appellant. nostros uerõ admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine utrumq; nostrũm Princeps hisce uerbis: Prãdebis mecum. In priore mea legatione, ut hoc quoq; adijciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitaucrat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein uocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa uoce dixerat. à quib. uicissim admoniti interpretes: Surgite, inquiũt, eamus in aliã habitationẽ. in qua dum reliquũ legationis ac man-

datorum quibuſdam conſiliarijs ac ſecretarijs à Principe conſtitutis ex- A
ponimus, adornabantur menſæ. Conſtituto porrò prandij apparatu, Principe, fratribus ac conſiliarijs iam diſcumbẽtibus, in cœnaculum ipſi cum eſſemus deducti, continuò conſiliarij cæteriq; omnes ordine nobis aſſurrexerunt: quibus uiciſsim, morem eorum edocti, priuſquam conſederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locumq; in accubitu, quem nobis ipſe Princeps manu deſignabat, cepimus. Cæterùm tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio ſtabat abacus, grauis diuerſis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Princeps ſedebat, utrinq; tantum interualli relictum erat, quantum ipſe manibus expãſis ſpacij pertingere poſſet: infra quod fratres, ſi forte adſunt, à dextris ſenior, iunior à ſiniſtris, ſedent. A fratre rurſus paulo ampliore ſpacio interiecto, ſeniores Kneſi, conſiliarij, ordine ac gratia quam quiſq; apud Principem obtinet obſeruata, ſedebant. Ex oppoſito Principis in alia tabula nos ſedebamus: atq; paruo interuallo interpoſito, familiares ac ſeruitores noſtri. quibus ex aduerſo, in altero latere, ordine ſede- B
bãt hi, qui nos ex hoſpitio in aulam deducebãt. in poſterioribus utrinq; oppoſitis tabulis, ſedebãt hi quos Princeps ſingulari gratia inuitauerat: quibus ſtipendiarij nonnunquam adhibentur. In tabulis poſita erant uaſcula, quorum alia aceto, alia pipere, alia ſale repleta erant: ſingula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & diſtributa erãt, ut ſemper quatuor numero cõuiuæ, ſingula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, ſplendidis ueſtibus ornati, ingreſsi, abacum circumeuntes, ex aduerſo Principis, neglecto omni honore, ſubſiſtunt: dum omnes uocati conuiuæ accumberent, dumq; cibum afferre iuberẽtur. Interim omnibus diſcũbentibus, Princeps quendam ex ſuis miniſtris uocarat, ac duo ſibi oblõga panis fruſta dederat, inquiẽs: Da Leonhardo Comiti, & Sigiſmundo, hũc panem. Miniſter aſſumpto ſecum interprete, ordine utriq; noſtrũm ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Baſilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Ruſsiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam ſuam, & mittit tibi panẽ de ſua tabula. Hæc uerba interpres clara uoce reddebat. C
Nos ſtantes, Principis gratiam audiebamus. Aſſurrexerant & alij, extra Principis fratres, pro honore noſtro. Pro eiuſmodi autẽ gratia ac honore, alia reſpõſione opus non eſt, quàm ut panem oblatum accipias, ſuper tabulã ponas, gratiasq; ipſi Principi capitis inclinatione, dein cõſiliarijs item alijs, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Porrò pane ipſo Princeps ſuam erga aliquem gratiam, ſale uerò amorem oſtendit. Neq; uerò maiorem honorem poteſt alicui exhibere in ſuo conuiuio, quàm ſi alicui ſal de ſua tabula mittit. Panes præterea formam helcij equini habentes, mea opinione, omnib. ijs ueſcentibus, durum iugum & perpetuam ſeruitutem deſignant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rurſus honore Principi exhibito, egreſsi, aquam uitæ, quam ab initio prandij ſemper bibunt: dein cygnos aſſos, quos ferè pro primo ferculo, quoties carne ueſcuntur, hoſpitibus apponere ſolent, attulerant. Ex quibus tres ſibi appoſitos Princeps cultello pungens, quinam

melior,

A melior,alijsq; esset præferēdus,explorabat,eosq; cōtinuò auferre iussterat.Egressi mox omnes,eo quo intrauerant ordine, cygnos discerptos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easq; singulas singula quatuor frusta posuerant. Ingressi,quinque patinas Principi apposuerant:reliquas fratribus, consiliarijs, Oratoribus, alijsque ordine distribuerant. Astat quidam,qui Principi poculum porrigit : is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, deinà diuersis partibus decerpere, gustareq; : posit fratri,aut consiliario alicui,aut Oratoribus,unam patinam, ex qua ipse gustauit,mittere.Semper autem maiori solennitate Oratoribus huiusmodi obsonia,ut de pane dictum est,offeruntur: in quibus accipiendis,non solùm ei cui mittuntur,sed alijs singulis assurgendū, adeò ut toties exhibita Principis gratia, assurgendo,stando,gratias agendo, caputq; subinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quispiam defatigetur. In priore legatione, cum Cæsaris Maximiliani Ora-

B torem agerē,& conuiuio acceptus fuissem,aliquoties pro honore fratrum Principis surrexeram:sed illos cum mihi uicissim neq; gratias agere, neque uices ullas reponere uiderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam,cœpi tum continuò cum aliquo loqui,dissimulans omnia: & quamuis quidam ex oppositio mihi innuebant,mecq; stantibus Principis fratribus appellabant,ego tamē usqueadeò dissimulabam omnia, ut uix post tertiam admonitionē ex eis, quidnam sibi uellent,quærerem. Cæterùm,cum fratres Principis stare respondissent: ego priusquam respicerem, assurgeremq;, cæremoniæ quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius assurrexissem, iteremq; statim sedissem,idq; qui ex oppositio sedebant,riderent:itidem quam ob rem risissent, tanquam aliud agens,interrogabam. Sed cum nemo causam aperire uellet,tandem quasi intellecta causa,uultu in grauitatem compositio dicebam:Ego nunc non adsum,ut priuata persona. certè qui dominum meum negligit,hunc & ego negligam. Præterea cū Princeps alicui ex iu-

C nioribus obsonium mitteret, equidem etiam admonitus ut non assurgerem, respondi: Qui dominum meum honorat,hunc & ego honorabo. Porrò cum assos cygnos cœperamus edere,apponebant acetum,additò sale & pipere:ijs enim loco embammatis,seu iusculi utuntur.Lac præterea acidum in eūdem usum appositum, item cucumeres salsi, ad hęc pruna eadem ratione condita,prandij tempore è mensa non remouētur.Eadem ratio in alijs inferēdis ferculis seruatur:nisi quòd rursus,ut assatura, non efferantur.Apponūtur uarij potus,maluaticū, Græcū uinum,uarij etiam medones.Princeps cōmuniter semel aut bis porrigi sibi poculum suū iubet:ex quo cum bibit, Oratores ad se ordine uocat,Leonharde,Sigisinūde(dicēs)uenisti à magno domino,ad magnū dominū: fecisti magnū iter:posteaq; uidisti gratiā nostrā,& serenos oculos nostros,bene tibi erit.bibe & ebibe,& bene ede usq; ad saturitatem:deinde quiesces, ut tādē ad dominū tuū redire possis.Omnia & singula uasa,in quib.cibus, potus, acetum, piper, sal,& alia apposita uidimus,dicunt esse ex puro

auro:

auro: id quod ex pōdere uerum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ A
singulæ ex utraq; parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus
Princeps plerunq; bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monet'que eos
ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, se'q; ualde urbanum
& humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasissem barbam?
quod unica dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta no-
strum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxis-
set, totam barbam abraserat: quod nunquam ab aliquo Principe factum
perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Leuitarum sacris inseruien-
tium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc uero habent uestes di-
uersas, quas Terlick uocant, gemmis & unionibus graues. Prandet ali-
quando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad unam
usq; noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus du-
bijs consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, ni-
si re prius maturè deliberata, constituta'q; : ita conuiuijs pariter seu co-
messationibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendētibus'q; B
tandem tenebris secedunt. Conuiuas sæpe & fereulis & potu honorat.
A' prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere
solet Oratoribus, Ite nūc, dimissos, illi ipsi qui eos in aulam deduxerant,
rursus in diuersoria reducunt: se'que mandatum habere dicunt, ibi ut ma
neant, illos'que exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa uascula
multa, cum certo potu: omnes'q; in hoc student, quo temulentos eos fa-
ciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum. & quū nul-
lam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro
sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate,
quos uidelicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illo-
rum nomine quēquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse,
existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium
habitationis procedit: stans'q; aperto capite, festiuo sermone exponit,
pro cuius salute bibat, quid'q; illi precetur: mox euacuato ac obuerso po-
culo, uerticem tangit, quo omnes uideant se ebibisse, & sanitatem illius C
domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se
confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomen'q;
pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad mediū habitationis
ire, ac euacuatis poculis in suum redire locum coguntur. Qui uero lon-
giorem compotationem effugere uelit, fingat se necesse est temulentum,
aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltē post multa exic-
cata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non
credunt conuiuas bene acceptos, ac lautè tractatos, nisi temulēti reddan
tur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medo-
nem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotijs confe-
ctis, cùm me dimitteret, finito prandio ad quod eram uocatus (solent e-
nim legatos tam discedentes, quàm aduenientes, conuiuio accipere) sur
rexerat Princeps, subsistens'q; ad tabulā, poculū sibi dari iusserat, dicens:
Sigismūde, ego uolo pro amore, quē habeo erga fratrē nostrū Maximi-
lianum,

A lianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremũ Regem, proq; sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alij omnes ordine, ut uideas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum, &c. eiq; referas, quæ uideris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebibe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos ijsdem uerbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputq; erga principem inclinantes, bibimus. Quibus finitis, me ad se uocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotijs Oratorũ ex aliqua parte pertractatis atq; cõstitutis, eos ad uenationem & solatium inuitare. Est iuxta Moscouiam locus arbustis consitus, leporibus percommodus, in quo quasi quodã leporario fouetur maximus numerus leporum: quos proposita maxima pœna capere, præterea arbusta ibi secare, nemo audet. Nutrit etiã quãplurimos in uiuarijs ferarũ, atq; alijs locis. Et quoti-

B escunq; uult eiusmodi uti solatio, tum ex diuersis locis leporcs comportare iubet. nam quo plures lepores ceperit, hoc maiore solatio & honore negotium se confecisse putat. Item cum in campum uenerit, tum certos suos consiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, seu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosq; ad se deduci iubet. Deducti itaq;, Principiq; appropinquantes, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in uenatione ad se deductos, in equo exornato sedens, ueste splendida indutus, chirothecis depositis, tecto tamẽ capite, humaniter exceperat, nudamq; porrexerat manum, perq; interpretem dicébat: Exiuimus ad solatium nostrum, uocauimus uos ut interessetis solatio nostro, atque inde aliquam uoluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosq; sequimini. Habuit tegmen quod Kolpakh appellant, quodq; utrinque à tergo & à fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum in altum tendebant, incuruantesq; sursum deorsumque ferebantur. Ve-

C stis erat instar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum ueluti cæstum, quo communiter in bello utuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum longior, cui corium duarum palmarum longitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustũ quoddam existit. hoc tamen auro undiq; exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum uerò, duo iuuenes Knesi: quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor uocant, ea ferè forma qualis in Hũgaricalibus aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter uerò clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Schestopero, id est sexpẽnatã appellãt. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in una sagittas recõditas, altera uerò arcũ inclusum quodãmodo habebat. Aderãt in cãpo plusquam trecẽti equites. Porrò dũ ita per cãpum incedimus, Princeps nos aliquoties, nũc hoc, iam alio loco subsistere, aliquãdo ad se propius ue-

pius uenire iusserat. Dein ad locū uenationis perductos, alloquebatur, A
consuetudinem esse dicens, ut quoties in uenatione ac suo solatio esset,
tū ipse & alij boni uiri suis manibus canes uenaticos ducerent: itidemq;
nos ut faceremus, hortabatur. Constituerat denique unicuiq; nostrum
duos homines, quorum uterq; canē ducebat, quibus ipsi pro solatio no-
stro uteremur. Ad ea respōdebamus: Nos hanc suam gratiam grato ac-
cipere animo, eundemq; morem apud nostrates esse. illa autem excusa-
tione ideo utebatur, quòd apud eos canis immundum animal habetur:
& turpe est, canem nuda manu attingere. Cęterùm stabant longo ordi-
ne centum ferè homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colo-
re erat uestita. Non longè ab ijs substiterāt omnes alij equites, prohiben
tes ne illac transcurrerent ac elaberētur lepores. Porrò nemini ab initio
dimittere canem uenaticū permissum erat, quàm regi Scheale, & nobis.
Princeps primus inclamabat uenatorem, ordiri iubens: qui cōtinuò con
citatissimo equi cursu ad cæteros uenatores, quorum magnus erat nu-
merus, aduolat: mox uno ore omnes exclamant, canes molossos & odo- B
riferos immittunt. ubi sanè periucundum erat audire tot, tāq; uarios ca-
num latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, ca-
nes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantùm Kurtzos dictos,
perpulchros pilosis caudis & auribus, cōmuniter audaces, tamen ad lon
gius currendi ac persequendi spacium haud commodos. Cum lepus sese
offert, dimittūtur tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eū undiq; ado-
rientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram
cepissent. Porrò lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Prin-
ceps continuò aliquem, quemcunq; inter arbusta leporem in sacco hà-
bentē conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua uoce leporem e-
mittendum significat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quasi so
mnolenti, saltantes inter canes, ueluti capreoli aut agnelli inter greges.
Cuiuscunq; canis plures capit, is eo die optimum strategema præstitisse
putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures ceperit, ap-
plaudere uidetur. Porrò uenatione tandem finita, omnes conuenerant, C
leporesq; comportauerant: quos tum numerabant. numerati uerò sunt
circiter CCC. Aderāt ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pul-
chri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, uidi lon-
gè plures ac pulchriores, præsertim eius generis quos nos Turcicos, illi
uerò Argamak uocant. Aderant quoq; complures falcones, alij albi, alij
phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos
illi Kretzet appellant: quibus uenari cygnos, grues, & alias id genus aues
capere solēt. Sunt autem Kretzet, aues audacissimæ quidem: at non tam
atroces, impetuq; horrendo, ut aliæ aues quātumuis rapaces, illarum uo
latu, seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatijs fabu
latus est) decidant, extinguanturq;. Illud quidem experientia ipsa con-
stat, si quis uenatur accipitre, aut niso, aut alijs falconibus, & interim Kre
tzet (quam à longè uolantem cōtinuò sentiunt) aduolauerit, quòd præ-
dam ulterius nequaquā insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Retulerunt
nobis si-

A nobis fide digni ac insignes uiri, Kretzet, quando ex illis partibus ubi nidificant, afferuntur, tum aliquando IIII, V, aut VI, in quodam uehiculo ad hoc præparato, simul includuntur: atq; escam quæ illis porrigitur, obseruato certo quodam senij ordine, capere solent. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapaces'q; existunt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores, mutuis sese morsibus minimè dilaniantes. Nunquam aqua se, ut cæteræ aues, lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, utuntur. Frigiditate adeò gaudent, ut perpetuò aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex uenatione ligneam quandam turrim uersus, quæ abest à Moscouia quinque millibus passuum, progressus est, ubi aliquot tentoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs personis, & rebus. in quæ cùm ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, ueste'q; com-
B mutata, nos continuò ad se accersebat, nobis'q; ingredientibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrũ claudebat rex Scheale, nos ex aduerso loco, alijs Oratoribus, dum uel audiuntur, uel de negotijs tractant, destinato. Infra regem sedebant certi Knesi & cõsiliarij. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primùm confectiones (ut uocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princeps'q; gratiam suam (ut in prandijs assolet) exhibebat. In priore mea legatione eò loci etiam prandium sumpsimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis uocant, quem'que quodammodo consecratum uenerari, atque etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorificè seruare solent, cum fortè tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alij eo ca-
C su grauissimè obstupefacti, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac ueneratione colligebat. Post finita collatiuncula, potu'q; quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nũc. Dimissi, honorificè us'q; in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatij, quo pro alijs Oratoribus (ut accepi) solet uti. Aluntur ursi, capti in quadam ampliſsima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectante'que Principe, ligneis furcis occurrant ursis, eos'que ad pugnam lacessunt. Congressi tandem, si fortè à prouocatis ac in rabiem conuersis ursis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce uulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam uobis gratiam. Dein illos curare, uestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterùm cum iam absoluendi dimittendi'q; eramus, honorificè, ut an-

tea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtrique præterea A
honoraria uestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis,
inque Principis cõclaue ingressis, Marschalcus cõtinuo utriusque nostrum
nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus,
de magna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gra-
tias agit. Vesti honorariæ adiunxerat zebellinorum quadragenas duas,
hermelinorum uero 300. atque aspreolorum pelles 1500. In priore legatio-
ne addiderat mihi uehiculum, seu traham, cum præstãti equo, & alba ur-
sina pelle, alioque tegumento commodo. Dederat denique multa piscium,
Belugæ, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed insalsa frusta: meque perhu-
maniter dimiserat. Porro reliquas ceremonias, quib. in dimittendis O-
ratoribus utitur Princeps, item quando limites suæ ditionis ingressi Ora-
tores excipiũtur, rursusque dimissi, ad eosdẽ usque reducti tractãtur, susten-
tãturque, supra in Lithvuanorum Oratorũ dimissione copiose explicaui.

Cæterum, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem inducijs inter
Moscovuiæ principem ac Poloniæ regẽ ineundis, a Cęsare CAROLO & B
fratre eius FERDINANDO Austriæ archiduce, missi fuimus, cæremoni-
as, quibus Moscovuiæ princeps tum in firmãdis inducijs utebatur, sub-
iungere uisum est. Conclusis itaque, ac in certam formam redactis cum Si-
gismundo rege Poloniæ inducijs, in aulam Principis uocati, cum in habi-
tationem quandam deducti essemus, aderant Lithvuani Oratores: ueni-
unt etiam eo Principis consiliarij, qui easdẽ nobiscum concluserant. atque
in hanc sententiam sermone ad Lithvuanos cõuerso uerba faciunt: Vo-
luit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem ma-
gnorum principum, pacem perpetuam cum Sigismundo rege uestro in-
ire. Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad
eorundem principum adhortationem inire uoluisse. Quibus consti-
tuendis, ac legitime firmandis, uos Princeps accersiri iussit, ac præsentes
esse uoluit. Tenebant porro literas, quas Princeps regi Poloniæ datu-
rus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro com-
munitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus equo sine C
sella insidens, hastaque draconẽ transuerberãs: a tergo uero aquila biceps,
utroque capite coronato, cernebatur. Habebant præterea inuciales lite-
ras, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, no-
minibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipse uicissim Principi erat mis-
surus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula,
quæ ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polo-
censis & capitaneus Drohitzinen. & Michael Bohusch Bohutinovuitz
thesaurarius magni ducatus Lithvuaniæ, & Stouinen. ac Kamenacen.
Capitaneus, Oratores regis Poloniæ & Magni Ducis Lithvuaniæ, fa-
temur, eoque etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nosque ob-
strinximus, Regem uidelicet nostrum easdem pariter osculo crucis con-
firmaturum: in cuius rei meliorẽ fidem hasce literas nostris signetis com-
muniuimus. His itaque auditis ac uisis; omnes una ad Principẽ uocamur.
Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in

hæc uer-

A hæc uerba loquebatur: Ioannes Franciſce, Comes Leonharde, Sigiſmunde, efflagitaſtis à nobis Clementis Papæ ſeptimi, ac fratris noſtri Caroli, eiuſq; fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigiſmundo Poloniæ rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinq; conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogaſtis, ut ſaltem inducias imponeremus. quas quidem amore noſtro in principes ueſtros, nunc facimus, acceptamusq;: ſuper quibus dum Regi iuſtitiam noſtram facimus, easque confirmamus, uos præſentes eſſe uolumus, quo dominis ueſtris relatis, uos factis, ac iam legitimè firmatis inducijs interfuiſſe, uidiſſe, noſq; illorum amore hæc omnia feciſſe. Qua oratione finita, Michaelem Georgij conſiliarium uocat, ac crucem deauratam ex oppoſito de pariete fune ſerico pendentem, ſumere iubet. Mox conſiliarius, ſumpto mundo lintheolo, quod ſuper fuſorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum ueneratione apprehendit, dextraq; tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraq; manu tenebat, ita tamen, ut Lithvua-
B norum literæ alteris ſubiectæ, eatenus prominerent, quatenus clauſula, qua ſe Lithvuani obſtrinxerãt, appareret: ſuper quas ſimul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, poſuiſſet, Princeps ſurgẽs, ſermone ad Lithvuanorum Oratores conuerſo, lõga oratione narrabat, ſe quidem pacem ad ſingularem petitionẽ ac cohortationẽ tantorũ Principum, quorum legatos eo nomine ad ſe miſſos uiderent, non refugiſſe, ſi ea ullis ſibi commodis conditionibus fieri potuiſſet: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non poſſet, in horum gratiam quinquennales ſe inducias, uigore literarum (literas digito demonſtrans) iniſſe: quas quidem, quoad Deus uolet, ſeruabimus, inquit, noſtramq; iuſticiã fratri noſtro Sigiſmundo regi faciemus: ea tamen conditione, ut ſimiles per omnia literas, eodemq; exemplo ſcriptas, rex nobis det, easq; præſentibus Oratoribus noſtris confirmet, iuſticiam ſuam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores noſtros transferendas curet. Interim etiam iuramento uos obſtringetis, ea omnia & ſingula regem ueſtrum facturum, ob-
C ſeruaturumq;. Dein crucem reſpicit, ſeq; ter ſigno crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram ferè dimiſſa munit: propiusq; accedens, labia, ac ſi oraret, mouens, os lintheolo tergens, inq; terram expuens, crucem tandem deoſculatus, frõte eam primùm, dein utroq; oculo attingit: retrocedens, rurſus cruce, capite inclinato, ſe munit. Poſtea Lithvuanos, ut accederent, idemq; ipſi facerent, monet. Oratores anteq; id facerent, inſcriptionem, qua ſe obſtrinxerant, pluribus quidem uerbis cõgeſtam, ac compoſitam, nihil tamen aut parum admodum ultra ſupradictam ſententiam continentem, Boguſius nomine, Ruthenus, recitabat: cuius uerba ſingula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadem nobis pariter interpres Principis ad uerbum reddebat. Poſt recitata ac interpretata inſcriptione, Petrus ac Boguſius ordine ipſam crucem, aſtante Principe, deoſculãtur. Quibus finitis, Princeps ſedens, in hæc uerba loquebatur: Vidiſtis nos fratri noſtro Sigiſmundo Poloniæ regi, iuſticiam noſtram ob ſingularem petitionẽ Clementis, Caroli & Ferdinandi feciſſe. Dicite,

ergo dominis uestris, tu Ioannes Franciſce Papæ, tu Comes Leonharde A
Carolo, & tu Sigiſmunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Chriſtianus mutuis bellis fundatur ſanguis, feciſſe. Hæc cùm longa oratione, additis conſuetis titulis, peroraſſet: nos illi uicißim ob ſingularem eius erga principes noſtros obſeruantiam, gratias egimus, noſq; mandata illius diligenter executuros promiſimus. Dein duos ex ſuis præcipuis conſiliarijs & ſecretarijs, ad ſe uocat, eos'que legatos iam ad Poloniæ regem inſtitutos, Lithvuanis innuit. Poſtremò multa pocula ſuo iuſſu allata, nobis, Lithvuanis, atq; adeò omnibus & ſingulis, tam noſtris quàm Lithvuanorũ nobilibus, manu ſua porrigebat. Lithvuaniæ denicq; Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex conſiliarijs noſtris intellexiſtis, ea fratri noſtro Sigiſmundo regi exponetis. Hæc cum dixiſſet, ſurgit, & rurſus inquit: Petre, & tu Boguſi, fratri noſtro Sigiſmundo Poloniæ regi, & magno Duci Lithvuaniæ, uos noſtro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxq; ſedens, utrunq; accerſit: dextram illis, atq; etiam ipſorum nobilibus ordine porrigit, dicitq;, Ite nunc. atq; ſic illos dimiſerat. B

ITINERA IN MOſcouiam.

ANno M. D. XV. uenerant Viennam ad Cæſarem Maximilianum, Vuladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigiſmundus Poloniæ, reges: ubi contractis ac concluſis matrimonijs filiorũ & nepotum, confirmatáq; mutua amicitia, inter cætera Cæſar pollicitus erat, ſe Oratores ſuos ad Baſilium Moſcorum ducem miſſurum, qui inter hunc & Poloniæ regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæſar deſtinauerat Chriſtophorum epiſcopum Labacenſem, & Petrum Mraxi. Sed dum Epiſcopus protraheret negotium, & interim regis Sigiſmundi ſecretarius Ioannes Dantiſcus, poſtea epiſcopus Vuarmienſis, moræ impatiens, profectionem ſedulò urgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerſo, fuit impoſitũ. Mandatis itaq; cõtinuò à Cæſare Haganoæ Alſatię oppido acceptis diſcedẽs, C

Traiecto primùm Rheno, per Marchionum Badenſium ditionem & oppida, Raſtat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergenſem, Conſtat: oppidum denicq; imperij Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, ſitum, indeq; Gopingen & Geislingen ueni.

Vlmæ mox Danubio ſuperato, per Gunſpurg, ac oppidum Purgavu, à quo Marchionatus Burgouiæ nomẽ habet, Auguſtam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: ubi me præſtolabãtur Gregorius Sagrevuſki Moſcus nuncius, & Chryſoſtomus Columnus ſecretarius Elizabethę uiduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharij, qui itineris erant comites.

Relicta Auguſta ſub initium anni M. D. XVI. ultra Lycum, per Bauarię ciuitates & oppida, Fridberg, Inderſtorff, Freyſingen, id eſt Friſingenſem epiſcopatum ad fluuiũ Ambor, Landshuet ad Iſerã flu. Gengkhofn, Pfarkhirchen,

A Pfarkhirchen, Scharding ad Oenum transiuimus. Oenoq; superato, ripasq; Danubij legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Linciũ oppidum in ripa Danubij situm, caput eius prouinciæ ingressi, pontemq; illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvuisn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atq; adeo oppida Clarã uallem, uulgo Tzvuelt dictam, Rastnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauiæ recta dein, ultra fluuium Teya, qui pro maiori parte Austriam a Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: ubi Petrũ Mraxi collegam meum uita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium sedem Episcopalem ad fluuium Moravua sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indeq; Lipnik,

Hranitza, Ger. Vueissenkirchn.

B Itzin, Ger. Tischein.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: ubi Ostravuitza fluuiũ, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiuimus.

Silesiæ post ducum Theschinensiũ oppidũ Freistat, ad Elsa flu. situm.

Strumen, Ger. Schvuartzvuasser.

Ptzin, Ger. Ples principatũ: à quo progrediendo duorum miliarium spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemicæ ditionis.

A ponte Istulę Polonica est ditio, & usq; Oschvuẽtzin principatum, Germanicè Auschvuitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter unius miliaris.

Extra Oschvuentzin, per pontem superamus Istulã: & cõfectis 8. mil. Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq; nostros trahis imposuimus. A Cracouia progressi,

Prostovuitza, 4. miliar.

Vuislitza, 6. miliar.

C Schidlovu, 5. mil.

Oppatovu, 6. mil.

Savuichost, quatuor mil. ubi rursus traiecto, & ad sinistram relicto Istula fluuio,

Vrsendovu, quinq; miliar.

Lublin, septem miliar. Palatinatũ, quo loci certo ac stato anni tẽpore insignes habentur nundinæ, ad quas ex uarijs orbis partibus homines, Moscovuitæ, Lithvuani, Tartari, Liuonienses, Prutheni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Vualachi atq; Ebræi confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Vuiepers, septentrionem uersus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithvuaniæ oppidum Melnik, sex mil. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo mil.

Narevu, quatuor mil. ubi eiusdẽ nominis fluuius ex quodam lacu &

paludibus, quemadmodum Buh, effusus, & in Septentrionem decurrit.

Ex Narevu, transeundo syluam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki, in quo regij homines, qui & commeatum suppeditabant (Pristavuos appellant) & Vuilnam usque deducebant, me præstolabantur. tum in

Grodno, sex miliar. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quíq; ipsam Prussiam alluit, quæ olim à supremo Theutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Savuorsinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (ut aiunt) curia, in qua hospitatus eram, oppressus est. Porrò hic reliqui Moscorum nūcium, quē rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,

Prelà, duo miliaria.

Vuelconik, quinq; miliaria.

Rudnika, quatuor miliaria.

Vuilnam, quatuor miliaria quoq;.

Ante Vuilnam autem uiri insignes præstolabantur, qui me regis nomine cum honorificè excepissent, atq; in traham, seu amplum uehiculum puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regijs ministris latus utrumq; claudentibus, officiumq; perinde ac si ipse rex ueheretur præstantibus, in hospitium usq; deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc episcopus Premislienſis, regni Poloniæ uicecancellarius, uir omniū testimonio uirtute singulari ac uitæ integritate præditus, meq; regis pariter nomine humanissimè consalutauit, excepitque. Ad ipsum denicq; regem, magna aulicorum caterua sequente, paulo post deduxit: à quo multis primarijs uiris, proceribusq; magni ducatus Lithvuaniæ præsentibus, honestissimè exceptus fueram.

Vuilnæ porrò eo tempore inter cætera, matrimonium inter ipsum regem, & Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæsare promouente, me nuncio, contractum atq; conclusum fuit.

Erant ibi in arctis custodijs tres Moscouuitici duces, quibus summa rerum, atq; adeò Moscouuiticus exercitus, anno M. D. XIIII. ad Orssam commissus fuerat: inter quos erat Ioannes Czeladin primus. Quos equidem regis permissu salutatus, eo quo potui studio consolabar.

Vuilna caput magni ducatus Lithvuaniæ, eo loci sita est, quo confluunt Vuelia & Vuilna fluuij: inq; Nemen, seu Crononen illabuntur. In ea relicto Chrysostomo Columno, non diu detinebar.

Vuilnam die XIIII. Martij egressus, nō publica atq; usitata uia, quarum una per Smolētzko, altera uerò per Livuoniā itur in Moscouuiam: sed media inter has usus, rectà Nementschin quatuor miliaribus, indeq; Svuintravua octo miliaribus, superato Schamena fluuio, perueni.

Sequenti die Disla, sex mil. ubi eiusdē nominis lacus est: atq; Drisvuet, quatuor mil, ubi nuncius Mosci, quē Grodno reliqueram, ad me rediit.

Braslavu,

A Braslauū, quatuor miliaribus ad lacū Navuer, qui in longitudinem uno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvuina fluuiū, quem Livuonienſes (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (ſunt qui Turantum eſſe uo. ſunt) attigimus.

Driſſam dein ſeptem mil. properantes, rurſus ſub Betha oppido ad Dvuina fluuium peruenimus: per quem glacie cōcretum, uehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus ſurſum uerſus dum ueheremur, duæ nobis tritæ uiæ occurrerunt. Cum itaq; utram ingrederemur, dubitaremus: mox ſeruitorem in domum ruſtici in ripa ſitam ſciſcitatum miſi. quia uerò ſub meridiem glacies magnopere liqueſcebat, nuncius ipſa ripam liquefacta ac fracta glacie demerſus, uix tandem extractus fuit. accidit etiam, ut quodam loco fluuius utrinq; liquefacta prorſus & abſumpta glacie, eadem tantum glaciei parte, quam continua uectio indurauerat, imò non niſi quatenus uehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons
B quidam, non ſine graui horrore ac periculo tranſitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moſcouiticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum tranſeuntes, ad unum omnes fuiſſe ſubmerſos, ferebatur.

A Driſſa Doporoski ſex miliaribus, indeq;

Polotzco principatum, quem Vuaivuodatum appellant, ad Dvuinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, uenimus: ubi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè ac lautè tractati, ad proximam deniq; manſionem uſq; deducti fuimus.

Inter Vuilnā & Polotzco plurimi lacus, crebræ paludes, atq; immēſæ lōgitudinis ſyluæ ſunt, ut quæ ad quinquaginta mil. Ger. protenduntur.

Vlterius progreſsi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras utriuſq; partis excurſiones, hoſpitia deſerta, aut nulla habuimus: per quæ magnas paludes ac ſyluas, tandem Harbsle & Milenki, paſtorū caſas, uenimus: in quo itinere Lithvuanus deductor me deſeruerat. Accedebat
C ad hoſpitiorum incommoditatem, itineris ſumma difficultas. ſiquidem inter lacus & paludes niue & glacie labeſcente nobis eundum erat, dum Niſcham oppidum, ad quendam eiuſdē nominis lacum ſitū, indeq; Quadaſſen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua ſupra glaciem extante tranſiuimus, atq; ad tugurium ruſtici cuiuſdam peruenimus, quò ex ditione Moſci, Georgij comitis mei cura commeatus allatus erat. Eò loci equidem limites utriuſq; Principis obſeruare ac diſcernere non potui.

Moſcouiq; ſine cōtradictione ditio Corſula: ubi, duob. fluuijs Vuelicarecka & Dſternicza traiectis, indeq; duobus mil. cōfectis, uenimus ad

Opotzka ciuitatem cum caſtro, ad Vuelicarecka ſitā. quò loci natans pons eſt, quem equi plerunq; genutenus in aqua tranſeunt. Hanc arcem rex Poloniq, dū ego Moſcouiæ de pace tractarē, obſederat. In illis porrò locis, quanq; propter crebras paludes, ſyluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò cōmodè duci nō poſſe uideatur: nihilominus tamē quò-

cunq; uolunt, rectà cõtendunt: colonorum nimirum multitudine præ- A
miſſa, qui quælibet impedimenta arboresq; incidendo ſubmouere, pa-
ludes ac fluuios pontibus ſternere coguntur.

Vuoronecz dein octo miliaribus oppidum ſitum ad Sſoret fluuium, qui recepto in ſe Vuoronetz fluuio, non longè infra oppidum Vuelica recka illabitur.

Fiburg quinq; miliar.

Vuolodimeretz oppidum cum propugnaculo, 3. ferè miliar.

Brod coloni cuiuſdam domum, pariter 3. miliar, indeq; 5. miliaribus emenſis, ſtratoq; ponte per Vſſa fluuium, qui Scholonam influit,

Parcho ciuitatem, cum caſtro, ad Scholona fluuium ſitam: Opoca uillam quandam, ſub quo Vuidocha fluuius Suchanam ingreditur, quinq; miliaribus. inde ſeptem ſuperatis fluuijs,

Reiſch uillam, quinq; pariter miliar.

Dvuerenbutig uillam, quinq; mil. infra quam dimidio miliari Pſchega, Strupin fluuio in ſe recepto, influit Scholonam: in quem alij quatuor B
fluuij, quos eo die tranſiuimus, illabuntur.

Sotoki homuncionis domum, 5. miliar. à qua 4. miliar. Novuogardiam tandem magnam quarta Aprilis attigimus. Cæterùm à Polotzko Novuogardiam uſq;, tot paludes ac fluuios ſuperauimus, ut eorum nomina ac numerum ne incolæ quidem teneant: tantum abeſt, ut illos quiſpiam commemorare ac deſcribere poſſet.

Novuogardiæ paululum reſpirans, ac ſeptem diebus quieſcens, ab ipſo locumtenente in die Palmarum conuiuio acceptus fui: atq; ab eodem amanter admonitus, ut ſeruitoribus equisq; illic relictis, per diſpoſitos, ſeu poſtarum (uulgò loquuntur) equos Moſcovuiam irem. Cui morem gerens, egreſſus primùm Beodnitz quatuor miliaria, indeq; totius diei iter iuxta Mſta fluuiũ, qui nauigabilis eſt, & ex Samſtin lacu oritur, confeci. Eo porrò die cum per pratum, liqueſcẽte iam niue, citato equorum curſu proficiſceremur, pueri mei natione Lithvuani equulus cecidérat, ita ut cum puero prorſus præcipitaretur: ſeq; denuò in modum rotæ C
conuoluens, in poſteriores pedes daret, conſiſteretq;: & interea nec terram latere attingeret, nec puerum ſub ſe proſtratum ac iacentem læderet.

Poſt rectà Seitskovu, ultra fluuium Niſcha, ſex miliar.

Haroſczi ultra fluuium Calacha, ſeptem miliar.

Oreat Rechelvuitza ad fluuiũ Palamit, 7. mil. Eodẽ die tranſiuimus 8. fluuios, & unũ lacũ, congelatũ quidem, ſed aqua ſupra glaciẽ cõpletum.

Tandem ſexta feria ante Paſchatis feſtum, in domum poſtarum peruenimus, tresq; lacus ſuperauimus: primum Vuoldai, qui uno miliari in latitudinem, duobus uerò in longitudinem patebat: ſecundum Lutinitſch, nõ admodum magnum: tertium Ihedra, cui eiuſdem nominis uilla ab Oreat octo miliar. adiacet. quo ſanè die per hoſce lacus, congelatos adhuc, ſed aquarum multitudine niue liqueſcente inundantes, tritam uiam ſecuti, difficillimum ac periculoſiſsimum iter habuimus: nec deflectere de uia publica cùm ob niuis altitudinẽ, tum quòd nullũ ueſtigium

alicuius

A alicuius ſemitæ apparebat, audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoſo itinere, uenimus

Choitilovua ſeptem miliar. infra quam duobus Schlingvua & Snai fluuijs, eo loco quo confluunt, inq; Miſta fluuium illabuntur, ſuperatis, Vuoloſchak attigimus: ibiq; in die Paſchatis quieuimus. Poſt ſeptem miliaribus confectis, traiectoq; Tvuerza fluuio,

Vuedrapuſta oppidum in ripa ſitum: indeq; 7. miliar. deſcendentes,

Dvuerſchak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piſcatoria tranſmiſſo, in

Oſſoga oppido, uno die quieuimus. ſequenti die per Tvuerza fluuium ſeptem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. ſumptoq; prandio, rurſus nauiculam ingreſsi, 7. miliarib. Vuolgam, celeberrimum fluuium, atq; adeo

Tvuer principatū attigimus. ubi ſumpta maiore naui, per Vuolgam nauigantes, non ita longè poſt ad congelatum, ac glacierum fruſtis refertū ipſum fluuiū uenimus: inq; quodam loco, maximo labore ac ſudore appulimus. altumque congeſta in aceruum glacie, ripam uix tandem ſuperauimus: indeq; pedeſtri itinere in coloni cuiuſdam domum uenientes, paruoſq; ibi repertos equos conſcendentes, ad monaſteriū diui Heliæ uenimus. ubi commutatis equis,

Gerodin oppidū ad Vuolgam ſitū, tribus inde miliarib. rectaq; poſt

Schoſſa 3. miliaribus,

Dſchorno domum poſtarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga ſitum, 6. miliar.

Pieſſack domum poſtarum, 3. miliar.

Schorna, ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 6. miliar.

Moſcovuiam, 3. miliar. tandem decimaoctaua Aprilis peruenimus: ubi quomodo conſalutatus atq; exceptus fuerim, abundè ſatis in hoc libro expoſui, cum de exceptione ac tractatione Oratorum egiſſem.

REDITVS.

C DIxi ab initio, me in Moſcovuiam ad componendos Poloniæ & Moſcovuiæ principes, à Diuo Maximiliano Imperatore miſſum fuiſſe, ſed reinfecta inde redijſſe. nam dum Moſcovuiæ, præſentibus etiam regis Poloniæ Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex inſtructo exercitu Opotzka caſtrum, nequicquam tamē, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio, honorificè tamen dimiſerat. Relicta itaq; Moſcovuia, recta

Moſeisko, 18. miliar.

Vuieſma, 26. miliar.

Drogobuſch, 18. miliar.

Smolensko dein, 18. miliar. peruenì. abinde duabus noctibus ibi ſub dio in magnis niuib. quieuimus: ubi ab deductorib. meis lautè ac honorificè tractabar, & ſtrato in lōgū aliquāto altius fœno, corticib. arborum ſuperimpoſitis, ſtratiſq; linteis, attractis more Turcarū ſeu Tartarorum

pedibus

pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoq; aliquanto largius, cœnam producebamus. Altera nocte ueneramus ad quendam fluuium, minime tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob infestum frigus usq; adeo concretum, ut per glaciem plusquã decem onusta etiam uehicula traducta sint. equi uero alio loco, quo celerius maioreq; impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eo loci duodecim a Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvuaniam profectus sum: & a limite octo miliar. ad

Dobrovunam ueni, ubi rerum necessariarum iustam quidem copiam, sed hospitium Lithvuanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousq; a Vuiesma a dextris Borysthenem habuimus, quem tum haud longo interuallo supra infraq; Smolensko trajicere cogebamur, eoq; circa Orsam relicto, recta

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borisovu, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Borysthenis adscribit.

Lohoschakh, 8. miliar.

Radochostye, 7. ferè miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevua oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto, 7. miliar. indeq;

Vuilnam tãdem peruenimus: ibiq; post regis in Poloniam discessum, paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novuogardia per Livuoniam reuerterentur, commoratus sum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de uia in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto conclusos ac conseptos Bisontes, quos alij Vros, Ger. uero Auroxnappellãt, uiderem. Palatinus porro, etsi meo inexpectato ac improuiso aduentu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prandium inuitauit: cui intererat Scheachmet rex Savuolensis Tartarus: qui eo loci in duob. muratis, & inter lacus extructis castris, ueluti liberis custodijs, honestè seruabatur. Is inter prandendum uarijs de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suũ appellabat, omnesq; principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoq; a Palatino iuxta Lithvuanorum consuetudinem munere, primum Moroschei oppidũ, dein Grodno 15 miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua post superata,

Narevu, 8. miliar. atq;

Bielsko oppidũ uenimus, ubi Nicolaũ Radovuil palatinũ Vilnensem offendi, cui iã antea Cęsaris literas reddideram: q etsi antea me equo gradario, duobusq; alijs pro uehiculo donauerat, castratũ tamen & bonũ iã de nuo equũ dono dedit: obtrusitq; pterea aureos aliqt Hũgaricales, adhortãdo, ut ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidicq; inspecto, sui facilius, & præsertim apud Cæsarẽ recordarer. Ex Bielsko in Briesti

castrum

A castrũ cũ oppido ligneo, ad fluuiũ Buh, in quem Muchavuetz. illabitur,
Lamas oppidum: ubi Lithvuania relicta,
Poloniæ primum oppidum Partzovu ingressus, supra quod non ita longo interuallo Iasonica fluuiolus labitur, Lithvuaniamq; a Polonia dirimit. post
Lublin, 9. miliar.
Rubin,
Vrsendoff,
Savuichost, ad traiectum Istulæ.
Sandomir ciuitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq; a Lublin 18. miliar.
Poloniza, ad fluuium Czerna: in quo nobilissimi pisces, quos uulgo Lachs appellant, capiuntur.
Ciuitatem nouam Cortzin appellatam, oppidum cum castro murato.
Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & penè incredibilis, quã mini-
B mè prætereundam esse putaui. Cùm quodam tempore ex Lithvuania redirem per hanc regionem, incidi in hominẽ apud Polonos primarium Martinum Svuorovuski: qui me multis precibus inuitatum, in domum suam deduxit, ibiq; quàm lautissimè habuit. Dumq;, ut fit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, uirum quendam nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa Borysthenem belligeraretur, grauiorem armaturam equestrem indutum, sub ipsa usq; genua, inter Smolensko & Dobrovunam ingressum Borysthenem, ibique ab equo rabie correpto, in medium flumen abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac planè pro perdito & deplorato habitus esset, subitò sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus inspectantibus. Etsi uerò authoritate hominis mouebar, tamen cum difficilia creditu dicere uisus esset, euenit, ut eodem die ipso, Martino comitante, huc ad nouam ciuitatem Cortzin peruenirem: ubi tum uir
C. summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidlovueczki castellanus Cracovuiensis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendidissimo conuiuio cum multis alijs clarissimis uiris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quod sanè peropportunè accidit. Nam hoc non tantùm conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski, qui casum hũc suum ita exposuit, ut pro credibili haberi posset. Dixit autem, quòd equo excussus ter se extulerit supra aquas: atq; ibi ueniisse sibi in mentem, quod antè dici audiuisset, pro perdito habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertiò effertur. Itaq; se oculos aperuisse, atq; ita sublata altera manu esse progressum, ceu signo dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis se hausisse, respondit. Hæc ut audita mihi sunt, ita alijs narrata uolo. Sed nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Prostvuitza,

Proſtvuitza, ubi optima ceruiſia coquitur. indeq; A

Cracovuiam, caput regni, ſedem regalem, ad Iſtulam ſitam, 18. miliar. à Sandomir diſtãtem, urbem inquam clericorum, ſtudioſorum atq; mercatorum frequentia celebrem, peruenimus: ex qua, à Rege ipſo, cui opera mea grata erat, munere accepto, honeſtiſsimè fui dimiſſus. rectaq;

Lipovuetz ſub caſtrum, ſacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:

Indeq; 3. miliar. Oſvuentzin, Sileſiæ quidem oppidum, Polonicæ tamen ditionis, ad Iſtulam ſitum: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Sileſiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Iſtulam ingreditur. Non longè ſub eodem oppido Preyſſa fluuius ex alia parte Iſtulæ, Sileſiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Iſtulam quoq; influit.

Ptzina, Ger. Ples, principatum in Sileſia Bohemicæ ditionis, 3. mil.

Strumen, Ger. Schvuartzvuaſſer, 2. miliar.

Freyſtaetl, ducum Teſchinenſium oppidum, quod Elſa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur. B

Morauiæ dein Oſtravua oppidum, quod Oſtravuitza fluuius alluit, Sileſiamq; à Morauia diuidit.

Itſchin, Ger. Titzein oppidum, quatuor miliar.

Hranitza, Ger. Vueiſſenkirchen oppidũ, quod Betvuna fluuius præterlabitur, 1. miliar.

Lipnik, 1. miliar. unde cum Vuiſtriciam 2. miliar. recta contendentes, fortè ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, ſibi nos obuios cõſpexiſſet, mox pixide arrepta, ad cõflictum ſe quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temeritatem hominis, ſed ebrietatem potius animaduerteram: ac continuò ſeruitoribus mandaueram, ut ei nobis occurrenti media uia cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem ſe coniecerat, nosq; prætereũtes toruè intuebatur: ſeruosq; à tergo cum uehiculis ſequentes, ad hoc ipſum genus officij, quod illi præſtare haudquaq; poterant, cogebat: ſtrictoq; gladio minabatur. Ea re exorto utrinq; clamore, factoq; ſeruorum qui poſt erant cõcurſu, ipſe mox telo baliſtæ læſus, equus pariter uulneratus ſub eo cõciderat. Poſtea cum Moſcis Oratoribus iter inſtitutum proſecutus, ueni Olmutziũ, quò ille quoq; faucius peruenerat: ſtatimq;, ueluti eius regionis incola notus, turba hominum (qui in fodendis aggerẽdisq; piſcinis operã locãt) collecta, ulciſci ſeſe uolebat. Cuius ego tamen conatus maturo conſilio repreſsi, ac intercepi. Ex Olmutzio, C

Biſchovu oppidulum, 4. miliar.

Niklſpurg, 4. miliar. arcem ſplendidam, cum oppido. quod etſi uno miliari ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Auſtriam à Morauia dirimit, ſitum eſt, Morauiæ tamen adiacet, eiusq; ditioni ſubiecta eſt.

Auſtriæ inde oppidulum Miſtlbach, 3. miliar.

Vlrichskirchen, 3. miliar.

Viẽnam, ad Danubium ſitam urbẽ, à multis ſcriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus cõfectis peruenimus: quò equidem duo integra

uehicula

A uehicula ex Moſcouia uſque deduxi.

Ex Vienna, Nouam ciuitatẽ, 8. miliar. indeq; ultra montem Semring, interq; Styrię montes Salisburgum uſq; ueni. Poſt Oeniponti, in Comitatu Tirolenſi oppido, Cęſarem aſſecutus: cuius Maieſtati non ſolùm ea quæ ex mandatis geſſeram, grata erant: ſed etiam relatio de cæremonijs & cõſuetudine Moſcouitarũ, auditu ualde iucunda. Quare etiam Matthæus Cardinalis Salisburgenſis, Cęſari admodum charus, Princeps induſtrius, & in rebus agẽdis uerſatiſsimus, iocoſe coram Cæſare proteſtatus eſt, ne Cęſar, ſe abſente, reliquum cęremoniarũ ex me audiret, cognoſceretue.

Expedito mox ac dimiſſo à Cæſare Moſcorum Oratore, equidem in Hungariam ad regẽ Ludouicum, cum ſub id tempus inſtitutus Orator fuiſſem, eundem per Oenum ac Danubiũ Viennam deduxi: eoq; ibi relicto, ipſe continuò Pannonium currum cõſcendi, quo trijugis equabus curru uolitante celerrimè ferebar, pauciſq; horis Budã triginta duobus
B miliar. perueni. Tantæ autem celeritatis cauſa eſt, tam commoda per iuſta interualla reſpiratio equorum, & permutatio. Quarum prima utũtur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium, qui Auſtriam ab Hungaria diuidit, diſtatq; à Vienna 6. miliar. Secunda in Ovuar caſtro, cum oppidulo, Ger. Altenburg, 5. miliar. Tertia in Iaurino oppido, ſedeq; Epiſcopali. Hunc locum Hungari Iurr, Germani uerò ab Raba fluuio, qui oppidum alluit, Danubiumq; ingreditur, Rab appellãt. Hoc quidem in loco, qui ab Ovuar 5. miliaribus diſtat, equos permutant. Quarta, ſex infra laurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & uectores currus nomen acceperunt: Cotziq; adhuc promiſcuè appellantur. Vltima in Vuark pago, quinq; à Cotzi miliaribus: quò loci equorum ſoleas, num qui claui uacillent, aut deſint, inſpiciunt, currus loraq; ſarciunt: quibus omnibus refectis, Budam, ſedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budę ſede regia expoſita, ac confecta legatione, finitiſq; comitijs, quę haud procul ab urbe, ab eo loco quo celebrãtur, Rakhuſch uulgò appel
C lantur, à rege honeſtiſsimè dimiſſus, ad Cæſarem redij: qui proximo Ianuario poſt, anno ſcilicet Domini 1519. mortem obijt. Hanc q; in Hungariam profectionem, quòd Moſcouiticæ coniuncta, unoq; propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere uolui.

Cæterùm cum in regni Hungariæ mentionem inciderim, nõ poſſum equidem ſine gemitu & grauiſsimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentiſsimum & potentiſsimum omnibus quodam modo intuentibus tam ſubitò afflictiſsmum factũ ſit. Eſt quidem, ut cæteris rebus omnibus, ita etiam regnis & imperijs terminus quidam conſtitutus: ſed nobiliſsimum Hungariæ regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua adminiſtratione, planè ad interitũ redactum eſſe uidetur. Mathias rex, neq; regio ſanguine natus, neque uetuſto ducum aut principum ſtemmate clarus, non tamen nomine ſolùm rex fuit, ſed ipſa re regem præſtitit: ac non modò Turcarum principi fortiter reſtitit, eiusq; grauiſsimas impreſsiones inuictus ſuſtinuit: uerùm & ipſi

Romanorum Imperatori, atq; adeò Boemiæ & Poloniæ regibus negocium fecit: deniq; omnibus uicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis uirtute, ac rebus præclarè gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso uiuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei successit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & uitæ inculpatæ: sed ad moderandã tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis uicinitate, minimè sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociores & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ uitia eò tandẽ euasere, ut etiã rex ipse contemptui haberetur. Porrò Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cùm hæc ipsa uitia magis ac magis inualuere: tũ si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa. nec potuit rex puer his malis ob ætatẽ mederi: nec alioquí ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati, luxu penè incredibili diffluebant: & certabant quasi æmulatione quadam tum inter se, tum cum baronibus, ut alíj alios prosusione & splendore uincerent. Idem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, ut plures assectatores haberent, ac eorum studijs & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirũ dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum utriusq; armaturæ copijs Budam sunt ingressi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porrò in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu undique sepți incedebant, ut uici & plateæ uix cateruam caperent. Cùm uerò prandendum esset, tota urbe ad ędes cuiusque tubę nõ aliter atq; in castris resonabant: & ducebantur prãdia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contrà quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessarijs præsidijs, impunè ab hostibus uastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæq; officia promiscuè, nõ pro meritorũ ratione, cõferebantur: & quo plus potẽtię quisq; obtinebat, hoc plus iuris habere credebatur. Itaque laborabat iustícia, & premebãtur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atq; euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipubl. labem aliquam cum uulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis cõflatis, alíj deteriores passim cudebãtur: & his rursum sublatis, alíj fiebãt meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis penè palàm impunè sunt adulterati. Deniq; ea erat in uniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, uel potius confusio, ut quiuis uel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamsi nullum uicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certè cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitaui, quasi aliud agens, sereniss. Hungariæ reginam Mariam ad

monere,

A monere, ut futura cõsideraret, sibíq; in omnẽ euentũ prçsidij aliquid cõpararet & seponeret: neq; ut domini & mariti sui potẽtiç & iuuentç, aut fratrũ suorũ opibus nimiũ fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis casibus obnoxia esse. Meminisset ueteris prouerbij, quo fertur, Bonũ esse, habere amicos: sed miseros esse, qui his uti cogãtur. Gentem Hungaricã ferocem & inquietam, seditiosam & turbulentã, aduenis & exteris parũ æquam & amicam esse. Imminere Hungariæ hostem potentissimũ: neq; quicquã magis affectare, quàm ut id suam in potestatem redigat. Referre itaq; ipsius, ut aliquid recondat, unde sibi & suis, si quid aduersi accidat, opitulari possit. Et alioqui magis regium esse, iuuare alios, quàm alieno auxilio indigere. Etsi uerò bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihíq; actæ sunt gratiæ: tamen quod mihi tum præsagiebat animus, quodq; metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & cõsultoribus, ingenti nostro malo euenit: neque dum huius tragœdiæ finis est. Aula mãsit, qualis erat: & nihil remissum est à pompa,
B fastu, insolentia ac luxu, donec concideret. ut nõ inepte quidam ex aulicis tum dixerit, se nunquam uidisse uel audisse regnum ullum, quod maiore, atq; Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etsi uerò plane desperatæ res Hungarorum essent, tanta tamen eorũ erat insolentia, ut hostem prçpotentem & uicinum, Turcam, non modò superbè contemnere, sed etiam iniurijs & cõtumelijs aduersus se prouocare nõ dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre suo defuncto de more denũciasset uicinis, se paterno solio potitum esse, & portam suam patêre omnibus, siue pacem siue bellum petentibus: idque præcipuè per Oratores suos Hungaris significasset: nec deessent qui suaderent, eos cum Polonis, ut antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modò repudiauere consilia salutaria, sed etiam Oratores ipsos Turcæ captos detinuere. Qua contumelia irritatus Solimannus Hungariam hostiliter inuasit: captáq; primùm Nandoralba, fortissimo non tantùm Hungariæ, sed uniuersi orbis Christiani propugnaculo, ad
C alia capienda progressus, eò peruenit, ut regia sede Buda & præcipuis quibusq; ac munitissimis arcibus, ipsáq; regni parte optima & florẽtissima potiretur. Vnde ijs quç restãt, nũc ita imminet, ut penè pro uictis ac debellatis haberi possint. Videbantur quidẽ sibi Hungari aliquã habere causam ad detinendos Solimanni Oratores, quòd pater eius Oratorem Hungarorum ad se missum Barnabam Bel detinuisset, secumq; in expeditionem aduersus Sultanum susceptã duxisset: quem tamẽ eo bello confecto, bene muneratum remiserat. Sed mussitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, uana sit sine uiribus ira: quàm per impotentẽ ultionem prouocato potentiore sibi exitium accersere, & in idem discrimen uicinos adducere. Cum Solimannus Budam antè semel captam, sed Ioanni Zapolitano redditã, denuò profligato exercitu nostro, qui eam post Ioannis mortẽ obsessam tenebat, denuò cepisset & occupasset: ego ad eum Principis mei nomine, cũ illustri Comite Nicolao à Salmis, Orator accessi: & in parte pacis habui, dextram osculari tyranni. Quo tem-

porenon tantùm de tota Hungaria,ſed etiam conterminis prouinciis actum eſſe uidebatur. A

Porrò quàm inique cõparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno,notius eſt quàm ut dicere ſit neceſſe. Obiectus eſt rex adoleſcẽs, militiæ rudis,& nullo antè in bello uerſatus,cum paucis,magna ex parte imbellibus, hoſti callidiſsimo, ac multis recentibus uictoriis exultanti: trahentíq; ſecum robur exercitus,quo orientem & magnã Europæ partem debellarat. Quæ præcipuè futuræ erant Hungarorum uires, eas Ioannes Zapolienſis Vuayvuoda Tranſyluanus apud ſe retinuit,neq; in auxilium regis ſui accedere permiſit. Idem uerò extincto rege, ſceptra inuaſit, quæ dudum concupiuerat: imò quæ ei pater ipſius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero deſtinarat. Memini enim me audiuiſſe à Ioanne Latzki,qui Caſimiri regis Poloniæ ſecretarius,ac poſtea Archiepiſcopus Gneſnẽſis fuit:hunc Stephanũ Zapolienſem, quũ, Mathia rege mortuo,apud quem ſummã authoritatem obtinuerat,de creando nouo Rege ageretur, filium ſuum Ioannem adhuc infantem cõplexum,dixiſſe: B Si tantulus eſſes fili (modo corporis paulo maiore oſtenſo)nũc rex Hungariæ eſſes. Idq; idem Archiepiſcopus ceu bene ominatũ,& quaſi præiudicij cuiuſdam uim habens,nõ deſtitit iactitare,cũ inter nos de pace inter Principem meũ & Ioannem concilianda ageretur. Quod autẽ euenit, ut Ioannes dignitatem & ſedem regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam ſoboles eius, aut hi potius in quorum poteſtate eſt, contra omnia iura & pacta affectant: nihil penſi habentes, neq; cogitantes, quàm perfidioſè antea à tyranno tractati & Buda electi fuerint. Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi in interitum ſuum,cõdemq; uicinos trahunt.

Si Chriſtiano orbi nullum fuiſſet in Hungaria præſidiũ (quod tamen fuiſſe maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus teſtantur)tamẽ uel propter ſolas opes,quas Deus optimus maximus in Hungariam largiſsimè effudit, & inde uicinis nationibus ſuppeditauit, non tantùm Hungaris ipſis,ſed Chriſtianis omnibus,pro eius ſalute,tan C quam pro communi patria,eſſet laborandum. Nam quid ferè eſt in tota rerum natura boni & precioſi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras,quæ pars eſt orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe,ferro? Nam plumbi minus habet,& ſtãno carere dicitur:ſi tamẽ carere eſt,quod nondum inueniri contigit. Quin & ſalem metallicum habet,optimum & puriſsimum,qui inſtar lapidum in lapicidinis cæditur.

Et quod iurè mireris,alicubi etiã aquæ metallorum ſpeciem uertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuerſitate, ut fit,diuerſa: ſed pleriſque in locis etiam extra Sirmium, uini prouentu & bonitate clarum,quod amiſimus,tam generoſa & excellẽtia,ut pro Creticis haberi poſsint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porrò feras,& quicquid uenatu uel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, ut interdicere ruſticis,ne uel uenentur, uel aucupentur, pro re ualde inſolente habeatur:

A beatur: nec penè minus plebeiorum q̄ nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi quod ad mensas delicatiores alibi expetitur. Pecoris certè adeò abundans est, ut iure mirari possis, unde proueniant tot & tanta boum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perq̄ alias Hungariæ uicinas prouincias multæ pateant uiæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam uiam Viennẽsem uno anno plus quàm octoginta millia boum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quę cũ ad Danubiũ, Drauum̃, Sauum, & alia minora flumina, tum ad Tibiscũ, mediã ferè Hungariã ab Oriente & Septentrionib. percurrentẽ, tanta est, ut ferè q̄ minimo uenire ant, ac tantùm non gratis dẽtur pisces: sæpe etiã uel gratis dati, nõ auferãtur. Nec est tantùm ubertas quędam penè incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, ut quæ alijs in locis nascũntur e-

B iusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quòd non omnes uires suas ad seruandum regnum tam opulentum, & ad cohercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum, conuerterit.

ITER SECVNDAE LEGATIONIS.

MOrtuo Cæsare Maximiliano, Styriensiũ Orator ad Carolum Hispaniarum regem, archiducem Austriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui cõfœderationes cum Max. Imp. initas iam denuò cõfirmarent, missus sum. Vt autem uicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negocium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patruum Sigismundum Poloniæ re-

C gem tantum efficeret, ut ad æquas pacis seu induciarum cõditiones cum Mosco consentiret. Viennę itaq̄ Austriq Leonhardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austriæ, &c. cõscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam uenimus: ibiq̄ expositis mandatis, negotijsq̄ ex sententia confectis dimissi, Viennam q̄ redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispanijs à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.
Vuisternitz, 4. miliar.
Vuischa, 5. miliar.
Olmutium, 4. miliar.
Sternberg, 2. miliar.

Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeq̄ duobus miliarib. pontem Morauæ fluuio impositum transeuntes: ibiq̄ Morauia relicta,

Sileſiæ oppidum & principatum ingreſsi, a

lagerndorff tribus miliaribus, tum per

Lubſchiz, 2. miliar.

Glogouia parua, 2. miliar.

Crepitza, 2. miliar. Et poſt trans Oderam flu.

Opolia ciuitatem cum caſtro, ad Oderam fluuium ſitam, ubi ultimus Opolienſium Dux ſuam ſedem habebat, 3. miliar.

Oleſchno, Ger. Roſenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarũ multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.

Polonię oppidum Crepitza uetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cũ Poloniæ regẽ, Pietercouię oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare ſolent) eſſe intelleximus, illicò eò ſeruitorem præmiſimus. Reuerſus, cum inde Regem iam rectà Cracouiam profecturũ renunciaſſet, iter noſtrũ ex Crepitza eò nos pariter direximus, atq; primũ

Clobutzko, 2. miliar.

Czeſtochovu monaſterium, in quo imago diuæ Virginis magno cõ- b
curſu populi, præcipuè uerò Ruthenici colitur, 3. miliar.

Scharki, 5. miliar.

Cromolovu, 3. miliar.

Ilkuſch inſignes plumbifodinas, 4. miliar.

Cracouiam inde poſt 5. miliar. confectis, ſecunda Februarij die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neq; nobis quiſquam obuiam proceſsit, neq; hoſpitia deſignata, ſeu conſtituta erant, neque humanitatis officio quiſquam aulicorum nos conſalutauit, excepit ue, perinde ac ſi de aduentu noſtro nihil prorſus intelleximſſent. Impetrato poſt ad Regem aditu, cauſam legationis noſtræ eleuabat, officiúmq; Principum noſtrorum tanquam intempeſtiuum reprehendebat: maximè uerò, cum Oratores Moſci, à Cæſare ex Hiſpanijs uſq; redeuntes, nobiſcũ uideret: Moſcum ideo moliri aliquid ſuſpicabatur. Quænam tandem, inquit, uicinitas, aut ſanguinis coniunctio Principibus ueſtris cum Moſco intercedit? quòd ultrò ſe medios conſtitue- c
rent: præſertim cum Rex ipſe à Principibus noſtris nihil tale peteret, hoſtemq; ſuum facilè ad æquas pacis conditiones cogere poſſet. Nos uerò conſilia pia & Chriſtiana, mentemque ſynceram Principum noſtrorum teſtabamur, illosq; nihil magis quàm pacem, ac mutuam inter Chriſtianos Principes amicitiam ac cõcordiam ex animo optare uelle, atq; omni ſtudio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non uidetur, ut noſtra mandata proſequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis noſtris ea nunciabimus, & reſponſum ſuper ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiã in hoſpitijs tractabamur. Eo tempore data erat mihi occaſio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quòd iampridem ex Cæſaris Maximiliani mandato hoc ipſum matrimoniũ filiæ tractaſſem, inſcriptione data, promiſerat: quam Rex tũ benignè à me acceperat, eamq; ad reditũ meum ſeruarat, mihiq; poſtea reuerſo ſatisfieri curauerat.

Die

A Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu uehiculis satis commodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,
Poloniza,
Ossek,
Pocrouitza,
Sandomeria,
Savuichost,
Vrsendof,
Lublin,
Parczovu,

Lithvuaniæ tum oppidum tribus miliarib. Polovuiza attigimus, ubi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus strata transiuimus. indeque

Rostovusche, 2. miliar.

B Pesiczatez, 3. miliar.

Briesti, 4. miliar. magnũ oppidũ cum castro, ad Buh fluuium, in quem Muchavuetz illabitur.

Camenetz oppidũ, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indeq; duobus fluuijs Oschna & Beschna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereschovua recens ædificatum oppidum in magna sylua, ad fluuium Lisna, qui & Camenecz præterlabitur, situm, uenimus.

Novuidvuor, 5. miliar.

Porossovua, 2. miliar.

Vuolkovuitza, 4. miliar. quo loco commodius hospitium in tota profectione non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuiũ Selvua, qui ex ipsius Rusiq; Vuolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Mostu uno miliari ad fluuium Nemẽ situm oppidum, quod à ponte Nemen imposito, nomen accepit: Most enim pons est.

C Czutzma, 3. miliar.

Basiliski, 3. miliar.

Radomi, 5. miliar.

Hestlitschkami, 2. miliar.

Rudniki, 5. miliar.

Vilnã, 4. miliar. Porrò per hæc loca à Vuolkhovuitza usq; enumerata, hoc tempore non peruenimus Vilnam: sed cursum nostrũ in dextram Orientem uersus flectentes, per

Solvua,
Slonin,
Moschad,
Czernig,
Oberno,
Ottmut,
Cadayenovu,

Miensko oppidum, à Vuolcovuitza 35. miliar. distans. inde præterea A
omnes fluuij in Borysthenẽ ferũtur, cum alij relicti in Nemen decurrãt.

Boriſſovu oppidum ad fluuiũ Bereſina ſitum, 18. miliar. de quo ſuprà.

Reſchak 40. miliar. In illis porrò locis, propter maximas ſolitudines, nõ cõpendioſa, ſed communi uia uſi, Mogilevu oppido, ad dextram interuallo 4. miliar. relicto, per

Schklou, 6. miliar.

Orſa, 6. miliar.

Dobrovuna, 4. miliar. aliaq; loca in priore itinerario expoſita, Moſcovuiam tandem uenimus: ubi diu tractantes, nec tamen aliud extorquere potuimus, quàm iſta: Si rex Poloniæ uult nobiſcũ pacem, mittat ad nos, ut conſuetum eſt, Oratores ſuos, & nos uolumus cum illo pacem nobis competentem. Miſimus tandem noſtros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanenſi fuit) deſtinauitque ad hortationem noſtram ſuos Oratores, Petrum Gyſcha palatinum Plocenſem, & Michaelẽ Bohuſch Lithvuanicum theſaurarium. B

Porrò Princeps cũ Oratores Lithvuanos haud procul à Moſcovuia eſſe cognouiſſet, ſubitò ſe uenationis prętextu ac recreandi animi gratia, tempore minimè tamen ad uenãdũ congruo, Moſaisko, quo loco maximam habet leporũ copiam, contulerat: nosq; ad ſeſe, ne fortaſſe Lithvuani urbem ingrederentur, uocauerat. ubi impetratis confirmatisq; inducijs, undecima Nouembris dimiſsi, ſciſcitabatur Princeps, qua uia nos rediturí eſſemus, quia Turcam Budæ fuiſſe intellexerat: quid autem effeciſſet, ſe ignorare aiebat. Eadem qua ueneramus uia, Dobrovunam uſq; reuerſi, impedimenta noſtra, quæ ex Vuieſma per Borysthenem miſeramus, ibi recepimus: Priſtauũq; Lithvuanũ, qui nos eò loci expectabat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem perijſſe, tum primùm intelleximus.

A Dobrovuna 4. mil. uenimus Orſam: unde eodẽ itinere, quo ego in priore reditu uſus eram, Vilnã peruenimus: ibiq; ab Regis naturali filio, Ioanne epiſcopo Vilnenſi, humaniter accepti, lautèq; tractati fuimus. tũ C

Rudnik, poſt 4. miliar.

Vuolkonik, 3. miliar.

Meretſch oppidum, quod ab eiuſdem nominis illic fluuio nomen habet, ſeptem miliar.

Oſse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium ſitum, ſeptem miliar.

Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficiſceremur, tam durũ frigus obortũ fuit, impetusq; uentorum niues in modum turbinis uoluens, diſpergensq;, adeò ut hoc tanto tamq; infeſto frigore equorũ teſticuli, & aliqua ex parte caniculæ ubera cõgelata, corrupta'que exciderint. Equidem naſum, niſi tempeſtiuius à Priſtauo admonitus fuiſſem, ferè amiſiſſem. Ingreſſus enim hoſpitium, uix tandem, niue, monitu Priſtaui, naſum macerando ac fricando, non citra dolorem ſentire cœperam, ſcabieque quodammodo oborta, ac dein paulatim areſcente, conualueram.

gallumq;

A gallumq; Moſcovuiticum, more Germanorum ſuper currum ſedẽtem, frigoreq; iamiam morientem, ſeruitor criſta, quæ gelu concreta erat, ſubito abſciſſa, non ſolum hoc modo ſeruauit, uerumetiã ut erecto ſtatim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A Grinki, per magnam ſyluam, in
Narevu, 8. miliar.
Bielſco, 4. miliar.
Milenecz, 4. miliar.
Mielnik, 3. miliar.
Loſchitzi, 7. miliar. Poſt 8. miliar.

Poloniæ oppidum tãdem Lucovu, ad Oxi fluuium ſitum. Huius loci præfectus Staroſta, quaſi dicas ſenior, appellatur: ſub cuius ditione tria milia nobilium eſſe feruntur. Sunt ibi aliquot uillæ atque pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, ut nullus ſit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 5. miliar.

B Steſchicza oppidum, ſub quo Vuiepers fluuius Iſtulam ingreditur, 5. miliar.

Svuolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuiepers fluuio tranſmiſſo,
Senna, 5. miliar.
Polki, 6. miliar.
Schidlovu oppidum muro cinctum, 6. miliar.
Vuislicza oppidum muratum in lacu quodam ſitum, 5. miliar.
Proſtvuicza, 6. miliar. indeq; 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus: ubi multa quidem præter mãdata, ſed quę tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam uerſus dirigentes, per
Cobilagora, 5. miliar.
Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.
Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pieltza

C fluuius Poloniam à Sileſia dirimit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovuicza, 5. miliar.
Coſle oppidum muratũ, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.
Biela, 5. miliar.
Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislauiẽſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.
Othmachavu caſtrum epiſcopi, 1. miliar.
Baart, 3. miliar.
Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.
Ranericz, 5. miliar.
Ieromiers pariter, 5. ferè miliar.
Bretſchavu, 4. miliar.
Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.
Pragam tandẽ, caput regni Bohemiæ, 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam,

sitam, perueni, meumq; Principem iam Bohemorum Regem electum, A
eoq; ad coronationem uocatum reperi: cui equidē coronationi uicesima
quarta Feb. interfui. Porrò Oratores Mosci, qui me sequebantur, & qui-
bus officij atq; honoris gratia obuiam processeram, dum arcis & urbis
magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut ciuitatem, sed regnum
potius dicebant, quod sine sanguine acquiri per magnum esset.

Cæterùm rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, cōsul-
tationeq; de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quę gesseram, de
diligēti mādatorū suorū expeditione, deq; his quę pręter mandata pro-
futura tum effeceram: & quòd me ægrotum quidem, ad omnes labores
obeundos obtuleram, gratiam suo ore pollicebatur. Quę omnia
cum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

FINIS.

PAVLVS IOVIVS NOVOcomensis Ioanni Rufo archiepiscopo Consentino S.

A EFflagitasti amplissime antistes Rufe, ut ea quæ de Moscouitarum mo-
ribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper uenit, quotidianis propè sermonibus didicissem, Latinarum literarum memoriæ commendarem: quum pro uetere tua pietate atq; uirtute, ad amplificãdam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, si homines intelligerẽt, non fabulosi, aut omnino obscuri nominis regem, sed qui numerosissimis extremi aquilonis populis imperet, in causa religionis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœdereq; perpetuo colligari, opportunissimo tempore cupiuisse: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præstare uideri uolebant, insana atq; scelesta defectione non modò à nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore desciuerint. Cæterùm id munus impositum, quod certè grauioribus studijs occupatus iure optimo poteram recusare, egregia uoluntate, celeritateq; perfeci, ne nimia mora uel accuratiori castigatione gratiam nouitatis exueret: qua uel una re, meæ erga te ueteris obseruantiæ studium, præstandiq; officij uoluntas manifestè declaratur: quum honotis iacturam facere, si quis ex hac ingenij tenuitate sperandus est, quàm desiderium tuum longè honestissimum diutius frustrari
B maluerim. Vale.

HIERONYMI DELII ALEX.

Moschouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moschouij.
Sed cum Moschouiam per te quoq; noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
C *Moschorum, & Ponti res glacialis, erat.*
Nunc Iouio autore, illa oculis lustramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Rufe dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Fœlicem ô gentem, auspicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius sub sidere nasci,
Quàm sub sceptrifera Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moschouiam, monumenta Ioui tua culta reuoluens,
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS, DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINcipis Moscouiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causæ legationis fideliſsimè referuntur. Cæterùm ostenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumq; Geographiæ scriptorum, ubi de Ryphæis montibus meminere: quos hac ætate nusquam esse, planè compertum est.

REgionis primò situs, quem Plinio, Strabonique & Ptolemæo parum notum fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæque instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs libellum de Germanorum moribus seiunxit, perstrictiore stilo narrabimus, eademferè sermonis simplicitate utentes, qua nobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni uestigatione lacessito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud inepte Latina utitur lingua, utpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & insigni uariarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæque reges, & magnum Prussiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissimè apud Maximilianum Cæsarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertissima uersaretur, si quid barbarũ quieto docilique ingenio inerat, elegantium morum obseruatione detersit. Causam uerò huiusce suscipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui cùm acceptis à Leone X. Pontifice cõmendaticijs literis, mercaturæ causa in Moscouiam peruenisset, cum Basilij principis familiaribus ultrò de consociandis utriusque ecclesiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus insano, uastoque animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Ægyptoque & Ponto negotiaretur, aromata ex ulteriore India aduerso amne Indo subuehi posse, atque inde modico terrestri itinere superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui ijsdem ferè montibus, quibus Indus, oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare, raptis secum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porrò ab ipsa Straua tutam faciliq; nauigationem uideri, usque ad emporium Citrachã, ostiumque Volgæ amnis: inde uerò aduersis semper amnibus, Volga scilicet, & Occha, & Moscho, in urbem Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Rigam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnesque occiduas regiones facilè perueniri posse, contendebat. Vehementer enim & supra æquum, Lusitanorum iniurijs erat accensus, qui India magna ex parte armis domita, occupatisque omnibus emporijs, cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atque ea grauiore quàm antea precio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis uenditare consueuissent: quin & diligenti adeò cu-

A adeò cura Indici maris littora perpetuis classib. custodirent, ut cæ negotiationes penitus intermissæ atque desertæ uideantur, quibus per sinum Persicum, ac aduersum Euphratẽ, & per Arabici maris angustias, secundo'q; demum Nilo per mare nostrum Asia omnis atq; Europa abundè & uiliore quidem precio complebantur: deteriore etiam Lusitanorum mercimonio, quum remotissimæ nauigationis incõmodo, sentinæ'q; uitijs aromata corrumpi, eorum'q; uis & sapor, odoratus'que ille spiritus, multa demum mora in Olysipponensibus conditorijs promercalibus euanescere atq; exspirare uideatur, cũ asseruatis semper recentioribus, uetera tantùm, & multo quidem situ mucida uenundari quereretur. Cæterùm Paulus quanquam de ijs rebus acerbissimè apud omnes differendo, & Lusitanis ingentem conflãdo inuidiam, multo auctiora forcuectigalia regia, si id iter aperiretur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tantam eorum uim omnibus ferculis absumerent, uilius emi posse perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationẽ pertineret, impetrare potuit.

B quoniam Basilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caspium mare & Persarum regna aditum præberent, minimè aperiendas esse existimabat. Itaq; Paulus omnibus exclusus uotis, ex mercatore legatus factus, Basilij literas, Leone iam uita functo, ad Hadrianum pontificem retulit, quibus ille cum multo uerborum honore egregiam uoluntatem erga Romanum Pontificem ostendebat. Paucis enim antè annis Basilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranensis conuentus haberetur, per Ioannẽ Daciæ regẽ, huius Christierni, qui nuper regno expulsus est, patrem postularat, ut iter tutum legatis Moschouitis ad urbẽ Romam præberetur. Verùm quum eodem fortè die, & Ioãnes rex & Iulius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id sequestro, cõsilium mittendæ legationis omisit. Exarsit subinde bellũ inter ipsum & Sigismundũ Poloniæ regẽ: quod quũ insigni ad Borysthenem parta uictoria à Polono feliciter confectum esset, Romæ supplicationes sunt decretæ, ueluti deuictis

C cæsis'q; Christiani nominis hostibus: quæ res & regem ipsum Basilium, & uniuersam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cùm hæc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulũ iam secundo itineri accinctum destituisset, suffectus ei Clemens VII, illum etiam tum Orientis iter insano animo uolutantem, cum literis in Moschouiam transmisit, quibus Basilium propensissimis adhortationibus inuitabat, ad agnoscendam Romanæ ecclesiæ maiestatem, feriendum'q; communibus in religione sensibus perpetuum fœdus, quod illi maximè salutare atq; honorificum fore testabatur: ita ut Põtifex polliceri uideretur, se ex sacrosancta autoritate Pontificia eum regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, si reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Ecclesiæ se conferret. Cupiebat enim Basilius regij nominis titulum concessione Pontificia promereri, quum id dare sacrosancti iuris esse & Pontificiæ maiestatis iudicaret: quando & ipsos quoque Cæsares à Pontificibus maximis diadema aureum & sceptrũ, Romani imperij insignia, accipere inueterata consuetudine cognouisset, quanquã & id pluribus à Cæ-

sare Maximiliano legationibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus, qui A
feliciore aliquanto cursu, quam multo cum quæstu percurrere terrarum
orbem ab ineunte ætate didicerat, quanquam senex & antiqua stranguria tētatus, prospero celeríq; itinere Moscham peruenit, ubi à Basilio humaniter est susceptus. Fuit interea in eius aula menses duos, diffisusq; uiribus, & eius immensi itineris difficultate deterritus, quum Indicę negotiationis spes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus abiecisset, cum Demetrio legato, priusquā eum in Moschouiam peruenisse putaremus, Romam redijt. At Pontifex magnificentissima Vaticanarum ædium parte, ubi laquearia aurata, lecti serici, aulæaq; eximij operis uiscbantur, Demetrium susci pi, & togis sericis uestiri iussit: attribuitq; ei comitem, ac rerum diuinarum pariter & urbanarum monstratorem, Franciscum Cheregatum, episcopum Aprutinum, longinquis sæpe ac dignissimis legationibus functum, qui ipsi Demetrio uel in Moschouia, Pauli sermonibus erat notissimus. Porrò Demetrius ubi aliquot dierum quiete recreatus est, deterso clotisq; sordibus, quas longo ac laborioso itinere cōtraxerat, assumptoq; insigni patrio habitu, ad Pontificem deductus, eum de more supplex adorauit, munusq; Zebellinarum pellium suo, regioq; nomine obtulit. tum uerò Basilij literæ datæ, quas ipsi antea, & demum Illyricus interpres Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis uerbis transtulerunt. Clementi Papæ, pastori ac doctori Romanæ ecclesię, Magnus dominus Basilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Russiæ, nec nō magnus dux Volodemariæ, Moschouiæ, Nouogrodiæ, Pleschouiæ, Smolenię, Ifferię, Iugorię, Peremnię, Vetchę, Bolgariæ, &c. Dominator & magnus Princeps Nouogrodiæ inferioris terræ, Cernigouiæ, Razaniæ, Volotchiæ, Rezeuiæ, Belchiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Belozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæq;, &c. Misistis ad nos Paulum centurionem, ciuem Genuensem, cum literis, quibus nos adhortati estis, ut uobiscum, cęterisq; Christianorum principibus consilio ac uiribus coniuncti esse uellemus, aduersus Christiani nominis hostes, ac nostris uestrisq; legatis ultrò citroq; commeandi tutum ac expeditum iter patēret, ut mutuo amicitiæ officio, de amborum salute & statu rerum cognosci possit. Nos autē, Deo bene atq; feliciter adiuuante, sicuti hactenus, aduersus impios Christianæ religionis hostes impigrè constanterq; stetimus, ita & in posterum stare decreuimus. Itemq; cum cæteris Christianis principibus consentire, & pacata itinera præstare, parati sumus. Quas ob res mittimus ad uos Demetrium Erasmium, nostrum hominem, cum hac nostra epistola, Paulumq; centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumq; incolumem & inuiolatum usq; ad fines nostros esse iubebitis. Idem nos quoq; prēstabimus, si cum Demetrio legatū uestrum mittetis, ut sermone ac literis certiores de rebus administrandis reddamur, sic ut perspectis Christianorum omnium uoluntatibus, nos etiam optima consilia capere ualeamus. Datum in Domino nostro, in ciuitate nostra Moschouia, anno ab initio mundi septimo millesimo, triccsimo, tertio Aprilis. Cæterùm Demetrius, uti est humanarum rerum & sacrarum

A crarum præsertim literarum ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere uidetur, quæ mox eum priuatis congressibus expositurum speramus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, pristinas uires & natiuum uultus ruborem recuperauit, ita ut pontificijs sacris, quæ in honorem diuorum Cosmę & Damiani, solẽni apparatu, musicisq; concentibus confecta sunt, sexagenarius senex, & cum uoluptate quidem astiterit, & in senatum uenerit, quũ Cãpegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primùm rediens, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin & sacrosancta urbis tẽpla & Romanæ magnitudinis ruinas, priscorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiserit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Episcopo Scarense, dignisq; acceptis à Ponfice muneribus, in Moschouiam esse rediturum. Moschouitarum nomen recens est: quanquam de Moschis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, &
Plinius Moschos ad Phasidis fontes supra Euxinum ad Oriẽtem consti-
B tuat. Eorum regio latissimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; Oceanum, sub ipsis ferè Septentrionibus extenditur: campestris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, sed æstate pluribus in locis admodum palustris. nã ea omnis terra magnis frequentibusq; amnib. irrigatur, qui ubi niuibus hybernis multo solis uapore colliquatis, & resoluta ubiq; glacie cõtumescunt, campi passim in paludes abeunt, cunctaq; itinera continentibus aquis & cœnosa illuuie defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsæq; paludes iterum cogantur, & uias solidissimo constratas gelu, uel transituris curribus prębeant. Hercynia sylua quotam Moschouiæ partem occupat, ipsaq; passim positis ubiq; ædificijs incolitur, iamq; longo labore hominum rarior facta, non eam, sicuti plerique existimant, horridam densissimorum nemorum impenetrabiliumq; saltuum faciem ostendit. Cæterùm ea immanibus feris plenissima, per Moschouiã perpetuo tractu inter ortum solis, & Boream, ad Scythicum Oceanũ excur-
C rere traditur: ita ut spes hominum eius finem curiosè scrutãtium infinita magnitudine sua semper eluserit. ea in parte quæ uergit ad Prussiam, uri ingentes & ferocissimi taurorum specie reperiuntur, quos Bisontes uocant: itemq; Alces ceruina effigie, & cum carnea proboscide, altisq; cruribus, & nullo suffraginum flexu: Lozzi à Moschouitis, à Germanis uerò Helenes appellati, quæ animalia C. Cæsari nota fuisse uidemus. Præterea ursi inusitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi, atro colore formidabiles. Ab ortu Moschouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem uagam, & bello omnibus seculis illustrem. Tartaris pro domibus sunt carri, centonibus coriijsq; contecti: ab quo uitæ genere Hamaxouios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus uerò, ac oppidis immensa castra, non fossis, aut materiæ claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea est eorum lingua, consentientis in unum populi congregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis singuli præsunt Imperatores, quos genus, aut bellica

uirtus dedit. sæpe enim cũ finitimis bella gerunt, ac ambitiosè admodum A
& atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitum propè numerum
esse constat: quippe Tartari ad Cathayum usq; celeberrimam in extremo
ad orientem Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porrò qui
proximi sunt Moschouitis, mercaturæ cõmercio & frequentibus eorũ ir
ruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Cher-
soneso sunt Præcopitę, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Im-
perator uxorem duxit. Ii Polonis maximè sunt infesti, lateq; inter Bory-
sthenem & Tanaim cuncta populãtur: & cum Turcis sicuti religione, ita
& cæteris in rebus mirificè consentiunt: qui in eadem Taurica Caffam Li
gurum coloniam obtinent, Theodosiã antiquitùs appellatã. Ii uerò Tar-
tari, qui inter Tanaim & Volgam amnẽ in Asia latos campos inhabitant,
Basilio Moschouitarum regi parent, & Imperatorem aliquãdo eius iudi-
cio deligunt. Inter eos Cremij, intestinis seditionibus laborantes, quum
antea opibus & belli glotia maximè ualuissent, paucis antè annis uires si-
mul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanij Mosco- B
uitarum amicitiam religiosè colunt, ac eorum se clientes esse profitentur.
Vltra Casanios ad Boream sunt Sciabani, multitudine armentorum ac
hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum &
bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorũ Horda quàm amplissima nul-
lũ habet Imperatorẽ, sed Reipublicæ Venetę more multa seniorum pru-
dentia, strenuorum'q; uirtute gubernatur. Vltra Nogaios, haud magno
ad meridiem deflexu, uersus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum
nobilissimi, oppida lapide constructa incolunt, regiam'q; habent Samar-
candam urbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quam laxartes, maxi-
mus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad centum miliaria in mare Ca-
spium effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hismael Sophus, rex
Persarum, dubio sæpe euentu bella gesit: timorẽq; eorũ adductus, dum
uires omnes imminentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Arme-
niam, Taurisium'q; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda urbe or- C
tus est Tamburlanes, siue ut Demetrius dicendum monet, Themircuth-
lu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tritauũ, apud Ancyram
Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cepit, & per omnem Asiam
ab se terribili maximi exercitus impetu deiectam, ferrea inclusum caua,
in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plu-
rima uestis serica adducitur. Cæterùm mediterranei Tartari nihil præter
equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorum textura, sed coactis
ex lanis, candidos centones præbent: è quibus Feltriæ uestes penulæ, ad
perferendum omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ con-
ficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam
petunt, quum ab ijs omnis corporis cultus, superfluæq; supellectilis ap-
paratus cõtemnatur: solo etenim centone ad irati cœli cõtumeliã fortiter
sustinendam contenti sunt, & solis confisi sagittis hostem arcent: quan-
quã dum in Europã excurrendũ esse decreuissent, principes eorũ ferreas
galeas & loricas, gladiosq; falcatos, à Persis nostra tẽpestate coemerint.

A meri-

A A meridie Moſchouitarum fines ijſdem ab Tartaris clauduntur, qui ſupra Mæotim paludem in Aſia, & circa fluuios Boryſthenem & Tanaim in parte Europæ, planiciem ad Hercyniam uergentem tenent. Roxolani, Getæ & Baſtarnæ, antiquitus eam plagam incoluere, unde Ruſsiæ nomen effluxiſſe crediderim. nam Lithuaniæ partem, Ruſsiam appellant inferiorem: quum ipſa Moſchouia, Ruſsia alba nuncupetur. Lithuania itaq; ab Cori uenti flatibus Moſchouiam ſpectat: ab oceaſu uerò, mediterranea Pruſsiæ atq; Liuoniæ ipſis Moſchouiæ finibus inſeruntur, ubi mare Sarmaticum ab Cymbricæ Cherſoneſi anguſtijs irrumpens, lunato ſinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani littore, ubi Norbegia atq; Suetia, ampliſsima regna, Iſthmo ueluti quodã eõtinenti adhærent, Lapones exiſtunt, gens ſupraquàm credibile ſit, agreſtis, ſuſpicioſa, & ad omne externi hominis ueſtigium, nauigijſq; cõſpectum, maximè fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; ullam omnino uel terræ, uel cœli benignitatem nouit: ſola ſagittandi peritia cibum parat, uarijſq; fe-
B rarum tergoribus ueſtitur. Gentis cubilia, cauernulæ ſiccatis repletæ foliijs, eauiq; arborum ſtipites, quos uel intromiſſa flãma, uel ipſa uetuſtas, inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, ubi ingẽs eſt captura piſciũ, ineptis, ſed felicibus artificibus piſcantur, duratoſq; fumo piſces tanq; ſuas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum ſtatura, luridi contuſiq; uultus, pedes uerò uelociſsimi. Ingenia eorum ne ipſi quidẽ proximi Moſchouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis inſaniæ eſſe dicant: magnis uerò copijs inopẽ rerum omniũ uitam ducentes laceſsiſſe, neq; utile, neq; omnino glorioſum unq; exiſtimarint. li cãdidiſsimas pelles, quas armelinas uocamus, cũ uarij generis mercimonijs permutant: ſic tamen, ut omne mercatorum colloquium conſpectumq; defugiant, adeò ut mutua rerum uenalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, eum abſentibus & ignotis, ſynceriſsima fide permutationes tranſigantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonem, perpetua oppreſſa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiq; fidei teſtes retulerunt:
C qui poſtquam ad ſummũ adoleuerint, noſtratis pueri denũm annorum menſurã uix exeedãt: meticuloſum genus hominũ, & garritu ſermonem exprimens, adeò ut tam ſimiæ propinqui, quàm ſtatura ac ſenſibus ab iuſtæ proceritatis homine remoti uideãtur. Ab Aquilone uerò innumerabiles populi Moſchouitarũ imperio parẽt, qui ad Oceanũ Scythicũ, itinere triũ ferè menſium extenduntur. Proxima Moſchouiæ regio eſt Colmogora frugib. abundãs, quã interluit Diuidna, fluuiorũ totius Septẽtrionis longè ampliſsimus, qui alteri fluuio minori in mare Baltheum erumpẽti, nomẽ dedit. Is ſtatis & Niloticis ſimilib. incrementis, nec incertis anni temporibus eireuniectos inundat campos, pinguiq; alluuie, algentis cœli iniurijs, ſæuiſq; Aquilonis flatibus mirificè reſiſtit: quum niuibus imbribuſq; auctus inflatur, adeò lato alueo in Oceanum per incognitas gentes in ſpeciem ingentis pelagi defertur, ut expedito nauigio unius diei remigatione trãſire nequeat. ubi uerò aquæ mox reſederunt, uaſtæ paſsim inſulæ fertilitate nobiles relinquũtur. Frumentũ nãq; terræ traditũ, nullo

aratri beneficio prouenit, admirabilique celeritate naturæ festinantis, ac no A
uam superbi amnis iniuriã timentis, oritur simul, & adolescit, atq; in ari
stas educitur. In Diuidnam influit luga amnis: in ipsoq; confluentium an-
gulo celebre est emporiũ, nomine Vstiuga, à Moscha regia urbe sexcẽtis
miliaribus distans. In Vstiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgulicis,
Pinnagisq; ulterioribus populis, preciosæ pelles martarum, zebellino-
rumq;, luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq; uulpium cõpor-
tantur, & ab ijs uario mercimonij genere permutantur. Zebellinos uerò,
leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum ue-
stis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa uiuæ animãtis effigie,
conteguntur, Permij & Pecerri præbent: sed quos ipsi ab remotioribus
etiam gentibus, quæ ad Oceanũ pertinent, per manus traditos accipiant.
Permij & Pecerri paulò ante ætatem nostram more gentilium idolis sa-
crificabant: nunc uerò Deum Christum colũt. Ad Inugros, Vgolicosq;,
per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitus fue-
runt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur. ex ijs genus unum B
est candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofal-
chi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorum principum
luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos, quos modò nominaui, popu-
los, Moschouitis regibus tributa pendentes, aliæ sunt nationes extremæ
hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognitæ: quan-
do nemo ad Oceanum peruenerit: sed fama tantùm, ac ipsis plerunq; fa-
bulosis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuid-
nam innumerabiles trahentẽ amnes, ingenti cursu ad Aquilonem defer-
ri, mareq; ibi esse longè uastissimum, ita ut illinc ad Cathayum legendo o-
ram dextri littoris, nisi terra interfit, nauibus peruenirì posse, certissima
coniectura credendum sit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orien
tis plagam, ad Thraciæ fermè parallelũ, Lusitanis in India cogniti, quum
proximè ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham usq;
ad auream Chersonesum nauigarint, uestesq; ex zebellinis pellibus attu-
lerint: quo uel uno argumento, non longè ab Scythicis littoribus Cathay C
um urbem abesse putamus. Cæterùm cum à Demetrio quæreremus, an
apud ipsos ulla de Gotthis populis uel fama per manus à maiorib. tradi-
ta, uel ex ipsis literarũ monumẽtis memoria supereſſet, qui ante mille an-
nos & Cæsarũ imperium, & urbẽ Romã omnib. iniurijs deformatã euer
tissent: respõdebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ regis nomen clarũ esse
atq; illustre, in eãq; expeditionem coiuisse plures populos, & ante alios,
Moschouitas: creuisseq; eũ exercitũ ex colluuie Liuoniorũ & Circũuol-
ganorum Tartarorum: sed propterea omnes Gotthos fuisse appellatos,
quoniam Gotthi, qui insulam Islandiã siue Scandauiam incolerent, auto-
res eius expeditionis extitissent. Iis maximè finibus Moschouitæ ex om-
ni parte clauduntur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie aũt
à Moscho amne haud dubiè sic dicti, qui & regiæ urbi, quam interfluit,
suũ quoq; nomẽ indiderit. Ea est omnium Moschouiæ urbiũ lõgè clariſ-
sima, tũ situ ipso, qui regionis medius esse existimatur, tũ insigni fluminũ

opportuni-

A oppoſtunitate, domorumq; frequentia, & munitiſsimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorum tractu, ſecundum Moſci fluminis ripã ad ſpacium quinq; miliarium extenditur. domus in uniuerſum ſunt lignex, diſtinctæ in triclinia, coquinãs, & cubília, capacitate amplæ, nec ſtructuris enormes, aut nimium depreſſæ: trabes enim ingentis magnitudinis ab Hercynia ſylua ſupportantur, quibus ad rubricę lineam delibratis, & contrario ordine inter ſe ad rectos angulos coniunctis & confibulatis, exteriora domorum ſepta ſingulari firmitate, nec multa impenſa, & ſumma celeritate conſtituuntur. Domus fermè omnes, & aduſum olerum, & ad uoluptatem priuatos habent hortos, unde raræ urbis circuitus lõgè maximus apparet. Singulæ regiones ſingula habent ſacella: ſed cõſpicuo in loco templum eſt deiparæ Virgini dicatum, celebri ſtructura atq; amplitudine, quod Ariſtoteles Bononienſis mirabilium rerum artifex, & machinator inſignis, ante ſexaginta annos extruxit. ad ipſum urbis caput, Neglina fluuiolus, qui frumentarias agit molas, Moſchum amnem ingre
B ditur, peninſulamq; efficit: in cuius extremitate arx ipſa cum turribus ac propugnaculis, admirabili pulchritudine Italorum architectorum ingenio cõſtructa eſt. In ſubiectis urbi cãpis capreolorũ & leporum incredibilis multitudo reperitur: quos nemini plagis & canibus ſectari licet, niſi Princeps id ad uoluptatẽ intimis familiaribus, uel peregrinis legatis indulſerit. Tres fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus: reliqua uerò, latiſsima foſſa, atq; ea multa aqua ex ipſis amnib. corriuata præcingitur. Vrbs etiam ab aduerſo latere alio flumine quod lauſa dicitur, munita eſt: id pariter in Moſchum paulo infra urbem euoluitur. Porrò Moſchus ad meridiem excurrens, in Ocham amnem multo maiorẽ apud oppidum Colũnam ſeſe effundit: nec magno indè itineris ſpacio Ocha ipſe, & ſuis & alienis undis magnus & tumens, exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes ſitum eſt oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris urbis, ex qua deducta eſt ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga, qui antiquitus Rha fuit, è magnis uaſtisq; paludib. qui Candidi lacus appellan-
C tur. Sunt eæ ſupra Moſchã inter Aquilonem & Cortum, emittuntq; cunctos fermè amnes, qui diuerſas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus uidemus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq; minores fluuios manare compertum eſt. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni ſcaturigine, humorem affatim præbent, quum nulli omnino montes in ea regione multa etiã hominũ peregrinatione reperiantur: ita ut Ryphęos montes & Hyperboręos totics ab antiquis celebratos, plericq; Coſmographię ueteris ſtudioſi penitus fabuloſos eſſe arbitrentur. Ex ijs itaq; paludib. Diuidna, Ocha, Moſchus, Volga, Tanais atq; Boryſthenes oriũtur. Volgã Tartari Edilũ, Tanaim uerò Don appellãt: ipſe Boryſthenes Neper hodiè nũcupatur. hic paulò infra Tauricam in pontum Euxinum decurrit. Tanais aũt à Mæoti palude, ubi Azoum eſt, nobile emporium, excipitur. Volga uerò ad meridiẽ Moſchã urbem relinquens, uaſto circuitu ingentibusq; mæãdris primò ad Orientẽ, mox in Occaſum, ac demũ ad Auſtrum magna aquarũ mole

præcipita-

præcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostium urbs est A
Tartarorum, nomine Cytrachã, ubi à Medis, Armenijsq; & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. Inulteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit: distat à Volgæ ostio, Caspioq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, ut in ea solitudine mercatoribus aduiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietæ gentis motibus proximos finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores uarijs temporibus, uti ex usu præsentium rerum fuit, uel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas urbes imperij atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & solem ferè occidentem spectat, uersus Liuonium mare non multis antè annis totius Moschouiæ caput fuit, summamq; semper obtinuit dignitatem, propter incredibilẽ ædificiorum numerum, latissimiq; B
& piscosi lacus opportunitatem, & uetustissimi ac uenerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur. nam polum Arcticum ab Orizonte sexagintaquatuor gradus eleuatum uidet: sex ferè gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, qua cœlitatione solstitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardoribus æstuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eoq; sedẽ Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translatam ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora præsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterum Moscha, uel ob eas, quas diximus, dotes, Regiæ nomine dignissima iudicatur: quoniã medio quodam totius frequen C
tioris regionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, munitaq; arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentiæ meritam laudẽ, honoremq; nulla ætate defuturũ sibi uendicasse cæterarum urbium collatione uideatur. Distat Moscha ab urbe Nouogrodia quingentis millibus passuum, medioq; fermè itinere Ottoferia Volgæ amni imposita occurrit. Is amnis, uti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguus lenisq; permeat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiam peruenitur. Porrò à Nouogrodia ad Rigam proximũ Sarmatici littoris portum, paulominus quingentorum miliarium iter est. Isq; tractus superiore commodior putatur, quum frequentes habeat uicos, urbemq; Plescouiam uiæ impositam, quã duo amnes cõplectũtur. Ab Riga aũt, quę magni magistri militiæ Liuoniorum ditionis est, ad Lubeccã Germaniæ portũ in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculosæ nauigationis numerãtur. Ab urbe Roma uerò Moschã duobus milibus

& sex-

A & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhauēnam, Taruisium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Vienna Pannonicam. atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum usq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa uerò Cracouia ad Vilnam Lithuaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Borysthenem situm, & à Smolencho ad Moscham sexcenta computantur. uerùm id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo concretas gelu, lubricamq;, sed multo attritu solidatā glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: æstate uerò nisi difficili laborioso q; itinere campestria superari nequeunt. nam ubi niues perpetuis solibus dissolui eliquarique cœperint, in paludes cœnosasq; uoragines abeunt, uiris pariter & equis inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternantur. Terra Moschouia in uniuersum neq; uitem, neq; oleam, neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem,
B præter melopepones & cerasa, producit: quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milŋ, paniciq; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fœcundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium aluearibus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per syluas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia uidere est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, uetera'que mella deserta ab apibus, quum singulas arbores, in uastis nemoribus rari aggrestes minimè perscrutētur: ita ut in admirādæ crassitudinis arborū stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omniū risu Demetrius legatus, ut est ingenio comi & faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem superne' desilīsse, eūq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse hau-
C stum, ac biduo uitam solo melle sustinuisse, quum uox opem implorantis in ea syluarum solitudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum uerò desperata salute, mirabili casu, ingētis ursæ beneficio inde extractum euasisse, quum fortè eius beluæ ad edenda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnem Europæ partem mittunt. Nulla auri argentiue, uel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, sectura'ue reperitur: nullumq; est tota regione, uel gemmarum uel precioſi lapilli uestigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, uno pellium nobilissimarum mercimonio resarcitur, quarum precium incredibili hominū cupiditate & luxu adeò creuit, ut in singulas uestes suffulturæ, millenis aureis nūmis ueneant. Fuit aūt tēpus, quo hæc uilius emebantur:

bātur: quum remotissimæ Septentrionis nationes politioris cultus, no- A
stræq; adeò anhelantis luxuriæ penitùs ignaræ, summa simplicitate, eas
uilibus ac ridiculis sæpe rebus permutarent: ita ut uulgò Permij, atq; Pe-
cerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea securi rependerent, quan-
tum earum simul cōnexarum ipso securis foramine, quo manubrium in-
duitur, Moschouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos
annos Moschouitæ gentilium deos coluere, Iouem scilicet, Martem &
Saturnum, & plerosq; alios, quos sibi insano errore hominibus ex indu-
strijs, aut regibus antiquitas finxit. Tunc uerò primùm Christianis sacris
initiati, quum Græci antistites haud satis cōstantibus ingenijs à Latino-
rum ecclesia dissentire cœperunt: factumq; est, ut Moscouitæ eos religi-
onis ritus, quos à Græcis doctoribus accepissent, ijsdem sensibus, & sin-
cerissima quidem fide sequerētur. Spiritum enim sanctū, tertiam in diui-
na Trinitate personam, à patre Deo solùm produci persuasum habent:
quū rectissima ueritate à patre simul Christóq; filio proficisci credēdum
sit. uerùm ea controuersia apud conuentum Florentinū, præsidente Eu- B
genio quarto Pōtifice, magna partiū cōtentione agitata, eū exitū habuit,
ut pertinacia Græcorum in sermone potius quàm in sensu castiganda ui-
deretur: quū Græci antistites euidentissimis conuicti rationib. spiritum
sanctum à patre per filium produci faterentur. Sacramentū quoq; nō ex
azymo, uti iure debemus, sed ex fermentato pane conficiunt: idq; sub u-
traq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet, diuiniq; sangui-
nis, ab eorū presbyteris uniuerso populo cōmunicatur: quo maximo er-
rore imbuti Bohemi, paulò ante patrū nostrorū memoriā à Latinorum
ecclesia desciuerunt. Cæterùm quod ualde alienum à Christiana religio-
ne esse uidemus, nullis sacerdotum suffragijs, nullaq; propinquorū, aut
amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabulosumq;
esse purgatorij locum putant, è quo tandem piorum animæ, cùm diutur
na ignis pœna, tum multis parētationibus, indulgentiaq; summorū pon-
tificum expiatæ, immortalium fœlicitatem beata in cœli sede consequan-
tur. Cæteris in rebus easdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis usur- C
patæ sunt, Romanamq; ecclesiam cæterarum omnium principatum ob-
tinere, superbè & peruicaciter negant. sed ante alia, Iudæorum genus, uel
memoria quidem horrent, nec eos intra fines admittunt, ueluti pessimos
atq; maleficos homines: qui etiam nouissimè Turcas ænea tormenta con
flare docuerint. Christi uitæ miraculorumq; omnium historia ab Euan-
gelistis quatuor conscripta, itemq; Pauli epistolæ, dum sacra fiunt, è sug-
gestu clariore uoce recitantur, probatæq; uitæ sacerdotes homelias Ec-
clesiæ doctorum publicè legunt, etiā ijs horis, quibus sacra minimè con-
ficiūtur. non enim Oratores cucullatos, qui aduocato populo concio-
nari, & ambitiosè nimis atq; subtiliter de diuinis disserere soliti sunt, admit-
tere fas putāt: q̄niā rudes imperitorum animos simplici potius doctrina,
quàm altissimis arcanorū interpretationib. ad sanctiorē morū frugem e-
uadere, uiri solidæ religionis arbitrātur. Hos, quos modò diximus, sacros
libros, itēq; noui ac ueteris instrumenti enarratores, præterea Ambro-
sium, Au-

A sium, Augustinũ, Hieronymũ atq; Gregoriũ, in linguã Illyricã traductos habent, religioseq; custodiũt. Antistites, Principesq; minorum sacerdotũ singulis urbibus pagisq; præfecti sacra curant, cõtrouersias dirimunt, & moribus deprauatos summa quadã uindicãdi potestate persequũtur. Regem sacrorum, quem ipsi Metropolitã uocant, à Cõstantinopolitano Patriarcha petunt: Archimandritæ autem & Episcopi, cõiectis in urnam meliorũ nominibus, sorte ducuntur. Eorum uero hominũ qui humanis cupiditatibus ultro renunciarunt, diuinarumq; rerũ contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus. utrunq; cœnobia incolit: sed alterũ est uagũ, & paulo solutioris uitæ, sicuti apud nos diuorũ Francisci atq; Dominici sectã profitẽtes: alterũ constat ex sanctioribus monachis, quorũ ordinẽ diuus Basilius instituit. ijs ne limine quidem uel in suprema uitæ necessitate, pedẽ efferre fas est. Procul em̃ ab oculis profanorũ singulari duritie uitã in occultioribus adytis degunt, summamq; subactę carnis & cõfirmati in religione animi opinionẽ prębent. Vniuer
B sus populus quater in anno, & pluribus semper dieb. ieiunare cõsueuit, abstinetq; ab esu carniũ, ouorũ, & lactis. In uere primum, more Latino, post diem Cinerũ: mox adulta ęstate, in honorem diuorũ Petri & Pauli: & initio autumni demũ, cũ assumptæ in cœlũ Marię uirginis memoriã celebramus: postremo sub ipsam hyemẽ, cũ aduẽtus Domini pronũciatur. Per hebdomadã uero, diem Mercurij sine carnibus, diem autem Veneris sine ouis lacteq; traducunt: sed Saturni dies mẽsa omnib. obsonijs opipare referta, hilariter excolitur. Cæterũ secus ac nos solemus, nullas festorũ dierũ uigilias obseruãt. Religiosissimè tẽpla uenerantur, adeo ut ea neq; uiros neq; fœminas uenereis pollutos cõplexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluãtur. Sæpeq; accidit, ut complures utriusq; sexus sacra audientes, extra limen cõsistant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentię notati, facetis aliquando nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistę, & in Paschate, trium Magorum, presbyteri sacratos panes paruos toti populo largiuntur, quorum esu febribus con-
C flictatos alleuari existimant. Alia quoque sacra, certo anni tempore apud flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata nobilitate hymnos numeroso cõcentu pronũciant, sacrąq; lymphæ multa aspergine profluentẽ purificant, & solenni ceremonia stratũ & consecratum circũcisa & reuulsa glacie protinus aperiũt. His rebus ritè confectis, si qui adsunt languentes uel morbosi, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, quum ob id eluí morborum sordes persuasum habeant. Defuncti, uti apud nos, mediocri funeris pompa comitantib. presbyteris efferuntur, capite mappa uelato: cæterũ non in templis, uti apud nos impia propè, uel abominabili certè corruptela usurpatum est, sed in septis ac exterioribus templorũ uestibulis sepulturę tradũtur, ijsq; more nostro quadragenis diebus parentant: quod certè mirũ uidetur, quum in purgatorio loco expiari animas, & criminũ pœnam ullis amicorũ supplicijs, ullo q; pietatis officio mitigari penitus negent. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione sentiuntur, cõstantissimè credunt. Moschouitę

Illyrica lingua, Illyricisq; literis utũtur, ſicuti & Sclaui, Dalmatę, Bohemi, Poloni, et Lituani. Eã lingua omniũ lõgè latiſsima eſſe perhibetur. nã Conſtantinopoli Ottomanorũ in aula familiaris eſt, & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sultanũ & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo ſacrorũ librorum induſtria maximè diui Hieronymi & Cyrilli, translata eſt. Præter quoq; patrios annales, Alexandri etiam magni, Romanorũq; Cæſarum, itemq; M. Antonij & Cleopatræ memoriam ijſdem literis commendatam tenent. Philoſophiam uerò, & ſideralem ſcientiam, cęterasq; diſciplinas & rationalem medicinã nunquam attigêre. ijq; pro medicis ſe gerũt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ uires, ſe pluries obſeruaſſe profitentur. Anni apud eos nõ à natali Chriſti, ſed ab ipſo mundi initio numerantur, qui non à menſe Ianuario, ſed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent ſimplices, ſumma principum & iuſtiſsimorũ hominum ęquitate conditas: & propterea populis ualde ſalutares, quoniã eas ullis cauſidicorum cauillationibus interpretari atq; peruertere non licet. De furibus, ſicarijs & latronibus ſuppliciũ ſumunt. Quum de maleficijs quęſtionem habent, reos multa gelida aqua ſuperne demiſſa perfundunt, quod intolerandũ tormenti genus eſſe perhibent. Nõnunquam obduratis & contumacibus, ut conteſsio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues cõuelluntur. Iuuentus omnis uarijs ludis, ſed militiæ proximis ſeſe exercet: in ſtadio curſu contendit, in palęſtra colluctatur, pernicitati equorũ ſtudet: omnibusq; præmia, & præſertim ſagittariorũ peritiſſ. proponũtur. In uniuerſum Moſchouitę ſtatura ſunt mediocri, ſed quadrata, & ualde toroſa: cęſij omnib. oculi, prolixę barbę, crura breuia, & uętres extẽti. equitãt cõtractis admodũ cruribus: et peritiſsimè, uel auerſi & fugiẽtes, ſagittas emittũt. Domi opipare potius quàm lautè uiuunt. nanq; omnium fermè cibariorũ quæ uel à luxurioſiſsimis deſiderari poſſunt, menſę eorum, & paruo quidem precio paſsim inſtruuntur. Gallinę ſiquidẽ, & anates, ſingulis ſępe argẽteolis tenuib. nummis ucneũt. maioris minoriſq; pecoris incredibilis eſt cõpia: & occiſę media hyeme iuuencę, cõcretis gelu carnibus duorũ ferè menſiũ ſpacio nõ putreſcũt. Venatione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obſonia parantur. nam uenaticis canibus, & plagis omnis generis feras capiunt: & aſturibus, atq; falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modò phaſianos, & anates, ſed cycnos & grues conſectantur. Aſtures ex genere infimo aquilarum, uel miluorũ, falcones uerò accipitrum nobile genus antiquis fuiſſe putamus. Capit̃ q̃q; auis ſubnigra, puniceis ſupercilijs, magnitudine anſeris, quę pulparũ ſapore phaſianorũ ſuperat dignitatẽ: Moſchouitica lingua Tether nuncupata, quæ Plinio Erythratao uocatur, Alpinis populis cognita, & maximè Rhetis, qui ſaltus ad Abduæ amnis fontes incolunt. Ingentes etiã ſapidiſsimoſq; piſces, & ante alios Sturiones, quos Siluros antiquitus fuiſſe putamus, Volga præbet: & ij quidẽ hyeme multa incluſi glacie, recentes pluribus diebus aſſeruantur. Aliorum uerò piſcium multitudinẽ fermè incredibilẽ, ex candidis, quos diximus, lacub. ex

piſcantur,

piscãtur. Vino natiuo quũ penitus careant, aduectitio uti solent: sed in festis cõuiuijs tantũ, & sacrificijs. Ante alia Creticũ subdulce maximo in honore habetur, sed in usum medicinę tantũ, uel principalis luxurię oblectati onem: quũ miraculi loco sit eductũ Creta per Gaditanas fauces, & tantis cõclusi maris Oceaníq; fluctibus agitatum, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Populus uerò medonẽ bibit, ex melle lupulisq; decoctũ, quod picatis in cadis ueterascit, & ex antiquitate nobilitatẽ adsequitur. In usu q̃q; sunt birra atq; ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosq; uidemus, quę ex tritico, zeaq; uel ordeo decoctis, omni cõuiuio circũferuntur. Hanc quadã cognata cũ uino potestate, largius cõpotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonem ac birram per æstatẽ infrigidare, infusa poculis glacie uoluptatis gratia solent. nam ingentia glaciei frusta nobiliũ in cellis subterraneis singulari studio reconduntur. Sunt &, qui in delicijs habeant, succum ex subausteris cerasis expressum, qui perspicui & purpurissantis uini colorem & saporem iucundissimum refert. Vxores & fœminæ, non in eo honore sunt apud eos, ut apud cæteras gentes. nam propè ancillarum loco habentur. Viri insignes earum uestigia mirum in modum obseruant, & pudicitiæ diligentissimè cauent. nõ enim adhibẽtur cõuiuijs, neq; sacrorũ causa remotiora templa petere, aut temerè in publicum egredi permittuntur. Cęterùm uel ab externis hominibus, & exiguo quidẽ precio, ad Venerem omne uulgus fœminarũ facilè pellicitur, adeò ut parum earum amoribus studere uiri nobiles existimẽtur. Basilius ante uiginti annos Ioãnem patrem amisit. Is Sophiam, Thomæ Palęologi, qui latè in Peloponneso imperabat, Constãtinopolitaníq; Imperatoris erat frater, uxorẽ duxit. ea tũ Romę erat, Thòma patre Turcarum armis Græcia pulso. ex hac quinq; liberi felici fœcunditate suscepti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeone iam pridẽ morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgij Soborouij, eximiæ fidei atq; prudẽtię cõsiliarij, filiã, in matrimoniũ sibi collocauit: cuius fœminę singulares uirtutes una sterilitas obscurat. Solẽt aũt Moschouitæ, cũ de uxore ducenda deliberant, omnium toto regno puellarũ uirginũ delectũ habere, ac forma uirtuteq; animi pręstantiores ad se perduci iubere: quas demũ per idoneos homines, fidelesq; matronas inspiciũt, ita diligenter, ut secretiora quoq; ab ijs contrectari explorarique fas sit. Ex ijs uerò magna atq; solicita parentum expectatione, quę ad Principis animum responderit, regijs nuptijs digna pronunciatur. cæterę uerò, quæ de formę pudicitięq; & morũ dignitate contenderãt, sæpe eadem die in gratiã Principum, proceribus atq; militibus nubunt: sic ut mediocri loco natæ plerunq;, dum Principes, regię stirpis clara stemmata contemnunt, ad summũ regalis thori fastigium, uti & Tureas Ottomanos solitos esse uidemus, pulchritudinis auspicijs euehãtur. Basilius quadragesimũ septimũ ætatis annũ nõ attingit, specie corporis eximia, animi uirtute singulari, suorũq; studio ac beneuolentia, & rebus gestis, progenitoribus suis anteferendus. Nam, cũ per sex annos eum Liuonijs, qui septuaginta duas urbes fœderatas in eius belli causam trahebant,

hebant,armis contendissẽt,paucis legibus datis potius quàm acceptis,ui- A
ctor discessit. Polonos quoq; initio statim ipsius Imperij, acie profligauit: Cõstãtinumq; Ruthenum copiarum ducem,captum & cathenis uinctum, Moschã perduxit. Sed ipse aliquanto post ad Borysthenem, supra Orsam urbem,ab eodẽ Cõstantino,quem dimiserat,magno prælio est superatus: ita tamẽ,ut Smolenchũ oppidum,quod antea Moschouitę occuparant,post tantam etiã uictoriam à Polonis partam,in ditione Basilij relinqueretur. Sed aduersus Tartaros,& maximè Europęos Præcopitas,ępius secundo prælio à Moschouitis est dimicatum,ulciscendis fortiter iniurijs, quas illi repentinis incursionibus intulissent. Supra enim centum & quinquaginta milia equitũ Basilius ad bellũ ducere consueuit, distinctis per uexilla turmis,quæ suos duces sequũtur. Regię alę uexillo inscripta est Iosuæ Hebręi imago,illius qui,ut sacræ referũt historię,à Deo maximo longissimũ diẽ,retardato solis cursu,pijs precib.impetrauit. Pedestres copię nullo propè usui sunt in illis uastis solitudinibus,tũ ex ipsa ueste quæ fluxa talarisq; est: tũ ex hostiũ consuetudine, qui cursu potius & B
equitandi celeritate,quàm ui statariæ pugnæ,uel ipso congressu militiam exercẽt. Equi eorum statura infra mediam existũt,sed robusti & uelocissimi habentur. Equites præpilatis hastis, clauisq; ferreis & sagittis rẽ gerunt. paucis falcati sunt gladij. Corpora uerò clypeis rotundis,ut Asiatici Turcæ: uel inflexis & angularibus parmis,more Græcorũ,itemq; lorica & galea pyramidali protegũtur. Basilius etiã Sclopettariorum equitum manum instituit: multaq; ænea tormenta Italorum fabrorũ artificio conflata,suisq; imposita currib. in arce Moschæ uisunt. Ipse insigni apparatu & singulari comitate,qua tamẽ Regia maiestas nulla ex parte corrũpitur, publicè cum proceribus atq; legatis epulari solet,magnumq; inaurati argenti pondus duob. abacis expositũ, eodẽ triclinio conspicitur. Nullam prætoriani militis cohortem,prętер ipsam familiã,corporis custodię causa circũ se habere,uel alibi alere consueuit. Ab urbana enim fideli multitudine stationes habẽtur. nam unaquęq; urbis regio foribus, cancellisq; sepitur: nec temerè per noctẽ,aut sine lumine,in urbe uagari licet. Aula o- C
mnis cõstat ex regulis,& ex ipso militũ delectu,qui per statos mensiũ circuitus,frequentandę, nobilitandęque regię causa per uices ad implenda comitatus officia è singulis regionib. acceršuntur. Porrò exercitus omnis quum bellũ ingruit,uel hostibus indicitur,ex euocatis ueteranis,nouisq; prouinciarũ delectibus cogitur. nam cunctis in urbibus præfecti militiæ iuuentutem inspiciunt,idoneosq; in ordines militũ transcribunt: quibus ex ęrario prouinciarũ,certa,pacis tempore,sed ea quidẽ exigua,stipendia persoluuntur. Verùm qui militant,immunitate uectigalium gaudent, & cæteris paganis præstant,regiaq; gratia omnibus in rebus potentes existunt. Patescit namq; ueræ uirtuti nobilis locus, quum bellum geritur: tũquidem egregio & in omni rerum administratione salutari instituto, ad

suum quisq; spectatum facinus,uel perpetui præmij,uel
ignominiæ sempiternæ fortunam assequitur.

FINIS.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICA-nus Georgio Vuernhero.

NE quis uana putet, quæ ſcribis mira Georgi,
De Præfecturæ fontibus ipſe tuæ:
Is ſciat effectus oculis nos teſtibus uſos
Luſtraſſe, & certam nunc adhibere fidem.
Nam ferrum Cyprio indutum conſpeximus ære,
Et uitrei tacta eſt ſtiria longa olei.
Si quis de cauſis dubitat, fonteſq́ requirit,
Naturæ mficians omniparentis opus:
Carpatias adeat per nos licet impiger oras,
Inueniet dictis conſona facta tuis.
Suſpecta fides plerunq́ incognita res eſt,
Quamuis hoc tardi eſt indicium ingenij.
Sed quid diſſimulare iuuat? nos credere par eſt
Teſti, qui proprio plena fauore refert.
Et tu mirificas nimirum abſternius undas,
Et cauſam tractas inſtius ipſe tuam.

ILLVSTRI VIRTVTE ET SAPIENTIA VIRO, D. SIGISMVNDO, LIBERO BARONI in Herberstain, Neiperg, & Guttenhag, Regio Consiliario, & summo in Austriæ prouincijs Quæstori, Sigismundus Torda Gelous Pannonius S. D.

PRIVS ut Ausonia ueni tellure relicta,
Hospes ad Austriacas fatis ducentibus oras,
De te prolixè sum percontatus, an esses
Incolumis? quas res gereres? an in urbe maneres?
Sed tum tu Regi tuleras mandata Polono.
Quod cùm fortè mihi dixissent unus & alter,
Continùo mœstum concepi cor de dolorem,
Quòd tua pro uoto non est licitum ora uidere,
Nec tecum, ut uolui, coràm data copia fandi.
Cur uerò expeterem congressus optime tantum
Sigismunde tuos, planè fuit unica causa:
Vt mihi noticiæ tecum essent iura perennis.
Rursus ut hoc cuperem, magni uis suasit amoris,
Quo me deuinctum fateor tibi tempus in omne.
Nec nouus hic animo sensus mihi sedit in imo,
Peruetus, & multis est confirmatus ab annis.
Iam tum mirari te cœpi, & ducere magni,
Fama meas de te cùm primùm uenit ad aures:
Non hæc obscuris uulgi sermonibus orta,
Verùm à Laudatis illustri prodita uoce.
Es uerò multos inter dignissimus unus,
A me prorsus & ingenuè qui semper amêre,
Atque fide semper summa, officioq; colare:
Vel quòd te natura parens formarit ad unguem,
Vel quòd tanta tua uigeat sapientia mente,
Vel quòd dicendi nulli sis arte secundus,
Vel quòd Cecropia clarus celebrêre matheſi.
Virtutem grauitas uitæ, constantia rara,
Integritas, mores placidi, moderatio, candor,
Et mansuetudo testatur, sobrietasq;.
Quid dicam stirpē generis notā, atq; uetustam,
Maioresq; tuos: quorum uirtusq;, fidesq;
Egregia est semper belli spectata, domiq;?
Quid reliqua ornamenta domus te uindice parta,
Perpetuò à tota quæ posteritate ferentur?
Iam quid iustitiam memorē? quid fortia facta?
Quid bene de multis studium, curamq; merendi?
Non leuis ambitio caco te corripit æstu,

Non

Non æris male ſollicitat furioſa cupido.
Vt taceam, quòd te longa experientia fecit
Conſultum, prauo ut rectum dignoſcere poſſis;
Vtile damnoſo, pulchro ſecernere turpe.
Quis neſcit, cultæ quæ ſit facundia linguæ,
Mandata in cauſa ſimul expectata reſoluis
Ora, uirûm dictis animos & pectora mulcens?
Hinc te in conſilium legit, ſanctumq; Senatum,
Adiunctumq; ſibi uoluit Rex inclytus eſſe,
Imperij quoties ingentia pondera poſcunt.
Ad populos Oratorem, ſummosq; Monarchas
Vnum te mittit toties, præq; omnibus unum:
Vnde tibi celebri quæſita eſt gloria laude,
Euaſura rogum ſupremum, atque inuida fata.
Qua tellus habitata patet ſub Cæſare magno;
Illa tu pridem tota es bene cognitus ora.
Tu Byzantini ſubiſti caſtra tyranni;
Ancipiti in rerum ſtatu, tibi ſæuus atrocem
Sponte ſerenauit media inter claſſica uultum.
Te norunt, & amant, ſeptem quicunque trionis
Gentibus imperitant Reges: tua nomina ſeruat
Terra Boryſthenidum, rebus cumulata ſecundis;
Dum pacem paci ſocias, & fœdera pangis.
Iam diſciplinas te perdidiciſſe operoſas,
Quæ ſpacia, & moles, numeroſq; & ſidera monſtrant;
Quæque docent rerum ſolerti indagine cauſas,
Cur ita quidque ſit affectum, cur nil ſibi conſtet
Quin fluat, & pronas ſemper mutetur in horas,
Edita de Moſchis à te monumenta loquuntur:
In quibus & mores hominum, legesq; notaſti:
Otia quo ſtudio ducant, pacemq; togatam,
Quàm ualidi, celeresq; ruant in Martia bella.
Quæ cultura uiris ſuperûm, quæ cura ſacrorum;
Quantas poſſideant fortunas, quo ſibi quæſtu
Rem faciant, cum qua tungant commercia gente,
Quo ſint conſueti uitam producere uictu,
Quàm latè Scythia Moſchus dominetur in ampla:
Inq; breui deſcripſiſti, nitidaq; tabella,
Dimenſus regnum pollens: miſq;, uiriſq;,
Mollibus & radij ſignaſti flexibus oras:
Quà uolucrem Boream, quà ſolem ſpectet Eoum,
Quæ latera obtendat Zephyris, Auſtroq; furenti;
Quoq; gradu Arctoum ſe denique tollat ad axem.

Præterea ne quid lector desideret, aptè
Perpetuam regum seriem usque ad tempora nostra
Digeris, & prima repetens ab origine ducis.
His ego uirtutisq; tuæ, laudumq; tuarum
Illecebris captus, te, dum mea uita manebit,
Qua mihi cumque licet, statui ratione colendum.
Postulat hoc etiam cultor tuus, & meus idem,
Addubito socerum dicam'ne, patrem'ne, profectò
Obseruandus pro meritis pater, & pietate
Uuernherus: qui non studio commotus inani,
Sed uotum sensumq; tuum, & tua iussa secutus,
Comprendit docti grata breuitate libelli,
Pannonij nostris quicquid miramur in undis.
Hic igitur cùm te summo ueneretur honore,
Atque sibi ducat te nil antiquius uno,
Tanto te faciam maioris & ipse necesse est:
Fœderis inter nos iuncti hoc quia uincla requirunt.
Tu si suscipies me, & complectère uicissim,
Te penes arbitrium cogendi erit, atque iubendi,
Quæq; uelis de me statuendi summa potestas.

SIGISM. VNDVS LIBER BARO IN HERberstain, Neyperg & Guttenhag, &c. GEORGIO VERNHERO, Regio Consiliario, & apud Saros Præfecto, S. D.

A ESSET iam olim, & à multis quidē multa de admirandis in Zepusio aquis audierā, tamē ipsē de rebus, quę plerisq; incredibiles uidebantur, à te in primis certior fieri, & tuū iudicium audire desiderabam. Quia uerò non dubitasti, quæ comperta de his haberes, ad me scribere, facilè effeciſti, ut nō modò, quid ipse posthac de his sentire debeam, certò scirem: sed etiam multi alij excellentes uiri, testimonio tuo, cui plurima apud omnes est autoritas, confirmati, addubitare desinerent. Sed cùm etiam in reliquis Hungariæ partibus, multæ non minus admirabiles aquæ esse dicātur, rem ualde grātā mihi, & multis alijs hatū cruditi cupidis, tuiq; studiosis factu rus es, si eas quoq; describēdas susceperis. Scio quidē, & uidi ipsemet apud Sereniss. quondam Ludouicum Hungariæ regem, Diui Imperatoris Maximiliani legatione fungens, ad Budam sedem regiam, thermas esse, quarum calorē immissa manu ferre nequeas. quod ei uuq; qui antè non uidit, mirabile uidetur. Sed quod in his etiā uiui pisces sunt, id nō pauci pro re incredibili habēt. Talia quoq; uidentē esse, quę dicunē de alijs thermis in ripa fluuij Vagi, nō longè ab oppido Galgocz quod Germani & Slaui uulgò Freistat uocant: quas locū prout crescit aut decrescit fluuius, in æquali semper distantia mutare aiunt: Legi nuper apud Arrianum libro tertio, descriptum fontem, qui sub lucem tepentibus aquis manat, in meridie frigidus, uesperi calet, ac
B sub exortum diei rursum tepidus oritur, atq; ita per singulos dies ac noctes æstus ac frigoris uices uariat. Saxo Grammaticus in Islandia fontē esse testatur, qui fumigantis aquæ uitio natiuā rei cuiuslibet originē demolitur. Nam quicquid humido eius uapore afflatur, in lapideæ naturæ duriciem, forma tantū superstite, subita conuersione transmutari. Hęc & his similia, qui deinceps legent, minus mirabūtur, ubi animaduertent, summum opificem in his etiam nostris, & alijs uicinis regionibus non pauca mirabilium operum suorum monimenta posuisse, quæ tamen indigenæ pro miraculis non habent: ac quandoq; etiam, si interrogentur, ignorant, quemadmodum in Moscouia sæpenumerò sum expertus. Nam eum nonnulla eiusmodi, quæ mihi narrarant alij, quærerem ab incolis, adeò nihil habebant quod responderent, ut mirari se dicerēnt, unde ea homo peregrinus accepissem. Nō dubium est autem, nisi pleraq; diuersis in locis obseruassent, et literis mādassent homines externi, quin ea indigenarū negligentia nunc luce, suiq; memoria & admiratione carerent. Non potest igitur mihi, Vuernhere ornatissime, non ualde probari studium tuum, quod hoc genus Hungariæ tuæ rebus eruendis & illustrandis impendis: nec facere possum, quin te ad id continuandum cohorter. Nam eo non tantùm mihi fueris gratificatus, sed etiam tibi apud omnes magnæ laudi est futurum. Bene uale.

D E

DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS, HYPOMNEMATION: GEORGIO Vuernhero authore.

SIGISMVNDO IN HERBERSTAIN, Neiperg & Guttenhag Baroni, &c. GEORGIVS VVERNHERVS.

ANNOTARAM iussu tuo nonnulla, SIGISMVNDE BARO uere magnifice, de mirabilibus aquarum naturis, quæ finibus Zepusij nostri continentur: ut me ceu oculato teste confirmares ea, quæ quidam audita ab alijs, pro fabulosis habuerunt. Quia uero non modo fides habita est narrationi meę, sed etiam quibusdam incensa cupiditas, plura hoc genus cognoscendi: minime inuitus, ut debui, suscepi, quod mihi denuo mandandum duxisti, ut alia quoque aquarum miracula, quæ in Pannonia nostra uisuntur, non minus pene prodigiosa, scripto complecterer. A

Pannonię autem appellatione non eam tantū comprehendo Danubij ripam, cum qua ea, quæ dicta est secunda Pannonia, ab Arabone fluuio, qui Ptolemęo est Narabo, nunc uulgo Raba, ad Saum excurrit: sed quicquid præterea Hungari in altera Danubij ripa tenent, quod quidē latissime patet. Tenent enim totam Iazygum Metanastarum regionem, quam Ptolemæus fluminibus Danubio, Tibisco, ac mōtibus Sarmaticis finit. Sunt autem montes Sarmatici, qui Hungaros à Rutenis, Polonis, Morauis, Silesijs, & ea Austriæ parte quę citra Danubiū est, dirimunt. ad quos pertinet Carpatus, ita iam uulgata appellatione, ut omnis tractus Sarmaticorum montium Carpatus uocetur. quanquam mihi Ptolemæi descriptionē intuēti, Carpatus ijsdem, quibus Dacia, finibus uidetur terminari. B

Porro extat nunc quoq; Iazygū natio inter Hungaros, quos ipsi uoce decurtata Iaz uocant. ac retinent ijdē etiamnum linguam suam auitam & peculiarem, Hungaricæ dissimilimam: atq; eas sedes, quas Plinij descriptione quondā tenuerūt, nimirū campos & plana, Dacis, ut idem ait, pulsis ad Patissum amnem, quem ego detracta prima syllaba Tissum, uel, ut nunc uulgo uocant, Tizam accipio. Is uero Tibiscus est Ptolemæo, limes ueteris Daciæ, cuius cultissima pars est Transsyluania, prouincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquissimi Siculi dicti, qui lingua sua sunt Zekheli, & ad huius imitationem à quibusdā uocantur Ceculi, incolunt. ut omittam peruetustas Romanorum reliquias Valachos, qui frequētes ibidem uicos & pagos habent. Potiūtur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: eoq; fit, ut Transsyluani quoq; Hungarorum nomine censeantur. Est uero planè mirabilis diuersarū, nec unius linguæ per uniuersam Hungariam gentium mistura: quemadmodum à me dicetur prolixius C

lixius

A lixius ea in cõmentatione, qua res Hungarię, populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare.

Cæterum Iazygum regionc, qua se Carpatus (ut hoc iam nomine omnẽ illorum, quos dixi, montium tractum complectamur) latissimè pãdit, & in quosdam quasi ramos alibi eminentioribus, alibi mitioribus iugis diffundit, cõtinentur oppida, à Germanis montana dicta, quòd inter montes metallorum omnis generis fœcũditate & pręstantia cum primis nobiles sita sunt, & populo metallicam faciente constant. Qua ratione & eos qui in metallo operantur, in monte esse, & in genere uniuersam rem metallicam opus montanũ uulgò dicunt. Eadem regione continetur Zepusium, & multi alij Comitatus.

Sunt autem Comitatus, ut hoc quoq; obiter explicem, regni partes, quas Prouincias, aut Præfecturas, aut Græca uoce, qua plerique Latinorũ usi sunt, monarchias dicere possis. Plinius & cõuentus, & iurisdictiones, & cõuẽtus iuridicos in distributione Ciliciæ & Beticæ Hispaniæ appella
B re uidetur. Cicero uocat Diœceses, quod nominis Episcopi in appellatione suarũ iurisdictionum, quanquam nunc uulgò corruptè, usurpant. Earum uerò partium prefecti uocãtur Hungaris Comites, quibus iurisdictionis cura incumbit. Fuit autem Hungariæ regnũ, quo facilior & expeditior esset iuris dicẽdi ratio, in hoc genus Comitatus plures quinquaginta diuisum, ex quibus uix dimidium hodie retinemus.

Sed hæc tanquam usui futura ad cognitionem locorum, in quibus nostra de aquis narratio uersabitur, prefatus, dicam primùm de calidis, quarum pro Hungarię portione, uix ulla regio plures aut salubriores habet. Vnde uerò potius ordiar, quàm ab ipsa urbe Buda, quã Hungarię reges ob loci situ, opportunitatẽ & amœnitatem meritò pro regia habuerũt? Hic propter ipsam Danubij ripam calidę sunt multæ, inter quas differentia maior est, quàm pro loci discrimine. Quędã enim nõ modò tolerabi li, sed ita iucũdo sunt calore, ut ad hominũ lauacra naturę bẽignitate singulari datæ esse uidẽtur. Huius generis sunt infra arcem regiam alię, Re
G giæ uocatæ: uel propter uicinam regiam, uel quia regio opere ornatæ & concluse, uel quia in his reges lauare cõsueuerunt. alię cõmunes, quibus saxum ceu natiua fornix impẽdet, quas Turcæ post occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt, cęterisq; pręferre dicuntur. At quæ supra Budam sunt, quarum aliæ item regiæ, aliæ hospitales à uicino prochodochio dictæ fuêre, balneis sunt inutiles, nisi refrigerentur. Sic enim quædã calent, uel feruent potius, ut in eas missum ouum nõ minus citò, quàm ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis frigida, cuius ibi fons calidis ita contiguus est, ut qui hausturn ueniunt duabus urnis, eodem in uestigio altera calidam, altera frigidam haurire possint.

Ibidem est sub dio fons calidarũ cęteris ampliot, quem purgatorium uocauêre, ea nimirũ ratione, quòd quemadmodũ proditũ est, in purgatorio pœnas nocentiũ pro noxarũ modo, alias acerbiores, alias mitiores esse, ita quædã insunt aquæ hoc in fonte discrimina. Nam qua in eum à

Danubij

Danubij ripa aditus est, subfrigida primùm, mox tepida: & quo in eam A
penetraris altius, hoc magis calet. In recessu uerò interiore tam est calida, ut ferri non possit. Est autem is calor haud dubiè aquæ huius proprius. Nam alia, quę dixi, temperamẽta uerisimile est à Danubio accedere, qui crepidinẽ huius fontis lambit, & cùm uel modicè excrescit, totũ inũdat, neq; tamẽ ita restinguit, quin caleat. Quin intra ipsam ripam, qua Danubio perennis cursus est, calidæ ebulliunt: ubi qui altius mergi uolunt, lauare consueuerunt.

Porrò hæ ad Budam thermæ (liceat uerò mihi hac uoce in calidarum aquarum appellatione uti) quòd alteræ, ut dictum est, infra, alteræ supra urbem essent, ex eo quoque inuenêre nomen, ut illæ inferiores, hę superiores uocarentur. Vtrasq; Turcę, quibus tamen omnia uastare libido est, non modò non corruperunt, sed etiam cultiores, ac per speciem religionis quasi augustiores reddiderunt. Nam Bassa Mahomet, quem tyrannus uictor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à se debellatę partibus gubernatorẽ imposuit, apud utrasque Deruisis domicilia, ceu cœnobia ex B
truí curauit. Sacello etiã apud superiores in colle uicino, qui antè uitibus consitus fuit, posito, cõsecrauit locum memoriæ cuiusdam eius ordinis, quem, dum uiueret, ceu numen quoddam uenerati sunt Turcæ: & nunc mortuum, illoq; in loco conditum, religiosè colunt.

Sunt autem Deruisę Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato uiuunt: quibus ex religionis, quam affectant, instituto usitatũ est, sæuire in corpus proprium, quod alij per inustionem stigmatum ferro candente, alij per incisionem quæ fit nouacula acutissima, quidam utroque modo faciũt, hoc crebrius & crudelius, quo quisque sanctior & religiosior esse & haberi cupit. Est uerò & in uestitu quędã inter eos diuersitas, & sanctimonię affectatio. nam alij uestę lanea alba ad talos usque demissa amictũ tur, & calceati incedũt, capite operto. Alij nudis pedibus & capite, imò toto penè corpore, nisi quantũ pelles duę ouinæ aut caprinæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex scapulis propendet, tegunt. Quidã etiam unica pelle pudendas tantùm corporis partes uelant, cætera nudi. C
Gymnosophistarũ dicas esse reliquias, quales India habuisse memoratur

Sunt quidem hęc à narratione, quam de aquis instituí, aliena. Sed cùm huc delapsus sim, quid obstat, quo minus de Turcarũ lotionibus, plusculum addã? Cùm omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, summo honore dignãtur: tum uiuas potissimũ, & fluentes: idq; propter frequentes lauationes, quibus etiam crebrius per diem, nõ modò ad sordes corporis abluendas, sed ad scelerũ quoq; expiationes uti consueuerunt, quod proculdubio ab aliarũ gentiũ ritibus habent, quibus etiã sola aquę aspersio inter Februa fuit. Sic Romæ olim ad portã Capenã, postea Appiam uocatã, aqua Mercurij dicta, alij alios aspergebant, inuocãtes Mercuriũ: ut aspersi flagitia, & præsertim periuria diluerent. Sic traditur Peleus absoluisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cùm antea Aegeus Medæam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatũ esse, memorat Pausanias in Corinthiacis,

cùm

A cum illum nemo lare suo & hospitio dignaretur. Cuius loci hoc libentius memini, quòd continet exemplum ritus uetustissimi, accepti à patribus, quo rei atrocium criminum à cõsuetudine omniũ & colloquio arcebantur. Sic Æneas quoq; apud Poetam nostrum:

—Ter socios pura circumluit unda
Spargens rore leui.—

Et idem, ceu multa cæde pollutus, inquit:

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:
Me bello è tanto digressum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.—

Quin in atrijs templorum suorum positam habent aquam Turcæ eundem in usum, neq; cuiquam nisi loto in ea ingredi fas esse arbitrantur.

Sed delectantur in uniuersum plurimùm lotionibus & balneis Turcæ. eoq; præcipuum apud eos pietatis opus est, instituere & condere bal-
B nea publica: nec id tantùm uiuentibus gloriosum esse, sed etiam uita functis salutare putant. Hac ratione is qui nunc rerum potitur, Solimanus, tum albi, tum Budæ, in ædibus quę quondam fuerunt archiepiscopi Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumq; salute fieri curauit, in quod è Danubio per canales subterraneos aqua in multam altitudinem, ut est Budæ ad Danubium situs, ducitur. Ipsum balneum intus incrustatũ & stratũ est monumentis marmoreis, quæ antea in tẽplis fuere posita, imaginib. tamen, si quę insculptę fuerũt, resectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quęsita est ei, quem diximus, Bassę Mahumeth, qui thermas Budenses exædificatis illis Deruisarum cœnobijs, conditorioq; eius de quo diximus, illustriores reddere studuit. Hic uerò uidere est mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda uoluptatis domicilia fuerunt, ea religiosè ornarunt Turcæ: flagitiosè contrà prophanantes, quæ antea habita sunt pro sacrosanctis.

In thermis superioribus, supra eos fontes quibus ad lauacra usus est,
C sunt piscinæ calidę, in quibus nascuntur & uiuunt pisces, qui in frigidam translati emoriuntur. Sunt etiam calidæ in opposita Danubij ripa supra Pesthum, sed minus celebres: propterea quòd ita coniunctæ sunt alueo fluminis, ut ad quæuis eius incrementa corrumpantur.

Solent ferè thermę locis, in quibus sunt, aliquod nomẽ, & quasi lumen afferre. Ita nobilitatus est quondam sinus Baianus in Campania. Ita nunc quoq; in Italia, Germania, & in quauis penè terrarum orbis parte clara sunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis sunt sortita: ut in Thessalia Thermopylæ, & in Germania oppida quæ uocantur Badæ, hoc est balnea. Sed fuerũt quasi in obscuro Budenses, nec aliqua ei loco celebritas accesit, à tanta calidarũ copia & uarietate: quod procul dubio eò euenit, quòd reliquæ eius urbis fortunæ atq; opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obscurarunt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ cõparare potuerit, siue situs amœnitatem, siue cœli salubritatem, siue soli fœcunditatem, siue aliarum quarumcũq;

rerum ad quoslibet usus, ad splendorem, deniq; ad luxum pertinentium A
ubertatem & affluentiam spectes? uti ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorũ tantùm, sed etiam multorũ aliorũ pópulorũ defensionem & salutẽ sitam fuisse, quotidianis damnis & periculis experimur. Quo grauior & acerbior est iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco fecimus. Sed facessant querelæ, quę suum alibi locum sunt habiturę.

Nisi uerò autoritate Chronicorũ nostrorũ, magno consensu urbẽ Budam à rege Buda Attilæ fratre cõditam & nominatam esse tradentiũ, impedirer, ego, si qua alia coniectura de eius nominis ratione facienda esset, ob insignem calidarum eo in loco celebritatẽ & copiã, pro eo quòd Germanis quondã fuerit Bada, unius literæ inuersione Budã ab Hungaris dictam esse suspicarer. Nam ea secundorum Pannoniorum loca, anteq; huc Hunni immigrarent, Germanos seu Teutonas tenuisse, minimè ambiguum est. Nec ita multũ dissimili mutatione uocarunt Hungari Vuesprimium, quod Germanis fuit Vueisprun, hoc est, fons albus, qui loco nomen dedit: & etiamnum ibi sub arce, quæ sedes est Episcopi, ostenditur. B

Sed redeo nunc ad calidas: ac Danubij ripam legens Istrogranum, uel, ut nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus secundum Budam in Hũgaria semper celeberrimus fuit, sede Archiepiscopi, q idẽ primas Hũgariæ dictus est, insignis. Hic ad radices montis, cui imposita arx est magnificentissimè extructa, qua labitur Danubius, fons est tepidarũ, inclusus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris descensus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut quondam molam frumentariam uersarit: nunc machinam haustoriam similem tympano impellat, qua aqua è Danubio per subterraneũ cuniculum in eam, quã dixi, turrim admissa hauritur, & in arcem transfunditur. Hoc largior est fons alter haud magno inde interuallo: qui in piscinulam quandam influens, in qua etiam media hyeme coaxantes ranas audias, aquæ tantum, quantũ uersandis tribus quatuor ue rotis molaribus satis est, fundit.

Supra Istrogranum (quod ex Istro & Grano mixtum est nomen, quòd ibi fluuius Granus Istro miscetur) non longè ab arce Comaronensi, quæ C
tenet orã cognominis insulæ, quã Danubius prope Posoniũ in duos diuisus alueos facit, à Septentrione ueniens influit Vagus: cuius ripa supra Galgocium, quæ arx est familiæ Thurzonũ, nunc maximè nobilitata est calidis, nõ propter uim earum salubrem tantùm, qua omnes alias in Hungaria calidas superare existimãtur, sed etiam propter uarium, planè q; mirabilem eorum ortum. Non enim ullum certũ fontẽ habent, sed alueum fluuij sequũtur: & ut is excrescit & decrescit, ita aut recedũt aut accedunt. Solent autem, quo magis exundant, hoc lõgius recedere. eoq; qui lauare uolunt, subinde alias atq; alias scrobes fodere, & quasi puteos aperire coguntur. Id, cũ intra alueũ est fluuius, fit in glarea, quod ipsius solũ est: cum uerò exit, in terra solida, & argillosa, in qua alioqui nõ restagnãte fluuio, nihil penè humoris existit. Neq; tamen in ripa tantũ eruũtur calidæ, sed etiã intra amnem, si fundũ eius pedibus suffodias. Calent autẽ immodicè: nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admistione frigidæ de

proximo

A proximo hauſtæ in procliui eſt. ſed quia magis ſalutares eſſe creduntur ſine miſtura, qui medicinam inde petunt, deferuere eas ſinunt: quod pro temporis ratione alias ſerius, alias citius fit. Nunquam tamen ſic deferuent, quin, qui in eas deſcendunt, tegete, ceſpite ue, aut ramis in fundum ſcrobis iniectis, imas corporis partes aduerſus ebullientis caloris uim munire cogantur. Eſſe autem eas aduerſus diuturnos, ac penè deſperatos morbos efficaciſsimas, multis experimentis cognitum eſt, & adhuc indies magis ac magis cognoſcitur.

Sunt calidæ aliæ non longè à caſtro Trincinio, quod ad eiuſdem fluuij Vagi ripam eſt, ſupra Galgocium. Illæ ſuauiter calent, & ſunt limpidiſsimæ: atq; ideo iucundiſsimi receſſus loco fuerunt Comitibus Zepuſienſibus, qui paulo ſuperiore ætate Trincinij ſedem habuerunt.

Nec multum recedunt à Vago calidę ad arcem Baimocium, quæ itẽ eſt Thurzonũ: quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illuſtre, & ſecundum regiam aliquam diu ſummam poteſtatem
B apud Hungaros obtinuit, ut eas quadam quaſi ciſterna ex quadratis factа lapidibus, qui etiam deſcendentibus ſcalarum & ſcdilium uſum præbent, includendas curauerit. Etſi uerò minus ſpacioſæ ſint, tamen manifeſtum in ipſis eſt diſcrimen caloris: eoq; diremptæ ſunt muro. & quæ moderatius calent, delicatoribus tantũ patent: aliæ uulgi uſibus ſunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodẽ in tractu eſt, ſunt pari penè interuallo à Vago diſtantes calidę ad Stubnã uicũ, qui eſt ciuiũ Cremnicenſiũ. Hę inſtar inſulę ſunt. claudũtur enim riuo, qui ex propinquis mõtib. delabẽs, aquã uehit gratã lauãtibus, cùm ſitiunt. Nã ad temperandum calidas nunquam, niſi quis recentibus aquis admiſsis cõtinuò lauare uelit, adhibentur: idq; etiam tum fit modicè, quòd per ſe minus intemperatè caleant.

Non diſsimiles ſunt his calidæ aliæ inter Cremniciam & Semniciã, quę ſunt duo præcipua oppida inter montana: de quibus ſuprà dixi. Manant ex rupe, ſic nata, ut lauantibus tectum & umbram præbeat.

Nec tantũ ipſę in rebus ſalubribus habentur, ſed etiã cœnũ earũ (quod
C Plinius quoq; inter calidarum utilitates retulit) medicã uim creditũ obtinerè. Itaq; in eo quidã, ulceroſi præſertim, ibi propè quà fluũt, uolutari ſolẽt.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ uocantur Roſelinæ: in quibus canales, per quos fluunt, & ſedilia ex lignis facta, ſic ſunt acreto lapide ceu cortice tecta, ut prorſus lapidea uideantur.

In Comitatu Liptouienſi, ad pagum qui uocatur Diui Ioannis, fons eſt tepidarum: ad quem plerunq; confugiunt, quibus ſcabie, aut pſoris fœdata eſt cutis. Exilit uerò is, & magno impetu eiaculatur potius, quàm emittit aquas, qua Vago ortus & curſus eſt ex propinquis montibus, qui Carpati caput eſſe exiſtimantur. Nuſquam enim altius ſeſe attollunt, nuſquã pluribus & horridioribus iugis aſſurgunt hi mõtes, ad quos Carpatũ pertinere dixi. Altitudinis indicium eſt, nix in his perpetua, unde accolis Germanis montes niuis uocantur: aſperitatis, quòd ijdẽ montes ſunt imperuij. Slauorum lingua appellantur Tatri, hoc eſt, Tatari, quòd in regionẽ Tatarorum, qui ueteribus ſunt Getæ, uulgi opinione protendã

tur. Hungari uocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, seu A
deraso uertice ductum esse uidetur. Nihil enim aliud quàm eminentissimi, & prorsus nudi scopuli sunt, hi montes. Ego rupes Sarmatiæ esse crediderim, quarũ mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniã inter Hercynium saltum & rupes Sarmatarũ extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, neq; ita lõgè ab his rupibus Vistula, quem Plinius alio nomine Vistillam, alij Istulam uocant, ortum ducit: quo amne, prẽter Solinũ, pleriq; alij Germaniam finiunt. His uerò rupibus subiectum est Zepusium, ubi aquæ sunt, quæ & ferrum erodunt, & lapidescunt, & animantes potæ enecant: de quibus, quæ alio ad te scripto complexus sum, attexam.

Et ut ab ea, cui consumendi ferri uis ineſt, ordiar: hæc est ad Smolnicíam, quod oppidũ ad arcẽ Zepusiensem pertinet, intra mõtes, unde quõdam metalla eruta sunt. Extrahitur aũt hausſtro, quale Istrograni esse diximus, quod ab aqua supernè illabente impulsum circũactu & raptu funis, cui implicati sunt crebri nodi coriacei, implet fistulas, per quas funi mcatus est: quib. adiuncti canales, effusam aquã excipiunt, & emittũt sub B
dium in alueos in terrã defossos, quibus ferrũ, siue uetus, siue nouum, impotitur. Quæ minora sunt ferramenta, citius adedũtur. Solea ferrea equi consumitur intra horas uigintiquatuor. Quæ uerò sunt crassiora, cuiusmodi sunt quæ in uicini montis ferrarijs hunc in usum fiunt, postq; per aliquot dies aquę immersa iacuerint, ceu limo quodam obducũtur adesa: eoq; statis tẽporib. abluũtur, & purgãtur, ut in id quod supereſt ferrũ, aquæ uis efficacius penetret. Quod peresо ferro manet, luto simile, cuprũ est (ipsi uulgò cementũ uocant.) Id in fornace cõflatur in massam, & deinde per aliã fornacẽ eliquatũ fit purius & purgatius, & ad oẽs usus nõ minus utile, quàm ẽd fit ex metallo: cuius multæ sunt fodinę eodem in loco.

Nõ dubium est autem, quin aqua hanc uim à uenis metalli trahat, præsertim à pyrite æris (uulgus Marchesitam appellat) cui ibi uim ineſſe acerrimam, uel ex eo satis apparet, quòd aqua pluuia, aut alio quo humore terram subeunte, ex ipso id quod uocant uitriolum, quod Græcis chalcanthum, Latinis atramentum sutorium est, destillat, pyramidatim cõcrescens stiriæ in modum. Hoc uitriolum natiuum dicitur. Est enim aliud factícium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum. C

Solent sectores metalli ligna intra fodinas transuersim posita, in quibus itur & statur, pyrite minutius cæso conspergere, & eo quasi uiam ad firmanda uestigia sternere. Ei, simulatq; penetrantibus in terram aquis permaduerit, innascitur uitriolum: idemq; ubi madere desierit, ita consolidatur, & adhæresсit lignis, ut non possit nisi ferro rescecari. Resecantur autem sic cõcreta, & è fodinis per utres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente superfusa uitriolum omne, quod pyriti innatum est, resoluitur, fitq; aquá tota uiridis, quæ deinde in alia uasa transfunditur, ut depuretur: depurata autem, transfertur in caldarium plumbeum, in quo suppoſito magno igne bullit ad horas octo, aut nouem: donec per euaporationem, quã uocant, densetur: influente tamen semper eodẽ liquore, ut eadẽ caldaria plena maneant. Post infunditur in cados ligneos, quibus

inſertæ

A inſertæ uirgæ ſunt, quibus accreſcit. Atq; hoc eſt, quod uitriolũ coctum ſeu facticiũ uocant. Ac tantũ quidẽ de aquæ ferrũ rodentis ui & efficacia.

Nunc de lapideſcente dicã, cuius generis multæ ſunt in Zepuſio, inter quas etiã nõnullę nõ aliter quàm calidæ, aut alię ſalubres frequentantur. Et ineſt his quoq; caloris, uel potius teporis aliquid, quod cùm alijs temporibus, tũ per hyemem manifeſtius ſentitur. Eſt uerò inter eos fons eximius unus ad pagũ, cui apud Zepuſienſes Germanos à riui murmure nomen eſt, qui inſtar piſcinæ ſtagnat, & plurimã aquam reddit, in quam item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagũ, qui uocatur Ioannis. Nã qui anguſtius ſcatent, ſtatim atq; paululũ profluxerint, lapideſcunt, & ita in tumulos exurgũt. cuiuſmodi uidetur unus ad pagũ Diui Andreæ nomine: alter cæteris inſignior, prope arcẽ Zepuſienſem, ad ædem diui Martini, quæ ſacrarũ ædium in Zepuſio princeps eſt. Hic ſcaturit, uel erumpit potius, aqua bullienti ſimilis, cum magno intus murmure & ſtrepitu, qui admota aure non ſine admiratione auditur. Erumpit aũt
B non foràs tãtum, & ſub dium: ſed etiam meatus ſub terra quærit, & quacũq; uadit, lapis fit. quanq; qui ſubterranei ſunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manente, diſſoluuntur. Solent autem accolę his ſic diſſolutis & effoſsis, ad opera cementaria uice calcis uti. Qui uerò ſub dio naſcuntur, ipſiſsimi ſunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non diſsimiles pumicibus. Et quia ueriſimile eſt, ijs aliquid glutinis ineſſe, qui in propinquo ędificãt, libenter his ad muros faciendos utuntur. eoq; quidam illic dictitant, ſe domos ex aqua factas inhabitare.

Cæterùm non minus miraculi uidetur habere quibuſdã, quod in monte arci contiguo, intra ſpecum quendam aqua per hyemem fluida, æſtate ita congelat, ut refrigerandis poculis glacies inde peti ſoleat.

Porrò quod ad fontes bibentibus ex eo animantibus letales attinet, eorum unus eſt ad radices rupium Sarmaticarũ, quæ, ut dictũ eſt, Zepuſio imminent. alij duo hoc famoſiores ſunt in Comitatu Saros, quaſi in conſpectu arcis cognominis, cuius ipſe prę fecturã teneo. Nã qui eſt ſub rupi
C bus, aues tantũ ex eo guſtantes necare dicitur. At alios duos non tantùm auibus, ſed etiam alijs animantibus noxios eſſe ferunt. Quã ob cauſam, ne cui pecori ad eos aditus ſit, diligentiſsimè caueri ſolet. Naſcitur aũt ad alterũ corũ, qui propemodum intra Eperienſium noſtrorum fines eſt, plurimũ aconiti, cui herbæ uenenum ineſſe uel unicus Ouidij uerſus arguit: *Lurida terribiles miſcent aconita nouercæ.*

Atq; hinc quidem uideri poteſt fons hic uirus trahere. Tales enim, ait Plinius, ſunt aquæ, qualis terra per quam fluunt: qualesque herbarum, quas lauant, ſucci. Sed eſt reuera ſingularis huius fontis natura, ut qui & creſcente luna augeri, & deficiente minui, atq; adeò in interlunio prorſus deficere dicitur: tanto omnium conſenſu, ut mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter ſeſe haberent, explorare.

Fontes acidos, & quas acidulas uocant, conſultò prætereundos putabam, quòd minimè rari ſunt in Hungaria. Ne nõ tamen ex his quoq; aliquid delibem, celebres ſunt in primis, alter in comitatu Zolienſi, ad ar-

cem eiuſdem nominis, cui oppida, quæ dixi uocari montana, ſubiecta A
ſunt: alter ad oppidum, cui Mons regius nomen eſt: uterque ſplenecticis manifeſto ſenſu mederi dicitur.

Ad oppidum Biſtriciam, Germani Neuſolam uocant, ubi fodinæ ſunt æris opulentiſsimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quòd in ijs impendio Regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquam uiridem: ex qua, ubi ſubſedit, chryſocolla colligitur.

Quia uerò in Comitatum Zolienſem, dum aquas perſequimur, uentum eſt, non poſſum præterire hiatum terræ ijſdem in locis famoſum ob peſtilentes expirationes, quibus aues ſuperuolantes, & quæuis alia animantia extingui conſtat: manifeſto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum, gallinam'ue, aut felem, aut canem longo haſtili alligatum, ſupra eum hiatum, qui ſepto ad arcendas inde animantes circundatus eſt, protrudere & efferre conſueuerunt: quibus non aliter uita ſubitò eripitur, quàm ſi ſtrangularentur.

Eſt item ad eum fontem, qui potus aues, ut dictum eſt, enecat, ſub Sar- B
maticis fontibus acidula: quæ etſi eandem cum eo ipſo fonte originem habere creditur, tamen pleriſq; ita grata eſt, ut etiã ægroti inde potũ petant.

Alia eſt non longè ab arce Leua in Comitatu Barſienſi, quæ niſi ab hau rientibus pleno uaſe perferatur domum, ſaporem amittit. Itaq; qui occurſantibus, ut fit, potum ex ea præbent, uel modicè exinanito uaſe, quod reliquum eſt, effundunt, & ad hauriendum denuò recurrunt. Addunt quidam aliud hoc prodigioſius, ſed minus ſimile uero. Nempe, ſi pura ſit, dũ hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eã mirificè appetere ſolent, quòd hoc certiſsimum ad ſalutem ſignũ ſit. Sin turbida redatur, planè pro deplorato haberi ægrotum. Itaq; eos qui potum tantùm infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare ſolere. Sed hoc ſuperſtitioſorum credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rurſus acida alia haud magnis diſtat ſpacijs: ad quam etiam propè eſt fons, qui tumuli in ſpeciem aſſurgit, & ſubinde mutat fluxum, lapideſcente nimirum ſtatim aqua, quam effundit, & ideo ſic excreſcente ea parte, qua aliquandiu manarit, ut ſeſe aliam in partem, quæ humilior eſt, effundere cogatur: quod quidem quaſi circuitu quodam fit per omnem fontis oram. C

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, ſpecus eſt, in quo ſuperne deſtillans aqua, continuò dureſcit. Ibi uerò uideas ceu ſtatuas hominum conſiſtere ſaxa, ex hac deſtillatione concreta. Albus his color eſt: nec per ſe tantùm ſunt alba, ſed etiam coloris albicantis uſum trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Perienſiũ fontes ſalſi, tãtæ acrimoniæ & ſalſuginis, ut inde ſal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad coctură piſciũ, cæteris utilior eſſe exiſtimat. Habetq; locus nomen ab his fontibus: Hũgaris enim Sovuar, hoc eſt, Salisburgũ dicitur. Nam & arx eius nominis ſupra eum locũ fuit, meæ itẽ præfecturæ ſubiecta, antequam diruereturEſſe autem ſalis uim magnam in aliqua eorum montium par-

A um parte, in quibus promõtorij instar arx extat, uel hoc magno est argumento, quòd in aduersa quoq; eorum parte salsi fontes sunt, qui item sua appellatione insigniunt locum. Sed quòd in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum est, id non negligentia hominũ, sed proculdubio Regum prouisione euenit, ne immodica copia salem uilescere contingeret.

Abundat enim Hungaria sale natiuo, qui lapidicinarum modo cæditur in Maromarusio. Item in Transsyluania, ubi etiam piscinæ salsæ stagnant: à quibus omne pecus arceri necesse est. compertũ est enim, carum immodico haustu, qui salsugine incitatur, enecari. Insunt tamen in his alicubi pisces. quod minus mirum uideri posset, cum ipsum quoq; mare piscium parens salsum sit: nisi hic non in aqua salsa, sed in ipso penè salcuiuere uiderentur. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula: & ita impatientes aquæ dulcis, ut in eam missi, exanimentur.

Quia uerò in salis mentionem incidimus, etsi de eius, qui cæditur, ortu diuersæ sint sententiæ, alijs nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab
B initio extitisse, alijs postea natum esse affirmantibus: tamen ut uero propius sit, ex humore aut succo salso concretum esse, & adhuc concrescere, ea potissimum ratione ostendi posse iudico, quòd in ipsis lapidicinis salis, ubi solidissimus fuit, inuenta sunt uaria instrumenta ad humanos usus facta. Quodam etiam in loco Transsyluaniæ, gallina incubans cum ipsis ouis incorrupta. Quin nunc quoq; plerunq; magna carbonum uis eruitur cum sale. In Desiensi fodina, qua nulla est in Transsyluania altior, paucis antè annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duricie, ut ne ferro quidem facilè cederet. Sed idem extra fodinã extractum sic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri posset. Idem solet carbonibus, dum exciduntur, durissimis, simulatq; sub dium prolati fuerint, euenire. Hæc uerò uulgus in illa confusione rerum, quæ Noæ temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut alio quopiam casu eò abrepta esse interpretatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi raro in reliquo sale reperitur: Gemmam
C uocant, quòd gemmarum quarundam in morẽ pelluceat. Faciunt aũt hoc reperto iudicium salicidę docti experientia, salem qui sequetur, aut impurum futurum, aut citò desiturũ: neq; temerè ipsos in eo falli cõpertũ est.

Abundat & uicina Polonia huius generis natiuo sale saxeo, sed hic minus sincerus & solidus est Hungarico. non enim fibris tantùm, aut uenis, sed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis distinguitur, ac præterea longius abest à superficie terræ. At in Hungaria putei, in quibus cæditur, minus alti sunt usq; ad salem. Quin in Transsyluania etiam scopuli instar extat supra terrã ad ripam Marisi fluuij, cuius itẽ alueus sal est, non longè ab oppido Thorda salinis celebri. Fitq; sæpenumero, ut arãtes etiam uomerem in salem impingant. Sed eum nemini cædere licet, ne quid uectigalibus regijs decedat. Liberum est tamen Siculis, qui, ut dictũ est, nõnullam Transsyluaniæ partem tenent, suo in solo, quãtum domesticis eorum usibus satis est, sumere. Sed hæc de salsis obiter dixisse sufficiat.

Restant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen

est,unæ prope Vuaradinum,quæ uocantur diui Ladislai, siue quia hic di A
uus Ladislaus lauerit:siue quia ad ædem ei sacram, & sepulchro ipsius cla
ram,actum ipsius,tum Sigismundi Imperatoris, qui hic quoq; condi uo-
luit, munificentia opulentam pertinet. His plericq; inter omnes Hunga-
riæ calidas, primas tribuunt: in quo tamen amœnitatem potius earum,
quàm salubritatem spectare uidentur. Sunt enim calore periucundo,&
temperato:præterea tam puræ & perspicuæ,ut speciem rerum,si quæ in-
iiciantur,ampliorem quàm sunt ipsæ res,reddere uideantur.

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ salutares frigidæ in Hungaria:
cuiusmodi dixi esse in Zepusio geminas,quæ lapidescũt. Sed hoc tẽpore
maximè prædicatur, & à multis frequentatur, fons ad Mislã, qui locus à
Cassouia haud magno distat interuallo. Huius aqua lapidibus qui prope
fontẽ sunt,feruefactis calefit,& ita balneis idonea redditur.Nõ desunt ta-
men, qui uim medicam, quæ aquæ inesse creditur,ipsis potius lapidibus,
quàm aquæ,tribuendã esse censeãt:quòd ipsa per se pura sit, & bibẽtibus
gratissima:& contrà,quam solent aliæ salutares, nullã misturam resipiat. B

Verùm unde medendi uis insit aquis,& cur aliæ aliis atq; aliis morbis,
nec una ratione eædem omnibus medeãtur, præterea unde ipsis tot, tan-
tæq; in calore,sapore,odore differentiæ:denicq; cur aliæ concrescant,aliæ
ferrũ rodant,id speculatoribus & uenatoribus naturæ physicis explican-
dũ relinquo. Georgius Agricola (cuius in hoc genus rebus inquirendis
& excutiendis studiũ atq; iudicium exquisitissimũ esse,libri ab eo doctissi
mè scripti arguunt) multa de his egregia prodidit eo in Opere, quod de
natura eorũ quæ de terra effluunt,inscripsit:& idẽ plura se traditurũ pol-
licet in iis libris,quos se de Medicatis fontibus instituisse ait: ad quorũ le-
ctionem se se referent,qui de his uolent plenius erudiri. Nã mihi hæc scri-
pturo propositũ nõ fuit,ut docerẽ quencq;:sed ut uolũtati tuæ,Sigismun-
de Baronum optime,quæ mihi semper imperij uice est,morem gererem.

Quantum aũt tuum quoq; semper fuerit studiũ in his eruendis, quę in
cognitione naturæ rerum atq; locorum uel obscura sunt, uel aliquã admi
rationem habent, cùm omnes qui te norunt, sciunt: tum scriptus à te, & C
nuper editus de Moschicis rebus liber,abundè ostendit.Nã quid est in to
ta nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis
Moschicæ, aut in eius religione, quod non scitissimè explicaris? Quid?
quòd Hũgaris nostris penè ignotæ essent origines suæ,nisi tu cõfirmasses
Moschis cõsinẽ esse, & ad imperiũ eorũ pertinere Iuhrã, uel ut alij dicere
malũt,Iugariã, unde & initio profecti sunt Hungari, & nomẽ traxerunt?
Ex Scythia quidem uenisse eos nemini erat dubium, sed de nomine disce-
ptabatur: cum alij ab Hunnis & Auaris uoce cõposita dictos esse asserẽ-
rent, alij aliud comminiscerentur. Atuerò propius est ab Iuhra manasse
Hungarorũ nomen: cum nunc quoq; Slauorũ lingua, qua nulla per uni-
uersam Europam latius patet,Iuhri,uel prima syllaba nõnihil, ut fit, leui-
gata Vhri uocentur.Mitto,quòd te quoq; cõfirmante credibilius uisum
est,mõtes,quos uocãt Riphæos,nõ extare his in locis,unde tãto ueterum
scriptorum consensu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis per-

specta

A ſpecta habere uolēt, ex cōmētarijs tuis, & his addita chorographia petēt.

Mihi hic narrationem de aquis, quæ in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam inſignes ſunt, finire libet, uel relinquere potius. Nam ſi omnes, quæ aliquid admirationis habent, conſectari uelim, perſequendum eſſet mihi quicquid eſt in Hungaria omnium: quorum quidem tantum eſt, ut non facilè dare poſsis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet. ut non immeritò ueteres Hungari in regni ſui inſignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Sauui, Draui, & Tibiſci imaginem repræſentantes, uſurparint. Sed ne nihil tamen de his dicam:

Eſt laus amnium præcipua, eſſe nauibus ferendis idoneos, & piſcoſos. Quo in laudis genere quotuſquiſq; eſt extra Hūgariam fluuius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? ut ne quid commemorē de alijs Hungaricis amnibus, qui etſi magnitudine illis minimè pares ſunt, tamen nō minus ferè ſunt admirandi. Nam præter hoc, quòd optimorū & ſaluberrimorū

B piſcium copia affluunt, feraces auri plerique habentur: in ea præſertim ueteris Daciæ parte, quā Hungariæ attribui, & Tranſſyluaniā uocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomen eſt. Cuiuſmodi ſunt tres cognomines, Chryſi dicti: & qui Hūgaris uocatur Aranyas, hoc eſt, aureus: ne quis Hungariā ea, quæ Thraciæ, Hiſpaniæ, Lydiæ, Indiæ amnibus gloria eſt, carere exiſtimet. Rapiunt autem nō ramenta tantū auri perenni curſu, ſed etiā plerūq; maſſulas, alias piſi, alias nucis auellanæ, caſtaneæue, aut iuglandis magnitudine: quoties uidelicet inundant, imbribusue, aut alia quapiā eluuie, aut arte inducta corriuatione aucti, ripas, & ea per quæ currunt loca, ſubruunt. Nec cōmenticium eſt, ijs in locis effodi quandoq; maſſas, alias puri auri, alias concreti ſaxi aliquid habentes, quæ aliquot uncias uſq; ad ſelibram, & librā, & hoc amplius appendunt. Quin liceat mihi dicere, cuius certos autores notæ fidei homines habeo, effoſſas eſſe, quæ quingentorum, imò quæ mille florenorum non modò pondus, ſed etiam precium eleuarint.

C Sed ut ad illos principes Hungariæ fluuios redeā, Danubiū, Drauum, Sauum norunt uicini Germani, Norici, Carni: apud quos eorum fontes ſunt, & prima incrementa. quę etſi pręclara ſint, nequaquā tamen tantum laudis addunt amnibus, quantū hi mox, atq; ſolum Hungaricum attigerint, conſequūtur. Hic enim cōtinuò & plenius & ſpacioſius fluunt, eòq; nauigationi magis habiles ſunt, piſcibusque & maioribus & melioribus magis abundant: ut omittam, quòd diuerſi generis piſcibus, quibus ferè prima eſt gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres ſunt, plura referre ſuperſedebo: dicamq; de Tibiſco tantùm, quem Hungaria ſola totum ſibi uendicat.

Oritur in Maromaruſio, ſub altiſsimis Carpati iugis, fonte quidem exiguo, ſed tantis ſubitò incrementis, ut intra tertiū milliarium pro tēporis tamen, quod incrementa moderatur, ratione, patiēs ſit nauigiorū, quibus ſales euehuntur. Eſt aūt ferè iuſtū unius nauigij onus, quater mille fruſta ſalis, (uulgò lapides uocant) ſingula uiginti plus minus pondo librarum.

Fertur

Fertur autẽ intra Maromarusium cursu citatiore, ut inter mõtes, qui plu- A
rimos in eos torrentes & riuos effundunt: estq; ibidem limpidissimus, so
lo glareoso. sed idem ex illis Maromarusij angustijs eluctatus, simulatq;
campestria attigit, incedit lentius, & fluit impurius, admisso præsertim
amne Zamos, qui ex Transsyluania ruens, uiam præbet nauibus, quibus
sales Transsyluanici exportantur: uidetur'q; tum sanè prorsus alius esse,
non ob augmenti tantùm, aut cursus sui modum, sed quòd etiã piscium in
eo ratio est diuersa. nam intra Maromarusium non habet ferè alios, quàm
quos aquæ puriores alunt, & eorum quidem omnis generis copiã ingen-
tem: ac foris quem facilè dabis piscem, cui quidem in profluente uita est,
quem non suppeditet Tibiscus? quicq; & sapore, & magnitudine nõ præ-
stet sui generis piscibus, qui alijs in fluuijs capiuntur?

Porrò de copia quid dicam? habet quidem Hungaria multos amnes pi
scosissimos: inter quos etiã eos numero, qui ex uicinis terris immittũtur.
Sed neq; inter hos, neq; inter alios, quorũ fontes apud Hungaros sunt, ul
lus prouẽtu piscium superat Tibiscum: ut eum, quod de Pado Italiæ dixit B
Poeta, meritò fluuiorum regem in Hungaria dicere possis. Etsi uerò i-
dem contingit fluuijs, quod terræ: nempe quòd ut hæc fruges, sic & illi
pisces, nunc uberius, nunc malignius producãt: tamen nullum est tempus
Tibisco, quo piscibus non magis, quàm cæteri amnes, abundet. Quin, qui
propius ad eius ripam in æstiuis præsertim caloribus accedunt, manifesto
sensu experiuntur, eum pisculentiam quandam, ut sic dicã, redolere. Nec
desunt uulgò, qui dicant, duas eius partes aquam, tertiam pisces esse: non
eo quidem sensu, quòd ita sese res habeat: sed quòd planè admirãdam, pe-
neq; maiorem fide multitudinem piscium significatam uolunt.

Vidimus ipsi autumno superiore, cum illustrem Comitem Nicolaum
à Salmis, exercituum regiorum summum in Pannonijs imperatorem, ul-
tra Tibiscum sequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, i-
dem ualde piscosus amnis, Tibisco miscetur, millenos carpiones, quos
nonnulli Cyprinos dicere malunt, citra delectum tamen, sicut eos capi cõ
tigit, uenire centũ numis Hungaricis: hoc est, floreno, ut uocant, usitato: C
quem pro præsentis rei monetariæ illis in locis ratione, aureus unus supe-
rat similibus numis quinquaginta. Eadem est plerũq; luciorũ uilitas, sub
hyemis ferè initium. Vtor autem lucij appellatione, in designando pisce
notissimo, quem quidam lupum dicendum esse contendunt.

Sed quanto lõgius profluit Tibiscus, quantoq; propius accedit ad Da
nubiũ, in quem sese exonerat è regione Sirmij, hoc minus est precij pisci-
bus, propter uim eorũ infinitam, præsertim cum exundat. Nã tum in pla-
na effusus, omnia latè loca non tam aquis quàm piscibus cõplet: & quæ-
dam quasi stagna facit, quę agrestes antè, quàm decrescit, & in alueũ redit,
clausstris quibusdam obsepiunt, ne refluẽtibus aquis unà recedant pisces.
Hic itaq; non aliter atq; in piscinas concluſi tenentur: neque tamen raro
cõtingit, ut impetu facto, qualis est acie congredientium, effractis septis
perrumpant, spemq; & laborem agrestium frustrentur. Quo fit, ut hi pro
magno negocio habeant, inuitare populares uicinos, ut pisces emptum
ueniant.

A ueniant. Sed quod prouerbio dicitur, ultroneas putêre merces, uix unquam magis quàm hic habet locum. Nam sæpe aut nulli ueniũt: aut si qui ueniunt, tantillo licentur, ut nihil penè interfit, gratuitone eis des, an uendas. Quin fit quandoq; ut ne gratis quidem dati, aut quasi relicti ad prædam, auferantur: sed porcorum gregibus, qui subsidentibus aquis immitti solent, lætam pastionẽ & quasi piscationẽ præbeant: ipsa tamẽ piscium multitudine nihilominus sic plerunq; superãte, ut magna eorũ pars emoriatur, & computrescat. unde tam tetri nascuntur halitus, ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quàm quæ peste infecta sunt, uitare consueuerint. Nec hoc foris tãtùm, sed etiam in oppidis euenire solet, dum nimirũ tanta uis piscium in forum curribus & equis infertur, ut qui eos importarunt, destituti ab emptoribus, sese clãculum relictis piscibus inde subducant. Quo fit, ut plerunq; edicto cum pœna proposito, caueri soleat, ne quis illinc, nisi ablatis unà piscibus, discedere audeat.

Sed lõgius quàm instituerã, progressus sum, illustris Baro Sigismũde, B non tam admiratione harũ rerũ, quæ mihi iam maxima uitę meæ parte in Hungaria exacta admirabiles esse desierunt, quàm studio efficiundi imperata tua incitatus. Nõ inficior tamen, pleraq; à me minus explicatè tradita, neq; nõ multa præterita esse, quæ cum hac narratione cõgruebãt. Verùm id ceu data opera à me factum est, quòd his & aptius & uberius explicandis locum alibi sum habiturus.

Porrò quod in epistola ad me tua duorũ admirandæ naturæ fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius uerò ex Saxonis Grãmatici historia mentionem facis, equidem dubitaui aliquãdiu, an nõ hoc consilio à te factum esset, ut quæ de similibus miraculis aliorum autorũ scriptis prodita sunt, ea mihi cum his nostris coniungenda, ac cõponenda esse innueres. Etsi uerò huc inclinabat animus, tamen cum uiderem mihi nihil relictum esse præter colligendi laborem, quẽ sibi quisq; legẽdis libris præstare potest: satis esse putaui, breuiter, unde hæc potissimũ peti possint, indicare.

Miratur Plinius, ab Homero nõ esse factam calidorum fontium men- C tionem: neque hoc sanè iniuria. Quem enim mihi facilè dabis autorem, qui non quàm accuratissimè in rerum, locorum'ue descriptionibus recensere soleat, si quid fortè occurrit, quod usitatum naturæ cursum excedit, aut aliqua nouitate est insigne? Imò quem dabis, in quo non aliquid eiusmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quasiq; ex professo de his latinè scripserũt, primas obtinet Plinius: qui non cõtentus aquarũ, fontium & fluminũ miracula capite elegantissimo in secundo Naturalis historiæ suę libro complecti, rursus ijsdem aquis & aquatilibus describendis etiam peculiarem dedit librũ, qui eiusdem operis est tricesimus primus. Secũdum Plinium multa de his inuenias prodita à Seneca, in Naturaliũ quæstionum libris. Nec pauciora penè à Vitruuio, de architectura lib. octauo. Quædã etiã à Strabone, Põponio Mela, Solino referuntur: ut alios prętream recẽtiores. Sed omniũ instar haberi potest unus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiusmodi sunt uel in Græcis Latiniscq; scriptoribus à se lecta,

uel do-

uel domi foriſq; obſeruata, uel accurata indagatione comperta, non mo- A
do in illos, quos ſupra dixi, libros retulit, ſed etiam cauſas eorum quam
ſcitiſsime ſtuduit explicare: quanquam quotam quæſo hæc factura eſ-
ſent partem, ſi cætera quoq;, quæ adhuc ignota latent, proferrentur? qua
in re neſcio profecto, ſocordiane magis, an ingratitudo hominũ accuſan-
da ueniat, qui dum iſta pro neglectis habent, non ſatis æterni illius archi-
tecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & eius beneficia agno-
ſcere uidentur.

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui a pago uici-
no Zirknitz nomen eſt, non minus pene miranda dicere, quam a me de
Hungaria aquis ſunt memorata: ut is uidelicet quotannis fere ſub autum-
ni finem, aquis derepente ex abdito uenientibus, magnamq; piſcium co-
piam ſecum trahentibus inundetur: appetente uero æſtate, aquis rurſus
abdita petentibus exareſcat, hac quaſi perpetua uiciſſitudine, ut quo in
loco paulo ante piſcatus fueris, in eo meſſem & ſementem facere, ſimulq;
ſi libeat uenari, ac rurſus uertente anno piſcari poſsis. B

Sed quid obſtat, quo minus loci faciem, ut eam ab alijs delineatam ac-
cepiſti, de tuo ſermone deſcribam? Claudi aiebas eum circumquaq; mon-
tibus, e quibus riui quidam ignobiles ſuo quiſq; alueolo procurrant, ab
orientali quidem plaga tres, ab auſtrali quatuor: ſingulos quo lõgius flu-
ant, hoc minus ſcatere aquis, terra nimirum ipſas combibente, donec po-
ſtremo abſorbeantur ſcrobibus ſaxeis, ita natis, ut humano opere exciſæ
uideri poſsint. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non poſsint, fieri,
ut regurgitent ſcrobes: neq; ſolum nihil aquæ admittant, ſed etiam quic-
quid receperint, effundant tanta rapiditate, ut refluxus, impetum ac cur-
ſum equiti quamuis expedito & fugienti, ægre effugere liceat. Itaq; qua-
cunq; pateat locus (patere autem eum ad ſeſquimilliarium minus laxa la-
titudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui pleriſq; in locis decem &
octo cubitos altus ſit, & ubi minimum profundus eſt, æquet iuſtam hu-
mani corporis menſuram.

Hæc forte minus mirabitur, cui conſtabit eſſe eadẽ in regione amnes, C
qui terras ſubeant, & ubi per longa ſpacia meârint, rurſus effluant: quoſ-
dam, etiam ubi ſemel ſeſe abdiderint, amplius non comparere. Nam hinc
occultis quibuſdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabi-
tur, præſertim ſi cognorit, ibidem aliquot in locis eſſe caua montium am-
pliſsima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiantur, & earum
quaſi ſtagna ſint: unde illos uenire riuos hoc minus dubiũ uideri poteſt,
quod conſtat ijſdem anates uiuas cuehi: quas nemo neſcit in locis ſubter-
raneis, in quæ auræ aditus non ſit, degere nõ poſſe. Sed quia pro cõperto
habetur, illã aquarũ acceſsionem non duci e mõtibus per riuos, aut alios
occultos meatus, ſed uenire ab illa ſcrobium regurgitatione, & quaſi uo-
mitu, rurſusq; eodem redire, & reſorberi, idq; ſtatis tẽporibus fieri, quis
hæc miraculo carere negabit?

Auget uero hoc quoq; rei nouitatem, quod fere non minus celeriter
recedunt aquæ, quam acceſſerunt, non per ſcrobes illas tantum, ſed uni-
uerſa pe-

A uersa penè terra eas non aliter recipiente, quàm si per cribrũ diffunderen
tur. Quod cùm fieri sentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meati-
bus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim aduolãt ad piscationẽ, quę
ipsis non modò iucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam & piscium uis
ingens facilè capitur, aqua nimirum eos destituente: & apud uicinos pre-
cium habent, ad quos conditi sale exportantur. Inuenias aũt ibi plerũq;,
quod iurè mireris, lucios (nam his magis quàm alijs piscibus abundat hic
lacus) qui duos cubitos excedant: quæ res satis magno est argumẽto, eos
intra illas uoragines nasci, aut saltẽ augeri oportere: cum fieri non possit,
ut dum foris stagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porrò siccato lacu fit messis, qua parte solum consitum: & idem rursus
conseritur, antè quàm inundet. Solum ipsum firmum, lętum, & in primis
ita ferax graminis, ut post uigesimum diem secari soleat. Non est tamen
eadem ubiq; fœcũditas. Nam magna eius pars, prętẽr iuncũ, nihil gignit.
Quo uerò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu insignẽ
B notam adiecisti: nempe distare eum ad unius miliarij spacium ab arce Car
nis, pariter & Italis dicta Postonia, quam Venetos aiebas Maximiliano
Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremũ fuit, ad-
emisse: & dum pacta conuenta præstari oporteret, reddidisse: in illustri e-
ius loco tanquam pro trophęo relictis his uersibus, quos ibi tum legeris:

Postonia uicta rediens post omnia uictor
Leuiades, affert pulchra trophæa domum.

Quia uerò id quod dictũ est de aquarũ ad statũ tempus accessione, me
quorundã fontiũ, quib. idem accidere dicitur, admonet: etsi mihi externa
minimè persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus di-
cam: ut tibi illud quasi pensem, quod ex Ariano & Saxone Grammatico
de totidem fontibus annotasti.

Alter est calidarum laudatissimarũ, in alpestri Rhetia apud Fauarias,
inter rupes eminentissimas: qui cum ferè deficiat mense Octobri, redit
mense Maio: sicq; rursus usq; in autumnũ exuberat, ut saluberrimis eius
C aquis mola frumentaria impelli possit.

Alter hoc magis mirabilis est in Heluetijs, quem recens Helueticorũ
Chronicorũ scriptor tradit siccari mense Augusto, quo tẽpore nouis ibi
niuib. cadentib. pecus inde mitiora in loca depellitur: neq; postea manare,
nisi mẽse Iunio, cùm nudatus niuibus mõs, rursus pastioni pecoris patet.
Manare autem eum è petra in fossam propinquam, ad aquandum pecus
comparatam: per interualla tamen, & bis tantùm quotidie, manè uidelicet
& uesperi: rursumq; toties occultari. & has quotannis retinere ac con-
tinuare uices, donec rursus, ut dictum est, Augusto mense siccetur. Dicas
aquationi pecoris singulari Dei munere, in illa horrida solitudine datum
hũc fontem esse: idq; bruta ipsa agnoscere, ut quæ eum ferè ultrò, quoad
ibi in pascuis sunt, ad id tempus, quo fundit aquam, petere soleant. Quin
additur, experimento cognitũ esse, quòd idem fons tam impatiens sit sor
dium, ut si quid impuri in eum missum, mersumue fuerit, per aliquot de-
inde dies nõ compareat, nec aut manè aut uesperi aquæ quicquã reddat.

Montem, in quo is fons est, Heluetij sua lingua appellant Engstle: ea in re A
gione, cui ab amne Arula, Argevu fecêre nomen.

Prudenter Plinius, ad confirmanda exempla potentiæ aquarum, á se in illo prædaro opere prodita: Si quis, inquit, fide carere ex his aliqua arbitratur, discat, in nulla parte naturę maiora esse miracula. Hoc quanquã ipse quoq; usurpare aduersus eos possem, quib. fortè in hac mea de aquis narratione quædam fide maiora esse uidebuntur: tamen monebo potius, non temerè quicquam eorum quę de admirandis naturę operibus ferun tur, prò incredibili haberi oportere, ne quid infinitæ Autoris sapientiæ & potentiæ temerè derogetur.

Habes Baro clarissime, pro epistolà libellũ, magis ieiunũ quidẽ illum, quàm uel ipse fortè expectabas, uel materia, quã mihi tractandã dederas, exigebat. Sed cùm non ignores, me minimè abundare ocio, tuæ erit æquitatis, non tam quid assecutus sim, quàm quid assequi uoluerim, æstimare. Hoc unum quidem certè, ut tibi gratum facerem, sedulò sum conatus.

FINIS.

IOANNES LEVVENKLAIVS S.D. Alberto patruo suo, præstanti uirtute ac sapientia uiro.

A MISI ad te non ita pridem, Alberte patrue, Gregorij Nysseni XV libros, de manuscriptis exemplaribus Græcis à me superiori anno Latinam in linguam conuersos, meaq; primùm opera publicatos. Redeo nunc alio quodam cũ munere, quod ipsum quoq; gratum tibi fore confido. Cõplexus sum breui commentario gentis Ruſsicæ tibi notissimæ bella, quæ ab annis LXX aduersus finitimos gesserunt, adiectis ijs potissimùm, quæ annis hisce proximis acciderunt, uobis quidem istic omnino trita, uerùm longius remotis parum cognita. Quum hoc scriptũ meum typographus Commentarijs rerum Moscouiticarum Sigismundi Baronis Herbesteni non sine Lectorum fructu subijci posse diceret, non solùm id à me passus sum impetrari: sed etiam aliud quasi ἐπίμετρον addidi, quod ijsdem Commentarijs adiungi commodè uideretur. Moscorũ & Græcorum eandem esse de religione sententiam constat, non parum in quibus-
B dam doctrinæ partibus ab auctoritate Romani Pontificis recedentem. Qua de re quum ab amico meo, Claudio Auberio Triuncuriano Gallo, excellentis ingenij uiro, nuper interrogationes paucas accepissem, à Cardinali Guisano Græcis, qui Venetijs uiuunt, propositas, & Græcorũ ad eas responsionem: rem me studiosis harũ rerum non ingratam facturum putaui, si scriptum hoc ipsum Latina lingua donatum prioribus adiungerem, in quo rationes exponerẽtur, quamobrem Græci & Mosci priscos suos doctores sequuti, nouas quasdam opiniones recentiorum aspernentur. Exstant in eodem fragmẽta nonnulla scriptorum, qui nobis ignoti sunt, Magnetis, Nicolai Cabasilæ, Dyrrachini antistitis, Maximi, cuius nos quasi reliquias aliquas in Elia Cretensi & Nazianzeno exhibuimus, Symeonis Thessalonicensis archiepiscopi, Dorothei, Theophanis, & aliorum: quorum sanè uel nomina saltem proferri par est, ut antiquitatis studiosorum animi ad integra horum monumenta perquirẽda excitentur. Præterea de controuersis hoc tempore dogmatibus aliqua non contemnenda sunt interspersa: qua tamen in parte uidebimus aliquando, num fieri possit, ut ex priscorum monumentis aliter, quàm hoc factum, respondeatur: ad Græcos homines Græco scripto elaborato, cuius modò perficiendi nobis otium minimè suppetit. Hæc autem ad te propterea mitto, quòd eius gentis historiarũ testem magis idoneum, quàm te, habere neminem possim: qui non Ruſsiam modò uidisti, sed
C etiam ipsorum linguam, sicut & aliorum quorundam populorum Septemtrionalium, eleganter calles. Vale. a.d. XV. kal. Febr. anno

CIↃ IↃ LXXI.

CLAVDII CARDINALIS GVISANI XII QVAESTIONES, ET GRAECORVM ad eas responsiones:

Ex interpretatione IOANNIS LEVVENKLAII.

QVAS hisce Commentarijs duas potissimùm ob causſas subijce A reuoluimus. Primùm, quia breui expositione declaratur, quibus in rebus ecclesiæ Græcæ, quas in uniuersum Moscorum natio sequitur, cum Romana consentiant, aut dissentiant: deinde quod scriptum ipsum recens sit, nec typis antea publicatum.

QVAESTIO PRIMA.

CRedunt ne Græci, panis ac uini substantiam in Christi corpus mutari, manentibus tantùm panis accidentibus, sine subiecta substantia?

RESPONSIO.

Credimus & confitemur, panem in Christi corpus, ac simili ratione uinum in Christi sanguinem ita mutari: ut neque panis, neque substantiæ ipsius accidentia maneant, sed in diuinam substantiã transelemententur. de quo magni patris illius Chrysostomi testimonium, cuius exstant uerba in Euangelij per Matthæũ memoriæ prodíti XXVI cap. audito. Quũ Christus ait, Hoc est corpus meum: panem qui consecratur in ara, non si- B gnum, sed ipsius Domini corpus esse demonstrat. Non enim dixit, Hoc est signum: sed, Hoc est corpus meum. Quippe ui quadã ineffabili fit mutatio, tametsi nobis esse panis uideatur. Nam quum imbecilli nos simus, & propterea tum crudę, tum humanę carnis manducationem nequaquã admissuri: iccirco nobis quidẽ esse panis uidetur, uerùm reapse caro est. Prodeat itidem nobis sanctissimus ille Bulgarorum antistes, & horũ Euangelij uerborum mentem indicet. cuius quidẽ hæc uerba sunt in XIIII capitis euangelistæ Marci explicatione, dictum illud, Hoc est corpus meum, declarantis. Hoc ipsum, inquit, corpus meum est, quod nunc accipitis. Nec enim panis dominici corporis signum est, sed in illud ipsum Christi corpus mutatur. Et Dominus ait: Panis quem ego dabo, caro mea est. Item, Nisi carnem filij hominis comederitis, & sanguinem eius biberitis, C uitam in uobis non habetis. Cur autem ais, Atqui caro non cernitur? Propter nostram hoc, mi homo, fit imbecillitatem. Nam quum panis & uinũ res sint nobis familiares & usitatę, qui sanguinem & carnem proponi nobis nequaquam laturi eramus, sed cum stupore quodam fastidituri: propterea benignus ille in homines Deus demittẽdo se nobis accommodãs, panis quidem ac uini speciẽ retinet, uerùm ipsas res in carnis sanguinisq; uim trãselemẽtat. Idem ab homine diuino Damasceno in Theologicorũ VI cap. uerbis hisce traditur: Quia cõsueuerũt homines panẽ edere, ac uinũ aquamq; bibere: suã cũ eis diuinitatẽ coniunxit, eaque corpus & sanguinem suũ fecit, uti per res usitatas ac naturales, ad ultranaturales penetremus. Corpus diuinitati reapse unitũ est, illud ipsum corpus inquam, ex uirgine sancta quod sumtum fuit. Necq; sic accipienda sunt hæc, quod

corpus

A corpus illud ſurſum translatum de cœlo deſcendat: ſed quòd panis & uinum in corpus ſanguinemq; Chriſti mutentur. Quòd ſi modum, quo id fiat, requiris: ſatis eſto tibi, quòd audias per Spiritum ſanctum fieri. quẽadmodum etiam à ſancta illa deipera ſibi & in ſe per Spiritum ſanctũ carnem produxit. neq; tamen aliud quidquam ſcire poſſumus, quàm quòd Dei quidem ſermo uerax ſit, & efficax, & omnipotens: modus autem minimè perueſtigabilis. Neq; deterius fuerit etiam hoc dicere, quo pacto panis per manducationem, uinum & aqua per ipſum hauſtum in corpus atque ſanguinem comedentis & bibẽtis mutentur, aliudq; corpus fiant: ſic panem illum propoſitionis, itemq; uinum & aquam per inuocationẽ & acceſſum ſancti Spiritus modo quodã ultranaturali in corpus ac ſanguinem Chriſti mutari, quum quidem non duo ſint, ſed unum & idem. Rurſus eodem capite: Panis & uinum nequaquam figura ſunt corporis atq; ſanguinis Chriſti, (abſit hoc) ſed corpus ipſum Domini, q dixit: Hoc eſt non corporis mei figura, ſed corpus: non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et rurſum: Quòd ſi qui panem ac uinum ſigna corporis atq; ſanguinis Do-
B mini appellarunt, non (uti Baſilius ille diuinitus adflatus ait) hoc nominis oblationi poſt ſanctificationem tribuerunt. Nimirum ſigna futurorũ uocantur, non quaſi reuera corpus atq; ſanguis Chriſti nõ ſint: ſed quòd nunc quidem per ea diuinitatis Chriſti participes efficiamur, quum in altera uita ſimus intellectiliter eo per ſolam contemplationẽ adſpectumq; fruituri. Et rurſum: Propterea cum omni timore, cõſcientia pura, fide dubitationis expẽrte accedamus: & eueniet omnino nobis, quemadmodũ citra dubitationem credimus. Beatus etiam Paulus in epiſtola priore ad Corinthios ait: Quiſquis indignè panem hũc comederit, aut Domini poculum biberit: ob Domini corpus atq; ſanguinem pœnas dabit. Priſcus autem Doctor ille Magnes in Euangelij Apologia, quam ad Theoſthenem ſcripſit: Reuera, inquit, corpus & ſanguis Chriſti eſt euchariſtia, nõ ſanguinis & corporis figura, quemadmodum nugatores quidam parum mentis compotes tradiderunt. Præter hos denicq; magnus ille Baſilius in ſacris Hierurgiæ ſuæ precibus in hanc ſententiam loquitur: Fac me per ef-
C ficacitatem ſancti Spiritus idoneum, ut indutus gratia ſacerdotali, arę tuę ſanctæ adſtem, corpusq; tuum ſacrum ac immaculatum cũ pretioſo ſanguine religioſè tractem. Denicq; ſanctiſsimus antiſtes Dyrrhachij Nicolaus Cabaſilas capite XXVII, & ante hunc doctiſsimus ac perſpicaciſsimi uir ingenij Maximus, in declaratione ſacræ Liturgię uerbis hiſce prorſus inter ſe conſentientes utuntur: Vbi ſacro ſanctum & omnipotẽtem ipſius ſpiritum receperint, panis quidem in pretioſum & ſanctum corpus eius mutetur, uinum uerò in ipſum ſanguinem eius ſanctum & immaculatum. Hæc ad primæ quæſtionis confirmationem ſufficiunt.

QUAESTIO II.

EXiſtimantne ſacramentum hocui uerborum Chriſti, Hoc eſt corpus meum: &, Hic eſt ſanguis meus: quibus adde cetera ſequentia, confici: an ui & efficacitate Spiritus ſancti, ſacrarumq; precum?

RESPONSIO.

Hoc rursum tibi diuinus ille Chrysostomus uerbis hisce planum faciet. Quemadmodum, inquit, uerbum illud opificis, Augescite ac multiplicamini, semel quidem à Deo pronuntiatum fuit, uerùm nunquam non efficax est: sic etiam uerbum hoc semel à Seruatore prolatum, efficacitatẽ suam perpetuò obtinet. Sed tamen uideamus, num ad incrementum nostri alterius rei nullius egeamus, an & nuptiæ, & cõiunctio, & alia quædã studiosè curanda requirantur? nequit certè absq; his fieri, ut hominũ genus conseruetur ac propagetur. Quamobrem ut isti ad procreationem liberùm nuptias esse necessarias arbitramur, quibus peractis etiã pro hoc ipso precamur, neq; tamen iccirco uerbum illud opificis ignominiosè aspernari uidemur, quippe quod causam quidem esse procreationis sciamus, uerùm nihilominus procreandi modum per nuptias, educationem, aliaq; talia progredi: sic etiam heic ipsa Domini uerba sacramentũ hoc efficere credimus, sed per sacerdotem, & eius Deum compellantis. tum uerba tum preces. His testimonio est diuinus ille Cabasilas capite XXVIIII, & Bulgarorum archiepiscopus in XIIII capitis Euangelij per Marcum descripti explicatione sic ait: Quum benedixisset, hoc est, egisset gratias, fregit panem id quod nos etiam facimus, preces quasdam addentes. Præterea Symeon ille Thessalonicẽsis archiepiscopus in Liturgię declaratione: Nos, inquit, traditiones illas obseruantes, quas accepimus, nimirum uti Seruator per seipsum, per apostolos, per patres tradidit, tam uerendæ communionis mysteria cum Sancti spiritus imploratione, per ipsa Domini uerba, & sacerdotum preces peragimus: quàm omnes res sacras per inuocationem Sancti spiritus, sacerdotis preces, signumq; crucis perfectionẽ cõsequi credimus, uti ex traditionibus diuinis accepimus. Propterea magnus ille Basilius in Liturgia sua, post istæc uerba, Accipite, comedite, hoc est corpus meum: itẽ post illa, Bibite de hoc omnes, hic est sanguis meus: sic quadam in precatione subijcit: Te precamur & obsecramus, sanctissime omnium, ut ex bonitatis tuæ beneuolentia spiritus il lic sacer in nos ueniat, & in hęc proposita munera, eaq; benedicat ac sanctificet: panem quidem hunc, precio sum Domini, Dei, Seruatorisq; nostri Iesu Christi corpus efficiendo: quod autem hoc poculo continetur, pretiosum sanguinem Domini, Dei, Seruatorisq; nostri Iesu Christi, qui pro uita salutęq; mundi effusus est: nos uniuersos denique, panem eumdem & idem poculum participantes, alterum cum altero uniat in eiusdem Spiritus sancti communionem, ut minimè quispiam nostrùm uel in iudicium uel condemnationem ueniat: simul efficiens, ut sacrosancti corporis & sanguinis Christi tui participes fiamus. Itaq; profitemur & credimus, per ipsa Domini uerba, perq; Spiritus sancti uim, ac preces sacras, mysterium hoc perfici, quemadmodum per exposita testimonia demonstratũ est. atque hactenus hæc ad alteram quæstionem dicta sufficiunt.

A

B

C

QUAESTIO III.

AN sacerdos diuinum hoc sacrum peragens, exclusis laicis, corpus ac sanguinem Christi, siue panem benedictum participat?

RE-

RESPONSIO.

A Si quispiam laicus dignus & idoneus fuerit, nihil est quod eum à participatione immaculatorum mysteriorū arceat. Omnes quidē apud nos laici quauis in liturgia panem benedictum accipiunt, quem nos Antidorum siue Vicarium donum appellare consueuimus: idque fit apud nos ex diuinorum patrum traditione. De hoc audi sapientem illum Cabasilam cap. CIII hoc quodam modo differentem. Secundum hæc allatum panem, ex quo panem sacrum resecuit, multas diuisum in partes fidelibus distribuit, uti qui ex eo sacer factus sit, quod ipsi Deo dicatus fuerit ac oblatus. Illi uero cum omni eum reuerentia accipiunt, ac dextram exosculantur, uti quæ recens sacrosanctum Seruatoris corpus attigerit, ac profectā inde sanctificationem non solum hauserit, sed etiam cōmunicare cum attingentibus queat. Præterea sanctissimus ille Symeon Thessalonicensis archiepiscopus in hanc sententiam de hoc pane loquitur: Tum pontifex egreditur, & uicissim populo quod Antidorum uocant, largitur. Quippe quum pontifex Christū (uti diximus) repræsentet: iccirco & sacrū peragit, & tū ipse Christum participat, tum sanctificatis lustratisq; porrigit. Quūq; populum quoq; participē fieri sanctificationis oporteat, intellectiliter cum fidelibus ea sanctificatio communicatur, quæ ex precibus & reuerendo illo sacro prouenit. Et uero quū eidē populo sit necessariū, ut quū corporib. ipse præditus sit, etiā per res quasdam sensiles sanctificationē percipiat: propterea uicariū munus illud usurpatur, quod est panis sanctificatus, & oblatus in propositione, cuius media maximè pars excecta, rei sacræ peragendæ offertur. Is deinde donorū, hoc est, reuerēdorū mysteriorū loco, ut qui & lancea signatus sit, & uerbis sacris adhibitus, præbetur ijs, quotquot mysteria non participant. Hæc ad tertiam quæstionem respondisse satis est.

QVAESTIO IIII.

QVale sacrum hoc esse statuunt? actionis ne gratiarum, an pro peccatis expiatorium?

C *RESPONSIO.*

Hanc etiam quæstionem tibi diuinus ille Cabasilas ceteriq; Theologi soluent. Nā cap. CII Cabasilas inquit: Dignū & illud est, de quo inquiratur. Quū sacrū hoc & gratiarū actionis causa sit institutū, & supplicationis: quamobrē nō ab utroq; nomē ei datur, sed à gratiarū actione tātùm? Nimirū ab eo, quòd maiorē in eo locū sibi uindicat. Plures enim hoc se gratias agendi, quàm supplicādi occasiones offerūt. quippe quū plura acceperimus, quàm ea sint, quę petimus. hęc pars quędā sunt, illa totū. Quę supplicamus ut cōsequamur, pars sunt eorū, quæ accepimus. Accepimus omnia, Deū quod attinet: qui quidē reliqui nihil fecit, quod nobis nō dederit. uerùm uti quædā cōsequamur, necdū opportunū est: in quo genere sunt corporum immunitas ab interitu, & immortalitas, & cæleste regnum. Quædam consequuti, non retinuimus: cuiusmodi sunt remissio peccatorū, aliaq; dona, quæ per sacramenta nobis exhibentur. Quędā

amiſimus,abuſi nimirum eis,ne priores euaderemus:qualia ſunt trãquil A
litas,commoda ualetudo, diuitiæ.quibus abutuntur,quotquot ea mate-
riem uoluptatis & improbitatis faciunt.Deniq; bonis præſentibus exui-
mur,lucri maioris cauſa,cuiuſmodi lobo quiddam accidit.Ex quibus ma
nifeſtum eſt, Deum ſupplicationi locum nullum nobis reliquiſſe, quum
nullam non cauſam agendi gratias habeamus. At uerò noſmetipſi egeſta
tem nobis ignauia noſtra cõciliantes,ſupplicatione opus habemus. Et ui
deamus,ob quæ nam ſupplicemus. Num propter remiſsionem delicto-
rum? Eam uerò per ſacroſanctum baptiſmum nullo labore noſtro conſe
quuti ſumus. Cur igitur illam petimus iterum? quòd rurſum peccatis ob-
noxij facti ſimus.Et quæ nobis eſt reatus illius cauſa? nos ipſi. Sumus igi
tur ijdem in cauſſa,quamobrem ſupplicare nos oporteat. Baſilius autem,
rerum ille diuinarum interpres,in quadam Hierurgię ſuę precatione:Da
(inquit)Domine,ut pro peccatis noſtris & huiuſce populi ignorationib.
ſacrum hoc noſtrum ſit acceptum,tibiq; gratum.Et alia in precatione cõ- B
ſimiliter ait:Fac nos idoneos,ut citra condemnationem hæc immaculata
uiuificaq; myſteria participemus ad remiſsionem delictorum,& ſpiritus
ſancti communionem. Quinetiam diuinus ille Chryſoſtomus in quadã
Hierurgiæ ſuæ precatione conſonis omnino uerbis utens inquit:Offeri-
mus quoq; tibi rationalẽ hũc & expertem ſanguinis cultum,teq; obſecra
mus,rogamus,ſupplicamus,ut in nos & hęc dona propoſita ſpiritum ſan
ctum tuum demittas, ut ea participãtibus ad animæ ſobrietatem faciant,
ad peccatorum remiſsionem,ad communionem Spiritus ſancti,ad regni
cœleſtis certificationem,ad animi erga te libertatem,non ad iudicium uel
condemnationem.Itaq; tam hinc,quàm inde apparet, propriè diuinum
hoc ſacrum & expiatorium & gratiarum actionis dici,quemadmodũ eſt
demonſtratum.Satis de quæſtione IIII dictum.

QVAESTIO V.

AN neceſſarium arbitrantur eſſe,ut laici tam in ſpecie panis, quàm in C
ſpecie uini Chriſtum participent?

RESPONSIO.

Hanc Dominus ipſe quæſtionem tibi ſoluet,qui hoc modo in Euange
liis,capite Ioannis VI loquitur: Amen amẽ dico uobis, niſi filij hominis
carnem comederitis,& ſanguinem eius biberitis: uitam in uobis non ha-
betis.Qui mea carne ueſcitur, meumq; ſanguinẽ bibit:is uitam habet æ-
ternam,eumq; ultima ego die ſuſcitabo.Caro enim mea uerè eſt cibus,&
ſanguis meus uerè eſt potio.Qui mea carne ueſcitur,meumq; ſanguinem
bibit:is in me manet, & ego in eo. Beatus etiam Paulus in priore ad Co-
rinthios epiſtola magiſtro ſuo conſona profert.Quiſquis,ait, indignè pa
nem hunc comederit, aut Domini poculum biberit:ob ipſius Domini
corpus atque ſanguinem pœnas dabit. Et diuinus ille magnusq; Ba-
ſilius in quadam Hierurgiæ ſuę precatione ſic loquitur:Reſpice Domine
Ieſu Chriſte, qui Deus noſter es, è ſacroſancto domicilio tuo, deq; ſolio
gloriæ regni tui, & ad ſanctificandum nos ueni,qui & ſuperius unà cum

patre

A patre confides,& nobis heic inadspectabiliter ades. Dignare potenti manu tua immaculati corporis tui, pretiosique sanguinis participes facere nos,& per nos omnem hunc populum. Quapropter iuxta dictum illud Domini,qui carnem eius non comederit, & sanguinem eius non biberit: eum ultima die non suscitabit. Itaq; necesse est quemlibet Christianum, siue sacris addictum, siue non,utraq; participare. Satis & de V quæstione dictum.

QVAESTIO VI.

Num sacerdos aliquando rem sacram peragit populo non præsente, sed tantùm homine uno? & an laici eucharistiam congenulando uenerantur?

RESPONSIO.

Omnino sacerdos quilibet rem sacram populo non præsente peragit, saltem uno cum puero,qui aliquibus in locis sacrę huius actionis ei respõ
B dere possit: cui quidem actioni quum adsunt laici, ad terram usq; coram eucharistia religiosa cũ reuerentia procidunt. Hoc respondisse sat esto,ne ob responsionum prolixitatem quæstiones obscuræ ac inexplicatæ relinquantur.

QVAESTIO VII.

Num peccãtes orare sanctos consueuerunt, utentes scilicet huiusmodi uerbis: Sancte Petre,ora Deum pro me?

RESPONSIO.

Hoc etiam ita se habere dico. Nam ex diuinorum patrum prisca traditione sic dicere consueuimus: Sancte Apostole Petre (uel quicumq; tãdẽ apostolorum fuerit) deprecator pro nobis peccatoribus esto. Consimiliter appellare singulos sanctorum ordines solemus, martyres religiosos, & alios. Satis de VII.

QVAESTIO VIII.

HAbentne in ecclesijs simulacra sculpta? & quamobrem non habent?

C

RESPONSIO.

Simulacra sculpta non habemus propterea,quòd à diuinitus gubernatis patribus ea non acceperimus: qui quidem maximè dehortantur, ne illa colamus, & congenulando ueneremur. Audi quid unus ex Christi Dei maioribus Dauides in psalmo XCVI dicat: Pudore adficiãtur omnes,qui sculpta simulacra uenerãtur,& de astris suis freti gloriãtur. Itidẽ Moses in Deuteronomio: Per simulacra,inquit,sua me iritarũt. Et rursũ Dauides psalmo CXXXIIII: Simulacra gentibus peculiaria sunt. Quapropter simulacra & sculptula statuas de sentẽtia nostrorũ Theologorũ gẽtes habẽt,nõ sancta illa natio,quæ est Christianorũ. Iccirco sacrosancta Carthaginiensis Synhodus capite LVIIII sic ait: Quod reliquias simulacrorum attinet,quę aboleri debebãt: à religiosissimis Imperatorib. petẽdũ, ut simulacrorũ reliquias,quę per uniuersam Aphricã superãt,exscindi omnino iubeãt. Ac rursus eadẽ Synhodus canone XCV sic ait: Defunditus exstirpãdis reliquijs simulacrorũ similiter placuit, esse petendũ à gloriosis-

simis

simis imperatoribus, ut reliquiæ cultus simulacrorum non Xoanis mo- A
do, sed etiam ubiuis locorum omnibus modis aboleantur. Hęc breuiter octaua responsione compræhensa, non displicitura tibi confido.

QVAESTIO IX.

CRedunt'ne Græci purgatorium quemdam ignem esse, quo prius animæ purgentur, quàm in cœlum perueniant?

RESPONSIO.

Breuiter ad hoc etiam tibi respondeo, de quo tantùm non infinitis locis ac tęporibus quæsitũ est. Inuenies & scripta de hoc Theologorũ nostrorum opera. Quamobrẽ quid Græci uniuersi hac in parte sentiamus, audito. Nequaquam post mortem & ex hac uita discessum restare purgatorium quendam ignem credimus. Nam psalmorum auctor ait: Quis apud inferos tibi confitebitur? quasi dicat, nemo. Tentationes quidem illas, quas in hac uita experimur, quasi purgatorium quemdam ignem esse statuimus. Nam eiusmodi tentationum diuturnitate, quæ nostri castigan- B
di causa contingunt, homines interdum à peccatis expurgantur. quemadmodum in illo dicto significari uides: Per ignem & aquam transiuimus, ac eduxisti nos ad recreationẽ. Quod si esset ante iudicium eiusmodi purgatorius animarum ignis à morte, nimirum uniuersæ animæ infinita temporis diuturnitate sic perpurgarẽtur, ut iudicij tempore nulla pœnis obnoxia reperiretur. De quo porrò consequeretur, à Christo frustra dictũ: Hi quidem ad supplicium æternum, iusti uerò æternam aduitam abibũt. Item illud: Qui rectè se gesserint, ad resurrectionem uitæ: qui scelerata facinora designauerint, ad resurrectionem iudicij. Hæc orientalis est ecclesiæ sententia, quam in hodiernum usque diem retinet.

QVAESTIO X.

EXistimant'ne post hanc uitam animas supplicijs quibusdam propterea purgari, quòd in hac uita meritas pœnas non dederint? C

RESPONSIO.

De hac quæstione, sæpius agitata, prudenter & perspicaci animo uelim audias, quæ Theologorum nostrorum sententia sit. Eorum hominum animæ, quorum quasi media quædam condicio est, qui scilicet mortiferis in peccatis diem extremũ nõ clauserunt, nec tamen omnino expertes culpæ fuerunt, pœnitentiæue fructus declararunt: horum inquam animę credũtur à nostris eiusmodi delictorũ ratione purgari, non per purgatoriũ aliquẽ ignẽ, uel determinata certo quodam loco supplicia (nam id nusquam traditũ exstat) sed nõnullæ in ipso diremtu à corpore per solum metũ, uti Gregorius ille cognomẽto Theologus pronuntiat: nõnullæ post diremtũ à corpore, fortassis etiã apud orcũ detentę, nõ quòd in igne supplicio'ue sint, sed uelut in custodia & uinculis coerceantur. His omnib. opitulari preces eorum nomine factas dicimus, concurrente cum his diuina bonitate & clementia, quæ ad huiusmodi peccata pleraque conniuet, eaque mox condonat, nimirum si quæ ex imbecillitate humana commissa sunt, quemadmodum magnus ille Dionysius ait in consideratione mysterij de ijs, qui sanctè consopiti quiescunt. Nam

alios,

A alios,uti diximus,expurgat metus:alios tortura conſcientiæ, quæ animũ acrius rodit,quàm quiuis ignis:alios ſola diuinæ gloriæ amiſsio,& incerti tudo eius,quod futurũ eſt,nũ his ſint potituri. Quæ quidẽ omnia quauis alia re magis hominẽ torquere ac pœnis ſubijcere, docet ipſamet experiẽ tia. Chryſoſtomũ quoq; teſtem habemus, in omnib.propè, uel plurimis ſaltẽ moralib. concionib. ſuis huiuſmodi quædã tradentem: ac præterea Dorotheũ ſectatorẽ ſolitariorũ exercitiorũ, in oratione de Conſcientia. Quinetiã in æuo futuro magis per hęc ſupplicia torqueri eos, qui puniũtur, ſacri Doctores tradunt. Quam in ſententiã & magnus ille Gregorius cognomẽto Theologus in oratione de plaga grandinis inquit: Alios quidẽ excipit lux ineffabilis, & ſacroſanctę imperatricisq; rerũ Trinitatis cõtemplatio: alios uerò inter cætera tortura quędam, uel potius ante cętera reiectio à Deo,& finis expers cõſciẽtiæ fœditas atq; turpitudo. Ab huiuſmodi ergo malis ut ij liberentur,qui obdormierũt,à Deo petimus,& libe
B rari credimus:non aũt à ſupplicio quodã alio uel igne, qui diuerſus ſit ab ijs,quę Deus ęternùm duraturà minatus eſt. Prętera conſopitorum animas ex orci detentione tamquam carcere quodam per preces liberari, teſtatur inter alios multos magnus etiam Baſilius,in precibus ſuis,quę tempore Quinquageſimæ legi conſucuerunt,ad uerbũ ita ſcribens: Qui hoc perfecto ſalutarisq; feſto placationes ac preces ſupplices pro ijs, qui apud orcum detinentur,accipere dignatus es,ac nobis ſpes magnas facis, futurum ut detentis liberatio ab ijs moleſtijs,quibus adfliguntur,& recreatio abs te contingat: pro quibus ipſis animis placatorias preces & ſacra tibi offerimus. Itidem Theophanes confeſſor & ſacris faſtis inſcriptus, in hymnorum de conſopitis uno,tali quodam modo pro eis precatur: A lacrymis & gemitibus orci ſeruos tuos libera. Et eccleſia noſtra quodam in modulo de ijs qui obdormiuerunt,hac precatione utitur: Miſerere figmẽti tui Domine,atq; id benignitate tua mundato. Hac in ſententia fuerunt & alij,qui hos ſequuti ſunt,Doctores: nosq; iubent illam amplecti, profiteri,ueram credere. Habes quid nos de quæſtione x ſtatuamus.

C

QVAESTIO XI.

TRadunt'ne confeſsionem eſſe, quæ quidem ipſa ſit ſacramentum à Chriſto inſtitutum, ad ſalutem neceſſarium?

Num item exiſtimant in ea ſingulorum peccatorum enumerationem faciendam eſſe? quibus denicq; uerbis ſacerdotes ijs qui deliquerunt, peccata remittunt?

RESPONSIO.

Ad hãc quoq; interrogationẽ XI iuuãte Deo ſic reſpõdebõ,quãadmodũ diuinis è literis accepi. Dauides auctor generis Chriſti Dei, perſpicuè ſic in VIII pſalmo inqt: Cõfitebor tibi Dñe toto corde meo. Et frater ille Dñi Iacobus in epiſtola ſua Catholica: Confitemini,ait,inuicem delicta, & ſupplicate alius pro alio,ut ſaneminì. Dominus autẽ in XIX capite Euangeliſtæ Matthæi ſic inquit: Amen dico uobis,quæcumque in terra ligaueritis, ligata fore in cœlo: & quæcumque in terra ſolueritis,in cœlo ſoluta fore.

fore. Tunc aggressus eum Petrus: Quoties, ait, peccanti in me fratri meo A
ignoscere debeo? ad septies ne? Cui Iesus: Non dico tibi ad septies, sed
ad septuagies septies. Idem alibi capite XVII Lucæ inquit: Si in te
peccauerit tuus frater, reprehende eum: & si eum pœniteat, ignoscito
ei. Denique Deus & homo Iesus, confessionis nullius egens, in eius-
dem Euangelistæ X capite sic patrem suum compellat: Confiteor tibi pa
ter, cœli terræque Domine. Quamobrem ut idem nos quoque facia
mus, a Christo ad salutem est institutum. Et omnino peccatorum e-
numeratio fieri debet, quemadmodum illi magni rerum diuinarum præ-
cones atque lumina, Basilius, & cum fratre consentiens antistes Nyssæ
Gregorius, alijque hos subsequuti Doctores præcipiunt. Quippe de sin-
gulis etiam delictis canonem scripto comprehensum nobis tradiderunt.
Nam qui eedem commisit, de magni Basilij sententia, quæ in canone LVI
extat, a sacris mysterijs totos XX annos arcebitur, itemque pædico an-
nos X V. Et Ancyrana Synhodus canone XX adulterum a participatio- B
ne sacrorum mysteriorum annos VII excludit, atque ita deinceps serie qua
dam cum his alij quoque diuini doctores consentiunt. Et quamobrem is
qui confitetur, uiris spiritualibus peccata singula fateri debet, una cum
loco & modo? Vti nimirum spiritualis pater adhibere medicinam eis
secundum instituta sanctorum patrum possit. Absoluunt autem spiri-
tuales patres ac sacerdotes eos, qui deliquerunt, huiusmodi quadam o-
ratione: Benignus ille Deus, qui propter nos abiectos uilesque homines,
& salutis nostræ causa naturam humanam adsumsit, totius que mundi
peccata tollit ac gestat, nunc quoque pro benignissima sua misericordia &
bonitate tibi hæc omnia condonabit, mi frater, quæ modo coram ipso
indignitati meæ recensuisti, remittetque tibi omnia tam in hoc quam futu-
ro æuo, qui omnium salutem uult, & est benedictus sæculis infinitis. A-
men. Hæc ad XI quæstionem respondisse sufficit.

QUAESTIO XII. C

Quot & quænam sunt sacramenta?

RESPONSIO.

Sunt omnino septem: nimirum Baptismus, Vnctio, Communio, Ma
nuum impositio, Coniugium, Pœnitentia, & Oleum sacrum.

CONCLUSIO.

Hæc ad quæstiones tuas XII respondere tibi uoluimus, quæ quidem
ita credere ac seruare certo debemus omnes, quemadmodum a præconi-
bus sacrosancti spiritus & gubernatis a Deo patribus sunt tradita. Non
enim ipsi erāt, qui loquebantur: sed sacer ille spiritus. Quamobrem mini-
me limites æternos quisquam loco moueat, aut mutet: sed ac-
cepta diuinitus, ac patrita colenda sunt, & re-
tinenda. Vale.

IOAN.

IOANNIS LEVVENCLAII DE MOSCORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GESTIS, ab annis iam LXX, quibus antea per Europam obscuri paullatim innotuerunt, commentarius.

A VANDO de Russorum (qua appellatione populi omnes magni Moscorũ principis imperio subiecti ueniũt) situ, diuersis regionibus, ciuitatibus, amplitudine gentis, religione, moribus & institutis, plericꝫ uiri clarissimi satis multa litteris hactenus prodidere, præsertim illustris ille Baro Herbestenus, cuius unius cõmentarij uel admodum curiosis satisfacere possunt: operæ nos pretium facturos putauimus, si quibus potissimum bellis famam nominis aliquam consequuti essent, una eademꝫ perpetua narratione breuiter (quantum eius fieri posset) explicaremus. In hanc cogitationem magno animi studio incumbentibus, uisum est nequaquam ordiri commemorationem hanc à priscis illis sæculis, quibus natio barbara necdum exteris, ac nobis præsertim ad solem occidentem uergentibus, nota satis fuit: sed à patrum memoria tantùm, qua per Europam clarere cepit, uix antè uel ipso nomine cognita. Veteres quidem historias quod attinet, scio perantiquis in Annalibus Germanorum reperiri, uenisse ad Imp. Cæs. Henricũ IIII Aug. qui tum in urbe Vangionum Berbetomago (Bormatiã hodie
B uocant) agebat, Russorum principem, declarandæ suæ in Augustum obseruantiæ caussa. Verùm ex uarijs indicationibus quãtum colligere licet, uidetur hoc intelligendum potius de Rusis illis, qui hodie Polonorum regi parent, ac nostro imperio sunt uiciniores. Habebant illi tum principẽ peculiarem, qui maiestatem Imperatoris Romani, regnantis ad solem occidentem, agnosceret. Parebãt eidem Imperatori & Sarmatæ, quos hodie Polonos uocamus. sed hi paullatim ob nostrorum principum secordiam, publicaꝫ discidia, quorum præcipui auctores erant pontifices non sacri, sed exsecrandi, non à nostris modò defecerunt: uerumetiam imperio suo finitimas gentes, Russos, pleroscꝫ Scythas, quos hodie Tartaros dicimus, Lituanos, Samogithios, Masouios, nostraꝫ demum memoria Borussos magna cum parte Liuoniorum adiunxerunt. Vtut sanè res habeat, equidem infitiari nolim, eiusdem originis utroscꝫ Russos esse: uerùm illos remotiores parum cum nostris habuisse commercij crediderim. Græcis recentioribus notior hæc fuit natio, quippe quæ magnis in Pannoniam uicinamꝫ Thraciam irruptionibus plurimum Constantinopolitanis Imperatoribus negotij fecit. Narrãtur hæc prolixè à Zonara, Cedreno, Gregora, ceterisꝫ Græcorum annalium scriptoribus, quorum nos pleroscꝫ typis necdum editos & uidimus & legimus. Frequens apud illos Rossorum (sic enim nuncupant) appellatio reperitur, de uoce Roxolanorum ueterum (ut quidam perhibent) orta. Et quidem opera Græcorum tam-

t dem

dem Christianam ad religionem perducti sunt, in hoc genere postremi A
omnium (si Lituanos, Borussos, & Liuonios excipias) Europæ nationũ.
Qua de caussa factum est, ut ecclesiæ Græcæ tam in doctrina, quàm religiosis ritibus auctoritatem sequantur. Acueri profectò simile fuerit, nationem barbaram, quæ prius in Thraciam excurrere consueuisset, ob eius regionis opulentiam, ex Christianæ religionis disciplina mitiorem factã, prutinum illud studium uexandi finitimos abiecisse, præsertim postquã à uictus Scythis siue Tartaris grauiter premi cepisset. Propterea nihil admodum memorabile de ipsis proditum monumentis litterarum accepimus, ante Casimiri Sarmatarum regis imperium, cuius filij natu maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moscis inimicitias exercuerunt: tertius uerò Sigismundus res aduersus eosdem memoria dignas gessit. ad quas prius quàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduersus Moscos prælium recensere, quod paucis annis antè pugnatum incredibili uirtute fuit, nec satis hactenus nostris hominibus explicatum: quando qui Paulo Iouio & Sigismundo Baroni Herbesteno rem narrarunt, B
suis usi rationibus, aliter commemorarunt, quàm nos apud ipsos Liuonios acceperimus. Velim uerò, lector, non prolixam à me historiam exspectes, sed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio, quæ ceteroqui tanta in uarietate plus æquo fortassis excrescet.

Erant elapsi anni à nato ex uirgine Iesu Christo Dei F. CIↃ IↃ, quum obortis simultatibus inter Moscorum principem & collegij siue ordinis Teutonici apud Liuonios ducem, quem Magistrum militiæ uocant, tandem bellum incoatum est, in quo aliquamdiu nihil admodum memoria posteritatis dignum gerebatur. Erat id temporis dux gentis Basilius Ioannis F. (dictus antea Gabrielus) matre Græca Sophia Thomæ Palæologi, clarissimi principis in Peloponeso, filia natus. Is quum Ioanni patri successisset, singulari gloriæ cupiditate flagrabat: & multis sanè rebus egregia cum laude gestis hoc consequutus est, ut maioribus suis anteferretur. Habebat hostem in hoc bello nec uiribus admodum imparem, & rei C
militaris scientia clarum. Nam ordini Teutonico cum imperio potestate quæ præerat Gualterus Pletemburgius, equestri familia natus apud occidentales Saxones, quos hodie Bestualos appellant, magni uir animi & consilij, qui maturè adiunxerat sibi LXXII ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in solo sitæ fœdus inter se multo antè pepigerant, eiq; nomen ab Ansa dederant, quasi quæ perpetuis uelut ansis inter se cohærerent. Ab his pecuniam in belli sumtum, aliaque necessaria largiter accipiebat. Tandem non exspectandum ratus, ut intra fines suos exercitu adducto bellum Moscus ingenti cum agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara, gereret: ultrò belli sedem in hosticum solum transferendam statuit, & si hostis occurrat, prælio decernendum. Et faciebat hoc eò fidentius, quòd Alexander Polonus per internuntios promiserat, se quamprimùm Pletemburgius fines hostium attigisset, ab altera parte suis cum copijs Moscos inuasurum. in quo tamen eius deinde spem planè fefellit.

A fellit. Itaq; Pletemburgius lectissima septem Germanicorum equitum millia, cum quinq; millibus Curonum (Liuoniorum hi sunt natio, Gualteriq; tum imperio parebant) intra fines hostium ducit, & munitiones quasdam occupat. inde castris motis a. d. XVI. Kal. Octobr. rectà Plescouiam pergit, urbem amplam ac Liuoniæ uicinam. Occurrit heic ei Moscus, incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbem planicies, ad conflictum longè aptissima. Perhibent habuisse Moscum supra centena suorum hominum millia, quibus triginta millia Scytharum siue Tartarorum adiunxerat. etenim ut latissimæ sunt eæ regiones, ita hominum copia nimium quantum abundant. Multitudini Moscus fidere, Pletemburgius ob paucitatem suorum minimè terreri; qui turbam imbellem, inconditam, perexiliter munitam orientalium more, suorum uirtuti cessuram sciret, ubi primùm sagittis emissis uentum ad manus foret. Itaque breui cohortatione suos excitatos rectà Scytharum in agmen oppositum ducit. Solent enim Mosci Tartaros primos in hostem immittere, ut qui sagittarum eiaculatione plurimùm ualeant, & equorum pernicitate recipere se quò uelint possint. In eos Pletemburgius ahenea tormenta bellica feliciter displodit. inde suos propius cum hoste manum conserere iubet, quorum impetu mox illi fundi fugarique. nam inermes aduersus armatos haudquaquam subsistere poterant. Succedunt his Mosci duodecim in agmina distributi, quorum singula hominum ad nouem millia continerent. Eos quoque Pletemburgij miles non modò fortiter excipit, ac dimicantes sustinet: sed etiam pari felicitate disturbat, cædit, uincit. Hostium reliquiæ re desperata noctis interuẽtu Plescouiam fuga se recipiunt. Incredibilem sanè cladem acceperant, cuius erant argumenta campi latissimi passim cadaueribus cooperti. neque desunt, qui tradant ex Tartaris atque Moscis hominum ad octoginta millia periisse, de Pletemburgij militibus uulneratos quidem fuisse iactu sagittarum plurimos, sed unum tantùm interemtum: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbestenus signiferi cuiusdam proditione cæsos à Moscis ad CCCC pedites fuisse refert, ceteros incolumes euasisse. Hoc quidem certè constat, felicem hunc ducem exiguo cum suorum damno multis millibus cæsis maximum hosti detrimentum attulisse. Satis hoc uel inde colligi poterat, quòd ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ supra sexaginta stadia longè latéque patebat, undique cadaueribus constrata cernebatur. Accedit & illud, quòd mox suis hominibus ad Pletemburgium missis de pace Moscus agebat: id quod minimè facturus fuerat, nisi cladem ingentem accepisset. Nec militiæ Magister actionem de pace reijcit, qui uideret eam nunc condicionibus sanè commodis, & prorsus è re sua constitui posse. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gentis utriusq; iura uetera renouata. Præcipuam in hoc prælio cataphractorum equitum uirtutem enituisse, plurimumq; momenti ad obtinendam uictoriam attulisse, traditum est: quos Mosci cum admiratione maxima ferreos homines

nuncupant. Hi passim ordines hostium perrumpebant, ex equis eos deij- A
ciebant, cum equis ipsis sternebant, deiectos stratosq; proculcabant. nam
prisco more gentis Moschi nullis erant idoneis armis aduersus talē hostē
instructi, non loricis, non ferreis thoracibus muniti: & arma sunt illis alia
nulla, quàm sagittæ, hastæ leues, & copides, hoc est, leuiter ineuruatiae
breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moscus missis Liuonijs, Po
lonos aggreditur, quorum cum regibus, Casimiro, Ioanne Alberto, Ale-
xandro uarias eum simultates exercuisse, iam antea monuimus. Inter alia,
quæ contra Polonos gesit, hoc memorandum, quòd quum antea Moschi
a Polonis uinci plerumque consueuissent: ipse primus uinci uictores pos-
se demonstrauit, Polonis acie iusta profligatis. Ipsum etiam Polonici exer
citus ducem, rerum bellicarum insigniter peritum, Constantinum Ostro-
schium cepit, uinctum cathenis Moscouiam abduxit, totos annos septem
in carceribus detinuit. Est in Lituanorum Moscorumq; finibus ad ripam
Borysthenis (quem Brisnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzi-
coum uocant. Id Basilius esse sui iuris & imperij contendebat, Poloni re- B
gno suo uindicabant. Itaq; Basilius anno CIↃ IↃ XIII coactis am-
plis suorum copijs Smolenzicoum obsidet, omnibusq; uiribus oppu-
gnat, sed frustra. nam quum nihil efficere se uideret, propter uirtutem
præsidiariorum, atque etiam uenire Lituanorum audiret satis ualidam
manum, quæ obsessis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ra-
tus, obsidionem soluit, copiasq; summa celeritate domum reducit. Anno
sequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus
tuendi Smolenzicoi cura mandata fuerat, oppido proditione potitur.
Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros latè populatur, &
Lituaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni regem Sigismundum,
Casimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus suis ordine regnum
adeptis, & excepto solo Vladislao Boëmorum Hungarorumq; rege, uita
functis successerat. Is quo maturè hosti occurreretur, Constantino (qui
non multo antè dimissus à Basilio fuerat) mandat uti copias satis amplas
conscribat, & obuiam hostibus eat, ne ulterius progrediantur. Existi- C
mabat neminem rectius opponi Basilio posse, quàm eum, qui & magni
nominis dux esset, & acceptas à Basilio superioribus annis contume-
lias iniurias que præclaro facinore ulcisci cogitaret. Aduolat ille cum
non magna, sed selectissima militum manu, quumque peruenisset ad Bo-
rysthenem, cuius ripam alteram Moscus insigni cum exercitu magnoque
tormentorum aheneorum numero custodiebat: uado reperto, pon-
teque constructo, summa prudentia tam pedestres quàm equestres co-
pias traijcit. Neque parum ei barbarorum superbia profuit, qui transi-
tum nullo conatu impediebant: uti qui se rebus omnibus longè ho-
stem superare putarent. Habebat omnino in exercitu Constantinus
hominum ad septem decemque millia, in quibus erant equitum decem &
quatuor, peditum tria millia. Basilius equitum supra quadraginta millia
ducebat. Ex ijs septem millia seligit, ac propinquam in uallem abdit, ut

medio

A medio in ardore pugnæ hostem à tergo aggrederentur, eaq; ratione nec opinantem perturbarent. Ceteros in agmina tria diuisos aciei Constantini opponit. Is ex aduerso cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui sagittas hostium excíperent: ab latere dextro sex Lituanorum equitum millia, totidem à sinistro: peditem à tergo, cuius uirtuti plurimùm tribuebat. Primum Moscorum agmen cum suis feliciter perrumpit, inde alterum adoritur. Tum Basilius cum tertio nonnihil pedem referre, & exitum pugnæ spectare. nam futurum putabat, ut qui ex insidijs hostem à tergo inuasuri erant, aciē omnē uel solo terrore perturbarēt, dissícerent, cęderent. Verùm ijs animaduersis peditū agmen quadratū occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaque quum hi tertium Mosci agmen rectà peterent, Basilius abiecta spe uictorię cum nobilioribus semet ex acie subducit, ducem fugientem ceteri sequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppositi media in acie steterunt. Sed quum pariter Lituani atque pedites superatis ijs, quos aduersos habuerant, hos etiam ab omnibus partibus inuaderent: tamdem ipsi quoque fugæ sibi consuluerunt. Commissum hoc prælium est a.d. VI eid. Septembr. anno CIↃ IↃ XIV.

B Capta hostium castra, regia Basilij supellex, ahenea tormenta, cum IↃↃ equorum. Cæsa Moscorum IↃↃ CIↃ CIↃ. Venerunt & præcipui quidam duces in hostium potestatem. Hinc ad Smolenzicoum oppugnandum rectà ductæ copiæ, sed irrito conatu. Nam Basilius ex acie fugiens eius quod futurum putarat metu, fortissimos quosq; in oppidum miserat, qui ei præsidio essent. itaque Constantinus ob propugnatorum uirtutem & alienum anni tempus recuperatione desperata, trans Borysthenem copias in hiberna deducit. Hoc modo Iouius rem gestam narrat. Qui Herbesteni fidem sequi maluerit, in eius Commentarijs aliter indicata quædam reperiet. Secundum hæc anno CIↃ IↃ XVI Mosci Lituaniam iterum populabundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, felix & prudens imperator, iusto prælio uicisse ad Starodubam perhibetur: quæ res quo pacto gesta sit, quum nobis nec-

C dum satis liqueat, in hoc quidem tempore amplius aliquid proferre supersedebimus, præstaturi fortasis aliquando, ne quid hac etiam in parte lector desideret. Conuertit certè Basilius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduersus Tartaros, quos anno CIↃ IↃ XXVII. insigni uictoria sic superauit & cæcidit, ut eorum supra CCIↃↃ CCIↃↃ uno prælio perijsse tradantur. Et quantum mali prius Moscis ab hac gente fuerit illatum, prolixè Baro Sigismundus exponit. Quum autem memoratu digna tantùm colligere uoluerimus, multorum heic annorum mentione prætermissa, quibus scilicet nihil admodum insigne gestum fuit, ad propria ueniamus. Anni CIↃ IↃ LV media hieme (nam id tempus ijs in regionibus aptissimum esse rei gerendæ propterea solet, quòd tum stagna, paludes, flumina congelata facilem transitum præbeant) bellum inter Gustabum Suedorum regem, ac Ioannem Basilium Moscorum principem exortum, propè biēnium totum durauit. Ei caus-

sam dedere præfecti utriusque principis in limitibus collocati, qui semel A
susceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia longè latèq;
flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipsi etiam principes iri-
tati, suos quisque præfectos defendendos susciperent. Moscus ducenta
hominum millia cogit, & in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis
muniti ad oppidum Viburgum usque contendunt, miserabilem in mo-
dum omnia diripiunt & igne uastant. Qua crudelitate in suos exerci-
ta motus Gustabus, simul & Germanicum militem arcessit, & quantas
omnino posset hominum suorum copias magna celeritate cogit. Vali-
do iam instructus exercitu, rectà pergit in hostem. Is uerò regis aduen-
tu per exploratores cognito, ad discessum mox sese comparat, more Tur-
carum aliorumque barbarorum incolas etiam ipsos abducit, cetera cæ-
dis incendijs uastat. Cedentes Suedus ad arces usque duas Mosci sub-
iectas imperio persequitur. Nihil tamen aliud efficit, nisi quòd ingres-
sus agrum hostilem pari truculentia sæuit in omnem ætatem ac se-
xum, ædificijs flammas subijcit, hominum corpora cum facultatibus B
ac iumentis in seruitutem abducit. Accidit inter alia, ut quadringenti
Mosci, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros sua lingua uo-
cant) in glacie consistentes de tota belli ratione consultarent. Ea ponde-
re nimio uel alio quopiam casu rupta, mox in aquas mersi pereunt. Ter-
riti hac suorum calamitate ceteri, oblatas à Gustabo condiciones pa-
cis opera concionatoris cuiusdam Aboënsis citra detrectationem ul-
lam accipiunt: inde missis etiam utrinque legatis maioris fidei causa pax
consensu principum sancitur, & ab utroque præclarum ad posteros exem
plum statuitur, adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Expo-
nenda deinceps nobis ea bella ueniunt, quæ aduersus Liuonios Mosci
crudelissimè gesserunt. Prius uerò, quàm ad illorum commemoratio-
nem accedamus, ciuiles eorumdem Liuoniorum furores indicari par est,
quibus eorum uires usque adeò sunt accisæ: ut hosti nouo, potenti, su-
pràque modum humanum sæuo resistere non possent. Referri certè C
debet huius regionis calamitas inter exempla uicissitudinis rerum hu-
manarum & corruentium imperiorum illustria, quorum casus ac mu-
tationes ex ciuilibus discidijs plerumque solent oriri. Constitutum hoc
imperium fuerat felicibus auspicijs ante CCC annos, ex occasione pro-
pagandæ Christianæ religionis. Porrigere se regionem ipsam con-
stat in longitudinem supra quatuor stadiorum millia, quum in latitudi-
nem minimum ad CIↃ CCC stadia pateat. Habebat principem sa-
nè potentem, quem Magistrum militiæ uocabant, equestris collegij
(uulgus ordinem appellat) præsidem: quæ quidem dignitas ad nemi-
nis heredes transibat, sed uno rebus humanis exemto, de ipso collegij
corpore in eius locum alius sufficiebatur. Habebat præter hunc, sum-
mum antistitem (Archiepiscopum græco uocabulo dicimus) Rigen-
sem, ac secundum illum antistites alios tres, Dorpatensem, Habselensem,

A cui & Osela Curonum parebat, ac Reualiensem. Horum singulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuíque fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neque pro consuetudine barbarorum exstructas, quales pleræque sunt in regnis septemtrionalibus: sed insignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco sunt Riga, Bremensium Germanorum colonia, sita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à baltei similitudine nuncupant, semet exonerantis ostium ab urbe ad L X stadia distat, & habet fluuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem subuehi possint: altera Reualia, Danorum à rege Voldemaro condita, portu in mari baltico insigni clara: tertia Dorpatum, Russis finitima, propter cuius mœnia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Russis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emensis omnino C C stadijs, in ampliss imum se stagnum exonerat, quod Pebussam uocant. ita'que fit, ut Dorpato Plescouiam usque peruenirí nauigio possit. Insigniter hoc stagnum uario pi-

B scium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad C C C L X se stadia, & sex septem'ue receptis amnibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem uicinioribus accidit, quod usuuenire habitantibus ad Nili catarractas accepimus, uti nimirum paullatim surdescant. Secundum has ciuitates, oppida sunt alia minora, magnificis arcibus munita: primùm Venda, propter aulam Magistri militiæ nobilitata, & in medio totius regionis sita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veseburgum, Vitestenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerum potiebantur, habet & Liuonia Curones, Estenos, Lettos, nationes tam moribus quàm lingua diuersas. In eadem regione, si uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo subiectis terris concessa diuinitus excipias, (nam his aduecticijs tantùm utuntur) cetera ad usum humanum necessaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omnino largè communicentur. Eius ergo status & incolumitas quum in-

C testino discidio sic labefactata fuerit, ut ingens rerum omnium subse-

C quuta mutatio sit: operæpretium erit, hoc ipsum discidium, cius'que causas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiscopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandeburgio, matre Polonica, regis Casimiri filia, Sigismundi sorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illustres omnino principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxoniæ Ducum gente nato, magno Teutonicorum equitum in Borussia Magistro successerat. nam & Borussia Liuoniæ uicina collegium equestre tum habebat, cum quo se ante aliquot sæcula Liuonienses equites mutuæ defensionis causa coniunxerant. Albertus hic multis annis cum auunculo Sigismundo rege bella gessit fortiter, ut aduersus Polonum collegij sui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumque maiorum suorum exemplo Borussiam sub imperij sui iu-

risdictionem reuocare uolebat, quæ se unius imperatoris Romani auctoritatem sequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus sæpius implorata Imp. Cæs. Caroli V Aug. (qui tum Hispanicis Italicisque motibus mirificè distinebatur) ope, nihil impetrasset: tamdem ui maiore coactus, Sigismundo se regi anno CIↃ IↃ XXV summittit. Itaque Sigismundus ei detractis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiscum uocant) Torona, Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitum in ijs locis collegio, beneficiario clientelæ iure sic concedit, ut ea tum ipse, tum nati ex eo heredes masculi, & heredibus masculis deficientibus, proximi è Brandeburgiorum principum gente agnati cum hac condicione fruerentur, si Poloniæ regum se clientes, non imperatoris Romani, Borussiæ nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primùm incoatum, anno superiore, nimirum CIↃ IↃ LXX renouatum est. Nam quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera coniuge Brunsuigij Ducis Erici filia herede relicto decesserit, Sigismundus Augustus Sigismundi regis F. arcessitis ad se Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brandeburgijs agnatis: illi præsenti, & horum legatis publica cæremonia beneficium successionis Borussiacæ concedere uoluit, ne qua in posterum contentio posset oriri: quo ipso tempore Moldauorum etiam (Dacos olim dixere) principem in clientelam suam recepit. Hæc propterea recensere hoc loco uoluimus, quòd Alberti mentio deinceps occurret. Nunc ad Guilelmum reuertamur. Erat is prouecta iam admodum ætate, ac propterea gubernationis onus esse soli sibi graue molestum'que dicens, de constituendo successore cum Canonicorum suorum collegio deliberabat, qui etiam uiuum parte aliqua negotiorum subleuaret. Solent in collegijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul suam ut mentem ac consilium aperiret, neminẽ se huic muneri scire profitebatur aptiorem Christophoro Alberti Megalburgij Ducis F. cuius indoles magnũ aliquid de ipso policeretur. Hoc institutum, & hæc oratio Guilelmi Archiepiscopi permolesta erat Magistro militiæ Guilelmo Furstembergio, nato equestri apud Bestualos genere, qui non ita pridem Henrico Galensi uita defuncto in hoc magistratu successerat. Totus etiam ordo equestris collegij suspectum Archiepiscopi consilium habebat. Verebantur enim, ut aiebant ipsi, ne itidem ut in Borussia factum fuisse diximus, abolito equitum collegio, ad unius alicuius illustri familia nati dominatum heic quoque rerum summa perueniret. Accedebat & alia causa. Nam quia superioribus annis ciues Rigenses unà cum doctrina ritus etiam Romanæ religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionatores suos præfecerant: archiepiscopus illud ad uiolationem suæ dignitatis, sui'que iuris, quod in ecclesias haberet, præiudicium factum adferens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contrà Magister militiæ dicere, si non maius, saltem par sibi ius in rempublicam Rigen-

sem

A sem esse, qui & arcem in urbe haberet. quare multari ciues Archiepiscopi unius arbitratu, numquam se passurum profitebatur. Hæ quidem caussæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iamdudum animos utrimque pungebant. Nam Archiepiscopus tum muneris ecclesiastici dignitate, tum nobilissimi ortus præstantia fretus, (erat enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus omnibus sibi locum deberi uolebat. Itaque principem in comitijs sedem sibi uindicabat, atq; ipsum quoq; comitiorum indicendorum ius ad se pertinere contendebat. ex quo deinceps alia quoq; nata est offensa, belliq; occasio: quemadmodum infra loco suo sumus indicaturi. Omnium denique grauissima capiendorum armorum erat caussa, quam haud scio an non recte ἀφορμὴν uerbo Thucydideo simus appellaturi, quòd militiæ Magister intercepisse se Guilelmi Archiepiscopi scriptas ad Albertum fratrem Borussiæ Ducem litteras diceret, quibus eum hortaretur, peditũ illa CCIDD quamprimùm mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum
B posse, quàm hoc ipsum, quo collegium equestre discidijs maximis laboraret. Negauit semper deinceps Guilelmus Archiepiscopus, tale quiddam ab se fuisse scriptum: negauit Albertus Borussiæ Dux, Guilelmi frater: negauit Poloniæ rex, quidquam inter Archiepiscopum ac se actum clàm de oppressione illius collegij fuisse: uerùm Magister militiæ constanter affirmabat, se productis litteris (si quidem res ita posceret) hoc comprobaturum. Quumq; collegij Mareschallus (secundum is à Magistro dignitatis ac potentiæ gradum obtinebat) suos moneret, ne temerè bello Archiepiscopum obruerent: conclamare uniuersi, occultam inter Archiepiscopum & Mareschallum conspirationem factam, & communicata consilia: nihil esse reliquum, nisi ut armis oppressores libertatis publicæ coërceantur. Accessit & hoc, quòd Archiepiscopo Mareschallus promisisse ferebatur, se quasdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur sanè ad unam atq; alteram arcem accessisse, utq; admitteretur, postulasse: quod num hoc, an alio consilio, sui fortasse defendendi aduersus uim subitam
C caussa fecerit, nobis haud liquet: scriptum quidem non multo post publicauit, quo se uarijs argumentis purgat. Simul ad Polonię se regem cõfert, à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante suis, ut eum ab iniurijs quorumcumq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrimquè animis, seq; comparantibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica militiæ Magister indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet. Coiére frequentes uniuersa ex prouincia singulorum ordinum homines, Archiepiscopo excepto, qui propterea non uenire se protestabatur, quòd comitia more maiorum indicta non fuissent, quorum indicendorum ius ad se pertineret. De hac contumacia questus ad omnes militiæ Magister, atque illis etiam expositis, quæ de litteris interceptis alijsque consilijs antea commemorauimus: monet, Archiepiscopum loco publici hostis habeant, omnesq; uideant, ne quid respublica detrimenti capiat. Respondent omnes, bello compescendum

hostem

hostem patriæ, simul auxilia singuli sua policentur. Quod decretum ubi A
accepisset Archiepiscopus, ad defensionem se contra uim illatam parabat:
& suos ut arma principis sui tuendi caussa corriperent, quem inaudita
caussa prorsus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contrà militiæ
Magister missis ad subiectos imperio Archiepiscopi ordines litteris, eo
quo principi suo deuincti sacramento essent, omnes liberabat. Simul pri-
sci fœderis eos pactique commonefaciebat, quo conuenerat, ut si quan-
do quisquam eius regionis principum moliri uel aduersus unum aliquē,
uel plures, uel uniuersam denique rempublicam res nouas deprehende-
retur: eius subditi nullo se amplius fidei sacramento teneri scirent, nec
iniusta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut destitutus à suis
Archiepiscopus, Coquenhusium sese reciperet, locum per se ualde muni-
tum, sed in quo ad perferendam obsidionem diuturnam parum commea-
tus suppeteret. Fugientem militiæ Magister cum exercitu ualido perse-
quitur, & arcem obsidione cingit. Factum hoc mēse Quinctili, anno CIↃ
ID LVI. Archiepiscopus, qui liberandi sui rationem nullam cerneret, die B
obsidionis octauo deditionem facit. Postea quàm in hostium potestatem
uenisset, custodiæ mandatur: simul omnis eius ditio cum oppidis & arci-
bus occupatur, ac fisco addicitur. Mitius cum Christophoro Megalbur-
gio duce actum, sed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obseruarēt,
ne posset elabi. Putabatur hic finis esse belli à pleriscp, sed longè aliter res
cecidit. Nam ubi captum Guilelmum Archiepiscopum, fratrem germa-
num suum, Borussiæ Dux Albertus accepit: mox ad arma tum suos euo-
cat, tum equitum peditumque Germanorum copias quantas potest ma-
ximas fratris in libertatem uindicandi caussa conscribit. Quam quidem
ad collectionem exercitus operam ei strenuè nauabat Ioannes Albertus
Megalburgius, & litteris & armis clarissimus princeps, quarum rerum
laudem pauci simul sunt consequuti, Christophori designati Rigensis an-
tistitis frater, quo cum nupta erat Anna Sophia filia Borussiæ Ducis Al-
berti è priore coniuge, Sophia Friderici Danorum regis filia. Præterea ca-
lamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigismundo Augu- C
sto exponit, & opem ab eo postulat. Quapropter hic quoq; supra homi-
num IↃↃↃ liberandi Archiepiscopi caussa cogit, primùm quia negligere
se posse factam suo consobrino iniuriam negaret: deinde quòd episcopa-
tus Rigensis Lituaniæ finitimi se patronum profiteretur. Interim Furstē-
bergius quoq; militiæ Magister aduersus utrumcp se munit, equitū Ger-
manorum ex ditione sua, & Dorpatensis, Habselensis, Reualiensis, epi-
scoporum auxilijs ad octo millia, magnum item peditatum cogit. Si-
mul suos quosdam homines cum pecunia Lubecam mittit, urbem Sa-
xoniæ maritimam, qui pedites præsertim collectos in Liuoniam ma-
ri transportarent. Polonus primùm antistitem quemdam cum huius-
modi mandatis ad militiæ Magistrum mittit: Guilelmum Archiepisco-
pum libertati quamprimùm restitueret, ablata redderet, sibi com-
positionem

A positionem ortorum inter utrosq; discidiorum permitteret. Quum infecta re legatus reuertisset, rex Magistro militiæ cum suis bellum denuntiat, & cum amplissimis copijs per Lituaniam suam ad Liuonorum fines contendit. In hoc rerum statu Christianus Friderici F. Danorum Norua giorumq; rex, religiosus & optimus princeps, insigni ad utrosq; legatione missa, de reuocandis ad pacem animis agebat. Hi quum aliquamdiu apud utrosq; non sine fructu egissent, accessit Ferdinandi Cæsaris designati legatus, missus è comitijs, quæ Augustæ Tiberiæ (Ratisponam hodie uocant) habebantur, mense Ianuario anni CIↃIↃLVII. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine legatus, transigendi negotij caussa. Diu rebus ultrò citrò que agitatis, tandem militiæ Magister in castra Poloni cum Archiepiscopo custodia liberato uenit, ubi deinde pax his ferè
B condicionibus initur. Primùm militiæ Magister Guilelmum Archiepiscopum omnino in integrum restituito, damnum que datum compensato. Deinde Polono regi sumtus in expeditionem factos refundito. Graues erant hæ quidem Furstembergio, sed quando aliter id temporis agi non poterat, acceptæ. Hoc modo thesaurus, quem publicum habebant, à multis annis intactum, magno cum reipublicæ damno fuit exhaustus, & Liuoniorum attritæ uires. Itaque sequutæ sunt deinceps magnæ totius rerum status mutationes, quas nunc (uti promisso nostro satisfaciamus) ordine narraturi sumus. Nam redeundum tandem etiam ad res à Moscis gestas. Dictum à nobis est initio commentarij huius, post pugnatum feliciter aduersus Moscos duce Pletemburgio prælium, pacem in annos L fuisse factam. Hi quum anno CIↃIↃL exijssent, Iustus Rœcius, equestri loco natus apud Bestualos, qui Dorpatensis antistes erat, magnæ tam apud suos, quàm uicinos Russos auctoritatis, missis ad Moscum legatis indutias in annos V nouas impetrat, his condicionibus: Primùm daret operam, uti fana Moscorum diruta, quæ Rigæ, Reualiæ, Dorpati singula prius, quàm status Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur, habuerant,
C quamprimùm instaurarentur: deinde tributum è Dorpatensi ditione per capita collectum mitteret, quod quidem à prisscis annis deberi sibi Moscus aiebat. Hæc si proximo quinquennio bona fide præstarentur, ulterius se XV annorum indutias concessurum polliceb atur. Hac re confecta, Iustus in patriam sese contulit. erat enim in collegio canonicorum Monasterienssium, tametsi Dorpatensem episcopatum accepisset. Eam ipsius abitionem alij aliter interpretabantur. Nonnulli dicere, magnas eum opes è Dorpatensi ditione conflatas secum auexisse: quum que suis spem reditus certam facere uellet, quo absq; ordinum impedimento posset discedere, maioris fidei caussa sacrosanctis symbolis acceptis reuersurum se promisisse. cuius sanè narrationis fides penes auctores esto. Alij mitius sentire, qui animum eius quietis studio tantum dignitatis gradum negligere aiebant, præsertim qui matura prudentia tempestates imminentes secum ipse præcepisset. Dorpatensis quidem ditionis ordines omnes reditum ipsius magno desiderio

diu

diu expetebant, id quod etiam missis legatis declararunt: quos Monaste- A
rij nos apud ipsum anno CIↃ IↃ LII uidimus, & in Liuoniam redeuntes,
Lubecam usque comitati sumus, ubi Albertum patruum habebamus.
Sed malebat (uti diximus) Monasterij degere in nobili canonicorum,
quod istic est, collegio: quamquam hoc quoq; deinceps reliquit, & æta-
te iam prouecta uxorem duxit. Posteaquàm ex legatis de uoluntate con-
silioq; Recclj Dorpatenses accepissent, Hermanum archimandritam Fal-
conauiensem, hominem obscuris natum parentibus, in eius locum suffi-
ciunt. Patriam habebat Vesaliam, sitam ad Rheni ripam in Cliuiorum
Ducis iurisdictione, quam inferam propterea uocant, quòd eiusdem no-
minis aliud sit ad eiusdem Rheni ripam oppidum, quondam municipium
imperatorium, nunc Septemuiro Treuirensi subiectum. Heic pater eius
pileos factitarat, quos homines ab eo plebei ad arcendas à capite pluuias
emebant. Hermanus ipse ante annum ab hoc XXV ex oppido Dorpa-
tensi cum quibusdam alijs sui ordinis monachis secesserat, quo tempore
Pontificia istic religio profligabatur, seq; non procul inde receperat in B
monasterium Falconauiense, cuius deinceps Archimandrita factus, nunc
ad dignitatem antistitis uocabatur. Eram ego, quo hæc tempore gereban
tur, in oppido Dorpatensi, unà cum magistro in litteris meo, cui me pa-
truus Albertus formandum tradiderat, Henrico Heningo, magnæ uir-
tutis & doctrinæ uiro, qui deinceps in ditione Spanhemensi ad Mosellã
fluuium ab illustriss. Palatinis principibus & Marchionibus Thermarũ,
qui agrum illum pari iure simul possident, ecclesijs est præfectus. Caussę,
quamobrem ad munus illud Hermanus uocaretur, hæ putabantur esse
præcipuæ: quòd in monasterio suo sic se gessisset, ut opulentus esse crede
retur: & quòd idem præstaturus existimabatur in episcopatu, cuius opes
ab antecessoribus imminutæ nonnihil erant. Biennio post, quàm ad gu-
bernationem accessisset, quia sciret indutias à Mosco concessas exspiras-
se: (nam agebatur iam annus CIↃ IↃ LV) legatos ad Moscum mittit, ad-
iungente suos homines militiæ magistro, qui cum eo de prorogandis in-
dutijs agerent. Moscus se quidquam amplius concessurum negat, quia ni C
hil eorum præstitissent, de quibus antea conuenisset. Sed tamen interce-
dentibus ipsius consiliarijs, fit in annos tres indutiarum prorogatio, qui-
bus & templa Russorum apud Liuonios in tribus illis (quæ diximus) op-
pidis instaurarentur, & tributum è ditione Dorpatensi colligeretur. Po-
stulabat autem tributi nomine, ut singula capita more Turcico marcam
unam penderent. Et marcæ quinæ numum aureum scutatum unum con-
ficiunt. Has condiciones legati accipiunt, quia discedentibus mandarat
Hermanus episcopus, ut quouis modo bellum auerterent. Discessuris
Moscus hominem quemdam suum adiungit, qui nisi conuenta Dorpa-
tensis antistes atq; ciuitas signis suis communirent, pro gentis more cru-
cem osculari recusaret. Hac enim cæremonia solent uti, quum sanctissimè
se uolunt obligare. Fit obsignatio, siue quòd colligi uires interea posse pu
taretur, quæ hostis impetum retunderent, siue alia de caussa. Geritur in-
terea bellum intestinum, quod expositimus. Eo condicionibus illis, quas
indicauimus,

A indicauimus,compoſito ac ſublato,militiæ magiſter anno CIↃ IↃ LVII, in autumno quemdam percunctatum mittit,uelit'ne Moſcus mittendis de pace legatis itinera tuta policeri:an omnino pacẽ deneget. Videbat enim,factas nuper indutias anno proximè ſequenti finẽ habituras.Reſpõdet Moſcus,quamdiu ſex Germanorum peditum ſigna relinquantur intra fines Liuoniorum,(retinuerat enim illa militiæ magiſter apud ſe, bello Polonico ſopito) non ſe poſſe credere, Liuonios ſerio pacẽ expetere. Sin eum militem dimittant,ſe uiciſsim legatis accedendi & agendi de pace poteſtatem facere.Furſtembergius hoc reſponſo accepto, Vẽdam ordines conuocat. Deliberatum in comitijs,quid fieri potiſsimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt,nec iritandum hoſtem barbarum. Aduerſantur his alij,quòd ſcire ſe dicerent,quò Moſcus ſpectet. Arrepturũ quemuis prætextum belli,quamprimùm dimiſſus miles fuerit. Iccirco ſe modis omnibus conſulere,ne copiæ minuantur, ſed potius duplicentur, & in finibus hoſti opponantur,ſi quid ille fortè ſit moliturus. Conſultatione facta uincit prior ſententia.miles exauctoratur.menſe nouembri ſplẽ
B dida legatio Moſcouiam mittitur.ſuos quoſdam homines Dorpatenſis epiſcopus adiungit.Eſt in more Moſcorum, ut legatos nõ tam citò mandata ſuorum principum exponere iubeant,atq; fieri apud nos conſueuit: ſed aliquamdiu detineant,uarijſq; cæremoniarum,colloquiorum,conuiuiorum generibus excipiant.Id nunc quoq; Liuoniorum legatis uſuuenijſſe accepimus,quibus inter alia beneuolentiæ ſigna Moſcus hoc etiam honoris detulerit, ut eos ad infantis illo tempore ſibi nati baptiſmum tamquam teſtes adhiberet. Poſt aliquot dies ſuum in conſpectum eos adduci iubet.munera quæ magiſtri militiæ nomine, ac Dorpatenſis epiſcopi offerebantur,accipit.legationem audit.Hinc num pactis conuentis ſtetiſſent,interrogat:ac nominatim quærit,ſecum'ne tributum ex ditione Dorpatenſi adferrent? Illi primùm excuſant ſe quanto ſtudio poſſunt, & ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium proferunt, quibus impediti præſtare pleraq; non potuerint hactenus,quæ tamen deinceps bona fide ſint exſequuturi.Orant,exiguam morã moleſtè non ferat.
C Quod autem Dorpatenſe tributum attineat, ſe maiorum annales euoluiſſe diligẽter,è quibus intellexerint,nihil huius ditionis nomine Moſco deberi. Quum hęc Moſcus audiuiſſet,per interpretem eis in hanc ſententiam reſpondet: Quando beneuolentia gratiaq; mea toties erga uos declarata, quum Reccio, quum militiæ Magiſtro, quum huic ipſi Dorpatenſi epiſcopo indutias prorogaui,quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci,planè uos abuti uideo,nec quidquam eorũ præſtare, quæ cũ crucis oſculo ſanctiſsimè polliciti hactenus eſtis: alia ratione uobiſcum agam,quorum omnino multandam armis perfidiam fraudesq; uideo. Illi contrà rogare,ne uim faciat ijs,qui Romano imperatori pareant,quo cũ ipſi fœdus ſit. Verùm quũ flecti nullis nec uerbis,nec promiſsis, nec precib. animũ eius poſſe cernerẽt:abeundi copiã,cũ itineris duce poſtulant. Cõceſsi qui deducerent,ſed inſigni cũ fraude.Nã data opera(quẽadmo-

u dum

dum haud dubiè mandatum ipſis fuerat) tam obliquis itineribus, tam de- A
uijs hinc inde oberrarunt: ut poſt menſes amplius duos, nimirum ſequen
tis anni CIↃ IↃ LIIX Februario menſe primùm ad ſuos reuerterentur.
Interea non ſolùm per alios ex ſuis celeriter ablegatos Liuonijs bellum
indicit: ſed etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines pri
us immittit, quàm legati reuerſi monere ſuos de imminenti periculo potu-
iſſent, quò prorſus ad defenſionem imparatos opprimeret. Litteræ, qui-
bus bellum denunciabatur, in hæc uerba perſcriptæ fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

MIſiſtis ad nos, Guilelme militiæ Magiſter, Archiepiſcope Rigenſis,
Dorpatenſis & ceteri antiſtites, ordinesq; prouinciæ Liuoniæ uni-
uerſi, legatos ueſtros, egregios uiros, Ioannem Bochorſtium, Otonem
Grothuſium, Volmarum Vrangelum, & alios his adiunctos, qui hono-
re nobis exhibito ſummiſſè peterent, ut datis ad præfectos noſtros No-
uogardiæ Pleſcouiæq; litteris ſignificaremus, cogitare nos de pace cum B
militiæ Magiſtro, Archiepiſcopo Rigenſi, Dorpatenſi & ceteris epiſco-
pis, omnibusq; Liuoniæ populis ineunda: quibus antea mandatum à no-
bis erat, nullam uobiſcum amicitiam pacem ue colerent, quos ut homines
iniuſtos & pactorũ uiolatores omnino multare decreuiſſemus. Impetra-
runt hi legati ueſtri, quod cupere uos aiebant, eſtq; pax inter nos conſtitu
ta conditionibus huiuſmodi: Vt damna nobis data per ſummam iniuriã,
deinceps compenſaretis: ut ſubditis noſtris mercaturam facientibus ius
eſſet cum ueſtris negotiandi, & omnis generis merces, nimirum ceram, ua
riorum animalium pelles, coria, ſeuum, loricas, thoraces ferreos, & arma
cetera inter ſe permutandi: ut Dorpatenſis epiſcopus annorum præteri-
torum tributa conquireret, exacta de quouis ſubditorum ſuorum capite
marca, nobisq; tertio fœderis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotan-
nis tributum nobis debitum perſolueret: ut omnibus ad noſtra ſe ſtipen- C
dia conferre uolentibus, cuiuſcumq; tamdem nationis homines eſſent, li-
ber ad nos aditus patêret: ut nec regi Poloniæ, magnoq; Lituaniæ Duci,
nec eius ſucceſſori ſuppetias ferretis: ut omnia deniq; contenta litteris de
pace ſancita confectis, multotiesq; deſcriptis, fide bona præſtaretis. Secũ
dum hæc non legati ſolùm ueſtri, harum litterarũ nomine, ſpectantibus
nobis crucem ſacroſanctam ſunt exoſculati: uerumetiam quum præfecti
noſtri Nouogardiani & Pleſcouiani eaſdem iuſſu noſtro per internuntiu
um ſuum, Melardum Torpicoum, ad uos miſiſſent, ipſi quoque cru-
cem tum ueſtro nomine, tum ſubditorum ueſtrorũ oſculati eſtis, dextras
amicitiæ ſymbolũ porrexiſtis, ſcriptas de pace litteras octo ſigillis ſpectã-
te Melardo muniuiſtis, munitas præfectis noſtris remiſiſtis: ut omnibus
modis fidem nobis faceretis, egregiè uos pacta conuenta ſeruaturos. Ve
rùm ne tantillũ quidem eorum hactenus præſtitiſtis, quæ nobis uſq; adeò
ſanctè policiti eſtis. Quod tametſi nos animaduerteremus, ne tamen ad
arma res ueniret, temereque Chriſtianorum ſanguis effunderetur: ſæpe-
numero ueſtri uos officij per litteras commonefecimus. Præterea per le-

gatum

A gatum ad nos ueſtrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinum, per Melchiorem eius'que collegas, per Henricum denique Guinterium uobis ſignificauimus, petere nos ut abſtineatis iniquis à' ſermonibus, & à' ueritate alienis, quibus exiſtimationem famam'que noſtram lædere conſueuiſtis: ita'que uos geratis, agnita ſuperiorum temporum culpa, quemadmodum & litterarum, & oſculi crucis religio poſtularet. Hanc benignitatem noſtram aſpernari non dubitaſtis, atque etiam aſſuto conſilio litteras à' nobis petere, quibus mittendis ad nos legatis de itinerum ſecuritate caueretur: hac una nimirum de cauſa, ut re diutius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinæ, nulla fidei pactorum ratione habita, & crucis oſculo neglecto, noſtram quoque clementiam floccipendere ſitis auſi: Deo fauente uindicare tamdem iniurias ſcelera'que ueſtra uel iuſtitiæ noſtræ crucis'que ſupremi Dei uiolatæ nomine cogitamus. In quo conatu ſi ſanguis alterutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, ſed iniuſticiæ ueſtræ debet. Nam ſcire uos omnino uolumus, non minus eſſe nos Chriſtianum magiſtratum,
B ac uos ſitis: nec rem gratam nobis accidere, quum ſanguis innoxius homi num uel Chriſtianorum, uel etiam ethnicorum effunditur. Vt autem intelligatis, quàm iniquè nobiſcum egeritis: decreuiſſe nos inſignem potentiam noſtram aduerſum uos reapſe declarare, hac epiſtola ſignificamus, qua quidem ipſa bellum denuntiamus, ac ſeuerè uobis edicimus, ne hominem hunc noſtrum, qui litteras haſce uobis exhibet, inuitum detineatis: ſed liberum ei reditum ad nos concedatis. Datæ in dominio, aula & urbe noſtra Moſcouia, anno IↃↃ CIↃ CIↃLXVII, menſe Nouembri.

De hiſce litteris animaduerti facilè poteſt, quæ Moſco belli gerendi cauſſæ fuerint. Edixerant ſub pœna grauiſsima Liuonienſes, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea ceteris membris muniendis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in uſum belli excogitatarum uel pretio Moſcis uenderet, uel pro mercibus (qui hodie'que populorum aquilonalium mos eſt) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices a-
C pud ipſos deſiderarentur, nationem per ſe dominandi cupidam magno cum finitimorum, ſuo'que in primis tum terrore tum detrimento armari. Hoc edictum ſibi moleſtiſsimum eſſe, iamdudum Moſcus ſignificauerat. Accedebat tributi Dorpatenſis adſidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienſes, ne aliarū nationū homines, néue opifices, néue milites per ipſorū fines ad Moſcos ſeſe cōferrēt, eiſ'q; ſtipēdia facerent. In hoc genere ſuperioribus annis quiddā acciderat, quod ægerrimè Moſcus ferebat. Miſerat magnis inſtructū pecunijs Germanū quemdā, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Auguſtum & Ferdinandum Cæſarem, ſub ſpecie quidem priſci fœderis, ſed reuera quo' impetraret, quod cum animo ſuo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebribus illis Imperij comitijs Auguſtanis, quæ captis Saxone Septemuiro, Cattoq; principe, anno CIↃ IↃ XLIIX ſunt habita.

Mandatis Moſci legato datis hoc quoq; continebatur: Si Carolus ac Ferdinandus legato poteſtatem facerent ſtipendio ſuo colligendi homines uariarum artium & opificiorum peritos, qui litteris Cęſareis inſtructi per Liuoniam, ut imperio Romano ſubiectam prouinciam, intra fines ſuos impediente nemine uenire permitterentur: Moſcum uicißim animi grati declarandi cauſa ſumtu ſuo totum triennium ſelecta ſuorum hominu triginta millia, qui more gentis equites omnes eſſent, aduerſus Turcas in armis habiturum. Conceſſum hoc legato fuit per Auguſti Cæſaris que diplomata. Quapropter multis dato uiatico perſuadet, ut Lubecam ſeſe cõferrent, urbem Saxoniæ maritimam, unde nauibus in Liuoniam tranſportati, ad ſui deinceps principis fines cõtenderent. Sunt omnino ſic à natura comparati Ruſsi, ut ex ingenijs ſuis difficulter aliquid ad uſum humanum præclari excogitent. Verùm ijdem ſi quid ab alijs inuentum, quo pacto fiat intueantur: non modò feliciter imitari, ſed etiam induſtria ſua nonnihil inuentis addere poſſunt. Hac de cauſſa Germanos homines uariarum rerum peritos magnopere Moſcus expetebat, ut nationem ſuam per ſe rudem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid fit? Vbi Lubecam ueniſſent, diditus que iam antea de ipſis rumor eſſet, quò tenderent: adire magiſtratum mercatores præſertim Liuonienſes, quorum iſtic magna frequentia, dicere ſingulari cum detrimento non modò Liuoniorum, ſed ipſorum quoque Germanorum hos homines ad Moſcos acceſſuros: orare denique, nautis omnibus interdicant, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc impetrato, paulatim diſsipati ſunt, præſertim numis deficientibus, unde uictitarent. Legatus ipſe, quum eamdem ad urbem ueniſſet, petentibus ita Liuonijs, qui iure ſe aduerſus improbi facinoris auctorem experiri uel le dicerent, in carcerem coniectus eſt: è quo tamen ille poſt aliquod tempus ſolerter euaſit. Quum que ſe, quem faciei rubedo nimia facilè proditura foret, per eas regiones ad herum penetrare non poſſe animaduerteret: Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem tum Aſtronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germaniam clariſsimum adit, eum que de omnibus in Moſcorum regna ducentibus itineribus cõſulit. Quid autem ei deinceps acciderit, equidẽ dicere nõ habeo. Id quidem coniectari non abs re licet, huius hominis tantæq; pecuniarum ſummæ iacturã Moſci animũ haud mediocriter pupugiſſe. Quãobrem indicto ſub finẽ anni LVII bello, mox ſequentis anni Ianuario menſe tantùm non infinitã Tartarorum Moſcorumq; manũ intrare fines agri Dorpatenſis iubet. Hi circa eid. Ianua. propter arcem Neinhuſianã ingreſſi, ferro & igni per ſummam immanitatem omnia uaſtant. In hoſtium caſtris qui plurimum, CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ, qui minimum, CCCIↃↃↃ fuiſſe perhibent. Maximas certè copias Moſcus haud difficulter cogere poteſt, & indicatis modò uel pares uel etiam maiores: ſed cur tantas nunc mitteret, cauſa non erat, præſertim quum ſciret hoſtem imparatum, qui ſe per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus reſiſtere poſſe. Quo ſimilius uero eſt, poſteriorum ſententia definitum numerũ

fuiſſe

A fuisse missum. Ceterùm mox ab ingressu incredibili furore sęuitũ in omnẽ ætatem, sexum, ordinẽ toto amplius mense: nec quisquàm manus hostiles euasit, qui nõ in oppidũ Dorpatense, uel arcem aliquã (habet enim nõnullas episcopus) cõfugisset. Hinc progressi Naruã ad eiusdem nominis flumen situ oppidum petunt, perq; militiæ Magistri ditiones eadem immanitate grassantur. Nemine resistente per stadia CIↃ CCLXXX in longum, quibus à Narua Nienhusium distat, itidemque ad CCCC stadiorum latitudinem depopulati omnia, multis hominum millibus secũ abductis, intra fines suos reuertuntur. Hoc ingenti damno accepto, Magister militiæ suos Vendam cõuocat, de præsenti rerum statu deliberandi causa. Fuerũt heic aliorum aliæ sententiæ. Nonnulli uolebant, hosti par pro pari referendum, conscripto que subito milite fines ipsius consimili atrocitate percurrendos. Alij censebant mittenda munera, quibus barbari hostis animus deleniri facile consueuerit. Posse triginta scutatorum millibus impetrari pacem, quæ pecunia militi perexiguum ad tempus suffectura sit.

B Considerandam potissimùm & temporis rationem, quo imparati à rebus omnibus ad bellum gerendum necessarijs essent, & hostis potentiam. Hęc à pluribus probata sententia. Simul ablegantur, qui expeditis itineribus ad Moscum contenderent, & ab eo mensium quatuor indutias peterent, & internuntijs ineundæ pacis caussa Moscouiam profecturis, litteras salui commeatus adferrent. Quum Moscus his nihil denegaret, decreta mox legatio, quæ transigendi negotij caussa cum eo ageret. Vbi uentum ad aulam Mosci, contra spem aduersa cuncta reperiunt, animo principis nouo quodam casu insigniter exacerbato. Diximus esse apud Liuonios amnem Naruam. Ad eius utramque ripam duo sita sunt eiusdem cum amne nominis oppida. Alteram Russicam, alteram Germanicam Naruam uocant. Vtraque suis arcibus est munita, quarum ea quæ Mosco paret, Iuanogroda dicitur, à Ioannis principis nomine, qui eam Itali cuiusdam architecti opera exstruxit: alteram Magistri militiæ præfectus perpetuo cum præsidio tenebat. Quum factis indutijs Russi, quorum erant

C ad tria millia in præsidio, festo quodam die conuenirent inermes patenti quodam in loco: ferunt ex Liuoniorum præsidiarijs quosdam plus æquo fortasse poculis accensos, in eorum mediam turbam tormenta bellica displosisse. Quibus quum aliqui læsi fuissent, nihil illi propter indutiarum religionem contrà moliri: sed celeritate summa rem, uti fuerat acta, principi suo nuntiant. Quapropter ille indignabundus Liuoniorum legatos infecta re cum ipsis muneribus dimittit, & minas grauissimas addit. Simul ingentem mittit exercitum, qui Naruam Germanicam obsideret, eiusq; muris tormentorum bellicorum ui deiectis, oppidum ad deditionem compelleret. Russi obsidionis octauo die machinis quibusdam ignes in oppidum eiaculantur, & incendijs excitatis ad muros accurrunt. Qui intus erant præsidiarij milites, quum distrahi se per ignem & hostes uiderent, unà cum ciuibus in arcem confugiunt. Erant omnino C C Q pedites, & equites CL. Quum ob commeatus inopiam sustinere se diutius obsidi-

onem non posse uiderent, deditionem hac condicione faciunt: ut præfecto cum omnibus suis abire saluo liceret, suas que res cuiq; secum asportare. Data fides, sed quod facultates attinet, non seruata. Ciues præfecto discedente, Mosco se sacramento deuinciunt. Eorum exemplum uicini sequuntur, quum opitulante nemine per Moscos omnia diripi uastariq; cernerent. Hoc modo plerique rem gestam fuisse uolunt. Alij diuersum tradidere. Nam Moscos aiunt exorto apud Germanicam Naruam incendio, traiecto intermedio flumine, quum flammis restinguendis tam præsidiarij Liuoniorum milites, quam ciues occupati essent, oppidum cepisse. Secundum hæc Moscorum agmina Dorpatensem ditionem inuadunt, homines numero ad IↃↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ Nienhusianam arcem sub mensis iunij finem obsidione cingunt. Eo cognito, militiæ Magister cum CIↃ CIↃ equitum, quibus CCC Dorpatensis antistes adiungebat, obsessis opem ferre nititur. Erant in arce præsidiarij milites uix LXX, de que uicinis agricolis non admodum multi. Quapropter hi quoque spe defensionis abiecta, semet hosti dedunt. Quod ubi nuntiatum militiæ Magistro fuisset, qui non procul aberat, simul que significatum, uniuerso cum exercitu ad ipsum opprimendum hostem aduentare: cedendum in hoc tempore censet, quo tantis uiribus esset impar. Itaq; nemine iam impediente Rusicarum copiarum dux Petrus Sisegaledrus (hoc Moscorum lingua nomen ei datum erat à sex triremibus, quibus piraticam exercuerat) recta Dorpatensem ciuitatem cum exercitu petit. ob sidionem a.d. III eidus Sextil. incoat, quum intus præsidia perexigua forent, ciuibus morbo magna ex parte absumtis. Post paucos dies in urbem mittit, qui obsessis significarent, neminem se coacturum, ut contra fidem imperatori Romano datam in principis sui uerba iuraret. Potius se abitionem tutam illis policeri, qui sub Moscorum imperio uiuere detrectarent. Deditionem facturis, & sacramentum principi suo præstaturis, omnes se fortunas saluas & integras conseruaturum. Qui neutrum horum amplecti uellent, eis non posse non extrema se minari. Has condiciones maior pars ciuium non illubenter accipit, & cõtinuo deditionem facit. Tantum CC armati, & pari prope numero inermium seminarum, senum, puerorum que turba, recusato Moscorum iugo, non sine magnis periculis Reualiam sese conferunt. Parum enim abfuit, quin contra ipsius Sisegaledri uoluntatem à Tartaris spoliarentur. Inter alios Hermanus quoq; Dorpatensis antistes in Moscorum potestatem uenit, qui abimo (ceu diximus) loco magnum ad honoris potentiæq; fastigium euectus, extrema in senecta fortunæ fit ludibrium, & humanarum rerum inconstantiam experitur. Conspectus est hoc ipso tempore, nimirũ mense Sextili, cometa: de quo, quum memorabiles quidam casus deinceps acciderint, paullo post aliquid dicturi sumus. Erant & comitia, quum Carolus Augustus per legatos imperium resignasset, ab eius successore Ferdinando ad urbem Augustam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs de rebus ad salutem imperij pertinentibus ageretur. Ad ea sub initium anni CIↃ IↃ LIX militiæ Magister ex equestri collegio sapientem disertum que

uirum

A uirum Georgium Siburgum mittit, præfectum arcis Duneburgensis: qui ordinibus imperij miserabilem Liuoniæ statum exponeret, auxiliaque contra Moscos peteret. Hanc ille causſam quamuis summo egerit studio, parum tamen effecit. Itidem actum deinceps anno sequenti Spiræ inter ordinum imperij legatos, quo pacto Liuoniæ succurreretur. Ac Ferdinandus quidem quū imperij nomine numūm aureorū CCCIↃↃↃ pro eius temporis ratione, quo passim perturbata essent omnia, Liuonijs obtulisſet: memoriæ proditum est, potius eos nihil, quàm tantillum accipere uoluisſe. Eodem anno LIX Tartari more suo Moscorum in fines excurrerunt, eosq; populabundi grauiter uexarunt. Itaque suos Moscus ex Liuonia reuocat, tantùm oppidis & arcibus, quibus potitus fuerat, mi lite præsidiario munitis. Anno sequente, domitis & eiectis extra fines suos Tartaris, in Liuoniam reuertitur, & oppidum Velinum magnis cū copijs obsidione cingit. Erat illud arce præclara munitum, in qua hoc tēpore satis magno cū præsidio Guilelmus Furstēbergius militiæ Magi-

B ster, magni uir animi, erat. Parabat is sese ad defensionē, ac suos ad uirtutē cohortabatur. Verùm siue socordia, siue singulari perfidia militū deditio facta est, & ipse desertus in hostium potestatē uenit. Magna deinde pars floris Liuoniorum cęsa, capta, Moscouiam abducta, per summam immanitatem barbarè tractata. Solent omnino magnas rerum mutationes quum alia signa portendere, tum cometarum tristes adspectus. Diximus autem in ipso harum calamitatum principio cōspectum fuisse cometam, qui cauda uersus occasum initio porrecta, deinde se totum ad septemtrionēs inflexit. Sequuta profectò euenta quædam insignia, uersus occasum, mors Caroli V Augusti, quo bello ac pace clariorem principem multa sæculanō uiderunt. Mortua mox & eiusdem soror Maria, bellicosa femina, & Angliæ regina Maria Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magna per Angliam sequuta est mutatio. Adde his Henricum Galliarum

C regem, planè Mauortium, in ludis equestribus lęsum, ac non multo post mortuum, sequutosq; regni terribiles admodum motus. Versus septem

C triones non magnis interuallis mortui sunt Christianus Danorum Norŭagiorum'que rex, Christiernus eorundem aliquando regnorum dominus, sed ob crudelitatem expulsus, & in custodia multis annis habitus, Gustabus denique Suedorum rex, qui ex equestri ordine ad eam dignitatem peruenerat. His succeſſere filij, Fridericus Christiano, Gustabo Ericus. In ipsis regni auspicijs Fridericus cum duobus patruis, Ioanne ac Adolfo, Ducibus Holsatorum, Ditmarsos aggreditur. Ea natio CCCC amplius annis Holsatorum principibus, quorum aliquando paruerat imperio, feliciter aduersata fuerat, suam'que libertatem tutata. Verùm hoc tēpore citius est debellata, quàm quisquā hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales locorum munitiones cognitas haberet, existimasſet. Itidem capto Guilelmo Furstembergio Liuonię status in uniuersum mutatus est. Nam surrogatus in captiui principis locū Gotardus Ketelerus, equestri apud Bestualos genere natus, quū ab imperio Romano frustra

exſpectari auxilia cerneret: uicino Poloniæ regi fidelitatis ſacramentum ea A
lege præſtat, ut uiciſsim rex eum contra Moſcum & hoſtes alios defen-
deret, Iraq; Curolādiæ Semigalliæ'que Dux creatus, regiones eaſdem ceu
cliens in perpetuū pro ſe ſuiſq; heredibus maſculis accipit: in ceteris, quæ
equeſtris antea collegij fuerāt, nūc à Polono rege occupabātur, præſertim
in urbe Rigēſi Regius uicārius conſtituitur. Necq; multo poſt Annā prin-
cipem Megalburgiā, ex antiqua regū Obotritorum familia natā, Ioannis
Alberti Megalburgij, Boruſsiæ Ducis generi, & Chriſtophori Rigenſis
Archiepiſcopi ſororem matrimonio ſibi iungit. Epiſcopatum Habſelen-
ſem Magnus Holſatiæ Dux, Chriſtiani regis Danorum filius, & Friderici
frater, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, item'que Narua,
Velinum, Viteſtenum munita loca in Moſci poteſtate manent. Reualia
ſe Suedorum regi Erico dedit, qui deinceps Pernouiam quoque occu-
pauit, ſed non retinuit. Nam Polonus hanc ei per Gotardum rurſus eripu-
it. Reualiæ ad Suedorum regem tranſitio nouo bello cauſſam præbuit.
Ericus enim coronationis ſuæ tempore Lubecenſiū legatis nō ſolùm pro B
miſerat, ſed datis etiam litteris teſtatus fuerat, ſe maiorū ſuorum, ac præſer
tim Guſtabi patris exēplo priſcas ipſis immunitates, quæ priuilegia uocāt,
in regno ſuo ſaluas relicturum. Eæ ſpectabāt potiſsimū ad negotiationes
cum eius ſubditis & alijs nationibus, præſertim Moſcis, citra impedimen
tū ullū exercendas. Verùm poſteaquàm auctus eſt imperio tā inſignis op-
pidi, cui nec elegantia nec magnitudine par ullū in toto Suedorum regno
reperitur: uiciſsim Reualienſibus tamquā ſibi iam ſubiectis gratificari uo-
lebat. Conabātur aūt illi mercatoribus Germanis iter mari præcludere, ne
peruenire Naruā poſſent, quæ iam Moſco parebat, & cōmercia priſca cū
Ruſsis habere. Hoc conſilium eò ſpectabat, ut cum mercibus ſuis Reualiā
petere cogerentur, easq; Reualienſibus uendere: qui deinde cum Moſcis
contrahendo, lucrum aliorum labori ſumtuiſq; debitum interciperent. Ita-
que Suedus rem ſuis gratā facturus claſſem inſtruit, itinera mari obſidet,
Lubecenſibus Naruam profecturis contra fidem datam naues cum merci
bus eripit. Famam inde ſpargit, eſſe repertam in eis magnam armorū uim,
aliarum'que rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moſcis uende-
re præſenti cum totius Chriſtianæ reipublicæ diſcrimine uoluerint. Idem C
Ericus iam Fridericum quoq; Danorum regem iniurijs quibuſdam iritā-
rat. Quamobrem inter hos inito fœdere bellum Suedo denuntiatur. Sub
eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlandiæ ducem, quo-
cum nupta Poloniæ regis ſoror erat, noctu nihil tale opinantem in Aboen
ſi arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de cauſa Polo-
nus etiam Erico bellum indicit, qui nihilo magis territus inſolenter admo
dum multa deſignat, uno eodemq; tempore Britāniæ reginam, quæ iam-
pridem ipſius coniugium aſpernata fuerat, de nuptijs iterum ſollici-
tat, & Philippi Cattorum principis minimam natu filiam uxorem po-
ſcit. Qua re patefacta, utraque præter ſpem excidit, & Philippus fili-
am ſuam Adolfo Friderici regis, Suedorum hoſtis, patruo in matrimo-
niū colloçat. Tādē Ericus lictoris (ut aiūt) Stocholmiēſis filiā, ex qua iam

ſobolem

A sobolem conceperat, uxorem ducit: & eodem tempore de fratrum ac præcipuorũ è nobilitate uirorũ cæde consiliũ capit. Eo animaduerso à fratrib. opprimitur, & carceri mancipatur. Ioannes (quem antea captiuum fuisse diximus) primùm se regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiusdem belli inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunsuigius cum XX peditum signis, quæ adiunctas equitum copias habebãt, occupata Varendorpia, Monasterienſi episcopo, cuius id oppidum erat, CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ CIↃ CIↃ numũm aureorum extorquet, inde per mediam Saxoniam, Megalburgensium & Pomeranorum agros, in Borussiã contendit. Vbi quum Borussiæ Dux Albertus, ipsius sororius, ab amnis Vistulæ traiectu eum arceret, cum suis pedem retert. Hac expeditione sibi nuntiata, Polonus Christophorum Megalburgium, Archiepiscopum Rigensem, qui Guilelmo Brãdeburgio successerat, in uincula conijcit. Num aliquid inter hũc & Ericum Brunsuigium tractari subolfecerit, incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum ma-
B gnis (ceu diximus) temporum interuallis semet exalijs aliæ uelut excepe-runt. Ad Moscos rẽdcamus, quorum bella præcipuè nunc exponimus, quamquam hactenus indicata nõ prorsus ab instituto nostro sunt aliena. quippe de nonnullis horum exorta sunt quædam quasi discidiorum semina, quibus arreptis Mosci ulterius progressi sunt. Eorum principi molestissimum erat, Liuoniorum maiorem partem Polono se adiunxisse, qua cum gente nec ipsi, nec maioribus eius umquam conuenerat. Itaque Polonum bello persequuturus, qui suos hostes declaratos in fidem patrocinium̃q; suscepisset, coactis suorum ducentis millibus, præter ingentem Tartarorum manum, Lituaniæ fines ingreditur, ad oppidum Polozicoum recta tendit, copias suas quinquies non solùm nullo cum fructu, sed etiam magno detrimento irruere iubet, tamdem̃q; sexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti cathenis ferreis, & Moscouiam abducti: ceterorum ad CCIↃↃ CCIↃↃ interfecti: urbs ipsa flammis iniectis cremata. Sub initium hæc anni CIↃ IↃ LXIII acciderunt. Nec Polonus suis opem ferre
C poterat, propter deplorandas eius regni discordias. Et erant præterea tã superbi Lituanorum animi, ut à Polonis opem implorare nollent, qui uicissim rogari uelle uidebantur, ut succurrerent. Magna per omnem uiciniam discurrentibus Tartaris atque Moscis damna data. Quum̃que tamdem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lituanorum satis magno exercitu instructus, hostem aggredi uellet: cessit ille, sibi̓que maturè cõsuluit. Secundũ hæc Polonus uicissim cogitare, quo pacto uires Mosci frangeret, & recens illatas suis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda se denique obtulit occasio. Notum est, ac iam antè sæpius à nobis indicatum, perpetuis excursionibus uel Tartaros à Moscis, uel Moscos à Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent, ut Mosci iugum subire cogerentur, cui se iam unum & alterum nationis suæ regnũ summiserat: Turcas arcessẽdos statuunt, quẽadmodũ & annò CIↃ IↃ XXVII fecerant, quorum natio maxime Moscis est formidabilis. Turcarum Imperator haud inuitè pollicetur auxilia, solũ hoc restabat,

ut

ut quo potiſsimùm itinere profecti Turcæ Tartaris ſeſe coniũgerent, diſpiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, uti- A
ter eis per fines ſuos concederet. Hoc abs rege Moſcis infenſo non difficulter impetratum. Igitur ex inferiore Pannonia per Moldauorum agros Turcis tributarios, latiſsimosque Podoliæ campos, qui ad imperium Poloni ſpectant, profecta Turcarum ıɔɔɔ ccıɔɔ ccıɔɔ ccıɔɔ Tartaris opem aduerſus Moſcos ferunt, eisque magna clade adfectis, munitiones quaſdam occupant: quibus quum præſidia ſatis ualida impoſuiſſent, eadem uia qua uenerant, Pannoniam repetunt. Verùm quia per Podoliam redeuntibus, magnæ ſolitudines peragrandæ erant: ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis perijſſe dicitur. Facta ſunt hæc anno cıɔ ıɔ lxıx. Quo ipſo tempore Moſcus, ut adfinitatibus Chriſtianorum principum res ſuas conſtabiliret, cum Holſatorũ duce Magno, qui Habſelẽſem & Oſelẽſem ditionẽ tenebat, agere cepit de cõtrahendo inter ipſum & ſororẽ ſuã matrimonio, cui daturus in dotem eſſet, quidquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorum in finibus occupaſſet. Conciliatæ ſunt deinceps cò facilius inter hos illæ nuptiæ, quòd Magni pater Chriſtianus Danorum rex cum Moſco fœdus habuerat, id quod à Friderico rege Magnoque Duce fratribus renouatum erat. Idem Magnus aliquanto poſt Reualiam quoque ſolerter occupauit, & B
eiectis Suedis eam ſui iuris fecit. Hoc anno cıɔ ıɔ lxx accidit, quum proximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus meus, Danorũ Lubecẽſiumque claſsis imperatores, ſingulari felicitate portum Reualienſem prima aurora pernebulam inuaſiſſent, ex hoſtium claſſe maiorem nauium partem ingenti cum pecunia, ſupellectile bellica, merciumque copia ſecũ auexiſſent, reliquas numero ad xxx exuſsiſſent. quo facto, non parum hoſtis imminutæ ſunt uires, qui aſtuto cõſilio pacẽ expetere ſe ſimulabat, ut ſub induciarũ prætextu arceſsitis è Liuonia copijs, noſtros imparatos obrueret. Diximus inſigni damno Moſcũ à Turcis adfectum fuiſſe. Quapropter ablegatis ad Polonũ ſuis hominibus, cũ eo graui-ter expoſtulat, qui Turcis Chriſtiani nominis hoſtibus ad ſe inuadendũ per Podoliam eundi poteſtatẽ feciſſet. Polonus contrà queri quũ de alijs priſcis, tum recenti potiſsimũ damno, quod ex uaſtatione Polozicoi & to- C
tius agri finitimi accepiſſet. Multis actis ultrò citroque, tandẽ ad pacẽ ineundam anno cıɔ ıɔ lxx cõuenitur. Poſtulata Moſci hæc erant. Primùm ne Turcas Polonus deinceps iter facere per ipſius imperiũ contra ſe pateretur. Deinde damnũ datũ reſarciret. Tertiò, filiũ ſuum ad ſe reciperet, arbitratu ſuo moreque gentis educaret, ac ſucceſſorẽ in Poloniæ regno Lituaniæque magno ducatu deſignaret. His ſe conditionibus pacẽ facturũ oſtendebat, quæ niſi reciperẽtur, dira quædã minari uidebatur. Ad ea Polonus primùm reſpondebat, uelle ſe uiciſsim toties illata ſibi damna præſtari. Quod aũt filiũ Moſci attineat, eũ ſe propterea ſibi ſucceſſorẽ nõ deſignaturũ, cp in hac ætate, quę ſatis adhuc uegeta ſit, uxorẽ aliã ducere ſobolis gignẽdę cauſſa cogitet. Minis Moſci uſque adeò ſe nõ terreri, ut ſi quidẽ bellum quàm pacẽ malle Moſcum animaduertat, maiores etiam Turcarum

copias,

A copias, quàm nuper, in eius fines sit immissurus. Hoc modo quum pax certa constitui non posset, saltem ad indutias uentum accepimus. Hæc nos de bellis Moscorum, & finitimarum quarundam gentium, exponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraque, recentiora præsertim, longius disitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerum'que gestarum apud exteros studiosis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuosa quoque futura confideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ uiros prudentes de maximis rebus commonefacere possunt. Nostram quidem operam atque studium lectores æqui boni'que facere cupimus, & omnino facturos speramus.

FINIS.

RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM INDEX.

Abbates duo tantùm in Moscomia, Priores autem plures 28.a
Abbates in Moscouia Archimãdritæ dicti 29.b
Abbatum Moscouiæ nomina 21.b
Abdelatiuu Alegæ suffectus 92.a
Abrahemin Cazanensium rex 91.b
Achas ciuitas 66.c.100.c
aconitum 185.a
accubandi modus 46.a
accusationes quomodo fieri solitæ 53.c
Adolphus Holsatorum dux 223.c
Adrianus papa 31.a
adulterium 48.a
adulterij pœna 26.c.109.a.204.b
æstus nimij narratio 61.c
Agis, fratris consilio acquieuit 102.c
Alba, aliàs Moncastrum, 104.a. à Turcis occupata 2.a
Alba ad Thijram fl. sita 101.c
Albertus Fridericus Borussiæ dux 212.a
Albertus Marchio Brandenburgensis 138.a. 211.c Ericum Brunsuigum à Vistulæ traiectu arcet 225.a regi Poloniæ subiectus 105. c. 212.a cius cum Polono bella 211.c
Albertus Megalburgius dux 211.b
Albertus Saxoniæ dux in Frisia bellum gerit 106.b
Albus lacus 77.b cius longitudo & latitudo ibidem.
Alce 110.c
Alculpa Tartarorum rex 88.a
Alegæ Cazanensium rex 91.c
Alexander Magnus dux Lithuaniæ, à Ioanne Basilij profligatus 70. a rex Poloniæ declaratus 10.a
Alexandri papæ bulla de Rhutenorum baptismo 38.a.c
Alexander Polonorum rex 11.a.104. b.206.a.208.a. cum socero pacem facit 10.c
Alexandri Poloniæ regis perfidia 115.a
Alexandri æra 67.a
Alexandro Helena Ioannis Moscouiæ ducis filia nupta 25.b
Alexandra Iagelonis soror ibid.
Alexius uir sanctus 63.b
Alexius Thnrzo 183.a
Alpium fluuij celebriores, Rhenus, Padus ac Rhodanus 565.c
Altenburg 545.b
Altinum 56.c
amicos habere, bonum: sed miseros esse, qui his uti coguntur 147.a
Ancyra Galatiæ urbs 162.c
Andreas Alexandri dux 7.c
D. Andreas apostolus, quibus in locis prædicarit, & à quo sit crucifixus 27.a
S. Andreæ miraculum 71.c
Andreas Czeladin Mosens 12.c
Andreas Ioannes dux Chioiuiensis 23.c
Andreas & Demetrius filij Georgij, cur Moschouiam obsederint 8.c
Anna 7.a Iagellonis uxor 22.c
Anna Ianussij Mazouniæ ducis coniunx 22.b
Anna Michaeli duci Lithuaniæ nupta 24.a
Anna Ferdinandi Romanorum regis, &c. uxor, eiusq; liberi, & obitus 23.b
Anna Sophia, Alberti Brandenburgici F. 214.b
Anastasia Basilio duci Moscouiæ in matrimonium collocata 22.b
Amulia Vnguslao Stolpensium duci nupta 24.a
animalia cuiuscunque generis in Vuotzka regionem introducta, colorem sunm in albedinem mutare 76.b
annium laus præcipua 189.a
annonæ mira caritas in Vuolochda prouincia 79.c
annorum qualis apud Moscos computatio 170.a
ἀφορμὴ 213.a
apparatus Moschi exercitus 96.b
apparatus mensarum descriptio apud Moschum 128.a
Aphgasi populi 101.a
aqua benedicta 41.c
aqua ad arcem Fileg, sinpernè distillans, continuò durescit 106.c
aqua comitatus Barsiensis, unde saporem amittat 186.b
aqua uiridis, ex qua chrysocolla colligitur ad oppidũ Bistriciã 186.a
aquæ uitæ apud Moscos 128.c
aquæ calidæ apud Vuaradinũ 188.a
aquæ lapidescentes 185.a
aquarum qualitas unde 185.c
aquarum inundatio 123.a
aquas in Hungaria ex ferro cuprum facere 148.c
de Aquis Hungariæ admirandis cõmentatiuncula 178.a
Arabon fl. Ptolemæo Narabo, nunc Raba dicitur 178.b
Aranyas 189.b
are Alexandri & Cæsaris 67.a
Arbuspach 137.a
Archiepiscopi in dominio Mosci 11. 18.a
Archiepiscoporum electio 27.b
Archimandritæ 29.b
Archimandritæ & episcopi quomodo eligantur 169.a
Arcus Mosci 49.c
Argamak 132.c
argento Mosci à centum annis utuntur 57.b
Ariel fluuius 70.b
Artautsthæ fl. 82.a
Artach 85.b
Aristoteles Bononiensis 161.a
Asbeck Tartarorum rex 8.a
Asoph ciuitas 44.a.100.c prius Tanais dicta 66.c Turcis tributaria 67.a
Asoph emporiũ nobilissimum 67.a
aspreolorum pelles 60.a
Assack claudus 88.c
Astrachan emporium 98.b
Astures 170.c
atramentum sntorium 184.c
aues, animalia, &c. suffocata 53.c
Augusta Vuindelicorum ad Lycum fl. 136.c
Augustæ comitis Imperij 219.c.222.c
aui in nepotem iniuria 9.c
Aurea anus, idolum 82.c
aureos Moschum non cudere 57.a
Austriæ loca 137.a
Azoum emporium 165.b
azymis abstinendum 82.a

B

Baare 153.c
Baculus Moscorum 49.c
Baimocij arcis therma 191.a
Baiazetes Ottomanus 162.c
baleares 86.b
Baltheum mare 3.a uaria eius nomina 114.a unde dictum 211.a

baptisandos pueros ter aquâ mergi 37 b totos mergendos 35 c
baptismatis sacramenti forma 38 b
baptismus Rutenorum 37 c
Barack Soltan 100 b
Barbara Sigismundi Pol. regis uxoris mors 25 b
barbam totã Moscorum principem nunquam radere 130 a
barbarica superbia 121 a
Barma 19. 20 b
Barmai torques 22 a
Barnabas Bel 147 c
Barni 105 b
Barptolomæus metropolita uir sanctus 27 b
Barthus castrum 118 a
Basilicki 151 c
Basilius 79 a
Basilius Bielski 48 a
Basilius cæcus dux 9 a. 65 b
Basilius Laroslauuski 125 c
Basilius Constantini à Tartaris interemtus 87 c
Basilius Czirpach oppido quomodo potitus 68 a
Basilius Demetrij Tartaros eiecit 8 a
Basilius dux factus, mox ejicitur 8 b rursus restituitur, item rursus oppugnatur. ibidem
Basilius Mosc. princeps modernus, primus peditatu & tormentis usus 50 a
Basilius. qui & Gabriel, Ioannis filius, eiusdemq; tyrannis. 68. 69 a. 206 b
Basilius Ioannis à Pletemburgio victus 207 a cum eodem pacem init. ibid. c Fmlandiam aggreditur 210 a item Lituaniam 208 b pacem cum Polonis facit 209 c Polonos uincit 208 a Tartarorum 20000 cædit 209 c Smolẽtzko ciuitate per proditionem potitus 70 c. 208 b
Basilius in Lituanos exercitum mittit 12 b
Basilius & Michael Lintzkij 26 a
Basilius Magnus dux, Demetrij Magni successor 63 b
Basilius princeps Biele, quãdo ad Ioannẽ patrẽ Basilij defecerit 71 c
Basilius Semeczitz 9 a cur in carcerem coniectus 69 b. c
Basilius Smolentzko 30 b
Basilius Sebnishi 84 b
Basilius Tartaro 8 b
Basilius Tretyack Dolmatous 14 c
Basilij iniquitas & stultitia 99 a
Basilij & Theodori acerrima congressio de imperio 65 c
D. Basilij locus de Eucharistia 197 b. 198 b. 200 a de animarum ex orco liberatione 203 b
Basilij patrueles Mosco se tradiderunt 10 c
Basilouugorod 65 a
Bassa 114 b
Bassa Mahometh 180 a
Bassalick Moscorum 49 b
Bathi rex 7 c. 86 b ab Vulaslauo Hungarorum rege occisus 87 c
Batmassa Soltan 91 c
Bauariæ oppida 136 c
Bebeid Cban 500 b
Beca fl. 211 a
Bellorigo pleruṁq; ex cõnubijs 10 a
Beluga piscis 67 c. 99 a
Bensin 153 c
Beodnitz 140 b
Berbetomagum Vangionũ urbs 205 a hodie Bormatia dicta. ibid.
Berdebeck Tartarorum rex 88 a
Bersemani 88 c
Berefina fl. 12 c. 105 a. 142 b idem. fortè antiquis Borysthenes. ibid. Borysthenem influit 109 a
Berges. Norduuegiæ ciuitas 118 b
Beschna fl. 151 b
Bethaopp. 139 a
Betuuna fl. 144 b
Bicis lacus 75 c
Biela principatus, oppidum & arx. 10 b. 71 b. 153 c
Bieli 2. c Bielaribitzka 67 c
Bieloiesero principatus 77 b. 78 c. oppidum & arx 77 b
Bielskoopp. 142 c. 137 c. 153 a
Bij, dux 103 b
Bischouu oppidum 144 c
Bisons Suber, Vrochs 109 c
Bisontis forma depicta 112 a
Bisontium uenatio 110 a
Bistricia opp. Germanis Neusola 186 a
Blasius suum iter ex Moscouuia in Daniam narrat 118 c
Blud leropolchi intimus cõsiliarius de interficiẽdo domino suo à Vuolodimero sollicitatus 6 b eiusq; perfidia ibidem.
Bobransko oppidum ad Borysthenem 104 c. 105 a
Bodrogus ubi Tibisco miscetur 190
Bog Lithuaniæ fl. ibidem. (b
Bog fl. 109 a
Bohemi 2 b
Boiari nobiles 19 a
Bona Ioãnis Galeacij Sforciæ F. 138 b
Boranetz 99 c
Boris 6 a
Boris in diuos relatus, & sacer ei dies institutus 7 b
Boris & Chleb fratres inter sanctos relati 7 b
Boris magnus dux 7 a
Boris Vuolodimeri F. 7 b
Borosouu 142 b
Borisouu opp. 12 c. 105 c. 152 a
in Borussia equitum Teutonicorum collegium abolitum 212 a
Borysthenis fons, cursus, oppida 72 a. b. ortus 165 c
Borystheni adiacentia oppida 72 b. 104 c
Boum plus quàm 80 millia per uiam Vienensem ex Hungaria in Germaniam uno anno esse acta 149 a
Braslauu 139 a
Brensko oppidum 10 b
Bretschauu 153 c
Briesli opp. cum castro ad Bub fluuium 142 a. 152 b
Brill 150 a
Brod 140 a
Bruna 137 a
Buda 85 c. à Solimanno capta 147 b
Budæ encomium 181 c. unde condita 182 a
Budensium thermarum enumeratio atq; descriptio 179 b. c
Bub fluuius 137 c. 143 a
Bulgaria 2 b. 87 b
Bulgari Polouuzi & Czudi quando baptisandi 36 a
Bulgarorum antistitis locus de Eucharistia 196 b. 198 a
Bulla Alexandri papæ, de Rhutenorum baptismo 38 a

C

Cadayenouu 151 c
Cesaris æræ 67 a
Cesarem Romanum non se maiorem esse, Moscum existimare 17 a
Cassa Ligurũ colonia, Tartaris subiecta 162 a
Cainouu oppidum 104 b
Calacha fl. 140 c
Calami populi 82 c
Calcaria Moscorum 49 c
Calidorum fontium cur ab Homero nulla mentio facta sit 191 a
Calka fluuius 84 c
Calor Moscorum 65 c
Camen Bolsthoi 81 b

-ſzi 54
Comenetz opp. 151 b
Candidi lacus paludes 165 c
Canis immundum animal apud Moſcos 157 d
Canes pro iumentis 8 b
Canum ad uenationem Moſci ducendorum mos 132 d
Canones Ioannis Metropolitæ, qui dictus eſt Propheta 83 c
Cantilena ſeptim à Rhutenis repetita 20 c
Capha inſignis urbs, olim Theodoſia dicta 101 b. à Turcis Genuenſibus adempta ibidem.
caput S. Ioannis 101 d
capite plectendi 51 d
capita equorum apud Tartaros in delicijs haberi 89 b
Carolus V. Imperator 15 b eius mors 223 b
Carpatus mons 178 b
Carpiones à nonnullis Cyprinos nocari 190 c
Caſan 50 b
Caſani reges à Molochis uicti 11 d
Caſanij 162 b
Caſanum Tartarorum opp. 164 d
Caſimirus 15 d. Sarmatarum rex 206 d, 208 d
Caſimiri filij ſex 21 d
Caſima fluuius 81 d
Caſimouuzorod opp. ad Occam 65 d 67 c
caſtorum pelles 60 b
Caſtromouugorod ciuitas cum caſtro 84 b. eiuſdemq; nominis fluuius ibidem.
caſtrorum locus 51 d
catorum domeſticorum pelles 60 b
Catharina Poloniæ regina 25 b
Catharina innupta obijt 24 b
Cathayni populi 164 b
Cathayum ciuitas 162 d
Cattus princeps captus 219 c
Cazan arx obſidetur 98 d. incenditur 96 c
Cazan regnum, ciuitas & caſtrum eiuſdem nominis 91 b
Cazan, olla cuprea bulliens. ibid.
Cazanca fl. 96 c
Cazanenſes Tartari 86 c. quando à Moſcis defecerint 92 d
Cazanenſium contra Moſcos bellum 92 b. eorundem ſtrategema ibidem.
Cecili 187 c
ceremoniæ Moſcorum 55 b. Moſci principis, in cruce deaurata 215 b
ceremoniæ cum pileis 20 b
ceruis Loppos pro iumentis uti 118 b
Chan, rex 83 b. 103 b
Charnos à Venetis, Charſos appellari 1 c
Chazanenſes ſub Moſcis 91 b
Chelcalech Cazanenſium rex. ibid.
Chidir Tartarorum rex 88 d
Chiouuia uetus Ruſſiæ metropolis 24 d. 72 b. 104 b
Chiouuia Ieropolcho tradita 5 d
Chiouuiæ idola 6 c
Chiouuiæ monticulus 104 b
Chleb Vuolodmeri F. 7 b
Chleb in diuos relatus ibidem
Chlinouua opp. 84 b
Chlopi 49 d
Choutilouua 141 d
Chorontani 2 c
chorea certaminis genus apud Tartaros 90 d
choreæ 54 d
Chorunati 2 c
Chriſtianus Daniæ rex 45 d. 215 d. 216 d. eius mors 221 c
Chriſtiernus Daniæ rex, regno eiectus 106 d. 225 c. eius mors. 223 c
Chriſtophorus epiſcopus Labacenſis 116 b
Chriſtophorus Megalburgius 212 b. 214 b. in uincula coniectus 225 d
Chriſtophorus Rigenſis archiepiſcopus 224 d
Chriſtophorus Schidlouueczki caſtellanus Cracouienſis 143 b
Chriuuitzi 2 c
Chryſocolla ubi ex aqua colligi ſolita 184 d
Chryſoſtomus Columnus 116 c
D. Chryſoſtomi locus de Euchariſtia 196 d. 198 d. 200 b
cibi genus in icunio maiori 155 d
Ciki pop. 101 d
Cimbrica Cherſoneſus 114 d
cinctus Moſcorum 52 c
Circas opp. 2 d
Circaſſi ſeu Ciki populi, nec Turcis nec Tartaris parent 101 d
Circaſſi 72 b. 103 c
Circaſſi oppidum 103 c
Cirpach oppidum ad Occam 47 c
Citraban 100 b
Clara uallis, unlgò Tzuuelt 137 c
Claudius Aubertus Trinucurianus 195 b
Claudij cardinalis Guiſani XII quæſtiones Græcis propoſitæ 196 d
Clerici carnibus abſtinentes 29 c
Cleſma fl. 64 b. 166 b
Clin oppidum ad fluuium Ianugd 141 b
Clobutzo 150 d
Cloppigrod 75 d. 78 d
Cobilagora 153 c
Codaiculu baptiſatus 91 c
Cœleſtinus papa 51 d
cœmiteria non conſecrari 41 c
de Cœna Domini, Græcorum ſententia 196 d
cœſtus Moſcicus 49 c. 111 c
Colchis olim, quæ nunc Cotatis dicta 101 d
coloni VI dies in ſeptimana domino laborant 55 d
Colpaack 46 b
Coluga opp. 68 b
Colugæ præſidia. ibid.
Colmogor caſtrum 80 b
Colmogora proxima Moſcouiæ regio 161 c
Columna opp. 64 d. 65 b. 67 c
Comaronienſis arx 182 c
cometa portentoſa 221 b
commendatores 115 d
comites 17 b
communicatio ſub utraq; ſpecie 40 b. 200 c
concilium generale ſeptimum 30 b
concionatoribus Rutenos carere 42 c
confeſſio Rutenorum 40 d
de Confeſſione, Græcorum ſententia 203 c
Conrad Sunartz uexillifer 115 b
conſcientia recti 18 b
conſiliarij 46 b
Conſtantinopolis cur Czarigrad dicta 16 b
Conſtantinus clabitur 10 c
Cõſtantinus Knes Oſtroski 10 d. 12 c. 106 d
Conſtantinus Oſtrochius Polonorum dux 208 d à Moſco captus. ibid. Moſcorum 7000 cadit 209 d
Conſtantini Rutheni copiarum ducis captiuitas 172 d
conuiuij apud Moſcorum principem apparatus, &c. 128 d
Coporoia fl. & arx 74 c
Coquenbuſium opp. 214 d.
Corela fl. ciuitas, & prouincia 76 c eadem & regi Suuetiæ, &

principi Moſcouiæ tributaria 116 c
Coreſtc 4 d
Corſa idolum 6 c
Corſula Moſcouiæ ditio 139 c
Corſira opp. 68 d
Corſiræ dominus qua aſtutia captus 68 d
Corſun 74. Græciæ oppidum, ad ſeptennium oppugnatum 75 d. Conſtantinopolitanis reſtitutum 75 d
Cortzin opp. cum caſtro 143 d
Coſatzkij Tartari 100 c
Coſeros, tributi nomine primum à Rhutenis aſpreolorum pelliculas exegiſſe 5 c
Cosle opp. 151 c
Coßin caſtrum olim Knes Vuenitzæ dictum 83 d
Coßin fl. 81 c
Coſſum 99 b
Cotatis unus, quæ olim Colchis 101 d
Cotelnitz opp. 84 c
Cotoroſa fl. 78 c
Cotzi pagus 145 b
Cotzko 137 c
Cracouiæ regni Poloniæ caput. ibid. b. 144 d
Cral, Kyrall, Koroll, rex 16 d
Craſua 60 d
Craſno Sello 141 d
Cremij 162 d
Crepitza opp. 150 d
Creuna opp. 142 b
Cromoloun 150 b
Cronou fluu. 105 b. c. 109 d. 138 d
Cropiuua fl. 13 b
S. Crucis exaltatio 35 b
cucumeres falſi 129 c
Cumeri idolum 6 c
Cupa fl. 101 d
cuprum ex ferro aquarum ui 128 c
Cures Pieczenigorum princeps 5 b
Curia mercatorum apud Moſcos 59 b
Curones 211 b
cyprini, carpiones 190 c
Cytracha urbs 114 d
Czar, rex 16 d. 83 b
Czarigrad, regia urbs 16 b
Czeremiſſæ populi 84 c olim Moſco, nunc Cazanenſi regi ſubiecti 86 b
Czeremiſſæ ſuperiores 64 c. 86 b
Czerna fl. 141 c
Czernig 151 c
Czernigouu opp. 69 d. 70 b
Czeſtochouu monaſterium 150 b
Czilmc fl. 81 b
Czimburgis Arneſti Auſtriæ Archiducis uxor 24 d
Czircbo fl. 81 b
Czubaſchi 91 b
Czudi quando baptizandi 36 d
Czudin, & Czutzko lacus 75 c. 76 d
Czutzma 151 c
Czunckhas 85 c

D

Daemoniacis & mente captis an ſacramentum dare liceat 35 b
Damaſus papa 31 d
Daniæ regnum inſulis maximè conſtare 114 c
Daniel Metropolita hypocrita 27 c
Dantiſcum 114 b
Daſua idolum 6 c
Dauid Chleb 7 b
Dauid Scotus regis Daniæ Orator 117 d
decima Rutenorum propter quid inſtitutæ 45 b
Dedma 139 d
defunctorum apud Moſcos exequiæ atque ſepulturæ 169 c
Demetrius Bielski contra Tartaros à Moſcis miſſus 93 d. 95 c
Demetrius Danielis 99 c
Demetrius Ioannis F. 9 b
Demetrius magnus Ioannis ſucceſſor 63 b
Demetrius Magnus dux Moſcouiæ 70 d eius filij tres. ibid.
Demetrius magnum Tartarorũ regẽ nomine Mamaij, bello uicit 8 d
Demetrius Pitiuuolo dominus miſerè perditur à Baſilio Ioannis 69 c
Demetrius à Romano pontifice Clemente VII Romæ honorificè exceptus 160 d
Demetrius Knes Bielski 48 c
Demetrius Michaelis Dux 8 d
Demetrius pater in uinculis mortuus 69 b
Demetrius Semecka 94
Demetrius tertius legatus 118 c
Demetrij laus 158 d. 160 c
Demetrij filij nequam miſerrima fortuna 69 b
Demetriouuitz oppidum & caſtrum 70 c
Denga 56 c
Derbt oppidum Liuoniæ, Rutbenis Iuryouugorod appellatũ 115 d
Derniſa Turcorum qui 180 b
Deſienſem ſodinam Tranſyluaniæ, omnium eſſe altiſſimam 187 b
Dẽna fl. 61 d
Dſternicza fl. 139 c
Deuuoſto 57 c
diabolica Tartarorum opinio 90 c
diabolicæ deceptionis exemplum 114 d
Diaconus in Moſcouia nullus, niſi coniugatus, conſecratur 28 b
dies maximus Bergis, & apud Dront XXII horarum 118 b
die feſto an aliquid occidere liceat 15 d
Dikuloppori populi, qui feri Loppi ſunt, ad Dront 118 d
Diœceſes 179 b
Diſla 138 c
diſſeminatio 1 d
Ditmarſi ab Holſatorum princip. debellati 223 c
Dinidna fluuiorum totius Septentrionis longè ampliſſimus 163 c
Dimitrioun ciuitas cum caſtro 77 d
diuortium 47 c
diuortium celebrans, quomodo pœnitebit 36 c
Diuorum cultus 41 c
Dnieper fl. 72 d
Dnyepersko pagus. ibid.
Dobrina 54
Dobrouuna opp. 104 c. 123 c. 151 b
doctores Rutenorum 41 c
Dominicam orationem paucos Rutenos ſcire 40 d
Don, Tanais Rutcuicè 66 c
Donco locus obſcurè deſcriptus 65 c
Donetz Seuuerſki 67 b
Doporoski 119 b
Dorotheus 195 b
Dorpatenſis ager à Moſcis uaſtatus 220 c. 222 d
Dorpatum opp. 213 d. 215 b. 214 d à Moſcis captum 222 c
dos apud Rutenos 47 d
Dregouuici 2 c
Dreuuliani. ibid.
Driſſa 139 d
Driſuuet 138 c
Drogobuſch caſtrum 10 b. 13 c. 141 c oppidum & arx ad Boryſthenem 71 d. 72 b
Drobouuna 142 d
Druzck. ibid.
Dſchorno domus poſtarum 141 b

Dubna fl. 77 d
Duelli petitio 54 d exemplum. ibid.
duellionum ferrum 4 b
ad Duellum armatura ibid.
Duna, uide Duuina
Duneburgensis arx 223 d
Dunenburg urbs 72 c
Duuina ciuitas, fluuius, lacus, prouincia 72 c. 80 d. 81 d. 119 d idem à Lithuanis Dunam, ab aliis Turantum & Rubonem uocari. ibidem.
Duuina Rutenis duo uel bina sonare 80 d
Duuerenboutig uilla 140 d
Duuerschak opp. 141 d
Duuetma 57 c

E

EBlingæ opp. 211 d
Elisabetha 21 b
Elizabethæ, Ferdinandi regis Rom. filiæ & uxoris Sigismundi regis Poloniæ obitus 13 b
Ellend 110 c
Engroneland prouincia 10 b. 84 d 120 b
Engstle mons Heluetiæ, in quo mirabilis fons 191 c. 194 d
Episcopi in dominio Moschi octo 28 & eorum nomina 21 c
episcoporum officia 45 c
episcoporum primæ sedes 79 b
episcoporum uestes, officium 30 d
episcopos eligendi mos 169 d
equitum cataphractorum uirtus 207 c. 208 d
equi natantes 124 d
equi Moscorum 49 b
equorum capita in delicijs haberi apud Tartaros ibid.
equorum castratorum apud Tartaros usus in pugna 90 b
equinum lac 89 b
Eracleæ fl. 101 d
Erasmus ex Bethmanorum familia, potationi maximè deditus 44 d
Eremitæ 29 c
Ericus dux Brunsuigius 212 b. 225 d Borussiam inuadere prohibitus. ibid. Varendorpiam occupat, ibid.
Ericus Suedorũ rex 223 c à fratribus capitur 225 d Britanniæ regina nuptias ambit 224 c. Ioannem fratrem capit. ibidem. lictoris Stocholmiensis filiam uxorem ducit. ibid. Lubecensium naues perfidiosè spoliait. bid. b Pernouiam occupat, rursuq; amittit. ibid. d Philippi Cattorum principis filiam uxorem poscit. ibid. c Reualiam nanciscitur. ibid. d
Etlingen 136. c
Estoni 211 b
Etlingen 136 c
Eucharistia sub utraq; specie laicis porrigenda 200 c quale sit sacrũ 199 c
Eugenij papæ synodus 90 b
Euangelici libri 40 b
Eustachius Taschouitz 93 b. 103 c. eiusdem in Moscos iniuria 94 d

F

FAlconauiense monasteriũ 214 b
Ferdinandus Cæsar 13 b. 215 d
ferrum duellionum 54 b
fertilitas regionis circa Oceanum fl. 67 c Nouuogardiæ & Vuolodmeriæ 64 b
festi dies 41 d
Fiburg 140 d
ad Fileg arcem aqua miræ naturæ 136 c
Finlandia 2 b. 76 c. 112 b. à Moscis uastata 210 d
Finlappia 117 b
flos salis cur gemma uocetur 187 b
fluuiolus 10 b
fons in Comitatu Zolienst, potus, aues enecat 186 b
fons apud Arrianum mirabilis 177 b item ad Mislam 188 d
fons tepidarum aquarum ad pagum D. Ioannis in Comitatu Liptouiensi 181 c
fontes salsi ad fines Eperiensiũ 186 c
fontium acidorum enumeratio 181 c
fontium caldorum cur Homero nulla mentio facta 191 c
framea Moscorum 49 c
Franciscus Cheragatus episcopus Aprutinus 160 d
Franciscus dux Mantuæ 21 c
Franciscanorum in Vuilna cœnobium sumptuosiss. 105 c
Fridberg Bauariæ op. 136 c
Fridericus Danorum rex 214 b. 221 c. 226 d Ditmarsos debellat 225 c Erico Suedo bellum indicit 224 c
Fridericus iunior Brandenburgensis 21 c
Fridericus Romanorum Imperator, parens Maximiliani Imp. 24 d
Freysingen Bauariæ opp. 134 c
Freistat opp. 117 b
Freystaetl ducũ Tschemesiũ op. 144 d
frigoris incommoda 61 b
frigoris incredibilis inclementia 513 c
frigora apud Moscos intensissima 61 b
Fronouu palus 72 d
frontem percutere quid 116 c
fures 51 b
furta & homicidia raro Moscos punire 52 b

G

GAbriel Basilius, hypocrita & tyrannus 14 d ipsius gesta 22 b
Gabrielis facinus 68 d
Gabriel rerum potitur sub nouo nomine Basilij 9 c
Gabriel rex sub aceruo fœni latuit 91 b
Gabrielis Basilij Ioannis F. matrimonium 25 b
Gabrielis facinus 61 c aliud eiusdem. ibid. scelus in Demetrium 96 tyrannis 27 c mors 16 c
Galgocij arcis thermæ 182 c
Galitz principatus, cum ciuitate & castro 57 c. 84 b
Gall. Gallus 2 b
Galnenkirchen 117 d
Gangrense synodum, sacerdotibus coniugium concessisse 32 d
Gargni 103 c
Gastoldus Lithuanus 25 c
Gdanum Prussiæ metropolis 114 b etiam Gedanum & Dantiscum uocari ibid.
Gedanum opp. 212 d
Gedeon dux Moabitenorum 87 d
Gedemin 22 b
Geislingen 136 c
Gengbosn ibid.
gentes plurimæ Orientales atq; Septentrionales rerum tantum permutatione uti 78 b
Georgius Agricola 185 b. 191 c
Georgius Danielis 84 d
Georgius dux ibid. k
Georgius Fridericus Brandeburgius marchio 212 b
Georgius infans Salomeæ filius 256
Georgius Magnus dux à Tartaris occisus 87 b
Georgius Parnus Moschi cancellarius 15 b. 85 c.
Georgius Pisbeck eques Germanus 107 c
Georgius Siburgus 213 d

Georgij uxor cur uerberib. cæsa 254
Gerardus Flemingus 219 d
Gerodin opp. 141 b
Getardus Ketelerus Furstembergij successor 223 c Annam Megalburgiam sibi matrimonio iungit 224 d Curolandiæ Semigalliæq; dux creatur. ibid. Poloniæ regi se subijcit. ibid.
girofalcones Moſci Kretzet nominant 132 c
Ginuoites serpentes 213 c
Glaciale mare 116 c. 119 d
Glacz Boemiæ oppidum 153 c
Glogouia parua 150 d
Gonecz 44 d. 61 b
Gorod 75 b
Gopingen 156 c
Goſtinouuoſero insula 95 b
Goſtomiſſel princeps 2 c eius consilium prudent 5 b
Gotardus Polonus Pernouiam recuperat 224 d
Gothi an ex Gottlandia, quæ est Scādiæ pars 214 c
Gottlandia insula 45 d. regno Daniæ subiecta 114 c
Græcorum de panis & uini transubstantiatione sententia 196 d. 198 d
dolus 5 b
Græcorum & Moſcorum eadem religio 195 d. 196 d. à Rom. pont. autoritate recedent 195 d
Granus fluuius ubi Istro miſceatur 182 c
Gregorius Istoma 117 d. 118 c
Gregorius Sagreuuuki Moſcus 136 c
Gregorij Nyſſeni X V libri 195 d
Gregorij Theologi locus de animarū purgatione 203 d
Grisna 56 c
Griuki 142 c. 152 c
Grinki opp. 138 d
Grodno oppidum 105 c. 107 d 384. 142 d principatus 152 c
Gruſtina arx 81 d
Gualterus Pletemburgius, Teutonici ordinis apud Liuonios magiſter 206 c. Moſcos bello petit 207 d & uincit. ibid. b
Guilelmus Furstembergius militiæ in Liuonia magiſter 212 c. à Moſco captus 223 c
Guilhelmus Poſtellus 100 d
Guilelmus Rigæ archiepiſcopus 211 c. à militiæ magiſtro captus 214 b
Gunſburg 136 c
Gustaus Snetiæ rex 116 d
Gymnoſophiſtæ Tartarorum, ab Indis non diſsimiles 180 c

H

Hagnoa 136 c
Harbsle 139 b
Haroſczi 140 c
Hafnia Daniæ metropolis, Germanis Koppenhagen 118 c
Heduuig primo in partu mortua 22 c
Heduuig Iagelonis uxor. ibid.
Heduuig Sigiſmundi primi Poloniæ regis filia, & Ioachimi Brandenburgenſis electoris coniunx 23 b
Helena prima Rhutenorum Chriſtiana 4 b
Helena Alexandro collocata 10 d
Helena à nepote Vuolodimero in numerum ſanctorum relata 4 c
Helena filia Knes Baſilij Lyniki 48 d
Helena & Ouuczina ſublati 26 c
Helenæ adulterium 26 b
Helenes animalia 161 c
D. Heliæ monaſterium 141 b
Henricus Galenſis militiæ in Liuonia magiſter 212 c
Henricus Galliarum rex 223 c eius mors. ibid.
Henricus Guinterius 219 d
Henricus Hemingus 216 b
Henricus IIII Imp. 205 d
Hermanus Falconanienſis archimandrita 216 d. cur Dorpatenſis epiſcopus electus. ibid. b indutias à Moſco impetrat. ibid. c ab eodem capitur 222 c
hermelinorum pelliculæ 59 c unde bonitas illarum deprehendatur. ibid.
herodium falconum genus nobiliſſimum 164 b
Heſtlitſchkami 151 c
Hena fl. 27 b
hiatus terræ famoſus in comitatu Zolienſi, aues ſuperuolantes examinans 186 d
hieroſalchi ardearum hoſtes 164 b
Hiſmael Sophus Perſarum rex 162 b
hiſtoria de ſeruis 75 d
hiſtoria mirabilis 48 c
Holmia, regni Snetiæ caput 45 d
Holmia Sametiæ regia, ab incolis Stockholm, Ruthenis Stecolna appellata 116 d
homicidæ à Tartarorum iudice quomodo abſoluantur 91 d
homicidij apud Græcos pœna 204 d
homo magnus 120 c
homines prodigioſæ formæ 83 d
Hordarum apud Tartaros infinitus penè numerus 162 d
Horn 137 d
Hranitza Germ. Vuciſſenkirchē op. 144 b. 137 d
Hungaria 2 b
de Hungariæ admirandis aquis hypomnemation 178 d
Hungariæ comitatus 179 b
Hungariæ felicitas atq; ubertas omnium rerum commendatur 148 c
Hungariæ quatuor præcipua flumina 189 d
Hūgariæ regnum cur perierit 147 b
Hungariæ uina generoſa 148 c
Hungariæ regnum ſub Ludouico rege inclinare magis ac magis cœperit 146 d
Hungariam ſale natiuo abundare 187 d
Hungariam metallis, ſale, omnis generis frugibus, fructibus, feris, pecoribus, piſcibus, opibuſq; excellenter abundare 148 c. 149 d
Hungarorum ſuperbia ac inſolentia 147 b
Hungaricæ gentis proprium. ibidem.
Hungaricarum rerum mirabilis commutatio 181 b
hyems apud Septentrionales rebus gerendis aptiſſima 209 c
Hyperborei montes 83 c. qui ab antiquis habiti 164 d
Hypomnemation de admirandis Hungariæ aquis 178 d

I

Iacobus Vratislauuienſium epiſcopus 151 c
Iacroma fl. 77 d
Iagelo, qui Vuladislaus, ſit Polonorum rex 22 c
Iagelonis uxores 22 b. 154
Iagerndorff 150 d
Iaick fluuius 86 d. 99 b
Iama 56 d
Iamna arx 76 c
Iamſchnick 56 d
Iaroslaus ciuitas, & caſtrū 158. 78 c
Iaſonica ſin. 143 d. Lithuaniam à Polonia

à Polonia dirimit ibidem
Iasonis naues ubi quondam steterint 101 a
Iauritium oppidum 245 b
Iausa flumẽ urbis Moscouiæ 62 c. 165 b
Iaxartes maximus Sogdianæ amnis 162 b
Isz 178 b
Iazygũ regio metallis abundãs 179 a
idola VII. Chiouniæ 6 c
idololatriæ in Samogitbia adbuc 113 c
iciunium apud Moscos quibus temporibus instituatur 169 b
iciunium Petri, item diuæ Virginis, item Philippi 42 b
Iepiphanoulies sylua 66 b
Ierom & Tumen arces 82 a
Ieromiers 151 c
Ieropolchus fratri bellum intulit 5 c
Ieropolchus fratrem timens, se Chiouniæ occlusit 6 a
Ieropolchi interitus ibidem.
Ieropolchus monialem, natione Græcum, impregnatam à se, in uxorẽ postea duxit ibidem.
Ieropolchus Rhoden fugit ibidem.
Ieropolchus totius Russiæ monarcha efficitur ibidem,
Ieropolchus Vueraſci consiliũ fidum contempsit ibidem,
Ieropolchi uox ad Suatoldum de fratre interfecto 5 c
Ieropolcho Chiouniæ traditur. ibid. a
Ieroslaus Vuolodimeri F. 6 c
Ieutriskie deserta 87 a
Igor 1 c. bello superatus aufugit 4 a
Igor ducta uxore Olha ex Plescouia imperare cœpit 4 a
Igor à Malditto Dreuulianorũ principe occisus 4 a
Igumeni 29 b
Ibedra lacus 14 c
Iburi 188 c
Ikbri 55 c
Ilkusch plumbi fodinæ 150 b. 155 c
Ilmen lacus 2 c. 72 c. qui & Ilmer 27 b. 75 b
Illyricam linguam omnium esse latissimam 170 a
Imagines antiquæ & tabulæ 31 c
Inderstorff Bauariæ oppidum 136 c
Inducialis litera 112 c
Infantuli an post baptismum communicandi 59 c
Initiandi mos apud Ruthenos 35 a
Iniuriarum punitiones apud seculares 29 a
Institutiones magni ducis iam inaugurati 21 a
Intuitationis apud Moscũ uerba 127 c mensæ parantur 128 a
Ioachimus Brandenburgius Septemuir 212 b
Ioannes Albertus dux sine coniuge obijt 25 b
Ioannes Albertus Megalburgius 214 b. 224 a
Ioannes Albertus Poloniæ rex 209 a. 208 a
Ioannes Bochorstius 218 a
Ioannes dux, apud quem autor Oratorem egit, primus castrum muro cinxit 61 b
Ioannes Basilij Magni filius, patri de mortuo successit 65 c. eiusq; ex uxore Knes Theodori Babitz filij tres 65 c
Ioannes Basilius tyrannus 78 c
Ioannes Basilij princeps Moscouiæ, Mariam Boris filiam duxit, exq; ea Ioannẽ suscepit 85 b. eius felicitas 10 c. tyrannis 76 b
Ioannes Cæci filius Nouuogardiæ & Tuuerensis principatum occupat 11 a. eiusdem tyrannis. ibid. idem Nouuogradenses in seruitutem adegit 74 b. moritur 11 c
Ioannes Czeladin 138 c
Ioannes Finlandiæ dux 214 c ab Erico fratre captus. ibid. se regem Suediæ nuncupat 225 a
Ioannes Holsatorum dux 223 c
Ioannes Ioannis Basilij F. Tartaris sibi adiunctis, primo patru. pro quo duo eius fratres decertarunt, ui potitus 65 c. eiusdem cum Duce Moscouiæ pactum 66 a. idem in Lithuania exul. ibid.
Ioannes Dantiscus Vuarmiensis episcopus 136 c
Ioannes dux, Danielis filius 63 a
Ioannes episcopus Vuilnensis 105 c. 152 b
Ioannes felicissimus 9 a. idem uictus, Moscham munit, mulieribus infensus, tyrannus, potator, Tartaris seruus 11 b. 74 b
Ioãnes Knes Vuorotinski principatu suo innocens exuitur 68 c
Ioannes Kounar Moscus 93 b
Ioannes Lazki, Casimiri regis Poloniæ secretarius, & archiepiscopus Gnesnensis 148 a
Ioannes nouus rex 26 c
Ioannes primogenitus 9 b
Ioannes de Rechemberg, eques Germanus 107 c
Ioannes Sapur 25 b
Ioannes Schygona. ibidem c
Ioannes Sforția Mediolani & Barij dux 230
Ioãnes Sauuerstinski Palatinus Trocensis 106 b
Ioannes Sauuorstinski, à Miebaele Luzki ubi oppressus 138 a
Ioannes Tarnouius Polonorum dux 209 b Moscos uincit. ibid.
Ioannes Zapolienſis Vuaywoda Trãsyluanus 148 a
Ioannes Zapolitanus 24 b. 147 c
Ioannis Alberti Poloniæ regis clades 9 b
Ioannis Andreæ Czeladin captiuitas 33 b
S. Ioannis caput 191 a
Ioannis Metropolitæ prophetæ Canones 33 a
Ioannis lacus, Tanais fons 66 b
Ioannis Leuueclaij de Moscorum bellis commentarius 205 a
Ioannis Paliczki fortuna 97 c
Ioannis Metropolitæ Russiæ epistola ad Pont. Max. 30 c
iocus bonus de uomeribus 113 c
iocus regis Moſci cum quodam Tartaro capto 93 a
Iordanus Germanus Ruthenam duxit 48 c
Ioroslauuski 79 c
Ioslericus, alias Gustans, Suuetiæ rex 316 a
ira sine uiribus uana 147 c
Irtisibe fluuius 82 a
Islandiæ fons mirabilis 377 b
Isoslaus Vuolodimeri F. 6 c
Isthmus Tauricæ, nunc Præcop uocatur 67 a
Istrogranum, nũc Strigonium dictum 182 b
Istulæ fl. ortus 184 a
iter Dauidis & Gregorij ex Moscia in Daniam 117 a
iter ex Moscouia in Lithuaniam 73 a. ad Asoph 67 b
iter secundæ legationis Sigismundi 249 b
itineris alterius breuioris ex Moscouia in Daniam relatio 118 c
itinera in Moscouiam 136 b

itinerarium ad Petzoram, Ingariam & Obi usq; fluuium 80 c
itinerarium aliud 81 c
Iuanogroda arx 221 b
iudicij expensæ 52 a
Iugfl. 79 c
Iuga 164 a
Iugaria prouincia 85 c
ad Iugariam itinerarium 80 c
Iubarij Moscotributarij 86 a
Iugarorum cum Vngaris eadem lingua 85 c
Iuborski 82 a
Iubra prouincia 85 c
Iubrici populi ibidem.
Iulij XXIIII dies Boris & Chleb socer constitutus est 7 b
iuramentũ Tartarorũ iocosum 90 b
Iurgenci populi 300 b
Iurr 145 b
Iursa 6 b
iusticia apud Moscos uenalis. 54 b. apud Tartaros nulla 90 c
Iustus Reccius Dorpatensis antistes 215 b inducias à Mosco impetrat. ibid.
Iuuanouugorod castrũ 45 b. à Ioanne Basilio, unde nomen accepit, extructum 75 c
Iuuanouuoserus, Ioannis lacus 66 b
iuuentutis apud Moscos exercitia 170 b
Itzin, Germ. Tischein 137 b

K

Kaiensbasemla regio 137 b
Kaimuchi Tartari regio 100 c
Kima fl. 84 c
Kayeni populi 117 b
Kessar, id est, imperator 16 b
Kesteni Moscorum 49 b
Kestud 22 b. à fratre in carcerem coniectus, miserè perijt 22 b
Kitai lacus 82 b. 83 b
Kitaisko lacus 82 a
Knes Basilius Iaroslauuski 125 c
Knes Demetrius Bielski 95 c
Knes dux 17 a
Knes Iuuan 15 b
Knes Ioannes Paliczki 97 a
Knes Ioannes Posetzen 122 b
Knes Michael Linzki 106 a
Knes Petrus Vschatoi 84 a
Knes Theodorus Lopata 93 c
Knesi secundo genitorum 79 a
Koinzki lacus. ibidem.
Konuskamoda fl. 70 b
Kolpackh 79 a. 101 b
Koppenhagen 118 c
Kretzet girofalcones, horrori esse niso ac falconibus 132 c
Krijm ciuitas 101 b
Krijmskij reges. ibidem.
Ksi, homo priuatus 103 b
Kulsio fluuius & lac 82 a
Kuuas 35 c. 42 b
Kunigsuuisn 137 a
Kurbsi 79 a
Kurtzi canes 132 b
Kuthia 34 c. quomodo conficienda 35 c
in Kuthiæ consecratione quot cerui incendendi 35 c

L

Lac acidum 119 c
Lac equinum 89 b
Lacbs pisces 143 a
Lacomoryæ loca maritima, syluestria & inculta 83 b
lacus Czuizko, Czudin, Bicis, seu Pelas, Peipsi 75 c
lacus Kitbai 83 b
lacus Koinski 79 b
lacus Neoa, quem nunc Ladoga uocant 73 c
lacus sulphur proferens 78 a
Ladislaus Hungariæ & Bohemiæ rex 23 a
Ladoga 3 c. lacus 27 b. 73 c
Lamas oppidum 143 a
lanceæ Moscorum 50 a
Landshuet ad Iseram fluuium 136 c
lapides cæci in aqua in Zepusio 285 a
Lapones 363 a
Lapporum terra 317 b
Latericia duo templa, diuæ uirginis Mariæ, & diui Michaelis 63 c
Latini, si Rhutenico more imitari uoluerint, quid faciendum 354 a
Lecht unde dicti 2 c
legationis Sigismundi à Cæsare Carolo & Ferdinando missi causa exponitur 134 b
legationes D. Sigismundi liberi Baronis in Herberstein. &c. 201 c
legatorũ exceptio 124 b. dimissio 134 a
legatorum responsio 336 a
leporum copia in Moscouia 62 a
lex de sacerdotibus 28 c
leges Moscorum quales habeantur 170 a
Leo metropolita 45 b
Leo papa 51 a
Leonhardus Comes de Nugarolis cũ Sigismũdo ad Moscũ missi 149 b
Leonhardus de Nugarolis, p enè submersus 123 b
Letti 211 b
Limburg ciuitas 153 c
Limidis lacus 75 b
Lincium opp. 137 a
Linizkij filiam cur princeps duxerit, causæ exponuntur 26 a
Lipnik 137 a. 144 b
Lippouuetz 144 a
Lisna fl. 151 b
Lithuuania 109 a. 163 a
Lithuuaniæ oppida 151 b
Lithuuaniæ bona 106 a
Lithuuaniæ episcopatus VII, quorũ tres Romanæ ecclesiæ, quatuor Rhutenæ obediunt 105 c
Lithuuaniæ feræ 109 c
Lithuuaniæ seruitus. ibidem b
Lithuuaniæ quatuor fluuij, ortũ uersus in Boryslhenẽ: tres autem Septẽtrionem uersus, in mare Balthicum illabi. ibidem a
Lithuaniam Mosci inuadunt 208 b. 209 b. 215 b
Lithuani à Rhutenis uicti 10 b
Lithuani & Ruiheni, quomodo Tartaros obruant 89 a
Lithuanorũ mali mores 105 a. licentia, arma & equi. ibidem. erga subditos tyrannis horrenda 109 b
Lithuanorum stratagema 15 c. superbia 225 c
Litzschna 60 a
Liuoniæ 2 b. 3 a. 27 b. 103 c. 314 c. à Moscis uastata 221 a. 222 a. 213 a
Liuoniæ ciuitates episcopales tres 114 c fertilitas 211 b intestinum dissidium ibid. c 212 c magnitudo 210 c status antiquus. ibid. eius mutatio 223 c. 224 a
Liuonicus sinus 2 b
Liuonicnses oratores 93 b
Liuonij auxilia Imper. cõtra Moscos petunt 225 pacem à Mosco orant 221 a
Liuoniorum classis apud Reualiẽsem portum opprimitur 226 b cum Moscis prælium 206 b utrimque 207 c. 235 b. 216 c
Loppi feri 118 a. Moscis tributarij, eorumq; mores 319 c
apud Loppos ceruorum usus pro mentis 18 b
lorum freui Moscorum 49 b
Loschitzi 151 a
Louuatz & Louuizi, uenatores 87 a

Louuat fl. 27 b. 85 b.
Lubeca opp. 214 c. 216 d 220 d.
Lubecenſium à Sueuorum rege priuilegia 224 b. abeodem uiolata. ibidem.
Lubeca Germaniæ portus, in ſinu Cymbricæ Cherſoneſi 166 c
Lublin 151 d. 137 c. 143 d
Lubſchiz 150 d
Lucomoriæ homines miri 82 b
Lucous ad Oxi fluuium, Poloniæ oppidum 153 d
Ludouicus cur immatura morte deceſſerit 25 d
Ludouicus Vladislao ſucceſſit 23 b Mariam Philippi regis Caſtellæ, &c. uxorem duxit. ibid. à Turcis in Mohacz oppreſſus. ibidem.
Ludouici mens erga patriam & ſubditos 25 d. interitus. ibidem.
Ludouici regis cũ Solimanno iniqua pugna 148 d
luporum pelles 60 d
Lutinitſch lacus 140 c
lyncium pelles 60 d

M

Machmedimin Cazanenſium rex 92 d
Machmedimin & Abdelatiuus, Abrahemin filij 91 c
Machmetgirei exercitum in Moſcos ducit 93 d
Machmetgirei Præcopẽſiũ rex 201 c
Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrem in Cazan regnum introducit 93 d
Machmethemin Tartarus Caſani rex 10 b
madauricæ pelles 59 b
Mæotidis paludes 66 b
Magnes 195 b. eius locus de Euchariſtia 197 b
Magnus Chan 100 b
Magnus Chan de Chathaia, à Moſcis Czar Kythaiski 83 b
Magnus dux Moſcouiæ, primus Ruſſiæ princeps: ſecundus, Magnus dux Litbuaniæ: tertius, rex Poloniæ & Lithuaniæ 2 b
Magnus Holſatiæ dux 226 d. Habſelenſi epiſcopatu potitur 224 d. Moſci ſororem ſibi matrimonio iungit 206 d. Reualiam occupat. ibidem.
Magnus homo 120 c
Magoſch idolum 6 c
Malditus Dreuulianorum princeps 4 d
Mamai, aſtutè aggreditur Machmetgirei, eumq; cum Bathir Soltan filio obtruncat 103 d
manuariorum precium 55 d
marchaſita, pyrites æris 194 b
Marcomannorum loca 317 d
Marcus Græcus mercator ex Capha 43 d
mare Baltheum 45 d. 114 d
mare Caſpium. Ruthenicè, Chuualmſko morie 72 d
mare Germanicum 27 b. Ruthenicè Vuaroczkoie morie. ibid. c
mare glaciale 81 d. 120 b
Maria Caroli V. Imperatoris ſoror 223 b eius mors ibid.
Maria regina Angliæ. ibid. eius mors. ibidem
Mariæburgum opp. 232 d
Mariſus fl. 187 c
marito an liceat circa Paſchæ feſtum ſumere Euchariſtiam 36 b. item an liceat eidem proxima poſt communionem nocte, cum uxore concumbere ibidem
Marom à Moſchouia 60 miliaribus Germanicis diſtare 64 c
Martinus Suuorouuski 143 b
Maſouuia 2 b
Matthiæ regis Hungariæ laus 145 c. 146 d. clades 9 b
Matthæus cardinalis Salisburgenſis 141 d
Matthæus Tidemanus Lubecenſium dux 226 b
matrimonium cõtrahendi ratio 47 d
matrimonium inter regem, & Bonã Ioãnis Galeacij Sforiæ, ducis Mediolani filiam, Vuilnæ contractum 138 b
matrimonij contractus & gradus 47 d c
matrimonij contrahendi, cum altero filiorum Philippi Hiſpaniarum regis, & Annæ Vladislai filia, narratio 24 b
matrimonia 34 b
Maximilianus cur Hungariam armis tentarit 24 c
Maximilianus Imp. Philippum genuit ibidem d
Maximiliani conſeneſcentis iam, unica filia. ibid. b
Maximiliani & Sigiſmundi regis Poloniæ reconciliatio 17 b
Maximilianum Sigiſmundo Poloniæ regi certum & ſincerum amicum fuiſſe 18 b
Maximus 195 d. eius locus de Euchariſtia 197 c
Michaelis exitus infelix 26 c
Medina opp. 141 d
Mednik opp. cum caſtro 142 b
Melardus Torpicenſis 218 c
Melchior 219 d
mel Samogitiam optimum producere 114 d
mello Moſcouiam prouinciam cerere 63 d
Mengarlia fl. 101 d
Menuktair frater Codaiculu, in ſua ſecta permanſit 91 c. eius autem liberos una cum matre, poſt obitum ſuum baptiſatos fuiſſe. ibidem
mercatoris callidi exemplum 58 c
mercatorum apud Moſcos conſuetudo 59 d. curia. ibidem
mercatorum nullis præter Lithuanos, Polonoſq;, aut illorum imperio ſubiectos Moſcouiam uenire liberum 57 c
merces importata 37 c
Meretſch oppidum 152 c
Merula fl. 101 d
Methodius Patanczki epiſcop. 87 d
metropolitanus Ruſſiæ, cur bonis ſpoliatus, & in carcerem conjectus 30 b
metropolitani oratio ad principem Moſcouiæ 19 c
metropolitani tacita ad Deum oratio 20 b. item alia oratio. ibid.
metropolita 27 d. 46 b
metropolitæ electio 27 b. 169 d
ſententia 48 d
metropolitas Rhutenos autoritatem ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habere 27 d
Mezen fl. & pag. 81 d
Michael Bohuſch Litbuanicus theſaurarius 152 d
Michael egregiè deſcriptus 108 b
Michael Ioannem obtruncat 107 d
Michael Kyſaletzki 41 c
Michael Lynczky 124. 106 d
Michael Linczkij fortuna 26 b
Michael à Moſco honorificè excipitur 107 b. capitur. ibid. c
Michael mutatus ibidem b
Michael à uinculis liberatus 101 c
Michael rex Conſtantinopolitanus, quo tempore literas Slauonicas in Ruſſiam miſerit 3 d
Michaelis concio apud Moſcos 102 b
Michaelis præfecti ignauia 98 b
Mielnik 153 d

Biensko oppidū 152 a. castrum 170 c
Milenki 139 b
militibus qualia Moscus stipendia annua decernat 14 b
minas apud barbaros prodesse 125 c
miraculum de semine quodam 99 c
miraculum diuæ Virginis 88 b
miraculum ingens 140 b
miraculum Nicolai in Tartariū 42 a
Missa, patria lingua 46 c
Misslibach Austriæ oppidum 144 c. 149 c
Moabitæi populi, qui nunc Tartari 86 c
Meotis 85 c
Modolesch 142 b
Mogilef oppidum 72 b. Mogilcum 104. c. 105 a
Mohecensis clades 254
Moldaui Turcis tributarij 226 a
Moldauorum princeps & Polonorū regis clientelam receptus 211 b
Mologa fluuius 78 a
Molosch a fluuius 70 b
Molotschna 60 a
Moltaw fl. 153 c
monachum, authorem & comitem à Nugarolis scapha piscatoria per syluas longè deuexisse 72 b
monachi eremitæ Ruthenorum 41 b
monachorum seiunia 42 b
monasterium D. Heliæ 141 b
monasterium in Moscouia præcipuum S. Trinitatis 41 c. 71 a
monasterium Solouuki insulæ 77 a
monasteria Moscouiæ urbis 62 c
moneta Moscorum 56 c. proba 57 a
mons miræ altitudinis, in quo ascendendo Kurbsi 17 dies consumpsit, neq; tamen montis uerticem superare potuit. ibidem
montes mundi cingulum 95 c. item hos solos mōtes in Moscouia cerni, & à ucteribus fortè Riphæos uel Hyperboreos nuncupatos esse 95 c
montes, ut Aetna ardentes, in Norduuegia 120 a
monticulus Chiouniæ 104 b
Moraui unde nomen habeant 2 b
Moraniæ 15 c
Morduas gens 64 c. 65 a. 86 b
morionis Moschi præsagium de Basilio Semetzitz 70 a
mortuorum corona 56 a
Mosaisko 61 a. castrum & oppidum ligneum 15 a. 61 a. 71 a. uenationis locus 151 b
Moscisko 141 c
Moscha fl. 65 a. urbs, ab urbe Roma quot milliaribus distet 167 a
Moscha urbs regia ubi sita 166 c
Moschad 151 c
Moschus, flumen urbis Moscouiæ, 165 b. eius ortus. ibidem c
Moscus, Albus rex cur dictus 36 b
Moscus frustra Casan regnum oppugnat 14 a
Moscus inuadit Lituaniā 201 b. 225 b. Liuoniam 218 a
Moscus Ioanni ex Oeni ualle ingratus 95 b
Moscus literis Michaelis annuit 107 a. Liuonijs bellum denunciat 219 a. sua in eos beneficia commemorat 218 a. inde
Moscus Polonos aggreditur 208 a. uincit. ibidem
Moscus ad Nicolaum Spirēsem. ibid.
Moscus cur ad delicta nobilium cōniuicat 54 c
Moscus nobis sex errores obijcit 51 a. item sex excessus uocat. ibidem
Moscus nulli hominī infensior quàm summo Pontifici 17 a
Moscus Rezan occupat 66 a
Moscus Tartarum in Lithuanos incitat 102 a
Moscus Tartaris Casimouugorod opp. habitandum concessit 75 a
Moscus der Weissen Reüssen Rōnig propter albū tegumentū 20 a
Moschi ad Carolum & Ferdinandum Imp. legatio 119 c. causæ belli Liuonijs inferendi 119 b. cum Polono expostulatio 226 c. in pacis cū eodem tractatione postulata. ibid.
Moschi auaritia 15 b. autoritas. ibidem
Moschi epistola ad Papam Clementem VII. 160 b
Moschi nouum in Tartaros bellū 96 a
Moschi prælium ingressuri, quid potissimum facere soleant 51 a
Moschi principis Thrasonica uox ad bombardarium 91 c
Moschi principis descriptio 117 a
Moschi principis dona 152 a
Moschi regis sordes 95 c
Moschi sceleratum facinus in Knes Ioannem Vuorotin. ibidem
Moschi titulus ad regem Poloniæ 16 b
Moschi uerba ad caduceatores 96 a. ad legatos 155 c
Moschum apud Moscum qualis & inuitandi hospites, & mēsæ parandæ mos 128 a
Mosco regium nomen à Romanis im-
perat. nunquam tribuū 18 a. 56 a
Moschi à quot annis argento utantur 56 a
Moschi cur usum bombardarum ignorent 50 c
Moschi de quibus supplicium sumant 170 b
Moschi à Lithuanis victi 18 b
Moschi Derpatensem agrum uastant 220 c. 221 a
Moschi & Tartari se inuicem infestare soliti 225 c
Moschi magna clade à Turcis adfecti 226 a
Moschi prælium ingressuri quid precipue facere soliti 51 c
Moschi quadringenti glacie rupta sub mersi 210 b
Moschi quid de Pont. Max. sentiant 30 a
Moschi quomodo mercentur 58 b
Moschi rursus in Lithuaniam 14 a
Moschi se solos Christianos esse gloriantur 45 c
Moschi uolent brachijs 54 b
Moschi uictores 215 b
Moscorum ad Plescouiam clades 207 b. aduersus finitimos bella 205 a. arma 108 a.
Moscorum apparatus bellicus 96 b. 172 b. arma, & armatura 49 b. 50 a. astutia, fides 65 c. calcaria 49 c. callida memoria 59 a
Moscorum cæremoniæ 20 b. 55 b. 155 b. cinctus 51 c.
Moscorum consuetudo, cum externi legati ad eos ueniunt, multitudinis colligendæ 126 a
Moscorum cum Liuonijs pax 207 c. 215 b. 116 c
Moscorum & Polonorum inducię 227 a
Moscorum & Græcorum eadem religio 195 a. à Rom. Pont. autoritate recedens. ibid.
Moscorum exequiæ & sepultura 169 c.
Moscorum frigora 61 b
Moscorum gens cur tam immanis, duraq; efficiatur 15 c
Moscorum iciunia 169 b
Moscorum in legatis tractandis mos 117 b
Moscorum inquictudo 49 a b
Moscorum turamenta, aut obtestationes dolo nunquam carere 59 a
Moscorum morbi 65 c
Moscorum numerandi ratio 57 c
Moscorum

Moſcorum potus 171 d
Moſcorum principem ſe, Cæſare Ro. non eſſe inferiorem putare 174
Moſcorum puerorum certamen horridum 51 d
Moſcorum ſellæ 49 c
Moſcorum ſuperbia 116 c. 529 c
Moſcorum timor à Tartaris incuſſus 91 b
Moſcorum titulus antiquus 15 c
Moſcorum tubicines 51 b. ueſtitus 51 c. 52 c. uictus in bello 51 b
Moſcos antea non pecunia, ſed alijs rebus loco pecuniæ uſos fuiſſe 57 b
Moſcos cibo modeſtè, potu uerò immodeſtè uti 55 d
Moſcos nunc bombardarios habere 50 b
Moſcos ſingulas res externis carius uendere 59 d
Moſcouia à Suedis uaſtata 110 d. à Tartaris aggreſſa 123 d quænam producat 167 d
Moſcouiæ dies longiſſimus in Solſtitio, & elevatio poli 64 d
Moſcouiæ prouinciæ deſcriptio per qualitatem 61 d
Moſcouiæ princeps unde genus ſuũ ducere aſſerat 2 c
Moſcouiæ principes ubi theſauros ſuos recondere ſoleant 77 b
Moſcouiæ ſalubritas à peſte 73 c
Moſcouiæ terræ qualitas 61 c
Moſcouiæ urbis deſcriptio, ſitus &c. 62 b c. 63 d
in Moſcouiam itinera 136 b
Moſcouiam in Aſia non in Europa ſitam eſſe 67 b
Moſcouiam melle & feris, præter lepores, carere 62 d
Moſcouitæ Illyrica uti lingua, cum alijs gentib. quàm plurimis 170 d
Moſcouitarum & Chloppienſium merces, quo loco in Lithuaniam deferantur 72 b
Moſcouitarum rerum noſtra ætate ſcriptores. in Præfat.
Moſcouitarum de uxore ducenda mos 171 c
Moſcouitarum religio 168 d ceremoniæ b. item quos patres colant 169 d
Moſcouitarum ſtatura, habitus & uictus ratio 170 b
Moſella fl. 216 b
Moſter oppidum ad Boryſthenem 194 c
Moſquua fl. 60 c. 61 d. 62 c
Moſquua urbis, prouinciæ ac fluuij nomen 60 c. 61 d. 62 c
Moſquuæ arx 63 d
Moſt. pons 151 b
Moſtu opp. ad Nemen fluuium. ibid.
Mſcneck paluſtris locus 67 b
Mſta fluuius 140 b
Mſtislauu opp. Lithuaniæ ad Boryſthenem 104 c
Muchaumetz fluuius 143 d
mulier an conſilio uetularum, ut concipiat, uti debeat 174
mulier an poſt menſtrua communicanda 36 d
mulierum ſolatia 48 b
mulierum miſera conditio apud Rutenos. ibidem
munerum Moſco offerendorum mos 117 c
munitiones Moſcouiæ urbis quales 62 c
Muromani populi ad Orientem Vuolodimeriæ 64 b
Murſa, ducis filius 101 b
Muſſulmani 109 d

N

Nagai Tartari 99 b
Nabaicenſium duo fratres, Machmetgirei unà cum filio obtruncant 103 d
Nabaiſenſium bordæ 88 c
Nali oppidum à Baſilio principe extructum 62 b
Nandoralba 147 b
Narabo fl. 171 b
narratio rei prodigioſæ 145 d
Naruua, Narua fl. 45 b. 75 c. 221 d
Narua Germanica 221 b. 224 d à Moſco occupata 221 d
Narua Rußica 221 b
nauigatio per mare glaciale 117 d
Necarum, & Nicrum uocari neceßitas in baptiſmo 32 c
Neglina fluuiolus ad caput urbis Moſcouiæ 165 b
Neglina fl. 63 d
Neinbuſiana arx 220 c à Moſcis capta 222 d
Nemen fluuius 105 c. Germanis Mumel 138 d. 151 b
Nementſchin 138 c
Norma fl. Liuoniã à Moſci ditione diuidit 96 c
Neuſola opp. 186 c
Nicolaus Barenſis 41 c
Nicolaus Cabaſilas, Dyrrachinus antiſtes 195 b eius locus de Euchariſtia 197 c. 199 d
Nicolaus comes à Salmis 190 b
Nicolaus Czaplitz nobilis 142 b
Nicolaus Radzuilus Olicbæ dux Lituanorum 225 c
Nicolaus Radouuil Palatinus Vuilnenſis 142 c
Nicolaus Siecenſis Illyricus 160 b
Nicolaus Spirenſis bõbardarius 91 c
Niepretz fl. 72 d
Niklſpurg 144 c
Niſcha oppidum 139 c
Niſſa ciuitas Vradislauienſium epiſcoporum ſedes 153 c
Niſter fl. 2 d
nobilium in pauperes faſtus 51 c
nobilium teſtimonium 54 b
Nogai 162 c
Nolai 19 d
Norbegia 163 d
Norci 2 b
Nortpoden regio, Suetiæ regi ſubiecta 117 b. à Ruthenis Kaienska Semla dicta. ibidem.
Nortuuegiæ montes ardentes 110 d
Noruuegia, alias Nortuuagia dicta 116 b. unde dicta. ibidem
Noß, naſus 83 b
Nouacciuitas 145 d
Nouuidauor 151 b
Nouuigorod, quaſi noua ciuitas, ſeu Nouum caſtrum 73 b
Nouuogardia inferior 64 c
Nouuogardia magna copioſè deſcripta 2 c. 73 b. 84 c. 140 b
Nouuogardia olim totius Moſcouiæ caput 166 d. eadem perpetua quaſi hyeme premitur. ibid.
Nouuogardiæ fertilitas 64 c
Nouuogardiæ lõgißimus dies 75 b
Nouuogardiæ à Moſcouia diſtantia 56 d. 84 c
Nouuogardiæ quondam libertas, & imperium 71 c
Nouuogardenſis moneta 56 c
Nouuogardenſes ad ſeptennium graui bello preßi 74 b
Nouuogrodeck Seruiæ principatus caſtrum 68 c. 70 b
Nouuogrodia oppidum 165 b
nuces, exceptis auellanis, in Moſcouia non reperiri 61 d
numerandi apud Moſcos ratio 57 c
nundinæ Chloppigrodi frequentiſſimæ 73 b
nuptiæ Sigiſmundi cum Katherina regis Ferdinandi filia, ubi & quando celebratæ 23 c

Nurſultan cum duobus filijs, Biclo-
ieſero relegata 916.926
Nutemburg 756

O

OAphanius papa 314
Oberno 2514
Obskouu 764
Oby fluuius 824
Occa fl. 676. 446. eiuſq; ortus
1656
Ocolnick — — 524.546
Oczakouu à Turcis occupatum 24
Odera fl. Viagrus dictus 1536
odium Rhutenicorum in nos 354
in Romanos 144
Odoyouu arx ad Tulle fluuij oſtia ſi-
ta 666
officiales 284
officialium munus 304
Okonitzkilies ſylua 626
Olboadulu, id eſt alicuius nobilis fi-
lius 1036
Olboud, id eſt, nobilis uel conſilia-
rius. ibidem
Olech regnum Rhutenicum, & Igor
filius Rurick commendatur 36
Oleck Biſantium obſedit 36. eiuſ-
demq; interitus admirandus 446
Olega Dreuulianos obtinet 54
Olegæ fugientis miſerrimus interitus
56
Oleſchno, Germ. Roſenberg 614
1304
Olgird 216
Olha 44 Dreuulianos uicit, mariti-
mortem aſtutè ulta eſt 46
Olha in Græciam profecta, baptiſmũ
ſub rege Ioanne Conſtantinopoli-
tano ſuſcepit, Helenaq; uocari
cœpta eſt. ibidem
Olhæ in legatos Dreuulianorum cru
delitas. ibidem 4. eadem Dre-
uulianorum inebriatorum 5000
occidit. ibidem
Olmutium ſedes Epiſcopalis ad flu-
uium Moraua ſita 1374. 1446.
1496.
Opoca uilla 1404
Opolia ciuitas cum caſtro ad Ode-
ram 1504
Oppatouu 1376
Oppidorum oppugnatio 504
Opſcha fluuius 716
Opotzka ciuitas cum caſtro 1396
Orſtorei quomodo à Moſcis excipi-
antur atq; tractentur 1206
Oreat Rechelauitza 1406
Oreſzhack arx 756.766
Orlo oppidum in Vuiathka regione
846
Orſchem opp. 726
Oſcia Curonum 2114
Oſſek 1514
Oſſe 1526
Oſſeter 676
Oſſoga opp. 1414
Oſt, id eſt, Oriens 1166
Oſchna fl. 1546
Oſtra opp. 1376
Oſtrauuitza fl. 1446. Sileſiam à Mo-
rauuia dirimit. ibidem.
Oſtrauua Morauuiæ opp. 1446. Ger
maniæ opp. 1376
Otho Grothuſius 2114
Otmachauu caſtrum epiſcopi Vratiſ-
lauienſis 1536
Ottmut 1516
Otzakouu caſtrũ et ciuitas 716.1044
ouis ſylueſtris, Polonis Solbac, Mo-
ſcis Seigack dicitur 1134
Ouuar 1456
Ouuka, Vuoleslao Theſinenſi ducis in
matrimonium collocata 244
Ouuzima 266
Oxi opp. & fl. 1334
Ozerchi 26

P

PAchma equi 896
Pan Michael 1086
Panis apud Moſcos ab ipſo principe
in conuiuijs offerri ſolitus 1286
Panis beatæ Virginis 1356
Pannonia & Hungaria 856
Pannonia inferior 2264
Pannoniæ appellatione quid compre-
hendatur 3786
Papa Clementis de ieiunio 316
Papini 856
Papin ſeu Papinouugorod ciuitas &
caſtrum. ibidem
Parcho ciuitas cum caſtro ad Scho-
lonam fluuium 1404
Partzouu Poloniæ primum oppidũ
1434.1514
Parn ferriſodinæ 1496
Paſto oſzro opp. & caſtrum 816
Patiſſus amnis, nũc Tiſſus & Tizadi
ctus 1706
Pauli Iouij epiſtola ad Ioannem Ru-
ſſum, archiepiſcopum Conſenti-
num 157. eiuſdem liber de lega-
tione Baſilij Magni principis Mo
ſcouiæ ad Clementem VII pon-
tificem 1584
pauperibus ad principem non patêre
aditum 54
Pebuſſa ſtagnum 2114
Pecerra regio quibus rebus abundet
1706
Pecerros & Permios nunc Chriſtum
colere 1644
pelles delicatiſſimæ cuiuſdam plantæ
1004
pelles Zebellinas circa Peczoram ſe-
pius & præſtantiores reperiri, ci-
tra Vſtyug et Duuinam rariſſimè
596
Pereaſlauu ciuitas, & arx 786. etiã
ibidem Selgi piſciculos reperiri,
& ſal decoqui. ibidem
Permienſes Chriſtiani 816
Pernouia opp. 2116.2244
Perſa Kiſilpaſſa 166
Perun idolum Nouogardiæ 746
Peſſetz 606
Peſticzatetz 1556
Petrouuitz 266
Petrus Gyſca Palatinus Plocenſis
1524
Petrus metropolita 636
Petrus Mraxi. 1326. eius obitus
1374
Petrus Muccus Danorum dux 2166
Petrus Sifegaledrus Ruſſorum dux
2116 Dorpatum capit. ibid.
Petzora fluuius 816.1176. eiuſdem
curſus 816
Petzerenſes quando Chriſtiani facti
816
Pfarkirchen 1378
Pfortzach 1166
Phaſis fl. 1014
D. Philippi ieiunium 426
Pielskouuiczæ oppidum 1536
Pieltza fl. Poloniam à Sileſia dirimit
1536
Pierbach 1176
Pierſtinski nobilis 1416
Pieſcoya fl. 816
Pieſki oppidum 1516
Pieſſak domus poſtarum 1426
Pieſza fl. 816
pileus Scapha 226
Pietercouia oppidum 1506
piſces humana forma 856
piſces miri 774
piſces in Moſcouia circa Muron opt.
naſci 676
piſces in thermis Budenſibus uiui, qui
in frigidam translati emoriuntur
1826
Plantæ cuiuſdam pelles delicatiſſimæ
1064
Pleſcouia ciuitas 766. 1666.
1076

207 d. fluuius 75 c
Plescouuensis moneta 56 c
Plescouuienses cæsarie bifurcata. Polonorum more, uti 76 b
Plescouuiensium ueterum integritas, candor ac simplicitas laudata 77 b
Plussa fl. ibidem c
Pocrasna 60 d
Pocrouuitza 151 d
Podolia Polonorum regi subiecta 226 d
Polani 57 d
Poleni 2 c
Polentzani. Ibidem
Polki 153 b
Polle campus 87 d
Polonia 2 b. 85 c. eius limes 157 c oppida 111 d
Poloniæ rex Tartarum in Moscum incitat 102 b
Poloniæ regum genealogia 11 d
Poloniam natiuo sale saxeo abundare 187 c
Poloni à Mosco uicti 208 d. eundem uincunt 209 d
Poloni olim Sarmatæ dicti 203 b & Rom. Imp. subiecti. ibid. cur ab eo defecerint. ibid.
Poloni unde nomen acceperint 2 c
Polonorum & Moscorum de Smolenzicoo controuersia 202 b. inducia 227 d
Polonorum regnum 21 c
Polonis Gabriel Basilius bellum indicit 11 b
Polonitza 151 d. 143 d
Polouuitza Lithuaniæ opp. 151 d
Polouutzi 164. 874
Polouutzoi Gothos non fuisse. ibid. b
Polozicoum à Mosco expugnatum 225 b crematum. ibid.
Poloczko castrum 14 d
Polotzko urbi ad Duuinam Lithuaniæ 72 c
Polta fl. 2 c
Poltina 56 c
Polna fluuius 76 c
Pominki, id est, Mnemosynon 127 c
Pomoriæ 114 b
populus 46 b
Porossouus 151 b
Posetzen 15 b
Possoch 29 b. 46 b
Postonia 193 b
Potat secretarius 264
Potmulo oppidum 67 c. 69 d
Poyas cingulum 14 b
Poyas Semnoi mons 81 b
Præga, caput regni Bohemiæ 153 c
Præcopskij reges cur ita nominati 101 b
Præcopensium horda 88 c
prædonum pœna 51 b
præfecti stulta arrogantia 108 b
Pregarin 117 d
Prelai 138 d
Prepetz Lithuaniæ fluuius 104 c. 109 c
Preyssa fl. 144 d
precium pro lata sententia 53 b
principis Gabriclis mors 26 c
principis sordidi exemplum 58 c
principis uoluntas, Dei uoluntas. 15 b
principes inaugurandi modus apud Moscos 19 d
priorum electio 28 d. 19 b
Pristauus 44 c
Pristauui 38 d
pro anima defuncti quid faciendum 14 c
procuratores Mosci habere constituta omnia, quantum oratoribus dandum 124 c
Proscurnicæ mulieres 45 c
Prostouuitza 137 b. 153 b. eiusdem opt. ceruisia 44 d
Prukh opp. 145 b
Prussia 3 d
Prussiæ ducis sedes, regius mons 114 b
Pscbega fl. 140 d
Psina, Germ. Ples 144 d
Pskouu, seu Obskouu principatus 76 d
Pud pondus 60 b
pueli rum immaturarum corruptela 104 b
puerorum certamen apud Moscos 12 d
puerperæ habitaculum an ingredi liceat 36 d
Purgauu opp. à quo Marchionatus Burgouiæ nomen habet 136 c
purgatorium Ruteni non credunt 41 c. 201 d
Pygmæi ubi 161 b
pyrites ueris 184 b

Q

QVadragesima magna Rutenorum 42 d
quadragesimus dies 37 b
quæstiones Cyrilli cuiusdam ad episcopum Niphontem 14 c
Quàm sanè equitastis 121 c

R

RAba fl. 138 b
Raboppidum 145 b
Radochostye 142 c
Radomi 151 c
Rakhustb 145 b
Rapolstein 137 d
Rastinstild. ibid.
Rastat 136 c
Ratispone comitia Imperij habita 215 d
Regij montis acidi fontes 186 d
Regalia opp. 251 d. 115 b. 226 b sc Suedorum regi dedeni, nouo bello causam præbet 114 d
Rex 46 b
regis titulo cur se dici Moscus uelit 16 b
regium magis iuuare alios, quàm aliorum auxilio indigere 147 d
regum Præcopensium potentia 102 d
regum Tartarorum liberalitas in suos 89 b
regnus Tartarorum in publicũ procedentes facies obiegere 90 b
Reisch nulla 140 d
religionis nostræ homines à Moscis nunquam dimitti 44 b
rerum tãtum permutatione gentes aliquot uti 78 b
rerum Hungaricarum mirabilis commutatio 181 b
Resan principatus Moscouiæ 84 b
Reschak 152 d
Resissaia 1 b
Ressaia. ibid.
Retz 137 d
Rezan prouincia 65 b. eiusdem gens auidissima ibid.
Rezan opp. 65 b. 67 c. quomodo malis artibus in manus Mosci peruenerit 66 d
Rha fl. 2 b. eius fons 72 b. lacus. ibid.
Rhecitzan fl. 84 c
Rhenes ceruorum genus 118 b
Rhuthenicus mittiandi mos 31 d
Rhuteni 1 b. quando Sclauonicis literis uti incœperint 3 d
Rhutenorum cantilena 20 c. confessio 40 d
Rhutenorum decimæ 45 b
Rhutenorum lorica 49 c
Rhutenorum monachi 43 b
Rhutenorum metropolitæ autoritas 27 d
Rhutenorum de principatu contentio 2 b. principatus diuisio. ibid. c
Rhutenorum princeps, cur Imperet

tor dictus 16 d
Rhutenorum triplex exercitus 10 d
Ruthenos concionatorib. carere 4 c
Rhutenos mitiò characteribus caruisse 5 d
Rhutenos territos multitudine Græcorum, Suuatoslaus animat, atq; uictor cadit 5 b
Rhutenos ex Vuagrijs, seu Vuaregis potiùs, principes suos enoeasse 5 b
Rhutenis qui nam initiò imperarint, eur incertum. ibid. d. uide Rhuteni
Riga, Liuoniæ metropolis 72 c. 76 b. 114 c. 166 c. 211 d. 215 b
Rigenses Rom. religionis ritus abolere uerunt 212 c
Rigenses Rubli 57 d
Riphæi montes 85 c
Riuualia oppidum 115 d
Rochmida 6 d
Rochuuolochda Plesconiæ princeps 6 d
Rode 6 b
Roliuum oppidum 115 d
Romanus 7 b
Roselmæ thermæ 151 c
Rosemberg 61 d. 150 d
Rossia 1 d
Rostouusche 151 d
Rostouu ciuitas & castrum, Archiepiscopalis sedes 78 c
ρῶς 1 b
Rosouua Demetrij ciuitas & castrum 71 c. item alia Rsouua, quæ deserta appellatur ibid.
Robicho fl. 81 b
Rubin 143 d
Rublus 56 c
Rubo fluuius nauigabilis 115 d. uide Duuina
Rudniki 138 b. 151 c. 152 b
Rurick princeps 3 c
Rußiacæ gentis origo 2 b
Rußia alba 163 d
Rußia fide Græca 27 c
Rußia inferior 163 d
Rußia unde nomen habeat, uarias extare opiniones 1 d
Rußia quomodo Christiana facta 7 d
Rußia quò usq; protendatur 2 d
Rußiæ nomen unde effluxerit 161 d
Rußiæ principes 2 b. Tartaris tributarij facti 7 c. 57 c
Rußiam antiquitùs Rossciam, & uerius appellatam esse 1 d
Rußiam à Roxolania cognominatam esse 1 d. item à Russo, item à fusco tium gentis colore ibid.
Russus, frater seu nepos Lech, principi Polonorum, unde Rußia nomen accepit 1 d
Russ olim, antiquè Rußia dicta 75 c
Rußi 1 b olim Imp. Rom. subditi 205 b
Russum oppidum ibid. d
Russorum appellatione qui contineantur 205 d & Græcorum eadem religio 206 d
Russorum ingenia 210 d
Russorum nomen unde nonnulli trahant 1 b
rustici itinera facere coguntur 140 d
Ruteni comeatu deficiunt 97 d. uide Rhuteni
Ruteni cur peditatu & tormentis non utantur 50 d
Rutenorum audacia. ibid. celeritas. ibid. communia arma quæ 49 c in templo cæremoniæ 46 b. superstitio 42 b
Rutenorum doctores 42 c. dos 47 d. festi dies 41 d. religio 27 c

S

Sacerdos uiduus 29 c
Sacerdoti noctu cum uxore concumbenti, an manè ecclesiam ingredi liceat 35 b
sacerdotes 46 b
sacerdotes seculares 28 d
sacerdotes qui nam consecrari minimè debeant 36 c
sacerdotum autoritas 29 c. uestitus 27 c
sacerdotum coniugum Gangrensi synodo concessum 32 d
sacerdotum uitiorum punitio 29 d
sacramentum diu conseruatum si fuerit, quid faciendum 35 d
sacramenta quot & quæ sint Græcis 204 c
Sacris quando suspendi quis possit 36 b
Sadachgirei Præcopensium rex 103 d
sal de tabula principis apud Moscos quid designet 128 c
sal ferens alueus ad Marisi fl. ripam 187 c
salis flos cur gemma dicatur. ibid. b
salis natiui apud Hungaros abundantia ibid. d
salitidarum de sale iudicium 187 b
Saluburgum, Hungaris Sonar 145 d
Salomea, uxor Basilij, ob sterilitatem in monasterium intruditur 25 c. 84 b
Salomea Ioannis uxor, ob sterilitatem repudiatur 47 c
Salomonia Georgij Soborini filia 171 b
salsus fluuius 75 c
Samaresi. 70 b
Samstim lacus 140 b
Samarcanda regia ciuitas Tartarica 100 d. 162 b
Samoged 81 c
Samogitarum statura uaria, uestitus, habitationes, pocula, bellicositas, aratra lignea, equi 123 b
Samogitarum superstitio ibid. c
Samogitbia descripta 2 b. 151 d
Samogithia quid admiratione plenũ habeat 113 d
Samogithiæ idololatria adhuc 6 c
Samogithiæ præfectus, Staroſta quasi senior dictus 111 d
Sanctus nasus promontorium 117 c. d. ab alijs umbilicus maris, & à nonnullis Charybdis uocata. ibid.
sanctorum imagines 55 b
sanctos à Græcis inuocari 201 b
S. Sergius ubi sepultus 43 c
Sandomeria 151 c
Sandomir ciuitas cum castro 145 d
Sapgirei rex à Cazenensibus deposetur 92 c
Sapgirei regis Cazanensium consilium 96 b
Sapgirei ex Cazan profectus, Vuolodimeriam et Nouuogardiam inferiorem depopulatur 93 b
Sarai regno Themirkutlu Tartarorum rex præfuit 85 b
Sarcamandeos planta 100 d
Sarmatæ olim Imp. Rom. subditi 205 b
Sarmatici montes 178 b. 184 d
Satlaus Vuolodimeri filius 6 c
Satabcllus insula 101 d
Sauuichoſt 137 c. 141 d. 151 d
Sauuoldensis borda 88 c
Sauuoldenses reges 99 b
Saxo Septemuir captus 219 c
Scandia trium regnorum nomen 116 b
Scandiam continenti adhærere 114 c

Schama-

Schamachis Tartarorum regio & urbs 100
Schamen fluuius 138 c
Schardmg ad Oenum 137 d
Scharki 150 b
Schat fluuius ex eodem lacu, unde Tanais 66 b
Schatibeck Tartarorum rex 88 b
Scheachmet rex 101 b. 102 d. 142 b
Scheale Tartarus 92 c. 97 d. 551 c
Schereschouua —— 151 b
Schesiopero —— 131 c
Schibanski 91 b. 100 c
Schiehmamai 86 d. 99 b
Schidack. —— ibid.
Schidlouu oppidum 157 c. 151 b
Schirni 105 b
Schirnikoiu —— 20 b
Schlinguua fluuius 54. 1 d
Schkloun 151 d
Schnai fl. 141 d
Scholou fl. 112. 75 b
Schochsua 77 c
Schorna oppidum & fluuius 141 b
Schosna fluuius 67 c
Schossa 141 b
Schuuartzuuasser 137 b
Scheuuriga 67 c
Sciabani 162 b
Sclauonica pro Slauonica corrupte dicti 1 b
Selauorum linguam totius Europæ latissimam esse 568 c
Seid, supremus sacerdos 105 b
Seigack 113 d
Seitskouu 140 c
Selgi Pereaslauhi 22 d
Selgi, barigh 77 d. 78 b
Selesni Koll, ferreum claum, hoc est, polus arcticus —— 29 b
Selsua 151 b
Selymus Turcarum Imperator 162 a
Sem fluuius 67 c
Semen 15 b
Semes saxum 517 c
Semetzitz incidit in foueam, quam alteri struxit 69 b
Semetzitz apud principē defectionis crimine instimulatus 60 c
Semeczitzi 94
Semsi pisces 81 c
Semnicie thermæ 103 c
Semnai Poyas, cingulus mundi 81 b
Semouites Maxouiæ dux, & 4. filiæ 28 c
Senna 153 b
Sepeliendii ne post solis occasum 36 d
Septentrionalium hominum simplici tas 168 d
Serbli —— 2 c
Serponouu Lucomoryæ castrum 82 b
Seruij 2 c
de Seruis historia 75 d
seruitus 49 d
Seruuoldus Vuolodimeri F. 6 c
Sest fl. 77 d
Seuerini Norduuedi ad Moscos fuga, dimissio, interitus 45 b
stueritatis exemplum 30 b
Seuueri 2 c
Seuueræ primeipatus 24. 68 b
Seuueræ prouinciæ oppida, & populus bellicosus 69 d
Seuuerenses principes unde genus suū ducant 70 d
Seuuerski principatus 2 c. 67 b
Seyd, supremus Tartarorū sacerdos 96 b
Sibier prouincia 604. 86 d
Sibut fluuius 82 d
sigillum Mosci —— 132 b
Sigismundus Augustus Poloniæ rex, autoritatum exenteratum donauit 150 b
Sigismundus baro cur à D. Maximiliano ad principem Moscouiæ missus 141 c. 182 b
Sigismundus ferè nasum præ frigore amiserat —— 152 c
Sigismūdus legatus cum comite Nicolao à Salmis ad Solimanū 147 d
Sigismundus orator, cur Mariā Hungariæ regimā Budæ monuerit 147 d
Sigismundus rex Poloniæ 108 b. 111 b. contra Basilium bellum gerit 12 c
Sigismundus Poloniæ rex, ex priore uxore Barbara, Heduuigm suscepit: ex posteriore Bona, Sigismundum II Poloniæ regem, &c. 15 b
Sigismundi II Poloniæ regis matrimonia 23 b
Sigismundi regis Poloniæ cū Maximiliano Cæsare necessitudo 17 c
siluri pisces 170 c
Simaergla idolum 6 c
Simeon Crubis 66 d
Simeon Fœderouuitz à Kurba 79 d
Simeon Pheodorouuitz Kurbsi 84 d
Simeō Trophimouu secretarius 123 b
simulacra sculpta cur Græci non habeant 201 c
Slata baba 82 c
Slatausta 42 c
Slauonica lingua utētes populos, ritū ac fidem Græcorū more sequi 1 b
Slauonica lingua utentium populorum catalogus. ibid. c
Slonim 151 c
Slouuoda oppidum 84 c
Smolensco arx 1 c. 141 c. à Mosca urbe quantum distet 167 d
Smolentzko episcopalis ciuitas 70 c. 71 b. 122 d ——
Smolensko è manibus Lithuanorum 507 b
Smolensko frustra à Lithuanis oppugnatur 53 c
Smolenzicoum à Polonis frustra oppugnatū 109 b controuersū 108 b proditione à Moscis captū. ibid.
Smolenzko insignis Lithuaniæ principatus 107 b
Smolenczko proditione capitur 12 b. 70 c ——
Smolniciæ mirabilis uirtutis aqua 184 d
Sna fl. 70 b
Snouua oppidum 137 c
Sola fl. 117 b. 144 d
Solimannus cur Hungariam hostiliter inuaserit —— 147 b
Solimannus qui nūc rerū potitur, tū Albi, tū Budæ, amplissimū balneū prose atq; suis fieri curauit 581 b
solē æstiuali solstitio in Solouuki insula duab. tantùm horis splendere 77 d
solem ferè Loppis æstiuali solstitio XL. diebus non occidere 519 b
Solouuki insula 77 d. sal in ea copiosius decoquitur. ibid. etiam copiosa illic haleeum piscatio. ibid.
Soltan, regis filius 103 b
Soluua 551 c
Sophia, Basilij uxor 171 b. eiusdem mira astutia 9 c. 11 b
Sophia Friderici Danorum regis F. 214 b ——
Sorogk 57 c
Sossa fl. 82 d
Sotoku bomuncionis domus 140 b
Souuar 141 d. 186 c
de Spiritu sancto error 234
Stanislaus Vuolodimeri F. —— 6 c
Starodup oppidum 69 d. 209 b. à Polotiuulo quot miliaribus distet —— 70 b —— ——
Staroste, senior 153 d
Steccolna 116 d
Stephanus comes Scepusiensis 17 c
Stephanus episcopus Permienses in fi

de uacillantes cõfirmat 85 b. idẽ a-
pud Ruthenos in numerũ deorum
relatus. — ibid.
Stephanus Moldauiæ Palatinus 11 a
Stephanus Vuaiuoda 9 b
Stephanus Zapolienſis 148 a
Sternberg 149 c
Sterlet, Scheuuriga, Oſſetur, tria ſtu-
rionum genera 67 c
Stefebicza oppidum 215 a
Stokholm 45 a. 116 a
Stolp, columna 29 c. 84 a
Stolpniki — 29 c
Strelitze oppidum — 80 c
Stretenne dies à Ruthenis cur ſolen-
niter quotannis celebretur 88 b
Strigonium, Iſtrogranũ aliàs 182 b
Striba idolum 6 c
Strub Oceæ fluuij inſula 65 b
Strumen, Germanicè Schuuartzuaſ-
ſer 157 b
Strupili caſtrum 81 c
Strupin fl. 54 a
Stubnæ uici thermæ 181 b
Sturiones piſces, antiquitùs Siluri di-
cti 170 c
ſturionum genera 67 c
Suatoslai matris morituræ uox ex-
trema 4 c
ſuber, biſons 109 a
Suchana fl. 79 b
Succini periculoſa piſcatio 114 b
Sula fluuius 2 c
ſulphur proferens lacus 78 a
Sura caſtrum 64 c. flu. 65 a. 96 a
ſuperſtitionis exemplum 113 c. 118 a
Surcicum oppidum — 166 a
ſuſceptores infantum 37 c
Suſdali principatus 25 c. 84 b item
eiuſdem nominis caſtrum, & ciui-
tas, in qua epiſcopalis ſedes. ibid.
Suadolt 5 c
Suuatopolchus per ſicarios, Boris &
Chleb fratres ſuos interfici curauit
7 b
Suatoslaus Igor filius 4 a
Suuatoslaus in Bulgariam profectus,
Pereaslauu eiuitatem obſidet, ca-
pitq; 5 a
Suuatoslaus à matre ad baptiſmum
perduci nunquam potuit 4 c. e-
ius deniq; uictoriæ. ibid.
Suuatoslaus uictor 5 b. Vuuolodi-
meri F. 6 c
Suuatoslai in Græcos expeditio 5 b
mors. ibid. c
Suuatoslai oratio ad ſuos 5 b
Suuetia prouincia ingens 116 a. 165 a
Suuetopolchus Vuolodimeri F. 6 c
Suuintrauna 185 c
Suuolena oppidum 151 b
Suuortzech oppidum 5 c
ſylua diuidens Tauricum Cherſone-
ſum 101 b
ſylua Seuuere prouincie circa Braſ-
lki 68 c
Sylueſter papa 31 a
Symeon Theſſalonicenſis archiepiſco-
pus 195 b eius locus de Euchari-
ſtia 198 b. 199 a
ſynodi magnæ ſeptẽ, oſtẽdũt nos non
eſſe Chriſtianos, inquit Moſcus 31 a
Stzuchogora fluuius 81 c
Szurna genus muſices apud Moſcos
51 c

T

TAchnis fluuius 83 a
Tachtamiſch Tartarorũ rex,
Demetrium uicit — 8 a
Tamburlanus ſeu Themircuthlu, qui
Baiazetẽ Ottomanum deuicit, pa-
triã 162 b
Tanais fl. 45 c. 66 b. Don uocatus
165 c. eiuſq; ortus 2 a
Tanais minor ubi oriatur 67 b
Tanais ubi primũ nauigabilis. ibid. a
Tarczal nomen unde deductũ 184 a
Tartari an fures 90 c
Tartari cur ab antiquis Hamaxouij
uocati 161 a
Tartari cur ultra Retzan non fue-
rint progreſſi 88 b
Tartari & Moſci ſe inuicem infeſta-
re ſoliti 225 c Dorpatenſem agrũ
uaſtant — 220 c. 221 a
Tartari Moſcouiam inuadunt 213 c
Tartari Polonis maximè infeſti 162 a
Tartari quomodo in anguſtijs pu-
gnent — 90 b
Tartari quondam Scythæ dicti
205 b
Tartari rurſus egregiè deſcripti 89 a
Tartari V. I cõtra M. M. Moſcos 98 a
Tartarorum arma 89 c pugnandi
ratio. ibid.
Tartarorum conſuetudo, dum in ui-
cinos ſæuiunt 90 b
Tartarorum corpora & mores be-
ſtiales 89 a
Tartarorum crudelitas 95 a
Tartarorum diuiſio in hordas &
conuentus 88 c
Tartarorum domus quales 165 c
Tartarorum gens uaga, & bello il-
luſtris 161 c
Tartarorum equi quales 89 c
Tartarorum iuramentum 90 b
Tartarorum nomina dignitatum ac
principatuum 103 b
Tartarorum origo & reges 86 c
Tartarorum regũ liberalitas in ſuos
89 b
Tartarorum ueſtitus 52 c. 90 b
Tartaros ferè rerum permutatione
uti 91 a. item quando apud illos
auri argẽtiq; uſus habeatur. ibid.
Tartaros uno in loco non diu com-
morari 90 b
Tatri 185 c
Tataros ueterib. Getas fuiſſe. ibid.
Taurica Cherſoneſus 101 a
Taurice regni uires quando labefa-
ctate 205 c
Taurice rex potentior factus diſſen-
ſione aliorum regum 102 c
Taurice reges Tartari à Sanuolben-
ſibus orti 101 b
Taurimeni & Pitzenigi 87 a
templa latericia 63 c
Terlick 130 a. 131 c
Terſach oppidum 73 b
Tether, Plinio Erythræo — 170 c
Teutonicus ordo, quorum caput Ri-
ga 115 a
Teutonici uictores. ibid. b
Teya fl. 237 a. 244 c
Thachamiſch rex 88 a
Thauriciæ rex — 2 a
Themerboſcha rex 88 a
Themir aſſack rex unde nomen acce-
perit. ibid.
themir ferrum. ibid.
Temirkutlu rex ibid. a
Themnick Mamai rex. ibid.
Theodoricus Rack 26 a
Theodoſia, nunc Caffa, uel Cepha ap
pellata 101 b. 162 a
Theodorus & Zacharias fratres Ba-
ſilij 15 a
Theophanes 195 b. eius locus de ani-
marum ex orco liberatione 203 b
Theophilus archiepiſcopus 11 a
thermæ ad Budam regiam calidiſſi-
mæ 277. in iiſdem quoq; uiuos
piſces haberi. ibid.
thermæ ad Vegi ripam 182 c. 177 a
183 a
thermæ Rhetiæ apud Fauarias 195 b
thermæ inter Cremniciam & Sem-
niciam oppida 183 b
Thokai arx 190 b
Thomas Paleologus 171 b. 206 b
Thorda oppidũ ſalmis celebre 187 c
Thur Lithuaniæ fl. 104 c. 109 a
Thurcarum

Thurcarū Imp. Czar nominari 166 b
Thurcis & Tartaris Chloppigrod oppidum adire liberum 184
Tibiscus Hungarie fl. unde oriatur 189 c
Tibiscus flu. Hungarie rex 190 b
Tibiscus, limes ueteris Dacie 178 c
Tissus fl. qui & Tiza 178 c
Tissutza 57 c
Titzein, Tischein 137 b. 144 b
tma 57 c
topor 131 c
Torona opp. 212 d
Toropecz opp. & castrum 10 b. 73 d
tormenti quale genus apud Moscos 170 b
tortura 51 b
traiectio mira 70 b
Transsyluania 178 c. 189 b
tranſuectio mira in trabe 118 b
Trapezus oppidum 101 d
Trepca 25 d. ciuſq; mors. ibid.
Trepce ad Sigismundum de ſuo nepote lachrymoſa uox 25 b
Trincmij castri therme 183 d
S. Trinitatis monaſterium 43 b. c. 72 d
Tritma 57 c
Troki oppidum 135 c. 142 b
Trokij castrum 102 d
Tropbimonu 15 b
Truuuor in principatu Pleſcouien- 35 c
Tulla oppidum & fluuius 66 b. c
Tumĕ regnū. Tumenski Czar rex 15 c
Tumenskij Tartari 100 c
Turantum. uide Duuina
Turce Moſcis formidabiles 225 c
Tartaris aduerſus Moſcos opem ferunt 226 d
Turcas plurimum uti lotionibus & balneis 184 d
Turcas omnes aquas, ceu præcipuum Dei munus, ſummo honore digni 180 c
Tuuer, ſiue Otuuer, magnus olim Ruſſie principatus 73 d. 141 d
Tuuerenſis moneta 56 c
Tuuertza fl. 73 d. 141 d
Tyra fl. 24
tyrannicum exemplum 39 d
Tzitpizan 103 d

V

VAgus fluuius 182 c
Varlamus Prior Hutteniensis monaſterij 28 d
Vuolodimerus Rochmidam ſibi iungit 6 d
uectigal omnium mercium in fiſcum referri 60 b
Valentinus 219 d
Valetinus Engelhartus Gothān 210 c
Varendorpia ab Erico Brunſuigio occupata 225 d
Vcha & Vuilna fl. confluxus 158 c
Velikipreuuos 67 b
Vclmum opp. 211 b. 224 d à Moſcis obſeſſum 213 d
uenationis apud Moſcum ordo modus 132 d 55 b
Venda opp. 211 b
Vende comitia celebrata 213 c. 217 d. 221 d
uenedariorū magiſter Iäſchnick 56 d
uenedarios in Moſcouia frigore periiſſe 61 b
Veſalia opp. 216 d
Veſeburgum opp. 211 b
Veſten 52 b
neſtiments eadem tam uiris quàm mulieribus apud Tartaros 90 b
neſtis inſtar Terlich 131 c
Vglisiz principatus 8 c
Vglitz oppidum & arx 78 d
Vgra fl. 90 c
ubri 88 c
Visgrus fl. 153 c
Viburgum opp. 200 d
de Viduis diaconis conſuetudo uetus abolita 28 c
uiduus ſacerdos. ibid.
Vienna ad Danubium ſita 144 c
Vigilius papa 31 d
uino quali Moſcus utatur 171 d
uina tam generoſa Hungariam producere, ut pro Creticis haberi poſſint 148 c
D. Virginis iciunium 42 b
Viſcora fl. 85 d
Viſtula fl. 215 d
Viſtule, ſcu Viſtilli, ſeu Iſtule ortus 184 d
Vitebſtenum opp. 211 b. 224 d
uitriolum duplex 184 c
uitriolū, Græcis chalcanthum, Latinis atramentum ſutorium dici. ibid.
uitrioli factitij cōficiēdi modus. ibid.
Vitzebda fl. 85 d
Vladislai bellandi imperitia eiuſdem laus.
Vlan
Vlrichskirchen
Vmber
Vladislaus Boemie rex, Matthie regis Vngarie ſucceſſor 208 b
Vuark pagus
Vngari, eorumq; origo 180 c
Vngaros, Iburos, uel Vbros nocari uide Hungari
Vnjsiby oppidum 114
Voldemarus Danorum rex 211 d
Volmaria opp. ibid. b
Volmarius Vrangelus 218 d
nomitus poſt cōmunionem pœna 34 c
Voppi & Boryſthenis cōfluxus 124 c
Vppa fluuius 66 b
uri forma dedicta 111 d
uri, Tbur urox 110 b
Vrſendoff 141 d. 151 d
Vrſendouu 137 c
urſi albi ubi 80 b
Vslad idolum 6 c
Vſſa fl. 81 b. 140 d eius longitudo 81 b
Vſteie, oſtium 80 d
Vſtiuga, celebre emporium 164 d
uſura ex dextante 29 c
uſura ſeſquicenteſima & ſextāte, de centum XX 60 b
Vſtyug prouincia, opp. & arx 79 c
quaſi oſtium lug 80 d
Vuaga fl. 79 c. 81 d
Vuagris ciuitas 34
Vualachus Moldauienſis 24
Vuādali 24. quo tempore floruerint 3 b
Vuaregos primùm Rhutenis impe- raſſe. ibid. d
Vuaregum mare. ibid.
Vuaretzkoie 27 b
Vuaretzkoie morie 3 b
Vuedrapuſta oppidum 141 d
Vuedraſch fl. 10 d Vuedroſch 70 d
Vuclia fl. 105 b
Vuelicarecka fl. 75 c. 139 c
Vueliki Knesi 17 d
Veliki luki oppidum & arx 73 d
Vuenden 24
Vuerasco 6 b
Vuerſt 61 d
Vueſprimium, Germanis Vueiſprum 182 d
Vueſt, occidens 116 b
Vumlandia Suuetenſium ditio 114 b
Vuiatbka prouincia 14 c fl. ibid. 85 d
Vuidocha fl. 140 d
Vuiepers fl. ad Vuaradinum therma ibid. 188 d opp. arx & fl. 71 d. 141 c
103 b Vuilhelmus Auſtrie dux 22 b
144 c Vuilna 105 b. 118 d. 142 b. 151 c
1 b caput Lithuanie 105 b. 138 c
quantum à Cracouia diſtet 157 d
146 d Vuinden, Vuindiſch 24
Vuinlandia 22 b
142 b Vuislitza 137 b. 151 b
85 c. 188 b Vuiſcha 149 c
Vuiſterouz

Vuiſternitz ibid.
Vuiſtricia 144 b
Vuitenen 22 b
Vuitepſco urbs 72 c
Vuitoldus magnus Lithuaniæ dux 10 c. 22 b Tartaris Ruſſiam eripuit 87 c
Vuitowdus 22 b
Vuladislaus Hungariæ rex 17 b. 23 c à Turcis oppreſſus 33 c
Vuladislai proles ibid. b
vulpinæ pelles 60 d
Vuolgolici 82 d
Vuoldai lacus 140 c
Vuolfernitz 137 c
Vuolga fl. 14. c
Vuolga lacus, qui & Vuolha Ruthenis, & Rha Ptolemæo, & Edel Tartaris uocatur 72 d
Vuolge fluuij rami 70. 100 b ortus 165 c oſtia 100 b tractus atque influxus in mare Hircanum 165 c. 166 d
Vuolimia 109 d
Vuolkonik 138 d 152 d
Vuolkonuitza 151 b
Vuolkonzki ſylua 72 c
Vuolochda fl. 79 b prouincia, ciuitas & caſtrum 79 b
Vuolochdæ, principem Moſcouiæ partem theſauri ſui reponere 79 c
Vuolchouu fl. 27 b. 73 b. 75 b
Vuolok ciuitas & caſtrum 73 d
Vuolok lacus 27 b
Vuolodimeria exuſta 7 c
Vuolodimeria deſcripta 64 b ubi ſita 166 b
Vuolodimeretz oppidum cum caſtro 140 d
Vuolodimeri res geſtæ 5 c. 6 d. b. c. 7 d. b. 45 b
Vuoloſtheck 141 c
Vuoroneez 140 d
Vuorotin opp. ad Occam 67 c
Vuorotin principatus eiuſdem nominis cum ciuitate & caſtro 68 b
Vuorotinski oppidum 66 b
Vuotzka regio 76 b
uxorem non habenti ſacerdoti an euchariſtia danda 35 b
uxores quomodo ducendæ 37 d
uxores apud Moſcos qualiter habeantur 171 b

Y

Vchtland 114 d

Z

Zagathai 161 b
Zamos fl. 190 d
Zanabeck rex 84. 118 d
zebelinæ pelles 59 b
Zekheli 178 c
Zepuſium 179 d
Zepuſij aquæ uenenoſæ 184 d
Zirknitz lacus 192 d
Zodomitæ 52 c
Zoliēſis comitat. acidi fontes 186 d. b

FINIS.

K.K. HOFBIBLIOTHEK WIEN

BASILEAE, EX OFFICINA OPO-
RINIANA, PER POLYCARPVM ET HIERONY-
MVM GEMVSAEOS, & BALTHASARVM HAN,
Anno Salutis humanæ M. D. LXXI.
Menſe Martio.

136

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

Restaurierung

ermöglicht durch

Herrn
Oberbürgermeister
Jurij M. Luschkow

respektvoll gewidmet
von der Firma
BENE BÜROMÖBEL

K. K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERREICHISCHE
NATIONALBIBLIOTHEK
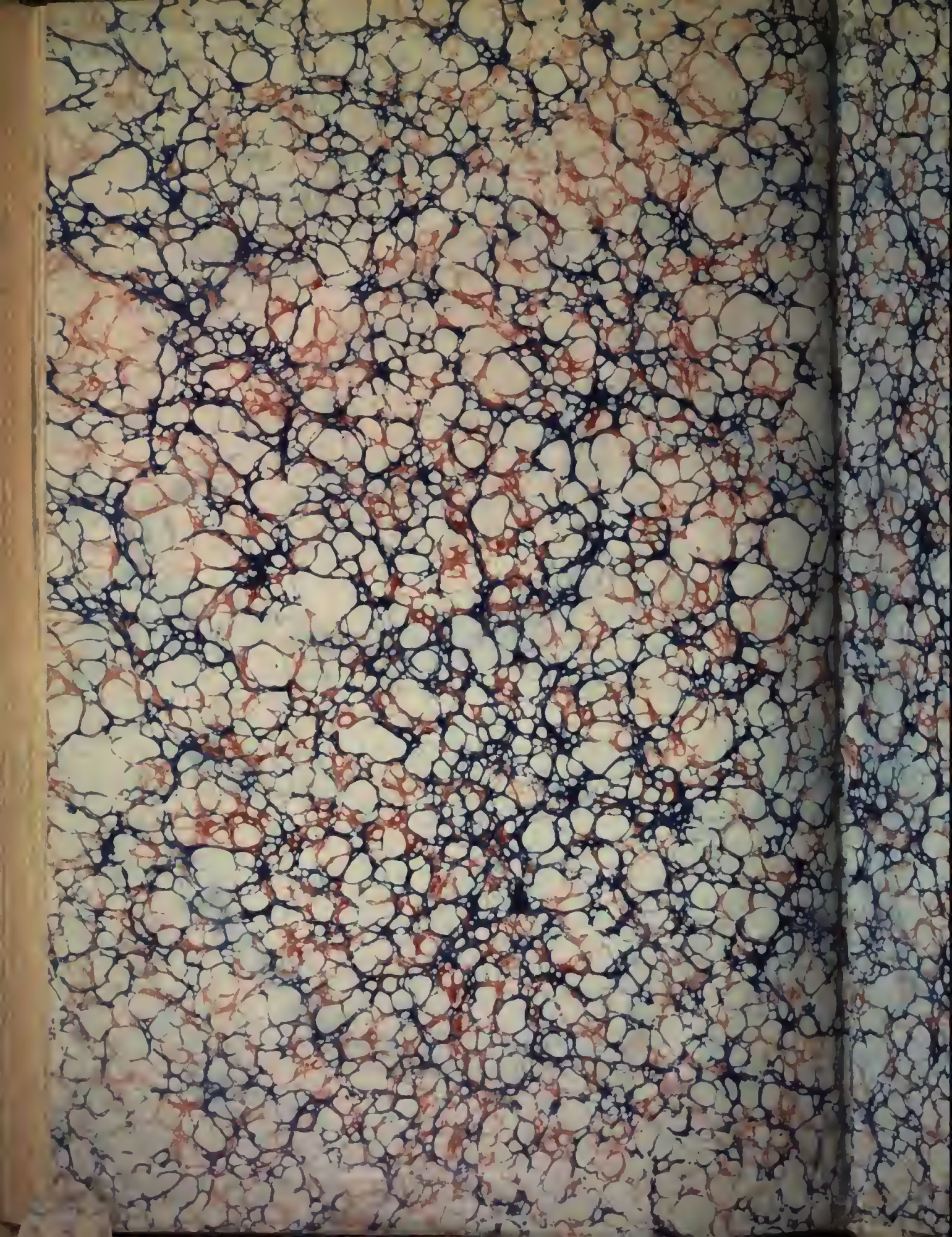
Österreichische Nationalbibliothek
+Z167204009